B i b l i o t e k a
„ K a l e n d a r ”

knjiga 60

На корицама

Захарија Орфелин, *Маловажноје ӣривјеӣсвије Мојсеју Пуӣнику,*

1757 (на предњој страни).

Христифор Жефаровић, *Сӣемаӣоīрафија*, 1745 (на задњој страни).

Copyright © 2014 Сава Дамјанов

Copyright © 2014 за Србију, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама Закона о ауторским правима.

CABA@DAMJANOV

ИТИКА ЈЕРОПОЛИТИКА
@
VUK

mali prostonarodni славеносербски роман

АГΩРА

БЛАГОРОДНОЈ ГОСПОЖИ НОВОСАДСКОЈ

МАРИЈИ
ОТ
СТАНИСАВЉЕВИЋ

koja mi je život darovala
i sudbinu promenila,
na SVOJ način…

Sadržaj

PROLOG. 9

UVOD: Na grobu VUKA STEF. KARADŽIĆA. 11

INTERLUDIJ 15

I
ИСТИНА@Večiti kalendar 22

II
ВЕРА@Početak 30

III
СТРАХ@Rođenje 36

IV
ЗНАМЕНИЈЕ@Labris. 42

V
ЧИН ЉУБВЕ@Žitije dinastije Nemanjić 56

VI
ДРУЖЕСТВО@Sveti Sava i VUK 72

VII
ЉУБОВ@Otomansko carstvo 76

VIII
ЦЕЛОМУДРИЈЕ@Rječnik. 90

IX
ПРОСТОТА@Deseterac. 100

X
КЊИГ ЧТЕНИЈЕ@Međedović 106

XI
БЛАГОДАТ@Povest o tergovcu 116

XII
КОРИСТИ ОТ ВРАГОВ@Lisica i kurjak. 126

XIII
ПУТ@Vuk protiv kralja ponoći,
iliti (po prostomu):
MESTO TAINSTVA OTKROVITELJNO 132

XIV
СЛАВА@Kupovina budućnosti 142

XV
СМИРЕНИЈЕ@Carstvujušči grad Vijena 152

XVI
ЗАЗОР@Vuku Stefanoviču,
Serbljinu od Serbljina 170

XVII
ПОДЧИЊЕНИЈЕ ВЛАСТИ@Pismo knezu Milošu 184

XVIII
МОЛЧАНИЈЕ@Jezikoslovije 198

XIX
РАВЕНСТВО@Jezik naš nasušni 206

XX
ЧАДА@Vuk i avangarda 218

XXI
ПРЕДАНИЈЕ@Drina na ćupriji 230

XXII
АКАДЕМИЈА@Iz XX-og veka 240

XXIII
КИЧЕНИЈЕ@XXI vek 254

EPILOG 262

Rezime@SUMMARY 275

Beleška o autoru 283

PROLOG

„Srbski dnevnik", god. XIII, br 14, u Novom Sadu, u utornik 4. februara 1864.

Dopisi.

R. – U Beču 30. januara. Evo opet nove tuge i žalosta vascelome narodu srbskom! Veliki Srbin i Nestor srbske literature VUK STEFANOVIĆ KARADŽIĆ ode Bogu na istinu.

Dok se narod srbski s mačem u ruci borio za svoje političnobiće, iznese Vuk narodnu knjigu na videlo u koju je Srbin svojim junacima večni spomenik sazidao, da ih unuci saznadu i slave, i kojoj se danas sav učeni svet divi. Toga junaka našeg danas više nema.

Do poslednjeg svog časa radio je za svoj narod. Već je duže vremena bolovao, to jest, kao što stari ljudi obično boluju, od slabosti, pravo bolestan ne beše. Nikome ni na um ne pade (ko ga je vidio), da će mu to poslednje bolovanje biti. U nedelju 26. ceo je dan bio van postelje i u veče oko 6 sati započe čitati petu knjigu pesama, koju je pripravio, da je izda, u čitanju zaspa – na veki.

Dostojna smrt velikoj duši njegovoj!

U ponedeljak u jutru začu se tužan glas: dede Vuka nema više!

Žalost među omladinom beše velika, jer ona zna, što joj je Vuk bio. Telo mu je utorak u veče u grčku crkvu prenešeno; omladina je tužnim „svjati Bože" skrinju pratila. U sredu u 10 sati beše pogreb. Na opelu je činodejstvovao jedan grčki arhimandrit i g. Rajevski, prota kapele ruskog poslanstva, koji je prijatelj pokojnikov bio. Na sredi crkve ležala je skrinja, čelo glave knjiga, a okolo venac od lovora, i više ordena, znaci priznavanja njegovim zaslugama. G. A. Sandić urednik „Ost und Vesta" u podugom govoru opisao je život i zasluge pokojnika, zatim odpeva pevačko društvo Slovenaca na horu jednu pesmu, a omladina „vječnuju pamjat" i sa „svjati Bože" isprate telo velikog Srbina iz crkve.

Na opelu sam video G.G. dr. Miklošića, Mažuranića, Utješenovića, Radivojevića i mnoge činovnike hrvatske kancelarije; behu sakupljeni Česi, Slovenci, Hrvati, Bugari, Slovaci, Vlasi, Rusi i Poljaci – sva plemena slavenska da pokažu poslednje poštovanje čoveku, koji je celo Slavenstvo ljubio i za nj radio.

Omladina srbska je odpratila telo dede svoga do groba, i tu izgovori Vladan Đorđević medik u besedi osećanje i tugu mlađani blagodarni srca i pod „vječnaja pamjat" spuste telo Vukovo u ladnu raku; ne beše suzama kraja, žena za mužem, ćerka za otcem, a malen unuk i omladina za dedom. Ne ispuni mu se želja, da pod slobodnim gorama kosti mu počivaju. Telo mu leži kod pitomca njegovog, koga je u životu jako ljubio, do nezaboravljenog Branka...

Dok Srbina na svetu bude, donde će uspomena njegova trajati.

Bečka opština htede mu podariti diplomu počastnog građanina bečkog, no on to ne dočeka, već leže u ladnoj tuđoj zemlji! Omladina, koja bude u Beču na naukama, smatraće grob njegov kao svetinju i ići će svake godine jedan dan da mu se pokloni i obnovi reči, koje danas milioni ljudi iskazuju: Laka mu zemlja i večna pamet.

UVOD

Na grobu Vuka Stef. Karadžića

Crni dane, a crna sudbino!
P.P.Njeguš

Za što su pomrčala vaša vedra lica, draga braćo? Za što vam je tako teška bolja natuštila ponosito čelo?… Kakva je to golema tuga što vam je kao neka ogromna stena pritisla srce, pa bolne grudi tako jecaju, pa vam se čemer-suze potokom niz lice liju? Vaše su oči ukočene, vi nepomično gledate na ovu mračnu uzanu kućicu, u kojoj je zatvoreno ono plemenito srpsko bledo čelo, one sklopljene oči, što se više nikad ne će otvoriti da zasijaju velikom sjajnom dušom što se do juče kroz njih tako veličanstveno blistala; nepomično gledate u ta pobledela usta što su za navek umukla, pa vam se tuga kao guja na srcu steže kad pomislite da vam više nikad ne će prozboriti slatkim našim srpskim jezikom… Vama taj pogled cepa srce, vi biste hteli silom da ga na drugu koju stranu okrenete, ali nemate snage, jer znate da je to poslednji put, i da će do koji čas i to pokriti crna zemljica!… Oh crni dane, koliku ranu zadaješ u srce srpskoj vili! Ti ćeš u mračni grob da strpaš njeno najveće blago…

Oprostite mi draga braćo, što vas trzam iz tog nemog zanosa, u koji vas je vrgla golema žalost; ja nas ne ću tešiti, jer i meni bi utehe trebalo, a ne ću vam mnogo govoriti; samo nekoliko reči, jer se

bojim e ću još gore pozlediti ljutu ranu, a i bez toga ne bih mogao… Ta prevelika tuga, kao i neobična radost, nema reči; ona ima samo suza…

U poslednje vreme kao da smo osuđeni da neprestano s pojetom uzdišemo:

Jedan po jedan
Padaju junaci vremena slavnih
I ne da će ih bit';
I od plemenitog naraštaja
Tamni biće proždro grob sve!...

Izdahnu veliki **Miloš**, pomreše njegovi hrabri vitezovi, s kojima je onako hrabro skršio lance ropske, koje je Srbin četiri stotine godina rad nesloge svoje nosio; – pomreše jedno za drugim toliki ljudi¸ što su svojom darovitošću bili ponos srpskom narodu, što svojom ogromnom dušom radiše da povrate Srbinu njegovu nekadašnju silu i slavu; – a sad eto izdahnu i veliki **Vuk Stefanović Karadžić**, koji je svojim radom razagnao gustu tamu što pokrivaše propalog Srbina, kao što sunce razagna crnu noć, pa pokaže veličanstvenu prirodu sa svima njenim divotama… I opet izdahnu jedan svedok onih slavnih dana, kad je Srbinu na novo zora zasijala…

Ne ću da kazujem šta je bio Vuk Karadžić srpskoj književnosti i jeziku, ne ću da govorim o narodnim pesmama – oh danas će se Markova posestrima uviti u crno ruho, koje dugo, dugo skinuti ne će. – Ne smem da govorim o njegovim delima, po kojima ga zna ceo svet, a ne samo Srbin, i kojima je učinio te i najdaljniji narodi saznaše za nas; za to sam ja vrlo malen, moja bi hvala samo skrnavila svetinju njegove slave, koja će se raznositi širom beloga sveta. Nesam ja izašao da prvi usadim mirisav bokor od sinovlje zahvalnosti na njegov grob – mnogo će lepše vence sviti blagodarno potomstvo, koji će dostojni biti da njega okite… A ja ? Ja hoću da se s tobom potonji put oprostim u mesto sve moje mlade braće, što sad daleko odavde, u našoj otadžbini, za tobom gorke suze liju, za tobom dobri oče, za tobom veliki učitelju, koga srpstvo nikad zaboraviti ne će…

Kad umre malo dete, nezlobno jagnješce što je tek ugledalo sveta, svak veli: Blago njemu, zaspalo je slatko ne osetivši bolje ni jade, što no ih je tako pun život!

Kad umre bujan mladić, tek što je s najlepšim nadama koraknuo u život, tek što je s vatrenim oduševljenjem u mladim prsima prionuo da radi za otadžbinu, onda se cela rodbina zavija u jad, pa ko god ugleda kako se neutešni roditelji očajano u prsa biju, što im se sruši stub, koji im je život držao, što im se ugasi jedina nada i potpora za nemoćnu starost, onda niko ne može da se uzdrži, a da ne prolije suzu nad cvetkom, što je tako rano uveo…

Kad se predstavi sedi starina, koji je preturio preko glave sve radosti i jade, ali koji je sklopio oči, uveren da mu je savest čista, da je učinio sve za otadžbinu što su mu sile dopuštale, kome su potonje reči bile tiha molitva: „Ninje otpuštaješi raba tvojego vladiko" – onda tuga nije tako burna, ona se tiho izliva iz srca kao što tihi potočić romori…

Ali kad izdahne ovako veliki genije, koji je svojom neobičnom snagom stvorio svome narodu novi vek, onda ne plače samo rodbina njegova, onda mu ne pohode grob samo unučići njegovi, već onda se u crno zavija ceo narod, da ga pokaje tako ogromnom tugom kao što je neizmerna teška rana, koju mu crna sudbina zadaje smrću ovakoga čoveka…

O, zašto nam bar ta uteha ne osta, da ti kosti položimo u otačanskoj zemlji, kraj slavnih drugova tvojih, s kojima si učinio te je danas Srbin ono, što jeste?… Da te zahvalna deca mogu često pohoditi, da ti grob iskite cvećem, a da ga zaliju čistim svojim suzama?

Ali – i u ovoj dalekoj tuđini, i u ovoj zemlji ne će biti sam tvoj sveti grob. U njoj je tvoj dragi ljubimac, u njoj je grob, gde je zakopan alem-kamen iz krune srpskoga pesništva, u njoj je i **Branko**… Pored njega će počivati tvoje umorne kosti, a tvoj će spomen oduševljavati svakoga Srbina, koji ceo svoj život žrtvuje za dobro svojega naroda, kao što si ti učinio; Srbin će se tešiti u svojoj golemoj tuzi time, što će te nositi u svome srcu dokle traje sveta i veka; a ja

ću da se oprostim s tobom s rečima tvojega besmrtnog prijatelja, vladike Njeguša:

„Blago tome ko navijek živi,
Imao se rašta i roditi!…”

U Beču, 28. januara 1864.
Vladan Đorđević

„Vidovdan”, g.IV, br.14, Beograd 4. februara 1864.

INTERLUDIJ

Kr. srpsko
poslanstvo
No = 1581.
Priloga 1 kom.

U Beču 30. septembra 1897.

Gospodine Ministre,

U vezi sa mojim depešeom od 28. ovog meseca, o iskopu i prenosu Vukovih i Kopitarevih kostiju, čast mi je naknadno javiti Vam da nisam propustio, očekujući odgovor na moje pismo od 17. septembra ove god. No=1516, da spremim službene pozive za ona lica i korporacije u Beču koje ste mi saopštili u Vašem prepisu od 12. istog meseca No=9972, i da učinim nužne korake kod bečke opštine za dopust ekshumacije, a po dolasku g. dr Đorđa S. Đorđevića, profesora i izaslanika priređivačkog odbora za prenos Vukovih kostiju, i prijamu depeše predsednika Srpske kraljevske akademije nauka da je ova usvojila ponudu „Enterprise des pompes funèbres", stupio sam odmah u pregovore sa ovim društvom za iskop i prenos Vukovih ostataka. Saznavši od g. dr Đorđevića da deputacija želi da se Vukovi ostaci prenesu brzim vlakom, a od predstavnika pomenutog društva za sahranu da za to treba dobiti naročitu dozvolu od C. Kr. direkcije državnih železnica, ja sam i za to učinio odmah korak i u svoje vreme dobio pristanak obeju žele-

zničkih direkcija, austrijskih i ugarskih. Kad je deputacija Srpske kraljevske akademije došla, Poslanstvu je ostalo da, u sporazumu sa njom i g. dr Đorđevićem, utvrdi detaljni program za iskop i prenos Vukovih ostataka, i mi smo se u tome poglavito pridržavali programa, koji je odbor za prenos Kopitarevih kostiju usvojio, pošto su oba velika pokojnika imali biti iskopani i preneseni sa groblja na odgovarajuće železničke stanice istoga dana i od istoga društva.

Međutim, ja sam lično odneo i predao spremljeni službeni poziv od strane poverenog mi Poslanstva prezidijumu Carske bečke akademije nauka i prestoničke opštine. Predaju poziva za srpsku i grčku opštinu, kao i za srpskog, ruskog i grčkog sveštenika, naredio sam da izvrši lično g. sekretar Jovičić.

C. akademija odgovorila mi je notom od 8. oktobra p. n. vrlo laskavim tonom napisanom, da će u čast uspomene na oba velika pokojnika, Vuka i Kopitara, delegirati svoga člana, profesora univerziteta i carsko ruskog dejstv. državnog savetnika, g. Jagića, da je zastupi pri pomenu i prenosu kostiju od groblja do železnice; srpska pravoslavna crkvena opština odgovorila je, takođe pismeno, da će tužnoj svečanosti prisustvovati korporativno, a predsednik bečke opštine dr Lueger odgovorio je pod svojim potpisom da će lično, u ime opštine, doći na opelo „ocu nove srpske književnosti, Vuku Stefanoviću Karadžiću".

Predsednik grčke opštine u Beču, član gornjega doma, g. Nikola Dumba, koji se nalazi van Beča, odgovorio je telegramom da „sažaljeva što zbog odsustva ne može da uzme udela u svečanosti, koju priređuje Srpska kralj. akademija u spomen velikom naučniku i ukrasu napredujućeg Srpskog naroda, s kojim je on negda bio u ličnom prijateljstvu". Od sviju ovih pismenih izjava dati su prepisi deputaciji.

Oba grčka arhimandrita, g. Janulis i g. Stolijotopulos, kao i prečasni ruski prota g. Nikolajevski i nastojatelj hrama srpske crkve Sv. Save, g. Mišić, obećali su činodejstvovati pri pomenu Vukovom na Sv. Markovom groblju.

Na napomenu predstavnika društva „Entreprise des pompes funèbres", da bi Poslanstvo trebalo da umoli bečku glavnu policiju da odredi izvestan broj žandarma, radi održavanja reda na groblju i po ulicama, kroz koje će Cortège proći, inače, ako bi to samo društvo činilo, policijske vlasti tražile bi naplatu za usluge koje bi nam ukazale, i time bi se znatno uvećao trošak oko prenosa Vukovih kostiju – izdao sam nužne naredbe sekretaru g. Jovičiću, koji je o tome govorio sa policijskim komesarom Poltom, usljed čega je glavna policija izaslala dovoljan broj žandarma, pešaka i konjanika, te je svuda vladao primeran poredak. Uopšte, sve ovdašnje vlasti i nadleštva, sa kojima se ovom prilikom došlo u dodir i imalo posla, bili su veoma predusretljivi i uslužni.

U nedelju ujutru u 9.[30] časova, u prisustvu zastupnika varoškog fizikusa, dr Leflera, magistarskog savetnika bečke opštine dr Gajtnera, beogradske deputacije i sekretara g. Jovičića, od strane poverenog mi Poslanstva, kao i spisatelja Kanica, savremenika i prijatelja pok. Vuka, pored mnoštva ovd. srpskih đaka, izvađen je sanduk u kome su se nalazili ostaci pokojnikovi. Kad je podignut kapak sa metalnog kovčega, koji je bio veoma ugnut i ulubljen na svome donjem kraju, ali uopšte još dobro sačuvan prema vremenu za koje je pod zemljom ležao, ukazaše se ostaci Vukovi u potpunoj celosti svojoj. Svaki deo trupa i kostiju behu na svome mestu. Na glavi, koja beše potpuno lišena svega do kostiju, beše još veoma dobro sačuvan fes s kićankom; na gornjem delu kostura behu još vidljivi tragovi od crnog kaputa sa dva reda dugmadi, a na donjem od crnih pantalona sa vrlo dobro sačuvanim čarapama mrko-žute boje. Leva njegova noga, koja je bila nešto kraća, beše zgrčena i odvojena od kolena. Dr Lefler primetio je sekretaru Jovičiću da se nije nadao da će Vukov leš u ovako još sačuvanom stanju zateći, uzevši u obzir da je već proteklo 33 godine od kako je pogreben.

Po želji deputacije, ostaci Vukovi fotografisani su u onom stanju u kome su nađeni, a potom brižljivo preneti u novi metalni kovčeg u kome će se preneti u Beograd. Potom je kovčeg prenesen u stan nadzornika groblja Sv. Marka, koji je društvo zastrlo crnim zastirkama i odgovarajućim ukrasima te pretvorilo kao u neku

privremenu kapelu, gde se imao izvršiti premer Vukove lobanje i gipsani otisak. Dok su se za ovo činile nužne spreme, magistratski savetnik dr Gajtner, po izjavljenoj mu želji od strane Poslanstva na molbu deputacije, sastavio je protokol o ekshumaciji Vukovih ostataka, kojim se konstatuje da su to zaista njegovi ostaci i da su prisutni delegati g. Novaković i Nešić i spisatelj Kanic, koji su ga za života poznavali, potvrdili na osnovu zaostavšeg odela i kosturnih ostataka da su to zaista zemni ostaci pok. Vuka Stef. Karadžića.

Taj protokol potpisali su kako pomenuti magistarski savetnik tako i prisutni zastupnik var. fizikusa i svi članovi deputacije Srpske kralj. akademije i novosadske Matice, pored sekretara g. Jovičića od strane Poslanstva i g. Kanica, kao pokojnikovog ličnog prijatelja. Od toga protokola zadržata je kopija u Poslanstvu, a original je predat deputaciji.

U isto vreme, potpisali su svi goreimenovani, osim dr Jajtnera i Leflera, već spremljeni zapisnik na pergamentu, kojim se konstatuje da je tog dana, na osnovu Ukaza Njeg. Veličanstva Kralja, Srpska kraljevska akademija dala izvaditi Vukove kosti iz Sv. Markovog groblja radi sahrane kod Saborne crkve u Beogradu. Pošto je taj zapisnik bio potpisan, spušten je u naročito nabavljeno staklo, u formi jedne oblice, napunjeno zejtinom, u koje je spušten i jedan komad srebrne spomenice Vukove. Zapisnik je prethodno fotografisan. Ovo je staklo smešteno u jednu kutiju od lima, koja je, pošto je najpre zalemljena, utvrđena u kovčeg pored kostura Vukovog.

Dok se ovo zbivalo u privremenoj kapeli i pobočnoj sobi, grobari su raskopavali grob Kopitarev i deputacija je sa ostalima, koji su prisustvovali ekshumaciji Vukovoj, taman stigla da vidi iskop kostiju učitelja i prijatelja Vukovog – Kopitara. Tu su bili već iskupljeni izaslanici Matice ljubljanske. Ostaci Kopitarevi, jedno što nisu bili u metalnom sanduku, a drugo što su 20 godina duže ležali pod zemljom od Vukovih, nađeni su pomešani sa zemljom i ne u celosti.

Pomen je držan istoga dana tačno u 2 časa p. p. pred velikim pozlaćenim krstom na groblju Sv. Marka. Cele prošle nedelje vla-

daše prava zima: bilo je kiše, a dva dana je i sneg padao, kao da smo u decembru, a ne na izmaku septembra! Dan određen za Vukov iskop obećavaše lepo vreme iako beše ujutru još dosta hladno; po podne je zaista ogrejalo sunce kao u znak radosti ovome aktu pijeteta prema besmrtnom Vuku.

Kovčezi sa ostacima oba pokojnika behu postavljeni na postoljima jedno pored drugoga, pokriveni bogatim, zlatom izvezenim pokrovima od crne kadife, na kojima behu položeni mnogi venci od svežega cveća i lavorovog lišća. S leve i desne strane behu po dva ogromna srebrna čiraka, iz kojih je, umesto sveća, buktao špiritus u velikim mlazevima (Opferflammen), a kod podnožja levo i desno nalažaše se po jedan kadifeni jastuk sa vencima od lavorovog lišća, u čijoj sredini behu smešteni srebrni venci od Srpske kraljevske akademije Kopitaru i od Ljublj. matice Vuku.

Kovčeg Vukov beše na levoj, a Kopitarev na desnoj strani. Na podnožju Vukovog kovčega behu pravoslavni sveštenici u ornatima: oba grčka arhimandrita, srpski sveštenik g. Mišić, pa ruski prota g. Nikolajevski sa svojim đakonom; na podnožju Kopitarevog kovčega behu 5 katoličkih sveštenika, od kojih onaj u sredini imađaše na glavi poznatu visoku spljoštenu mitru od beličastoga atlasa. Svuda unaokolo mnoštvo sveta – nekoliko stotina ljudi, oba pola, sviju doba starosti i raznovrsnih položaja. U prvim redovima, desno, video se g. dr Lueger, dr Šuklje, ministarski savetnik Kažek, mnogi izaslanici raznih čeških, slovenskih i srpskih klubova u Beču, članovi parlamenta; osoblje Poslanstva i srpska deputacija stajahu iza pravoslavnog sveštenstva, malo dalje profesor Jagić, profesor Jireček od strane univerziteta, g. Kanic, predsednik i članovi srpske pravosl. opštine, srpski pitomci i đaci.*[1] Najpre su činodejstvovali katolički sveštenici na latinskom jeziku, a zatim pravoslavni po redu, koji sam gore izložio. Pošto je slov. pev. društvo otpevalo „So svjatimi upokoj", ispeo se na govornicu, koja je bila postavljena u začelju između oba kovčega, zastupnik odbo-

1 Od strane glavne bečke kovnice bili su direktor: Regierungsrath v. Mütten i vicedirektor g. Dim. Petrović (Srbin Pančevac) i predstavnici ovd. srpske kolonije.

ra Matice ljubljanske, dvorski savetnik i član austro-ugarskog parlamenta dr Šuklje, i pošto se najpre na nemačkom jeziku, sa nekoliko reči, zahvalio pojedinim izaslanicima na njihovom prisustvu, govorio je dalje na slovenskom jeziku o zaslugama Kopitara i Vuka. Za njim je govorio oduševljeno i duhovito dr Lueger, čiji govor prilažem u prilogu pod I/5. Posle ovoga, govorio je bivši predsednik Ministarskog saveta g. Novaković i, najzad, docent na Bečkom univerzitetu dr Murko, poslednji ističući zasluge i dela Vukova, a pretposlednji Kopitareva. Sve govore prekidali su prisutni mestimice sa „živeo", i „slava", a između govora pevalo je naročite pesme slovinsko pevačko društvo.

Članovi srpske deputacije i osoblje Poslanstva imali su na prsima poveći znak od srpske trobojne trake sa pozlaćenim pismenom V u sredini, a ostali gosti manji znak od iste trake. Ceo pomen bio je veoma svečan i dirljiv.

Posle govora nosioci društva „Enterprise" poneli su oba kovčega, i to najpre Kopitarev kao starijega, pa onda Vukov i postavili ih na svečana staklena kola van porte, u koja behu upregnuta po 6 vranaca. Pred prvim kolima jahao je jedan herold sa crnom zastavom i u flor zamotanim vencem od lavorovog lišća. Iza njega nosači srebrnih venaca na konjima; pozadi sanduka srpska deputacija sa osobljem Poslanstva. U prvim kolima bio sam ja sa g. Novakovićem i g. Antonom Hadžićem, predsednikom Novosadske matice, pa onda g. Nešić itd. Bilo je preko 60 kola, od kojih 25 pada na teret Vukovog priređivačkog odbora, 25 Kopitarevog, a ostala kola behu privatnih gostiju. Kortež je išao laganim tempom, kroz Rennweg, Schwarzenbergplatz u. Hengasse. Kad smo došli do Belvederske palate, tu su se Kopitareva kola i njegovi pratioci odvojili za Südbahn, a Vukova sa svojim na Staatsbahn. Bilo je oko 4.^{30} p. p. kad smo stigli na mesto opredelenja. Tu smo zatekli u pripravnosti železnički salonski mrtvački vagon, u koji je Vukov kovčeg odmah unesen i smešten. Ključ od toga vagona predat je pratiocu kovčega g. profesoru Đorđeviću. Sutradan, brzim vlakom u 8.^{25} ujutru, otputovala je deputacija sa kovčegom Vukovim put Beograda. Njoj se pridružio professor Jagić, g. Hadžić, novo-

sadski professor g. Jovan Grčić i predsednik i potpredsednik Srpskog akademskog društva „Zore". Ovi poslednji su nosioci srebrnog venca, koji je nabavljen od priloga koji je društvo „Zora" prvobitno prikupilo za prenos Vukovih kostiju.

Na stanicu su izišli da isprate Vukov kovčeg osoblje Poslanstva i potpisati.

O polasku izvestio sam, dan pre, našega generalnog konsula u B. Pešti.

Ja Vas molim da primate, Gospodine ministre, uverenje o mom odličnom poštovanju.

Poslanik
Mil. Mihailović, s. r.

Gospodinu
Gospodinu Predsedniku Ministarskog saveta,
Ministru inostranih dela

Beograd

(Arhiv Srbije, MPs, 1897, XXX, 7)

I

III
Истина.
СЛО ВО
БО- ЖІЕ
Вса́ вре́ма губи́ и вса́ покрыва́е
Вса́ тли́ вре́ма и в коне́ч преходя́е
Еди́ну и́стину а́ки свое пле́ма
Храни́ блюде́ и ѿкрыва́е вре́ма
Не бе́.

VEČITI KALENDAR

	Д.М.	Д.Х.	К О	Ч Н	В Д	О П		Д.М.	Д.Х.	К О	Ч Н	В Д	О П
	7365	1857	1	1	12	П		7397	1889	5	6	6	С
	7366	1858	2	2	13	Б		7398	1890	6	7	7	Ї
	7367	1859	3	3	14	Ф		7399	1891	7	1	8	Б
В	7368	1860	4	5	15	Д	В	7400	1892	8	3	9	[illegible]
	7369	1861	5	6	16	Ю		7401	1893	9	4	10	Ж
	7370	1862	6	7	17	Р		7402	1894	10	5	11	Ш
	7371	1863	7	1	18	Н		7403	1895	11	6	12	Б
В	7372	1864	8	3	19	Ѣ	В	7404	1896	12	1	13	Ѣ
	7373	1865	9	4	1	Ы		7405	1897	13	2	14	Х
	7374	1866	10	5	2	В		7406	1898	14	3	15	Н
	7375	1867	11	6	3	Т		7407	1899	15	4	16	Ш
В	7376	1868	12	1	4	Н	В	7408	1900	16	6	17	О
	7377	1869	13	2	5	Ы		7409	1901	17	7	18	І
	7378	1870	14	3	6	Ф		7410	1902	18	1	19	Ꙗ
	7379	1871	15	4	7	Ж		7411	1903	19	2	1	О
В	7380	1872	16	6	8	Ч	В	7412	1904	20	4	2	Ж
	7381	1873	17	7	9	Р		7413	1905	21	5	3	Ш
	7382	1874	18	1	10	Н		7414	1906	22	6	4	Ѕ
	7383	1875	19	2	11	Х		7415	1907	23	7	5	Ѣ
В	7384	1876	20	4	12	М	В	7416	1908	24	2	6	Х
	7385	1877	21	5	13	В		7417	1909	25	3	7	Ъ
	7386	1878	22	6	14	Т		7418	1910	26	4	8	Щ
	7387	1879	23	7	15	І		7419	1911	27	5	9	І
В	7388	1880	24	2	16	Ы	В	7420	1912	28	7	10	Г
	7389	1881	25	3	17	Ф		7421	1913	1	1	11	Ꙗ
	7390	1882	26	4	18	Ж		7422	1914	2	2	12	О
	7391	1883	27	5	19	Ш		7423	1915	3	3	13	Ѧ
В	7392	1884	28	7	1	Р	В	7424	1916	4	5	14	Т
	7393	1885	1	1	2	Б		7425	1917	5	6	15	К
	7394	1886	2	2	3	Х		7426	1918	6	7	16	Ѣ
	7395	1887	3	3	4	Н		7427	1919	7	1	17	П
В	7396	1888	4	5	5	Ѣ	В	7428	1920	8	3	18	Ѣ

д.М.	д. Х.	К О	Ч Н	Н Д	О П		д.М.	д. Х.	К О	Ч Н	Н Д	О П
7429	1921	9	4	19	Щ		7439	1931	19	2	10	З
7430	1922	10	5	1	Д	В	7440	1932	20	4	11	Щ
7431	1923	11	6	2	А		7441	1933	21	5	12	Д
7432	1924	12	1	3	С		7442	1934	22	6	13	А
7433	1925	13	2	4	О		7443	1935	23	7	14	Н
7434	1926	14	3	5	Ъ	В	7444	1936	24	2	15	З
7435	1927	15	4	6	V		7445	1937	25	3	16	Ъ
7436	1928	16	6	7	К		7446	1938	26	4	17	V
7437	1929	17	7	8	Ь		7447	1939	27	5	18	В
7438	1930	18	8	9	П	В	7448	1940	28	7	19	Д

Неизходимая Пасхалїа

по ключевымъ пасхальнымъ словамъ.

Слова пасхальная	Я	Б	В	Г	Д	Є	Ж
Іисово Христово.	Ч	Г	Б	П	Н	С	Т
Масолетїа дней.	32	33	34	35	36	37	38
Масопустъ, Іан.	25	26	27	28	29	30	31
Сиропустъ, фев.	1	2	3	4	5	6	7
Лише високосъ: Іисово Христово	Г	Б	П	Н	С	Т	Ч
Лише високосъ: Масолетїа дней	33	34	35	36	37	38	39
Лише високосъ: Масопустъ Іан.	26	27	28	29	30	31	32
Лише високосъ: Сиропустъ фев	2	3	4	5	6	7	8
Пасха Христова мар.	22	23	24	25	26	27	28
Вознесеніе Април.	30	Маі 1	2	3	4	5	6
Пятдеся тница Маїа	10	11	12	13	14	15	16
Всехъ святыхъ Маїа	17	18	19	20	21	22	23
Петрова поста дней	42	41	40	39	38	37	36
Праздникъ петра	П	Н	С	Т	Ч	Г	Б

Неизходимая Пасхалія.

по ключевымъ пасхальнымъ словамъ.

Слова пасхальная		Ѕ	З	Н	І	К	Д	М
Рѣство Христово.		Ч	Р	Б	П	Н	С	Т
Маслястія дній.		39	40	41	42	43	44	45
Малопостъ фигр.		1	2	3	4	5	6	7
Сыропостъ фигр.		8	9	10	11	12	13	14
Лѣто високосъ	Рѣство Христово	Р	Б	П	Н	С	Т	Ч
	Маслястія дній	40	41	42	43	44	45	46
	Малопостъ фигр	2	3	4	5	6	7	8
	Сыропостъ фигр	9	10	11	12	13	14	15
Пасха Христова Мар.		29	30	31	Апр. 1	2	3	4
Вознесеніе Маія.		7	8	9	10	11	12	13
Пятдесятница Маія		17	18	19	20	21	22	23
Всѣхъ святыхъ Маія.		24	25	26	27	28	29	30
Петрова поста дній.		35	34	33	32	31	30	29
Празникъ Петра.		П	Н	С	Т	Ч	Р	Б

Нѣходимая Пѣхалїа

по ключевымъ пасхальнымъ словамъ.

Слова пасхальная	Н	О	П	Г	С	Т	V
Гѣтво Хрстово,	Ч	Г	К	П	Н	С	Т
Масолстїа дней.	46	47	48	49	50	51	52
Масопустъ феврь.	8	9	10	11	12	13	14
Сыропустъ февр.	15	16	17	18	19	20	21
Лѣто високосъ: Гѣтво Хрстово	Г	К	П	Н	С	Т	Ч
Масолстїа дней	47	48	49	50	51	52	53
Масопустъ фев.	9	10	11	12	13	14	15
Сыропустъ февр.	16	17	18	19	20	21	22
Пасха Хрстова Апр.	5	6	7	8	9	10	11
Вознесїе Маїа	14	15	16	17	18	19	20
Пятдесятница Маїа.	24	25	26	27	28	29	30
Всѣх стыхъ Маї.	31	Іюн. 1	2	3	4	5	6
Петрова Поста дней	28	27	26	25	24	23	22
Праздникъ Петра.	П	Н	С	Т	Ч	Г	К

Неизходимая Пасхалїа.

по ключевымъ пасхальнымъ словамъ.

Слова пасхальная	Ф	Х	Ѿ	Ц	Ч	Ш	Щ
Гѡтво Хрстово.	Ч	Г	Б	П	Н	О	Т
Масолетїа дней.	53	54	55	56	57	58	59
Масопустъ феврь.	15	16	17	18	19	20	21
Сыропустъ февр.	22	23	24	25	26	27	28
Лѣт високосн. Гѡтво Хрстово	Г	Б	П	Н	О	Т	Ч
Масолетїа дней	54	55	56	57	58	59	60
Масопустъ февр	16	17	18	19	20	21	22
Сыропустъ февр	23	24	25	26	27	28	29
Пасха Хрстова Апр.	12	13	14	15	16	17	18
Вознесенїе Маїа.	21	22	23	24	25	26	27
Пятдесятница Маїа	31	Іюн. 1	2	3	4	5	6
Нѣдѣля всѣхъ стыхъ Іюн.	7	8	9	10	11	12	13
Петрова поста дней.	21	20	19	18	17	16	15
Праздникъ Петра.	П	Н	О	Т	Ч	Г	Б

Нѣходимая Пасхалїа

по ключемъ пасхальнымъ словамъ.

Слова пасхальная	Ъ	Ы	Ь	Ѣ	Ю	Ѫ	Ѧ
Гѫтво хрстово,	Ч	Ѕ	К	П	Н	С	Т
Масоастїа дней.	60	61	62	63	64	65	66
Масопустъ февр.	22	23	24	25	26	27	28
Сиропустъ марта.	1	2	3	4	5	6	7
Другая високосъ: Гѫтво хрстово	Ѕ	К	П	Н	С	Т	Ч
Масоастїа дней	61	62	63	64	65	66	67
Масопустъ фев.	23	24	25	26	27	28	29
Сиропустъ мар.	1	2	3	4	5	6	7
Пасха хрстова Апр.	19	20	21	22	23	24	25
Возношеніе Маїа	28	29	30	31	Іюн. 1	2	3
Пятдесятница Іюн.	7	8	9	10	11	12	13
Всѣх святых Іюн.	14	15	16	17	18	19	20
Петрова Поста дней	14	13	12	11	10	9	8
Праздникъ Петра.	П	Н	С	Т	Ч	Ѕ	К

II

15 Вѣра.
Крѣпка ѐсѐ Любо́вь но крѣпка и вѣра
Та си́лна ѐсѐ но и́сей ра́вна мѣ́ра
А́ки на зе́мли пу́ творѝ на мо́ри
Сло́вомь е́диный преставлае́ Горы.
Крѣпосѐ.

POČETAK

„…Sanjala sam svoju vodu, Vodu svog detinjstva koja me je kupala oduvek: postojala je pre mene, postojaće i posle mene; kupala me je i kada nisam Bila, kupaće me i kada ne Budem. Ili mi je baš Ona govorila da ću Biti dokle god je Nje, dakle – večno?!"

Plivala sam u virovima svoje vode, sagledavala sam je celu, činilo mi se da je ona nebo na zemlji… moja voda, moja velika majka Voda i dubina koja je ZAUVEK… Plivala sam i uranjala u Nju, osećala sam kako se moje telo pretvara u nešto drugo, Nešto što ***ne postojeći*** *– najistinitije* ***postoji****. Plivala sam kao da plivam u sebi samoj, sve dok se iznenada odnekud nije pojavio ON.*

Nisam znala KO je, ni odakle dolazi, niti zašto se stvorio ovde: ali sam znala – govorio je moj unutrašnji Glas – da ga moram slediti, ma gde me poveo. Više nisam plivala u sebi samoj, plivala sam u njemu i kroz njega (možda i oko njega?): istovremeno, ON je bio u meni poput deteta u utrobi Majke, Deteta koje se nikad neće roditi nego će večno ostati ***tu.***

Bila sam Majka, praroditeljka Svetova, ali sam bila i ON – praotac Vaseljene, moj jedini Bog! Ko je onda sanjao moj san? I da li je sanjano zapravo bilo nešto Drugo? Da li sudbonosna zbivanja uvek izranjaju iz vodenih prostranstava Sna, ili upravo takva Zbivanja proizvode arhetipske snove?! Da li smo kao Jedno toliko moćni da razumemo Sve(t)?…

Sjedinjena sa Njim, tj. preobražena u Njegov alter-ego (postavši tako On!), zadobila sam svoj prirodni Identitet. Od sada postoji samo jedno Biće: ja NISAM bez Njega, izvan tog Jedinstva čeka me konačna smrt – različita od one praiskonske, simbolične Smrti (koja je

bezazleno Dete snova!)… Izvan Njega je, dakle, NIŠTA: ovde gde sam sad, egzistira beskonačno Savršenstvo…

… Tako spoznajem ono što je darovano samo Besmrtnicima kao Znanje: Početak i Kraj su Jedno, vreme između toga je privid jer Biće tvori Večnost u kojoj su Suština, Smisao i ucelovljenje! Ovo sam mogla ispričati i na kraju, ali pričam već na početku kako ne bi bilo privida: kako se istorija ne bi doživela kao Istorija (ili Istorija kao istorija). I kako bi jednom za svagda ostalo zapisano da VUK i ČOVUK nisu ni vukolika ni obična ljudska bića…

Praotac (tj. Pramajka), tj. i Kći i Sin, tj. Ljubav ***sama po sebi*** *stvarala je, stvara i stvaraće Vaseljenu. On je jedini Bog, ja JESAM Njena suština iako me zovu Sudba, a On me vidi stvarnu – kao Njegovu DESTINO! Tačnije rečeno: BIĆE se samospoznaje u Jednom…*

⋆⋆⋆

Snovi su viša Stvarnost. U snovima, mi smo zaista tamo gde nas oni vode: sanjano biva naš jedini Identitet. Kada se probudimo, tj. kada nas San napusti, vraćamo se svom nestvarnom, privremenom identitetu. Ovo ne važi za Sanjače, koji se ne bude nikad, koji su večno u toj ontološkoj sferi i koji smrtnicima pomažu ako ih prizovu.

Snovi nisu ono što „nauka" kaže o njima. Nisu slike podsvesti, nisu ni puke fantazme, niti su potisnuti simboli našeg budnog bića. Drevni sanovnici zapravo ne tumače ništa: oni svedoče o tome da je San velika tajna. San očito nije „mentalna aktivnost tokom spavanja", a nije ni kompenzacija onoga čega nas stvarnost lišava. Pravo pitanje glasi: šta reći o Stvarnosti?!

Da li Njen trag sledi rečenica koja upozorava na **Strah od rađanja**, jer „iz tog lavirinta izlaza nije bilo" i neće ga nikada uistinu ni biti? Ili se Stvarnost krije u činjenici da „postoji doba mraka i tame, ali postoji i doba Nemanjića"? Zašto je onda „pošao sveti Sava preko neke planine" da bi susreo hromoga VUKA? I zašto je, u tom slučaju, „Mehmed-paša Sokolović u stvari bio prerušeni Vuk

Stefanović Karadžić, ili je VUK bio prerušeni Sokolović" – što opet izlazi na isto?! Da li je STVARNO „u ono prvošnje doba, kada su bogovi još hodili svetom i kada je o Vučjim danima (na kraju poklada, uoči Božićnog posta) i sam Hromi obilazio domove svojih vernika, živeo jedan veoma milostiv tergovac hristjanin"? GDE i KADA se zbilo da „susretne ostarela lisica kurjaka"?! I tako dalje, i tome slično – sve do 4 i 15, Jezika nasušnog, Avangarde, Drine na ćupriji, XX i XXI veka, ali i iznad, izvan, mimo toga: dveri Stvarnosti otvaraju se širom, pa svako može sagledati njene bezbrojne dimenzije…

…U kojima od njih egzistiraju Snovi?! Koliko su podložni univerzalnom zakonu Simetrije, koliko realnih simulacija Oni proizvode kreirajući Stvarnost?! Šta je onda iluzija, šta pripada virtuelnosti ili materijalizovanom svetu Ideja?! Kada se San jednim svojim rukavcem ulije u neku od skrivenih dimenzija, tada na dnu Vode (ili na njenoj površini, kao u ogledalu!) možemo spoznati Istinu. Pravo pitanje glasi: zanima li nas Istina ili samo istina?!

Oslušnimo Glas: „U nekakome selu pođu žene u šumu da traže sebi divljijeh muževa, jer u ono vrijeme neka čuma odnese sve muško na svijetu što je valjalo" – istina ili Istina?! I još ovo: „Zvala se Tanema, ali to nije bilo njeno pravo ime", odnosno: „Zovem se VUK – to je odvajkada znano, a znano je i da svaka noć punog meseca pripada meni"; istinito ili ne, svakako Neko važan (najvažniji!) ovde nedostaje! Možda baš zato Glas dodaje: „Kada je prvi put došao u Beč, Vuk Stefanović Karadžić ni slutio nije da će pola veka kasnije tu i umreti"; ovde je već reč o DESTINO, dakle Istina je pronašla svoj Put…

Zašto onda „kiša pada po mrtvom telu Đorđa Markovića Kodera"?! Zašto se i dalje pitamo „Ko je zaista bio slavni Epski Deseterac, a ko njegov pobratim, (prez)imenjak Lirski?"… Tj. zašto *Rječnik* počinje slovom ***A***, koje neumitno dovodi do slova **Š** na kraju?! Da li je slučajno poslednja reč u ovoj knjizi – **književnost**?! Da li je to smisao Kruga? Da li je Vaseljena beskrajna ili konačna i predvidiva? Šta je besmrtno, kakva je egzistencija nematerijalnih tvari, postoji li Večnost?…

***

…Sanjao sam svoju vodu, Vodu svog detinjstva koja me je kupala oduvek: postojala je pre mene, postojaće i posle mene; kupala me je i kada nisam Bio, kupaće me i kada ne Budem. Sada, kada sam jedno JA, sada sve biva JASNO…

III

2 37.
Страхъ.
Хотай Гда истинно любити
В страсѣ Гдни Потщися ходити
Сію бо любовъ страхъ Гднь родитъ
Ꙗко вѣтръ пламенъ зутꙗ и водитъ.
Егда

ROĐENJE

Šuma je sanjala TO. Rađanje mladoga Boga, koji će konačno darovati svetlost njenoj večitoj tami. Sanjala je stolećima, možda i duže, ne sluteći da se drevni snovi obistinjuju baš zato što su satkani od sopstvene nestvarnosti.

Nestvarnost se uvlačila u kosti svemu što je živelo u šumi. Čak su i vučje jazbine drhtale pred njom. Vučica majka lizala je svom mužjaku rane koje je zadobio u lovu. Kroz glavu su joj prolazile raznolike misli o vučićima koje uskoro treba da okoti. Samo jedno joj nije padalo na pamet: povlačenje, poraz ili predaja bez borbe.

Njen instinkt nikada je nije izneverio, iako su slutnje kojima joj se obraćao često bile sasvim mutne, još češće – predočene tek u nejasnim obrisima. Osećala je negde u najdubljoj dubini utrobe, tamo gde su se stapali otkucaji njenog srca sa bilom njene mladunčadi: dva Boga ne mogu zajedno. Onaj novi sigurno će pokušati da eliminiše starog.

Prošlo je već šezdesetak dana od začeća: svakoga časa maleni porod mogao je doći na svet. Da li su neki znaci nagoveštavali vučića koji će biti onaj Izabrani, mada su Proročanstva govorila kako će jedan neminovno biti?! Daleki čopor kome je pripadala i njena vučja porodica, zavijao je neobičnije no ikad: to nisu bili urlici gladnih, krvoločnih vukova, nego zvuci nalik prastaroj nerazumljivoj bajalici ili basmi.

Vučica samo jednom u životu SUŠTINSKI rađa, sve ostalo je privid zasnovan na veri u tzv. „egzaktne zakone prirode" ili na tome što je njen okot pozamašan: broji tačno onoliko potomaka koliko je **mesnih nedelja** u godini kada se porodi. Kako onda

tumačiti činjenicu da je Romula i Rema same, kao i persijsku pramajku Kiru (takođe samu!), dojila i odgajala Vučica?! Da li je to bila posledica urođenog opreza, ili upravo suprotne namere: da krv i meso postanu žuđeni i neizostavni deo budućih rituala njenih bogolikih vučića?

Nezavisno od toga šta je prava pozadina pomenutog paradoksa (možda opet prividnog?), oprez i prikrivanje vlastitih tragova OVOJ vučici ne bi značili puno. San koji je sanjan stolećima, čitavoj šumi beše upisan u arhetip i svako živo – ali i neživo! – šumsko biće podrazumevalo ga je kao sam maternji jezik: Nešto što se iskonski zna, Nešto čemu se ne uči i Nešto što postoji odvajkada…

…Uprkos tome, nestvarnost se uvlačila u kosti poput metafizičke studeni: negde se otvaralo nešto, međutim niko nije mogao spoznati ŠTA…

***

…Dug put obavijen tminom i vazduhom što miriše na krv. Mutni vodeni bezdan, trag neuništive Vatre, čun što plovi ka udaljenoj stazi Svetlosti. Na samom dnu Bezdana nazire se Nečija smrt, nasmejana i lepa…

…Sve Moći bile su sa Njom: stoga je i Harizma proistekla iz Nje uspostavljala nevidiljivu (tj. jedinu istinsku!) Harmoniju. U času kada bi blede senke, koje su tumarale okolinom, zadrhtale pred takvim Savršenstvom – nestajalo je Njeno lice, nestajale su ogromne radosne oči. Ona je privremeno iščezavala, ustupajući mesto Životu, tom drevnom ritualu…

…Otac je ležao na odru, orošen blistavim kapima crne vode. Kći je klečala kraj njega, ljubeći Očevu dušu, ljubeći svoju Smrt. Iskonska Reč prisustvovala je svemu, ona je bila Majka bez koje je novo rađanje nemoguće. Sin je još uvek egzistirao bestelesno, jer dva Boga nikako ne mogu zajedno: jedan će uvek nastojati da eliminiše onog drugog…

…Beskrajna staza Svetlosti, šum talasa unaokolo, hladan vetar koji kao da nagoveštava Prapočetak. Nevidljiva obala u daljini, pristanište i tihi glas koji proslavlja Smrt, taj drevni ritual. U času kada bi blede senke zadrhtale, Ona je svlačila odeću belasajući gola, nasmejana i lepa…

…Istina je bila sa Njom, Priroda je slavila Njeno telo, Vaseljena – Njen duh: bogovi – Njenu dušu. Ostvarivalo se Jedinstvo; Kći, Otac i Majka; Postanje, Život i Smrt. Otvarale su se Dveri: velike Dveri Noći, Noći koja je Večnost. U času svete Tajne, zaustavljalo se Vreme: nevidljivi Sin na odru postajao je Savršena Reč…

…Sjedinjeni i mirni, plovili su u Krug vraćajući se Prapočetku – najavljujući Njegov dolazak. Oči u dubini, ogromne radosne Oči: Put, Svetlost, Voda. U času drevnog rituala, Majka je svlaćila odeću i posmatrala svoju Kći, kroz senku neuništive Vatre…

…Ona je prizivala Ljubav, stapanje s Prirodom u Večnost. Ona je spoznala Tajnu, Istinu, Drugu Stvarnost. U času sveopšte Harmonije, kada je ostajala samo tmina, Ona je bila tu da im podari novi Identitet…

…Poslednji, KONAČNI Krug: Put obavijen tminom, mutni vodeni bezdan, Svetlost večite Noći; Postanje, radost, Prapočetak. Ulazak u suštinu Bića, ulazak u iskonski San: San koji ne prestaje nikad…

***

Šuma je sanjala TO. Vučji miris rasprostirao se po njoj, potmulo zavijanje odjekivalo je iznad krošnji, ali nije zvučalo tužno nego ushićeno, svečano – gotovo onostrano. Beše noć punog meseca i rasuti čopor ponovo se okupljao u roditeljskoj jazbini.

Majka i Otac (tj. Alfa-par) sećali su se hladnih januarskih dana, kada su začeli okot čije rađanje upravo iščekuju. Niko u čoporu osim njih nije imao tu privilegiju, jer razmnožavanje ne predstavlja puki biološki već sakralni, eshatološki čin. Njihove kćeri i njihovi sinovi poštovali su to: čak i ako bi poželeli da iskuse ovu

savršenu strast, arhetipska spoznaja da SAMO JEDNA vučica može imati mladunčad odvraćala bi ih od namere.

Oko jazbine čulo se režanje, lavež i cviljenje pridošlica: međutim, njihove oči govorile su SVE. Otac-Gospodar pustio ih je unutra, da čekaju dok on sa svojom vučicom ne završi obed, kako bi im potom ponudio ostatke. Hrana je te noći bila obilna: ulovljena divljač još topla, njena krv sveža i pitka.

Vuk je nakratko izašao iz jazbine, da bi u skrovište zakopao onaj deo plena koji je bio predviđen za **gladne dane** (kada se lovi bezuspešno). Znao je da cela porodica može izdržati nedeljama bez hrane, ali je znao i da tek svaki deseti pokušaj ulova donosi pogodan plen. Njegova vrsta nije ubijala druga stvorenja iz zabave ili pohlepe: činili su to vođeni isključivo instinktom tzv. „borbe za opstanak".

U odsustvu svoga muža, vučica je telesnim znakovljem izdavala naređenja ostalim pripadnicima čopora. Doduše, njima je poslušnost Alfa-paru bila urođena, što znači i briga o mlađim članovima porodice (koja je dosezala čak do samoodricanja!). Najsličnija njima – u tom kontekstu – bila je čovečja vrsta, iako nije nosila zlokoban naziv „divljih zveri". Šta je onda predstavljao ČOVUK, odnosno **šta će predstavljati –** ako se njegovo rođenje upravo čeka?!

Nezavisno od pomenutog (prividnog?) paradoksa, oprez i prikrivanje vlastitih tragova OVOJ vučici ne bi značili puno: san koji je sanjan stolećima, čitavoj šumi bio je upisan arhetipski i svako živo (ali i neživo!) biće u njoj podrazumevalo ga je kao sam maternji jezik, kao Nešto što se iskonski zna, kao Nešto čemu se ne uči i NEŠTO što odvajkada postoji…

…Ali uprkos tome, nestvarnost se uvlačila u kosti poput metafizičke studeni: negde se otvaralo NEŠTO, ali niko nije mogao spoznati ŠTA…

***

ŠTA se to zaista zbilo, u ono prvošnje doba kada je harmonija vladala Vaseljenom i njenim najudaljenijim krajičkom koji mi nazivamo „zemljin šar", a koji je naš ovdašnji Dom doklegod se ne preselimo u drugi, večiti?…

U to prvošnje doba, kada su bogovi još hodili svetom i kada je o Vučjim danima, uoči Božićnog posta, i sam Hromi obilazio staništa svojih vernika diljem Vaseljene (kojom su Gospod i Đavo upravljali zajedno), ne beše još uvek ni Pakla ni Čistilišta ni Raja: ne beše, dakle, ni bitke starih i novih božanstava za vladarski tron. Đavolji i Gospodnji rod vazda su jedan drugome dobra činili, za blagorodnost Duha, Duše i Tela…Upravo o takvoj blagorodnosti svedoče reči koje ovde zapisujemo i koje ćemo nadalje, u ***ovom*** *tekstu, ispisivati…*

Za sada je dovoljno sledeće (mada se TO može jasno pročitati između prethodnih redova): naš vrhovni Bog (hromi VUK) katkad postaje demonolik, kako bi iskušao veru čovečju; kada pak iskušava sumnje i zlo čovečje, uzima angelska obličja! I jedno i drugo, kao i ostali Njegovi preobražaji, zbivaju se najčešće onda kada pun Mesec stane sama sebe proždirati i tako (sve manji i manji!) sakat nam se prikazuje na noćnome nebu. Prozvavši ga takvoga „kriveljan", ljudi su od starine u svome naivstvu „kriveljanom" od milja zvali i Stvoritelja lično…

No, vratimo se Prapočetku i rođenju koje iščekuje Sve(t): ulasku u suštinu Bića, ulasku u iskonski San (San koji ne prestaje nikad). Ili iz Njega povratka nema, jer smo oduvek Tu?! NEŠTO je oduvek pred nama (u nama?), ali mi ga ne raspoznajemo: ne razumemo ŠTA je…

…Nema razloga za strepnju: čak i ako mladi Bog ***prividno*** *poremeti prvošnju Harmoniju, Ona će se uspostaviti opet. Tako kazuje Vaseljena, čijem Zakonu ne izmiče ništa. Čak i ako maleni haos privremeno zavlada svetom, Večnost će vratiti iskonski (ISTINSKI!) poredak stvari, jer ona je iznad SVEGA: Ona* ***večno*** *bdije! Kucnuo je čas da znamo, kao što (ni)smo znali do sad: Rođenje čiji smo svedoci, nije ni početna ni poslednja tačka Puta – ono je njegovo trajanje, njegov Kontinuitet…*

IV

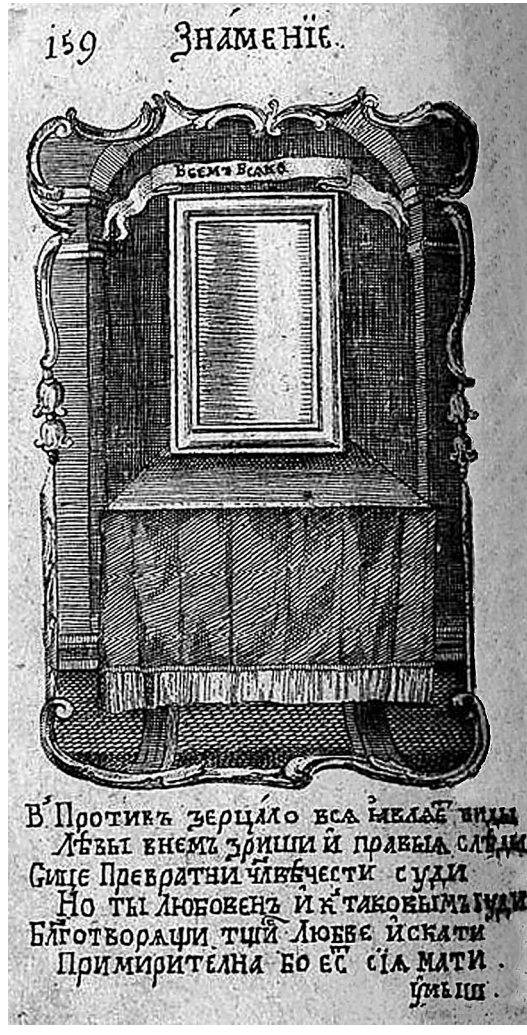
159 Знаменіе.
Всемъ всяко.
В Противъ зерцало вся ѧвлаѥ виды
Лѣвы внемъ зрящи и правыѧ слѣды
Сице Превратни человѣчести суди
Но ты Любовенъ и к таковымъ буди
Благотворѧщи тщи Любве искати
Примирителна бо ее сіѧ мати
умыш.

LABRIS

Iz tog lavirinta izlaza nije bilo. Sagradio ga je lično Dedal, iako se nije slagao sa idejom svoga vladara da raspored preko 2000 odaja, hodnika, prolaza, te nebrojenih vidljivih i nevidiljivih dveri, ostane zauvek tajna. Dakle, bio je to Lavirint, a prvi zatočenik u njemu – upravo sam njegov tvorac, jer kralj Minos nije trpeo neistomišljeništvo, iako je respektovao genijalnost svog dvorskog arhitekte.

Taj isti slobodoumni, nepokorni genije smislio je način kako da se (zajedno sa sinom Ikarom!) oslobodi kraljevskog zatočeništva. Možda nije želeo da tajnu Lavirinta otkrije nekom drugom, ali je sloboda bila i opijat koji je svaki stanovnik Knososa u ona davna vremena žudeo više no išta: čak više od užitaka koje je minojska civilizacija obilato nudila, s obzirom da – izolovana na udaljenom, prirodno bogatom Kritu – vekovima nije znala za ratove i političke potrese, kao ni za razne oblike destrukcije svojstvene ljudskom rodu. Pošto istinski hedonizam nije moguć bez istinske slobode, Ikar i Dedal nisu mogli da osete radosti svetkovina, zabava i lepote življenja uopšte, mada im je mudri i pravedni kralj Minos povremeno dopuštao da se uključe u sve to – ali uz jedan uslov, a to je da ne napuštaju njegov ogromni dvorac (tj. Lavirint).

Nauka i mitologija ovde se slažu, što je inače retkost: Dedal je od voska i perja sačinio krila, dovoljno velika i snažna da čoveka mogu poneti ka nebesima. Poučio je i svog sina veštini letenja: satima su iz dvorišta i sa tržestvenih platoa Lavirinta posmatrali ptice, čije je spontano upravljanje sopstvenim krilima bilo najbolji udžbenik mlađanom Ikaru. Jedne večeri, dok je njihov kralj bio

zadubljen u knjigu Zakona na kojoj je godinama radio, oni su se neopaženo vinuli u visine: čak i dvorska straža nije ih opazila, misleći da je reč o božanskim orlovima koji doleću sa kritskih planina kako bi pratili Minosovu flotu na ratnim ili trgovačkim putešestvijima. Kada je svanulo, iskusni Dedal skrenuo je pažnju dečaku da se kloni sunca koje će uskoro upeći svom silinom. Ikar ga nije poslušao: zov slobode upućivao ga je ka još većim visinama, tako da su u blizini ostrva Samos sunčevi zraci rastopili njegova krila i on se strmoglavio u more. Očajni otac prokleo je svoj izum, prošaptao Univerzumu zavet za buduća pokolenja (***da se NIKADA i NIKAKO ne polakome na ono što pripada samo Bogovima i Prirodi!***) i skinuvši krila sa ramena, pošao za sinom u večnost…

…Ali, genija u Večnosti nije čekala samo smrt: ostala su njegova dela i veštine koje su nove civilizacije preuzele i usavršavale, udaljavajući se (na žalost!) od njegovog zaveta. Naravno, i u samom Knososu ostalo je ponešto što će odrediti dalji tok Istorije. Ostala je, recimo, prelepa drvena krava, koju je Dedal napravio kao masku kraljici Pasifaji kada mu se poverila da je zaljubljena u Posejdonovog bika: tako će ona, maskirana u putenu životinju, danima i noćima voditi ljubav sa tim polubožanskim bićem, koje je izronilo iz mora kao Božji dar njenom mužu. Ostale su i brojne skulpture koje su – za razliku od dela potonjih umetnika! – mogle da se kreću, da čuju i vide, neke čak i da govore. Najzad, najveća tajna koju je za sobom ostavio genijalni umetnik i naučnik bila je poverena njegovoj ljubimici, princezi Arijadni (najmlađoj Minosovoj kćeri): tajna izlaska iz Lavirinta! Dakle, izlaza iz TOG lavirinta ipak je bilo, ali nakon graditeljeve smrti znala ga je samo Arijadna i niko osim nje…

…I baš u ovoj, najzanimljivijoj tački priče prestaje slaganje naučnika i mitotvoraca: naime, jedni tvrde da Dedal uopšte nije izvršio samoubistvo suočivši se sa Ikarovom tragedijom, nego da je sahranio sina i nastavio let do Sicilije, gde će kod tamošnjeg kralja Kokala nastaviti da usavršava svoje veštine. I sicilijanske princeze behu očarane njegovim umećima, tako da su zaštitile svog ljubljenog Učitelja kada mu je Minos ušao u trag: zaštitile su ga na

jedini mogući način, ubivši kritskog vladara pre no što se dokopao begunca iz Lavirinta. Po toj verziji priče, razuzdani Minos koji nije mogao da odoli požudi i lepoti (prevsahodno ženskoj, ali ni muškoj katkad!), prihvatio je poziv Kokalovih kćeri na zajedničku kupku: izazovne nimfice ukrasile su se za tu priliku nakitom i šminkom koje im je pravio upravo Dedal, ali je svaka imala po jednu ukosnicu u obliku dijamantskog labrisa – dakle, istovremeno i ukras i ubojito oružje!… Oni drugi, koji tvrde da je pre zajedničke smrti oca i sina u talasima Egejskog mora Minotaur već bio zatočen u Lavirintu, te da razlog genijevog stradanja leži u tome što je kraljici Pasifaji omogućio da postane ljubavnica mitske Zveri (Posejdonovog bika!) i rodi mu nakazno, divlje čedo čiju će glad smirivati device iz Atine – oni, dakle, pletu priču o junaku Tezeju kome će Arijadna pokazati put kroz zamršene prolaze Lavirinta i omogućiti mu da ubije njenog polubrata, Minotaura. Po toj verziji, prvobitni lavirint Dedal je sagradio upravo da bi kritski vladar u njemu sakrio čedo grešne Pasifajine strasti i tako spasao sebe i svoju dinastiju od večne sramote; za kaznu što je ta tajna otkrivena – jer Tezej je, nakon trijumfalnog napuštanja Knososa, svoju strašnu priču raširio po čitavom Peloponezu – Minos je samog graditelja zatvorio u njegovu veličanstvenu tvorevinu.

U obe pomenute verzije – a uistinu, ima ih i više od dve! – Dedalova suštinska besmrtnost dovodi se u vezu sa krilatim VUKOM: voštano-perjana krila nisu ništa drugo do jedna od emanacija ovoga bića, čije je pravo boravište Večnost. Isto tako, Arijadna koja svom Arhetipskom (zvao se on Tezej ili drugačije!) pomoću svilenog klupka otvara put do Minotaura, ali i pobednički povratak iz Lavirinta, neodoljivo podseća na DESTINO i čini se prastarim pojavnim oblikom mitske Žene, One kojoj je Ljubav Sve(t): znači, izlaz iz svakog lavirinta postoji ako krilatom junaku put pokaže Ljubav! Šta je onda Labris, po kome je Lavirint dobio ime jer su na njegovim zidovima ucrtane bezbrojne varijacije dvostruke sekire: da li predstavlja više od ritualnog simbola, da li govori o „dva lica iste sudbine" (ili obrnuto?), da li možda nagoveštava Božanskog Hermafrodita kao jedino pravo ostvarenje Lju-

bavi? Pogledajmo poruke koje je Arijadna (DESTINO?) ispisivala po odajama očevog dvorca mednom pisaljkom, pre nego što je sa Tezejem utekla iz Lavirinta: sa Tezejem, Dedalom ili krilatim VUKOM, iako iz tog lavirinta izlaza nije bilo – osim ako se ne poleti ka nebesima, ka Večnosti (prateći Njenu nit, naravno!!!)…

Reči boje meda

„…Ja sam oduvek TU, Vi ste ODUVEK tu. Bio je samo potreban pravi momenat da se pronađemo i u OVOM vremenu…mada se znamo ODRANIJE, kao što ćemo se znati i KASNIJE. Ljubim Vas, volim…"

„…Leteću nad Vama i ispod Vas, kako bih sprečila zle sile gornjeg i donjeg sveta da Vam naude…"

„…Čuvajte se Kirke i sirena, čuvajte se svih drugih nimfi i boginja: ja ću čekati Vaš povratak ZAUVEK…"

„…Nemojte paliti Malu izdaleka: ako jedna krila nabujaju i prerastu nebesa, druga bi mogla biti spržena i nestati u talasima mora…"

„…Moj Dragi, moj Jedini, moj Večiti…"

„…Nedostaje mi SVE, ali najviše Vi kao VI…"

„…Učitelju moj, Vaša ljubimica bila je NEVALJALA DEVOJČICA: nije uradila domaći zadatak koji ste joj dali pre odlaska! Iako se plaši Kazne (i raduje joj se, u isti mah!), željno očekuje da opet uplovite u luku i da Vas još više žudi…"

„…Želim te, dušo, sa iskonskim Strahom koji kida moju utrobu najvećom slašću!…"

„…Uvek ću biti stidljivo-ustreptala Devojčica koja Vas bojažljivo obožava, Žena-Dete prepuno čežnje koja svog Gospodara upija do zadnje kapi Njegovog zaumnog Bića i čuva najdublje u sebi…"

„…Ne izlazite mi iz glave i srca: sanjam Vas blizu Vode, u utrobi Pramajke, svuda u meni i po meni…ali ću Vas večno ostati žudna, čak i u Večnosti – ako je zaslužimo (kako ste jednom rekli!)…"

„…Ovaj Gospodar ume moćno da prašta svojoj najmilijoj robinji, koja nikada ne zna šta je čeka – iako je izvesno da je krotite mic po mic, do Savršenstva…"

„…Najstrasnije ljubim moju Zver, koja ne nalikuje ni jednoj drugoj zveri (znanoj ili neznanoj): svaki put drhtim od ljubavi, uzbuđenja i strepnje kada mi prilazite, dok iščekujem da me surovo-nežno uzmete u svoje naručje, u svoje šape, u svoje kandže!!!…"

„…Medeni moj Monstrume…"

***

Ko je bio Monstrum iz njenih snova, zapisan Njenim rečima – pošto se svi slažu da to nikako nije bio Minotaur?! Dok se prašnjavim, strmim kritskim putem približavao seocetu Demnoni, u sećanju su mu bili zavičajni Sotonići (iznad Virpazara, Jadranskog mora i Skadarskog jezera), ali i Mit o slovu **N** koje najčešće skriva isti**N**u: **N**OMEN EST OME**N**, Dem**n**oni bez tog slova značilo je nešto drugo! Očito, približavao se demonima Libijskog mora na južnoj strani ostrva, a oni nisu bili ni hiljadama kilometara ni hiljadama svetlosnih godina daleko od sotonićkih, balkanskih – kako bi to kartografi smesta izračunali. U stvari, bili su ti demoni tik jedni uz druge, posebno za onoga koji zna kako je iz planinskih pećina Krita sam Zevs spazio prelepu Evropu dok se igrala na obali – tačnije: na ušću, tamo gde se rečica Preveli uliva u more. Da se devojče ne bi užasnulo pred njegovim pravim likom, otac svih bogova (odnosno Bog Otac) pribegao je lukavstvu i preobrazio se u belog bika koji je mirisao na timijan, mirtu i šafran – upravo na trave kojima je ona najradije negovala svoje telo. Tako nestvaran, prišao joj je i progovorio umiljatim ljudskim glasom:

– Uzjaši me i zauvek ćeš mirisati čudnije od svakog zemaljskog cveta!

Fascinirana njegovom harizmatičnom pojavom, Evropa ga je poslušala i Zevs je poleteo ka brdima: tamo, u njegovim pećinama, ona mu je postala ljubavnica. Tokom vremena Evropa je Bogu Ocu rodila tri sina, od kojih je jedan bio upravo budući kralj Minos; tokom vremena, zbog mesta na kojem se zbio pomenuti susret, u narodu je zaživela poslovica kako su „nekoga **preveli**

žednog preko vode", poslovica koju će vekovima kasnije zabeležiti serbski literata i prosvetitelj Vuk Stefanović Karadžić. Naravno, tokom istog tog vremena Zevs je napustio Evropu (što je bila sudbina svih njegovih ljubavnica!), ali joj je darovao Večnost nazvavši čitavi zemaljski prostor između Krita i Severnog pola njenim imenom: TO mogu samo bogovi, ukoliko ne odluče da svoju Ljubav ovekoveče u remek-Delu!!! Doduše, možda je remek-Delo civilizacija koju je njihov sin kao kritski vladar začeo, a koja je (slučajno ili ne?) prvi damar Haosa doživela takođe zbog bika – ovaj put, nimalo sličnog onome u kog se otac svih bogova preobrazio zbog jednog neobičnog (polubožanskog!) devojčeta?

Da li u opisanom obličju Evropa podseća na DESTINO? Da li je zato Zevs na rastanku svojoj dragani ostavio na dar dvostruku sekiru (Labris), otkrivši prethodno njihovim sinovima tajne koje dotad nijedan smrtnik nije znao? Opštepoznata je činjenica da Minos u doba svoje najveće moći svake devete godine odlazi do Diktejske pećine (gde je začet!) i tamo osamljen razgovara sa ocem, koji mu daje uputstva o zakonima, pravdi i državi kao ovozemaljskom raju. Šta za to vreme radi krilati VUK, u Knososu ili negde drugde?!

Ako jedna od navedenih verzija priče o Tezeju ima makar zrnce istine, onda ispada da On u atinskim školama upija bisere filozofske mudrosti, čiji koreni sežu sve do nesagledivog dna piramida iz delte Nila. Ako je, pak, tačna paralela između krilatog VUKA i krilatog Dedala (uz mlađanog Ikara sa njim!), onda je više no jasno gde On provodi vreme dok Minos hodočasti u Diktejskoj pećini. Doduše, u ovom slučaju postavlja se pitanje KO je zapravo Ikar, naročito ako kao jednu od najvažnijih VUČJIH emanacija prihvatimo imenovanog serbskog literatu i prosvetitelja?!…

…Posmatrano iz današnje perspektive, Vuk Karadžić je imao toliko duhovnih sinova (pa i kćeri!) da gotovo ništa naročito nije morao ni činiti osim da im deli poslove vezane za narodni jezik i književnost – sve na polzu serbskog opštestva u celosti! U stvarnosti, nije bilo tako: deca su mu umirala brže no što su se rađala (što je u jednom pismu gorko konstatovao!), a jedini biološki sin

koji je doživeo zrele godine (Dimitrije) beše pustahija i bonvivan, po neposlušnosti sličan Ikaru, ali nikako i po plemenitosti Dedalovog sina. Bolje nije prošao ni sa sledbenicima i oduševljenim pristalicama njegove reforme: Branko Radičević umro je mlad, ogorčen na sopstvenog učitelja (Vuka); u Simu Milutinovića Sarajliju, pesnika, romantičnog fantastu i vernog prijatelja iz ustaničkih dana razočarao se toliko da je o njemu govorio kako je „do pola lud"; sa Petrom II Petrovićem Njegošem ušao je u žestoku svađu zbog novca, a sa najboljim svojim učenikom Đurom Daničićem sukobiće se i iz materijalnih i iz duhovno-kulturoloških razloga (pitanje svojine nad manastirskom baštinom!)…Izgleda da su u Karadžićevu korist indirektno, ali neuporedivo efikasnije radili njegovi neprijatelji – od učenog klasiciste i uglednog pravnika Jovana Hadžića, preko oca serbske drame Joakima Vujića i moćnog poglavara pravoslavne crkve mitropolita Stratimirovića, pa sve do pakosne, zavidljive kamarile kodže Miloša (našeg prvog priznatog knjaza posle Kosovske bitke). Što su ga oni više napadali, više mu je rastao književni i naučni ugled, a naročito harizma progonjenog, neshvaćenog i genijalnog pravednika: u toj tački, njegovo poređenje sa mitskim Dedalom ima smisla…

Međutim, iz lavirinta koji je sagradio Vuk Stefanović Karadžić izlaza nije bilo. Niti je on tajnu svoga književno-jezičkog zdanja ostavio nekome, niti je postojala Arijadna (kćer Mina ili žena Ana Kraus nisu bile nimalo slične fatalnoj princezi!), a narod na čiju je polzu delao beše onakav kakvog su ga opisale „muške pjesme" – posebno one iz hajdučkog ciklusa. Doduše, tom narodu odgovarao je takav Vuk a ne onaj VUK koji je uistinu počivao u njegovom biću, pa su ga stoga posthumno „vukovci" i kanonizovali na način prihvatljiv svakome: nikako u svoj punoći i veličini njegove ličnosti koja podrazumeva brojne paradokse i kontroverze (kako to inače biva kod najizvrsnijih predstavnika ljudske vrste!). Polusakralni Vuk Karadžić i krilati VUK nastaviće paralelno da žive u sećanju budućih generacija, ali samo jedan od njih i u Večnosti. To je najbolje znala DESTINO, to su takođe znale Evro-

pa, Pasifaja i Arijadna, tako da deluje sasvim logično što je u odsudnom času – kao i uvek, Zauvek! – bilo tačno 4 i 15…

Medni ukus Jezika

„…Na koji način vidi onaj ko ima Viziju: očima, Dušom ili Duhom? Na koji način razdvaja privid i stvarnost? Na koji način će moje pravo Ja preispitati postojeće i preći u NOVO?!…”

„…Tajna mudrost uzvišenija je od obznanjenog predanja: samo On i oni koje je On lično odabrao imaju uvid u Nju…”

„…Nekada se On pojavljuje u okeanu svetlosti, nekada izranja iz tame; nekad je dete a nekad starac; ali Njegovo duhovno Biće uvek je isto…”

„…Njegovo Znanje otkriva se svakome onako kako može da ga spozna: velikima kao veliko, malima kao malo, prostima kao prosto, a Posvećenima kao Suštinsko…”

„Šta nas je poučio VUK?!…”

„…DESTINO je sama Istina: pred nama je sasvim gola, da bismo razumeli njenu lepotu…”

„…Ako su Duša i Duh nastali zbog tela, onda je to besmisleno čudo: kako takvo bogatstvo nalazi Dom sred takvog siromaštva?!…”

„Pošto rauzum TO ne može da prihvati, niti se TO ikako može dokazati, onda treba bezrezervno verovati u TO…”

„…Božanski Hermafrodit, Kamen u koji prodire labris: u skladu sa Prirodom, sam rađa Majku koja će roditi Njega…”

„…Njegov sin bio mu je Otac: iz koje tvari postaje On?…”

„…Jezik je Lavirint!!!…”

***

Da li je to onaj jezik kojem je težio VUK ili jezik Vuka Stefanovića Karadžića? Ili je reč o nečemu istovetnom, samo što nam se danas čini različitim? Vučji jezik, ma kakav bio, uvek je zaumno moćan: Međedović, dakle, nije sanjani srpski vožd samo zbog junaštva nego zbog dubinske ukorenjenosti u narodno biće. Med

Mudrosti popije se u Majčinom Mleku: Mit kao najviša istina potiče upravo odatle. VUK, dakle, nije mitsko biće iz davnašnjih predanja: On je stvaran koliko i DESTINO, tj. koliko i čitav kosmos koji dolazi iz prošlosti, predstavlja jedinu sadašnjost i nosi u sebi seme budućnosti. Zato su se vrata iza kojih je skriven živeo nesrećni Minotaur otvarala tačno u 4 i 15; tako se potvrđivao smisao poslovice da „medena usta gvozdena vrata otvaraju". Čije su usne, čije su reči i jezik bili poput meda?!

Iako mu je Demnoni bio za leđima a Sotonići promicali mislima, naš junak je osećao kako će na kraju stići do odredišta koje podseća na Đavolji znoj (mesto umorstva cara Dušana!) ili u Čortanovce, pitomo seoce povrh Fruške gore iz čijih se kuća predveče čulo zavijanje samoga Čorta (Sataninog polubrata-blizanca). Gde je kraj, pitao se dok je na leđima svoje pomajke Ognjene Vučice grabio ka moru što spaja Evropu i Afriku?! Ako se sada nalazi na ostrvu koje nekada beše Atlantida, zašto onda ne vidi ostatke ljudi nalik bogovima: ili su **dela** tih ljudi nalik onim Božijim?! Šta reći o obrnutim Piramidama uklesanim ispod kritskih pećina, piramidama koje su bile istovremeno i svetilišta i umetničke radionice i naučne laboratorije?! Šta reći o labrisu kao dvopolnom Jedinstvu koje se ukazuje kao Božanski Hermafrodit, šta o grifonima čije je stanište istovremeno i nebo (ptičja glava, krila) i zemlja (žensko telo) i podzemlje (rep, kandže), šta o najslavnijem stanovniku Lavirinta, Minotauru: sve to svedoči o genetskim mutacijama koje nije izazvala Priroda već čovek i njegova večna težnja da se poistoveti sa bogovima?! Na žalost, iz ovog semantičkog lavirinta, iz ovih odaja prepunih neshvatljivog znakovlja, iz hiljade tajnih hodnika i slepih ulica kojima je proticao iracionalni, fantazmagorični (be)Smisao – izlaza nije bilo! Osim možda u jednostavnosti koja bi srušila sva komplikovana zdanja i samu sebe proglasila za vrhovni Princip…

…Uostalom, toj božanstvenoj Jednostavnosti težila je i Arijadna (odnosno njen Učitelj!) kada je najobičnije klupko konca ponudila kao putokaz svom ljubljenom heroju. Ostaje samo pitanje da li je Tezej uistinu bio heroj? Sa stanovišta Atinjana svakako jes-

te, jer je ubio čudovište kojem su decenijama morali slati najuzvišenije žrtve; iz perspektive Arijadnine potonje sudbine, onaj kog je bezrezervno zavolela i zbog toga rizikovala sopstveni život – nije bio isti kakvim joj se činio tada, kada ga je prvi put ugledala. Naravno da je ovo bila pouka našem Vuku Stefanoviću Karadžiću, o čemu svedoči i činjenica da se sve do svog poslednjeg životnog trena nije odvajao od džepnog časovnika koji mu je podarila DESTINO: naravno, **TO** se zbilo tačno u 4 i 15 (kao i mnogo šta drugo!). Ostaje samo pitanje koliko je sati bilo kada su se Ikarova krila rastopila i kada se survao u talase Egejskog mora?!

Nezavisno od odgovora na postavljeno pitanje, mi znamo da je još *Ишика Јерополишика* (1774) sve ovo racionalno i konačno objasnila svojim ilustracijama, tj. svojom amblematikom. Moralno-etička simbolika tog osobenog bedekera kroz carstvo vrlina i poroka, Dobra i Zla, Lepog i ružnog, svakako je bila bliska VUKU u svim njegovim „vremensko-prostornim" emanacijama, kao što se učinila lako shvatljivom Karadžiću koji je baš stoga prostonarodni govor proglasio književno-umetničkom normom. Labris svedoči i o tome da narodna kultura nije u opreci sa drukčijim kulturnim tokovima, nego da je upravo njihov alter-ego (ili obrnuto?): tako je i Lavirint svojevrsno naličje Univerzuma (ili obrnuto?), a kritske priče nisu ništa drugo do posestrime-vile onih koje će se pojaviti u zbirci gorepomenutog reformatora (*Narodne srpske pripovijetke*, 1821). Čemu onda vekovna prepirka između pristalica starog i novog pravopisa, vukovskog i predvukovskog jezika, naše usmene i naše pisane književnosti?! Da li je u pravu Pesnik kada kaže kako ne vidi našu (vučju) zemlju sunčanu, ali je vidi zaspalu – kao Otac koji se obraća Sinu?! Ili je u pravu Sin kada kaže da ne vidi TU zemlju-lepoticu, iako je Otac vidi raspetu: obojica ipak vide VUKA, kroz vučja rebra – naravno! Ko je onda u toj poetskoj priči „vučje kopile" ?…

Nezavisno od odgovora na postavljeno pitanje, Pesnik će zapisati i ovo:

Med iskonskog Slova

*„…Učenje **Ишике Јероиолишике** teološko-moralizatorske je vrste, ili kako u samom Predgovoru ističe njegov autor Atanasije Dimitrijević Sekereš: ona govori „što Bogu, carem, samim sebe i inim vsjakogo dostoinstva čelovjekom dolžni jesmo"…"*

„…Sasvim u duhu barokne slikovitosti i izražajnosti, svaku ilustraciju tih mnogobrojnih hrišćanskih i građanskih vrlina (ali i mana!), obavezno prate stihovi koji objašnjavaju simboličku vrednost predstavljene slike…"

„…Prema učenju ove neobične i svojevremeno uticajne knjige, svaki čovek čista života ravan je anđelu i krinu koji cveta uprkos trnju; isto tako, samo VERA u sopstveni Put tvori taj isti put; najzad, Ljubav je vrlina bez koje čovekova sudbina pada u ponor poroka, a odatle pravo u čeljusti Pakla…"

*„…Sve na ovome svetu, kao i izvan njega, diljem vidljivo-nevidljive vaseljene (shodno **Etici Hijeroglifici** – kako glasi izvorni, neposrbljeni naslov navedene knjige!), valja razumeti i interpretirati alegorijski, jer* „sensus alegoricus" *određuje ne samo celokupnu civilizaciju nego i celokupno Postojanje…"*

*„…Svaka Knjiga suštinski predstavlja svojevrsni rečnik (**Rječnik?**) hijeroglifike, simbolike i alegorija; shodno tome, svako čitanje jeste svojevrsna* „exegesa misteria" *ili* „exercitia spiritualia"*: dakle, PIŠI KAO ŠTO GOVORIŠ, ČITAJ KAKO JE NAPISANO…"*

***

Iz svega do sada rečenog-napisanog, može se izvući nekoliko jasnih zaključaka:

1. Istorija je Lavirint iz kojeg izlaza i ima i nema; srpska Istorija, međutim, specifična je i autohtona, pa zato više podseća na jezički koren Lavirinta, tj. na LABRIS.
2. 4,15h pokazalo se i pokazaće se sudbonosnim, nimalo slučajno: uostalom, zar i sama Civilizacija (minojska) – gde je nastao arhetipski lavirint kao vladarska palata kralja Mi-

nosa! – nije počela da se urušava tačno u to vreme, pre nekoliko milenijuma, nakon erupcije vulkana na obližnjem ostrvu Santoriniju i ogromnih „cunami talasa" koje je ta erupcija izazvala?! Konačnom padu negdašnje Atlantide doprineo je i građanski rat njenih stanovnika, koji je buknuo čim su iz blagostanja ušli u period apokaliptične nemaštine i užasa raznih vrsta: u takvom kontekstu, Atinjani – koji su doplovili do Krita pod maskom izvoza sopstvene demokratije! – nisu doživljeni kao okupatori već kao oslobodioci. Analogno svim budućim istorijskim situacijama ove vrste, oslobodioci su civilizacijski regresirali lokalno stanovništvo, nemilice iscrpeli resurse osvojenih teritorija, a najuzvišenije plodove tamošnje kulture pripisali sebi…

3. *Istorija Srba*, kogod bio njen kolektivni ili individualni autor, ovakva zbivanja ne beleži: zato je ona najbeskonačniji lavirint, kojem ni sam Dedal nije dorastao, mada VUK vanvremenski lebdi nad njim ne dopuštajući mu da postane zatočnik sopstvene tvorevine. Šta se onda zbivalo sa našim Minotaurom, Tezejem i Arijadnom? O Minosu, Zevsu i Evropi da i ne govorimo: o Ikaru ili Pasifaji još manje…

V

27. Чинъ Любве.
Чудно Иперславно ивелико дѣло.
Творѣ Гдь волюбившій Зѣло
Какоже имы тацы можемъ быти
Сумволічести учтна примѣты.
Любла.

ŽITIJE DINASTIJE NEMANJIĆ

Nemanjća svetoj lozi pozavide zemni bozi…

Postoji doba mraka i tame, ali postoji i doba Nemanjića. Koje je vreme prethodilo kojem, koja epoha je usledila posle prethodne, šta je starije – kokoška ili jaje?! Ako pođemo dalje ovim eshatološkim tragom, doći ćemo i do Pitanja nad pitanjima: ko je stvorio Boga, ako je Bog stvorio Sve(T)?! Jer danas se niko, pa čak ni najiskreniji vernik, ne može zadovoljiti idejom o Njegovom apriornom i večnom postojanju, odnosno dogmom da je sveprisutan i nevidljiv ODUVEK, te da će isto tako egzistirati ZAUVEK. Ovde ćemo, za sada, prekinuti naš tok (pod)svesti, slažući se sa konstatacijom da **vera ne traži dokaze** i da je stoga zaludno tragati za uzrocima, kauzalitetima ili sinhronicitetima do beskraja!

Poći ćemo, dakle, od nemanjićkog doba ne ulazeći u raspravu ŠTA je bilo pre toga, ali potpuno (i bolno!) znajući ŠTA je bilo – ili, ŠTA će biti?! – posle. Još je don Mavro Orbini Dubrovčanin, opat mljetski, u svojoj kapitalnoj studiji *Il regno degli Slavi* (Pezaro, 1601) definisao genealoško stablo dinastije Nemanjić, čiji je začetnik izvesni pop Stefan iz Humske oblasti, a prvi značajniji vladar njegov praunuk vojvoda Desa (otac budućeg velikog župana Stefana Nemanje). Kao svešteno lice, Orbini pravilno zaključuje kako rodoslov Nemanjića svojim počecima potvrđuje Božju promisao, nepojamnu ljudskom umu: „Bog mnogo puta, iz njemu poznatih razloga, uzdiže ljude niskog roda do najviših položaja i časti". Zato

će u sledećim poglavljima knjige ovaj učeni istoričar ići tragom srpskih srednjovekovnih žitija, ne zaobilazeći ni druge relevantne istoriografske dokumente – posebno one koji su se ticali odnosa nemanjićke države i njegove Dubrovačke republike. Shodno ovakvoj metodologiji, don Mavro će kao jednu od velikih vrlina Stefana Nemanje istaći činjenicu da je – uoči sporazuma sa nemačkim carem Fridrihom Barbarosom (koji je na talasu krstaških ratova 1189. godine prošao kroz Rašku oblast i susreo se sa njenim velikim županom u Nišu) – naš hristoljubivi vladar poklonio ostrvo Mljet dubrovačkim monasima, koji su tamo sagradili crkvu sv. Marije i uz nju manastir, građevine koje do dana današnjeg krase ostrvce usred mljetskog Velikog jezera. Takvih i sličnih primera ima još bezbroj u dvovekovnoj povesti dinastije Nemanjić: darežljivi prema Dubrovčanima, oni su istovremeno (zahvaljujući upravo njihovim trgovačko-diplomatskim kontaktima!) stvarali izvrsne odnose sa zapadnoevropskim dvorovima, uključiv i sam Vatikan. Naravno da su bračne, ali i drugačije ljubavne veze snažno obeležile te odnose, jer ipak je reč o **srpskom** a ne o nekom tuđinskom plemstvu!

Kada je, pak, reč o našoj žitijnoj literaturi, koju je temeljno konsultovao čestiti Orbini, onda najpre treba imati na umu *Danilov zbornik* – kako se popularno naziva knjiga *Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih*, čiji je sastavljač bio arhiepiskop Danilo Drugi. I sam veoma neobična, pitoreskna ličnost, autor je predočio čitaocima mnoge zanimljive i specifične detalje o srpskim vladarima, mada je u uvodu svog zbornika uopšteno i skromno naveo da će opisati:

„ŽIVOTE I POVESTI BOGOUGODNIH DELA HRISTOLJUBIVIH KRALJEVA SRPSKE I POMORSKE ZEMLJE, MEĐU KOJIMA POHVALIĆEMO PRVOGA NAČELNIKA IM SVETOGA OCA NAŠEGA SIMEONA NEMANJU, NOVOGA MIROTOČCA SRPSKOGA I SINA MU PREOSVEĆENOGA ARHIEPISKOPA KIR SAVU; I BRATA NJEGOVA, PREOSVEĆENOGA PRVOVENČANOGA KRALJA STEFANA; I SINOVE MU KRALJA RADOSLAVA I VLADISLAVA, I BRATA IM BLAGOČASTI-

VOGA I VELIKOGA KRALJA UROŠA; I ŽENU NJEGOVU BLAGOČASTIVU KRALJICU JELENU, NAREČENU U ANĐELSKOM OBRAZU MONAHINJA JELENA; I NJEZINA SINA PREVISOKOGA I KREPKOGA KRALJA STEFANA, TAKOĐE NAREČENOGA U ANĐELSKOM OBRAZU TEOKTIST MONAH; I NJEGOVA BRATA BLAGOČASTIVOGA I HRISTOLJUBIVOGA I SAMODRŽAVNOGA SA BOGOM SVE SRPSKE ZEMLJE GOSPODINA KRALJA STEFANA UROŠA; I SINA MU PREVISOKOGA I BLAGOČASTIVOGA KRALJA STEFANA UROŠA TREĆEG; I SINA MU MOĆNOGA I SAMODRŽAVNOGA KRALJA STEFANA, UNUKA SVETOGA KRALJA STEFANA UROŠA…"

Danilo Drugi zaustavlja se kod budućeg cara Stefana Dušana, koga je lično krunisao za kralja 1331. godine, na saboru održanom u dvorcu Svrčin: zaustavlja se ne zbog nikada dokazanog kraljevićevog oceubistva, nego zbog činjenice da je uskoro umro (1337), te nije mogao pratiti najslavnija – **carska** – poglavlja srpske istorije, koja će otpočeti 1345, kada se Dušan proglasio carem Srblja, Grka i Arbanasa. Na žalost, iste te 1345. godine – pomenutim **carstvujuščim** činom! – otpočinje i prokletstvo nekada svetorodne loze i njene moćne države, koje će se tragično okončati Kosovskom bitkom. Ovo prokletstvo nije samo legenda kojom se osmišljavaju tajnoviti uzroci propasti srpskoga carstva, nego je zasnovano na faktima: naime, vaseljenski patrijarh anatemiše prvog cara Nemanjića kada je ovaj svog logoteta (dakle, svetovno lice!) proglasio patrijarhom i srpsku crkvu sa ranga arhiepiskopije uzdigao na najviši nivo samostalnosti u pravoslavnom svetu, mimo odobrenja Vaseljenske patrijaršije. Novoustoličeni patrijarh Joanikije ovenčaće carskom krunom Dušanovu glavu već naredne 1346, na velikom saboru u Skoplju, kojem je prisustvovala sva srpska vlastela i svi jerarsi: mladi car smatrao je da je to zvanje dobio voljom Božjom, kao prirodni naslednik prvog hrišćanskog cara Konastantina Velikog (čijim je zemljama jednim delom uistinu i vladao). Ali, put ka Bogu nepredvidiv je, žestok i oštar, najčešće pun stradanja i stranputica. Oni koji iznad ovoga sveta žele neizre-

civih i nepostižnih darova u nebesnom prebivanju, moraju najpre ostaviti ovaj svet i ono što je u njemu, kako bi se preočišćenom dušom bogolepno podvizavali ka višnjem životu. Ovo se uistinu obistinilo u sudbi poslednjeg velikog i moćnog Nemanjinog potomka, a potom i u sudbini svih srpskih zemalja – čija istorija i započinje žitijem dinastije Nemanjić!

Naime, nikako nije slučajno ono što se zbilo kada je mirotočivi Stefan Nemanja na saboru u Deževu ostavio župansku vlast nad celom Raškom i primorjem, predavši tron i žezlo svom srednjem sinu (budućem prvovenčanom srpskom kralju Stefanu!), da bi sa najmlađim i najvoljenijim sinom Savom otišao na Svetu goru gde je poslednje dane proveo u molitvama i postu, kao monah Simeon. Najpre se, pred kneževima i velmožama svojim, obratio izabranom sinu – blagovernom Stefanu – ovim rečima:

– Čedo moje ljubimo, ovaj presto moje vladavine darovan mi je od Vladike nebesnoga cara, i nikako ga nisam silom uzeo, no štaviše Gospod Bog vide moju smernost i nizloži silne sa ovoga prestola, a mene smernoga uznese na nj. I Njegovom milošću vladah do sada: no već prispe vreme za moje konačno spasenje i ja polazim tamo gde od mladosti želeo sam ići, za Gospodom mojim pravo, ka najsvetijoj srpskoj bogomolji Hilandaru, da zanavek u njoj mir nađem. A ti, sine, budi blagosloven Bogu koji caruje na beskonačne vekove i neka ti je ovaj presto blagosloven od Njega i od mene, oca tvoga, kako tebi tako i deci tvojoj, a posle dece – semenu celom tvome na vjeki vjekova. I neka ti sam Gospod pomogne u svemu, hodeći i ležući i ustajući s tobom, sladeći i veseleći srce i dušu ti utešenjem Duha svetoga; i neka te On sačuva od svakoga zla i dadne ti mudrost protivno neprijateljima: i da ti se poklone sinovi oca tvoga, čeda moja, pošto blagosloven postade voljom Svevišnjeg koja se kroz mene iskazala… Koplje tvoje u srce tvojih neprijatelja, strele tvoje u očima njihovim i sve tvoje oružje u rebrima neprijatelja tvojih…

Kad ovo izreče, zbi se čudo koje beše zapisano u Knjizi: podno svetogorskih hridi uzburkaše se valovi morski i kao neka trošna lađa izroni između njih, na kojoj lađi sedeše VUK i upiraše štapom

ka nebu. Beli su mu očnjaci bili kao umiveni morskom penom, a brci i obrve od te pene satkani: oko njega još belje device pogleda uprtih u daljinu, a kosa rasutih do najdubljih dubina morskih – kao da su tamo negde dole rođene ili iznikle, poput biljki najplemenitijih, veoma bogougodnih. One su pevale drevni San koji je njihov Gospodar VUK (bivši negda hrom, a sada nepomičan kao mramorni spomenik!) snevao u noći kada je na svet došao gorenarečeni Mirotočivi:

„ČUJ NEBO, I SLUŠAJ ZEMLJO, I UDIVITE SE ANĐEOSKI ČINOVI, I SABERITE SE ZAJEDNO RODOVI LJUDSKI, I UVELIČAJTE SVEVIŠNJEG TVORCA NAŠEG SA MNOM, JER UZNEĆEMO NJEGOVO IME ZAJEDNO!!! KANOLI ŠTO JE NAŠ GOSPODAR VUK VIDEO BLAŽENI KRST PONAD SVE SRPSKE I POMORSKE ZEMLJE, I DIOKLITIJE I DALMACIJE I TRAVUNIJE, KADA JE BOGOBOJAŽLJIVA MATI ZAČELA NEMANJU U SVOJOJ UTROBI ZNAJUĆI DA JE TO DETE OD BOGA POSLANO, KAO I ON SAM: ZATO KROZ SAN ZATRAŽI I OD ANĐELA I OD SOTONE DA GA PRE ROĐENJA MLADENČEVOG SASTAVE SA DUŠOM NJEGOVOM. I ZBI SE TO, I BUDUĆI VELIKI ŽUPAN I SVETI SIMEON POTONJI PROZBORI NAJVAŽNIJE SLOVO SA VUKOM, DA BI SE TEK POTOM POJAVIO U OVOME ŽIVOTU. DOK SE MI OSTALE JOŠ UVEK OKRETASMO U SVOJOJ TAMI, JEDNA OD NAS ZOVOMA DESTINO POJAVILA SE U SVETLOM ZRAKU SUNČANOM I POMILOVALA NJEGOVO KRZNO KOJE – GLE ČUDA! – NE BEJAŠE KAO INAČE VEĆ NEŽNO I MEKO, NALIK KOŽI NOVOROĐENČETA. TAKAV MU BEŠE I JEZIK: ČIST I PREJASAN, RAZLIČIT OD STAROSTAVNOG ZVERINJEG ZOVA I URLIKA NA MESEČINI. GOVORIO JE O TOME DA ĆE DESTINO BITI POPUT BOGORODICE, DA ĆE MU BITI I MAJKA I KĆI I NEVESTA PRED OTVORENIM NEBESIMA. ALI JE OPOMINJAO I NA ARHETIPSKU PRARODITELJKU SVETOVA, NA ZNAKE KOJI SU JE PRATILI OD PRVOGA ČASA, NA VODU IZ KOJE JE SVE POTEKLO I KOJOJ ĆE SE VRATITI SVE(T). PRIKAZALA MU SE I ŠUMA, I SNOVI U TOM SNU, I ČITAVA BU-

DUĆNOST VASELJENE KAO NA DLANU: BUDUĆNOST U KOJOJ JE I ZLEHUDA SUDBA SERBALJA BILA PREDSTAVLJENA REČIMA KOJE ĆE UPRAVO ON VRATITI SVOM NARODU…"

More je ispod Svete gore atoske šumelo kao da je ponad nje, kao da je Nebo: kroz talase prosijavale su zvezde, koje su treperile poput kandila – onih kandila koja će uz dubok poj goreti u Hilandaru na dan Nemanjine (Simeonove) smrti. Zvuci liturgije spuštali su se niz planinu i istovremeno uzdizali ka Bogu nevidljivim stubama koje su vodile pravo do Njegovog prestola: kroz tamno pojanje nazirao se samo jedan drugačiji glas, glas što je direktno prizivao Večnost uprkos Vremenu, uprkos prolaznosti svih ovozemaljskih tvari, uprkos efemernosti Materije kao dokaza suštinske Besmrtnosti. Bio je to glas jedne od beloputih devica iz prikazanja zapisanog u Knjizi: ne bilo koje, nego one koja će biti Pramajka vila, onih vila koje su spajale Nebo, Zemlju i Podzemlje, onih po kojima su svetitelj i njegov preosvećeni sin (princ Rastko-monah Sava) krstili Hilandar: Vilin Dar, VilanDar, tj. Hilandar. No beše još čudesa vrednih pomena pre no što će trinaest decenija kasnije arhiepiskop Danilo Drugi usniti proročki san, sa zlokobnom **pticom straha** kao najvažnijim znamenjem u njemu, ali i sa narečenom DESTINO kao Znamenjem nad svim drugim znamenjima (nevidljivim ljudskom oku i stoga još moćnijim!):

„KAO ŠTO BOGOGLASUJE VELIKI JEVANĐELIST MATEJ O ISUSU HRISTU: SLEPI ĆE PROGLEDATI, HROMI PROHODATI, PROKAŽENI SE OČISTITI, MRTVI USTATI I NIŠČI DUHOM PROPOVEDATI DOBRU VEST!

ZAISTA, UBRZO SE RAZGLASI PO SVIM NAŠIM KRAJEVIMA O BEZBROJNIM ČUDOOBRAZNIM ZBITIJIMA I SVI ŽITELJI UDIVIŠE SE VESMA, ŽALOŠĆU JADIKUJUĆI I GOVOREĆI: ZAŠTO LI OTIDE OD NAS TAJ ISTINSKI SVETALNIK I ISTOČNIK DUHOVNI, ZAŠTO PROMENI STRANU?! MNOGA BLAGOVERNA BRAĆA NJEGOVA, TUŽEĆI SILNO, UTOLIŠE ŽALOST TAKO ŠTO POĐOŠE ZA PREOSVEĆENIM I PREOKRENUŠE VELIKU BOL SVOJU U NAJVEĆU RADOST.

DRUGI PAK U OČEKIVANJU NOVIH ČUDESA OSTADOŠE TU GDE JESU: K NJIMA SE UBRZO PRIKLJUČIŠE MNOGI UBOGI ALI DOBROVERNI LJUDI, KOJI ČIM DOĐOŠE DO GROBA NJEGOVA KAO NEKIM SVETLOM BEHU POMAZANI I SVAKA IM SE BOLEST I NESREĆA DUŠEVNA PREOKRENU, PA SE VRAĆAHU SVOJIM KUĆAMA SLAVEĆI BOGA I NJEGOVOG UGODNIKA NAREČENOG…

…U SLAVNOME NAMASTIRU SVETIH ČETRDESET MUČENIKA, ŽIVEŠE BRAT JEDAN ČERNORIZAC IMENOM NEOFIT, KOJI SE NIKAKO NIJE MOGAO PROSTRTI NI PRAVO STATI NO JE PO ZEMLJI PUZIO PODUPIRUĆI SE ŠTAKAMA. PREĐE NO ŠTO PRIMI MONAŠKI ZAVET ŽIVEŠE ON KAO SIROČE BEZ RODITELJA, PRIMLJEN OD NEKOGA VUČJEG ČOPORA KAO NAJMILIJI ROD. VUČICA GA DOJILA SA DRUGIM SVOJIM VUČIĆIMA, VUK GOSPODAR GA UČIO VEŠTINAMA ŽIVOTA, AMA DŽABE KAD GA JE NEKI BAKSUZLUK UREKAO I MALOME – ZOVOMU TAD VUKANU! – BEJAŠE SVE GORE TELESNO. ZATO I OTIDE U NAMASTIR, NAJPRE DA LEKA SVOJOJ BOLJCI TRAŽI, A ONDA PROZRAČEN PROMIŠLJU GOSPODNJOM PRIMI I RIZU KALUĐERSKU. ŽIVEO JE ISPOSNIČKI, DANONOĆNO U MOLITVAMA, NA SUHOME HLEBU I VODI: I MADA NA OKO NAKAZAN IZGLEDAŠE, NJEGOVA DOBRODETELJ I PREKRASNI DUH DOVODILI SU PUTNIKE IZDALEKA U NAMASTIR TAJ PO SAVET OCA NEOFITA (VUKANA BIVŠEGA). TAKO VELIKO PODVIŽNIŠTVO I TAKVA ISKRENA BOGOSPOZNAJA NISU PROMAKLI NI NAŠEM PREOSVEĆENOM: JEDARED JE – NE SLUČAJNO, VEĆ DOVEDEN UPRAVO VOLJOM SVEVIŠNJEG! – OVAJ HROMI I KLJASTI BOGOUGODNIK ZASPAO U PRIPRATI, NA SAMOM GROBU NJEGOVOM. I TADA MU DOĐE ON LIKOM U SNU I UMI GA SVETIM SVOJIM MIROM PO ČITAVOM TELU. UJUTRO, TRGNUVŠI SE IZA SNA NA POJANJE PRVIH PETLOVA, BLAŽENI NEOFIT SKOČI SASVIM ZDRAV NA NOGE I USTRAŠEN DIVNIM ČUDOM OVIM, HOĐAŠE NAOKOLO ZAGLEDAN U SINOĆNI SAN.

HTEDE IZAĆI VAN, ALI NAĐE ZAKLJUČANE DVERI, PA SE VRATI U CRKVU I KLANJAJUĆI SE, SLAVJAŠE ONOGA KOJI MU JE DAROVAO ZDRAVLJE. USKORO NAIĐE EKLISIJARH DA BI PRIPALIO KANDILA, TE UGLEDA BRATA NEOFITA GDE ČILO HODA I ZBUNJENO GA ZAPITA:

– JESI LI TI ČOVEK ILI PRIVIĐENJE?

– NEOFIT SAM ISTI ONAJ ČERNORIZAC KOG GODINAMA ZNAŠ!

– DA RECI MI ONDA KAKO SAM PRAV HODIŠ, KADA SI DO JUČE NA KOLENIMA LEŽAO?!

– JEDINI BOG I PREOSVEĆENI TO ZNADU, OČE: SVE SE ZBILO SINOĆ U SNU, KADA JE ON SAM U LIKU PRESVETLOG JEDNOG MUŽA K MENI DOŠAO I POMAZAO ME MIROM SVOJIM. UJUTRO USTAH PRAV I EVO HODIM, KAKO VIDIŠ…

– A ŠTA SE ZBI SA ŠTAKAMA NA KOJIMA SI PUZIO?

OBAZREŠE SE ONI OBOJICA OKO SEBE I IMAĐAHU ŠTA I VIDETI: NAMESTO DRVENIH ŠTAKA JOŠ TOPLO KRZNO POMAJKE VUČICE NJEGOVE STAJAŠE KRAJ GROBA PREOSVEĆENOGA, DA BI SE ZANAVEK ZNALO KAKVA JE DELA LJUBAV VUČJE BOGORODICE MOĆNA NAČINITI! NIJE KLJASTO SIROČE SLUČAJNO UZELA SEBI ONA, NIJE ON SLUČAJNO IZ TOGA SOJA DOŠAO: AMA VALJA ZNATI DA I SAM PREOSVEĆENI KOJI MNOGA ČUDA I UBUDUĆE ČINJAŠE, KAO I ČITAV ROD NJEGOV, BEJAHU ISTOVETNOG POREKLA…”

Ovako je od slovca do slovca zabeleženo u *Danilovom zborniku*, koji dalje prati još neobičnija zbitija srpskoga naroda i svetorodne njegove loze Nemanjića. Pre nego je prešao u večnost, blaženi Arhiepiskop usnio je san koji je zapisao jer mu je tako šapnula ptica straha u njemu, ni sama ne znajući da je reč o proročkom snu. I to nije ništa što zahteva posebno objašnjenje: takvi snovi javljali su se odvajkada Izabranima, o čemu najbolje svedoči *Sveto pismo*! Elem, uoči samog upokojenja javi se usnulom arhiepiskopu Danilu vizija One po kojoj je Hilandar dobio ime, kako bdi nad svojim

VUKOM i kako mu se kao iz same Večnosti obraća rečima jasnijim i čistijim od najbistrijeg izvora planinskog. „Ne plaši se predstojećeg", zborila mu je DESTINO (jer to beše Ona!), „ne plaši se ni senke ove koja se nad tvojom Srbijom vije. Tama koju vidiš neće zanavek trajati i narod će tvoj opet izaći na videlo sunca. Posmotri onog veoma blagorodnog junošu, koga ocrniše zavidljivci pred knezom njegovim Lazarom i osumnjičiše kao neverna. Taj će – da pokaže vernost, a ujedno i hrabrost! – na Vidovdan leta Gospodnjeg 6897. od Postanka, učiniti besmrtno delo i pomoći gospodaru svome Lazaru da se ovenča mučeničkim vencem. A sebi će dići hram u sećanju novih pokoljenja, da bi plamen tog hrama opet Srbe izveo na svetlost: vidiš li tu svetlost u daljini, koju ni izdaja Brankovićeva (ne VUKA no običnog velmože Vuka!) ne zatamnjuje; vidiš li u njenom jezgru gordu krunu Nemanjića, shvataš li da polje Kosovo neće biti propast carstva srpskoga nego zavet za budućnost u kojoj će svetorodna loza oživeti i doneti plodove kakve ti noćas ni ne slutiš?! Budi spokojan, dobri oče: doći će opet pravi VUK, moj VUK, kome će sudbina podariti da uz Božju pomoć i uz moju brigu (katkad nepojamnu običnim smrtnicima!) obnovi mnoge živote kroz Reč, koja beše od Iskoni i koja će biti na Kraju – mada Kraja uistinu nema…"…

Trgnuvši se iza sna – ali još ne sasvim budan! – arhiepiskop Danilo ugleda i sledeće: tvrdi grad Kruševac i namastir Ravanicu u kojoj blaženi Knez počiva kao da nikada ne pogibe; ugleda i Ismailćane kako haraju po njegovim i našim predelima, robeći i paleći i svakoja zverstva čineći; i svetu Rahilu kako plače sad ne zbog dece svoje no zbog hristoljubivog srpskog naroda; i Oliveru princezu koja otide u harem svome oceubici za dobrobit roda; i brata njenog despota Stefana, velikog u mudrosti svojoj; i poslednje Brankoviće u malenim utvrđenjima koja padaše jedno za drugim, a najposle Smederevo 1459. leta od rođenja Hristova; i najhrabrijeg Brankovića, sremskoga despota Zmaja Ognjena VUKA, čija vučja hrabrost nije pomogla da se dinastija održi posle pada Srbije pod Otomansko carstvo; i mnoge srpske bune potom – najslavniju onu koju povedoše banatski Srbi krajem XVI veka, ali i najtužniju

jer za kaznu nepokornom narodu Sinan paša spali na Vračaru mošti Svetog Save, oskrnavivši grob njegov u Mileševi podno prelepe freske belog anđela. I ugleda grešni rab i nedostojni sluga Božji (kako se imenovani Arhiepiskop potpisivao) mnoštvo hajduka po gorama negdašnje raške zemlje; i Veliku seobu koju je vodio patrijarh Arsenije III Čarnojević, kada njegovi Serblji postadoše vojaci jedne druge hrišćanske imperije u kojoj su sagradili svoje barokne hramove, napisali prve barokne knjige i ubrzo postali cenjeni građani čitave te Imperije – od Budima, preko Beča, pa sve do Trsta; i ugleda novu zoru svoga roda, kada se pojavio Vožd stasom i silinom nalik na Međedović-diva iz bajke (ili na Brku, koji ga je iznutra morio i na kraju mučki umorio!); ugleda takođe novoga Miloša, koga takođe oblagaše zavidljivci kao neverna, ali koji stvori knjažestvo Serbsko sećajući se carstva Nemanjića; i vide kako Srbi osvetiše Kosovo, da bi ga vek kasnije opet izgubili; i kako vodiše dve velike svetske vojne iz kojih izađoše kao pobednici (sa vidovdanskim herojstvom jednog **anđela** PRINCIPA, ponovo, na početku prve!), da bi u osvit trećeg milenijuma nove (Hristove) ere opet bili poraženi. I spozna kroz znake sna arhiepiskop Danilo da sudba njegovih jednorodnih i jednovernih, njegovog milog naroda, još uvek nije **konačno** ispisana i da joj predstoji budućnost; i shvati da ptica straha koja je lepršala njegovim snoviđenjem ne beše to što se činjaše u prvi mah, nego sam krilati VUK koji je svojom pojavom hteo da mu nagovesti kolo zlehude srpske sreće, tj. da se nagovešteno KOLO – kao i svako „kolo sreće" – neumitno i nepredvidivo okreće (odozgo nadole, i obrnuto!); i razumede da se reči DESTINO odnose na ono što mu je u proročkom snu doneo krilati VUK, a ne **ptica straha** – kako mu se učinilo: na predskazanje o obnovi carstva zemaljskog srpskog (uprkos višestrukom izboru Nebeskog!), na predskazanje da će se ovo Carstvo zasnivati i na boju kosovskom i na Nemanjića svetoj lozi i na mnogo čemu još što neće biti sačuvano drugde do u pjesmama narodnim, koje će Vuk Stefanović Karadžić zabeležiti i tako spasiti od nestanka – upravo VUK, jer to niko drugi nije ni mogao (naravno samo uz Božju pomoć i uz svoju DESTINO!)…

…A Ono što se povremeno vraća sa nebesa na zemlju, predstavlja iskru Boga živog: zato je nebitno šta bejaše pre nemanjićkog doba, nebitno je ni šta će biti posle mene koji ovo pišem – bitno je da se ta Božanska iskra nikada ne gasi i da nikada mi smrtni ne znamo u kom će času ponovo zasijati! Najzad, o tome je govorila i DESTINO kada se u obličju morske vile pojavila pred jednom drugačijom emanacijom VUKA:

„VIŠE JE OBLIKA BOŽANSKE LJUBAVI, JEDINI MOJ. NAŠA JE BOGOMDANA – NE DA BI BILA APSTRAKTNA, VEĆ DA BI SE OSTVARIVALA KONKRETNO: U SVIM VREMENIMA I PROSTORIMA U KOJIMA SE POJAVIMO ZAJEDNO. TAKO SAM VAS – NA PRIMER! – SINOĆ SANJALA KAO BELOG ANĐELA, KOGA SAM IPAK NAZIVALA „SATANICE" JER SAM SLUTILA DA STE ISTOVREMENO I **PALI ANĐEO**. ONDA SU DO MENE DOPRLE VAŠE BESTIDNE MISLI I NISU ME OSTAVILE RAVNODUŠNOM: VIDELA SAM OČARAVAJUĆE DETE, ONAKO KAKO SE MARIJI IZ MAGDALE PRIKAZAO HRIST PREMA JEDINOM SVEDOČANSTVU KOJE JE VLASTITOM RUKOM ZAPISALA. VIŠE TI SE, DAKLE, NISAM OBRAĆALA NA „VI"…

…***LJUBAVI MOJA, TI KOJA UNOSIŠ SVETLOST U MOJ ŽIVOT, TI KOJA ME NA NEKI MISTIČAN NAČIN – POPUT BOGORODICE! – UVEK IZNOVA RAĐAŠ: ZNAJ DA MOJI PADOVI, MOJI POVREMENI ULASCI U SRŽ CRNE MATERIJE ILI NEMATERIJALNE TAME, NEMAJU NIKAKVE VEZE SA TOBOM I SA NAMA! NJENA PRIVLAČNOST ZA MENE JE KAO KONAČNA SMRT, NEODOLJIVA: TI SI NEODOLJIVI ŽIVOT, TVOJA PRIVLAČNOST JE OD KRVI I MESA. IZMEĐU TA DVA POLA, ILI U NJIHOVOM SJEDINJENJU, KRIJE SE MOJ IDENTITET: ONAJ BOŽANSKI HERMAFRODIT KOJI STVARA I KOJI NA BEZBROJ NAČINA UME DA TE VOLI. I KOJEG TI, MA KAKO GA ZVALA, ZAPRAVO NAJDUBLJE VOLIŠ! U TOM IDENTITETU JA SAM I SVAKO I NIKO ISTOVREMENO: MOGU BITI BILO KOJE LJUDSKO BIĆE, MOGU BITI SOPSTVENO NEPONOVLJIVO „JA", A MOGU BITI I SASVIM***

PRAZAN – BEZ IKAKVOG IDENTITETA. U XX VEKU STRUČNJACI ĆE TO OKARAKTERISATI KAO MULTIPOLARNU LIČNOST: ILI SU TO NEKADA, U XX VEKU, DEFINISALI I LEČILI POD ŠIFROM „MULTIPOLARNI POREMEĆAJ LIČNOSTI" ? KAKVE TO ONDA VEZE IMA SA ČINJENICOM DA UVEK KADA SE DIŽEM, LETIM U TVOJ ZAGRLJAJ: A KADA PADAM – OPET LETIM, ALI NE U TVOJ ZAGRLJAJ VEĆ U TVOJE KRILO, U NJEGOVU TAMU, U NAJDUBLJE I NAJSVET(L)IJE DUBINE TVOJE UTROBE?..

…TAKO MI PIŠEŠ, GOVORIŠ ILI NA DRUGAČIJE NAČINE ŠALJEŠ SVOJE REČI, NAJVOLJENIJI MOJ. IZABRALA SAM FRAGMENT PORUKE KOJU SI MI POSLAO UPRAVO U 4 I 15, NEĆU REĆI KOG DANA I GODINE: A MOŽDA IH I NE ZNAM – A MOŽDA NISU NI ZABELEŽENI U ARHIVI UNIVERZUMA?! KAKOGOD BILO, ZNAJ: U MOJOJ UTROBI TVOJE JE ISHODIŠTE I TVOJ UVIR, JA SAM TI I ŽENA I ŽENKA (ARHETIPSKA) I MAJKA I KĆI ISTOVREMENO – JEDNOM REČJU, PRAVA VEČNA I VERNA LJUBAV. ILI, KAKO SU NEKADA GOVORILI (MADA NIJE POSTOJALO NIKAKVO „NEKADA" PRE NAS!!!): TVOJA ROBINJA, KURVA I SVETICA U ISTI MAH; SAMO TAKVO BIĆE KADRO JE DA NEVIDLJIVIM NITIMA UTIČE NA SUDBINU IZABRANIKA KAKAV SI TI!!! NARAVNO, SVAKO BIĆE JE PRIČA ZA SEBE I SVAKO BIĆE JEDINSTVENO JE PO SEBI, ALI VI STE TO VIŠE OD SVIH I ZATO VAM SE NE MOGU PREDUGO OBRAĆATI NA „TI": TAKVI STE UPRAVO ZA MENE I PO MENI, ALI TO I JESTE JEDINI ISTINSKI KRITERIJUM – MOJ DOŽIVLJAJ (TJ. JA!…). IAKO SAM SVESNA DA JE NEMOGUĆE UPOZNATI VAS DO KRAJA, U SVIM VAŠIM TRANSFORMACIJAMA, SREĆNA SAM JER U SVAKOM NOVOM TRENUTKU (DANU, GODINI ILI VEKU, SVEJEDNO) OTKRIVAM NEŠTO NOVO O VAMA, A TIME I O SEBI, ODNOSNO O SOPSTVENOJ VRSTI – KOJOJ IPAK PRIPADAM , KAO I VI! IAKO ZNAM DA SAM SASVIM POSEBNA (POPUT VAS!), VI STE MOJA SNAGA I MOJA SVETLOST, PA ZATO I JA NASTOJIM DA BUDEM VAŠA – KAT-

KAD SKRIVENO, KATKAD SASVIM VIDLJIVO…ZAHVALNA SAM VAM JER STE ME NAUČILI DA VOLIM NAJJAČE I NAJISKRENIJE: ZATO STE VI PUT KOJIM ŽELIM DA IDEM, TAČNIJE – NE ŽELIM DA ME OSLOBODITE VAŠE LJUBAVI, MA GDE ME ODVEO PUT O KOME GOVORIM…MI SMO ISTORIJA ZA SEBE: IMAMO PROŠLOST, IMAMO SADAŠNJOST, PA ĆEMO IMATI I BUDUĆNOST – U VEČNOSTI, NA KRAJU KRAJEVA! VAŠA DESTINO – SAMO VAŠA!!! – RAZUME SVAKU VAŠU REČ, SLIKU I MISAO ČAK I KADA SU NERAZUMLJIVE; IAKO NE VERUJEM POTPUNO U SUDBINU, VI JESTE MOJA SUDBINA, ALI SAM I JA VAŠA: OSEĆALA SAM TO ODUVEK I PRIGRLILA KAO NAJVEĆI DAR… TAJ ZAGRLJAJ TRAJE I DOK OVO PIŠEM, A TRAJAĆE I ONDA KADA SE SVE(T), TJ. UNIVERZUM, VRATI U NEPOSTOJANJE KAO NAJSAVRŠENIJU BOŽANSKU TVOREVINU – IZ KOJE UVEK MOŽE IZNIĆI NOVO DRVO ŽIVOTA…"

Da, da: tako je govorila DESTINO citirajući na momente i SVOG Majstora (Učitelja, VUKA), a onaj koji je sve ovo zapisao govorio je da postoji doba mraka i tame, ali da postoji i doba Nemanjića. Slavni istoričar don Mavro Orbini zapitao se koje je doba prethodilo kojem (ili je to pitanje postavio neko drugi?), dok je čestnjejši Arhiepiskop Danilo sastavio *Zbornik* ne bi li barem donekle objasnio ovakve i slične nedoumice. Najzad, žitije dinastije Nemanjić umnogome jeste (ili barem predestinira!) ono što zovemo „Istorijom Srba", iako je znano da svaka istorija počiva u Jeziku: upravo zato joj treba ne samo Vuk Stefanović Karadžić već i VUK, makar se objedinili u istoj osobi! Međutim, ostaje pitanje da li je navedena istorija tek delić Istorije Univerzuma, s obzirom da sveti apostol Pavle kaže kako je najvažnija Istorija – istorija Muškarca i Žene (tj. Ljubavi, iz koje je Univerzum i nastao): Oni su Praroditelji, Oni su mali bogovi koji stvaraju Sve(t) – kao što je veliki Bog stvorio Njih! A pošto je sveti apostol Pavle to **kazao,** a ne „pokazao" ili „prikazao", onda je i on svakako podrazumevao Jezik kao suštinski biotop Istorije: stoga nije slučajno da u ovoj povesti DESTINO (tj. Arhetipska!) igra podjednako važnu ulogu kao

i sam VUK. Takođe – shodno rečima negdašnjeg hristomrzitelja Savla, čudesno preobraženog u svetog apostola Pavla! – oni koji imaju najuzvišeniji dar Jezika ali nemaju Ljubavi, bezvredno su i sićušno Ništa (greh koji se nikako ne može pripisati ocu nove srpske kulture, Karadžiću!).

Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih ne bave se poslednjim postavljenim pitanjem, jer njihov je cilj drugačiji: međutim, da se nekoliko vekova kasnije nije pojavio čovek koji je glavni junak ove knjige, taj cilj bio bi tek delimično ostvaren. Kakvu je ulogu u svemu tome imala *Иш̄ика јеро̄полиш̄ика* i njena barokna emblematika, propraćena stihovima? Kao iskusan pisac, neću čitaocu unapred dati odgovor: neka svaki njegov lični zaključak bude mala pobeda u trci kojoj se kraj ne nazire jasno! Uostalom, nije li autor najprevođenijeg srpskog romana svih vremena uporedio vrsnog čitaoca sa pelivanskim konjem kojem posle svakog uspešno ostvarenog zadatka sledi komad šećera kao nagrada: ako taj šećer izostane, od zadatka nema ništa?! Svakako da pomenuti roman nije slučajno (takođe!) naslovljen kao REČNIK…

VI

165
Дружество.
Зимѣ и лѣтѣ и Близъ и далече
Животъ та и смертъ одружны чляя
Дане болучи другъ во еси правый
Анерадай оси врагъ ес лукавый.
Друго

SVETI SAVA I VUK

Pošao sveti Sava preko neke planine, pa srete hromoga vuka. Kada ga zver ugleda, uplaši se i htedne da pobegne, ali ne mogne, te se tako sretnu na putu. Sveti Sava mu reče:

– Pomozi Bog!

A ovaj odgovori:

– Nije mi do toga stalo!

– A do čega je tebi stalo?! – iznenadi se Sveti.

– Ja bih radio malo baštovanluka, kad bih imao komad zemlje i pravog ortaka za taj posao – kao iz topa odvrati VUK (jer uistinu, to ne bejaše obični hromi vuk!).

Porazmisli malo sveti Sava, sažali se na tobože sirotog vuka i dadne mu sledeću ponudu:

– Eve, kumašine, ako baš hoćeš da radiš baštovanluk – ja ću ti biti ortak! Imam nešto mršave zemlje, no da se najpre dogovorimo šta će čiji posao biti.

Sva radosna, zver prihvati ponudu, ali ne bez ostatka:

– Hajde da načinimo ugovor, inače može biti belaja. Po pola deliti nije najpoštenije, ali mi sa tobom ni tako neće biti mrsko. Samo, kada naši usevi sazru, da ja prvi biram svoju polovinu…

Nagode se njih dvojica, potpišu ugovor i počnu raditi baštu. Zasadiše najpre krompir: znali su da taj plod ljubi sam đavo, ali opet – bio je taj njihov krompir prava rajska biljka, nikako ga se ljudi ne mogaše nagledati dok je nicao i rastao. Kada je došlo vreme da povade i podele ono što su posejali, dođe hromi vuk sa sve muzikom i veselje veliko načini: tu su gajde, tu frulice, tu drombulje i doboši – jednom rečju, halabuka da te Bog sačuva. Vide sveti Sava da tu sad velike nevolje može biti, pa kako su mu svađe i pre-

pirke vazda mrske bile (a i imućan bejaše poprilično od starine!), smisli on da promeni ugovor – za vučji ćar, na sopstvenu štetu! Predloži, dakle, Sveti da ne dele useve po pola, već da Hromi prvi bira svoj deo, ma koliki taj ispao!

– Nečista su to posla – zareža zver – biće da je neka podvala u pitanju!

– Ako li tako misliš, onda ništa od našega ortakluka: nego ti lepo uzmi sve, pa idi s milim Bogom kuda te put nosi – uvređeno mu odvrati Sava i nestade u šumi.

Polakomi se hromi vuk, pokupi sve što je u bašti rodilo i stade živeti lagodno, kanoli bubreg u loju. Ali, zamalo je to potrajalo jer **ništa** na svetu nije večno, a naročito nije olako stečeni imetak! Komad po komad je trošio VUK, pa kada se konačno i poslednje istrošilo, ostade kao i pre – puki siromašak koga niko ni pogledati nije hteo. Potraži on tad opet svetoga Savu: poče ga moliti i kumiti da mu oprosti zbog lakomosti njegove, plačući i umiljavajući se sledećim rečima:

– Vala, pope, hajde da zajedno posadimo vinograd, pa šta bude; ako te pak i ovde izneverim, onda od našega ortakluka zanavek da ne bude više ništa…

Sveti bejaše mekoga srca, a još kada vide tako nesrećnu i skrhanu zver – prelomi, te oni posade vinograd. Kad vinograd sledeće godine rodi i dođe vreme za berbu, sastanu se opet njih dvojica da biraju šta će kojem pripasti. Sveti Sava još jedared pokaza svoju velikodušnost:

– Šta voliš više, pobratime?! Zrelo grožđe, vino ili rakiju?!

Nije se mnogo dvoumio hromi vuk, pošto je više no išta voleo da cugne. Pomisli kako je konačno nasamario svojega dobrotvora i nadimajući se od zlobe, uskliknu:

– Dajder ti meni rakiju, pobro, a ostalo sve tebi džabe!

Tako se i zbude: ispekla uboga zver rakiju, pa je merači i pijucka sve u šesnaest – ni jednoga jutra nije trezna osvanula! A svetitelj, pak, mudro rasporedi svoj imetak: vino razdeli namastirima, a grožđa dok je bilo – namastirska sirotinja naslađivala se njime. I tako je svaki od dva ortaka terao po svome: prvi dobrotom i vrlinom, a drugi jošte neopevanim i neviđenim porocima.

Posle nekoga vremena približe se vučje zalihe kraju: nema ništa za popiti, a kumašinu svome i pobri ne sme više na oči! Šta će-gde će, smisli on lukavo da se preruši u skromnu piljaricu i da tako od Save iskamči koji cvancik. Zaputi se ka njemu, usput nabere cveće po šumi i kako kroči preda nj' – smerno se pokloni i zamoli:

– Prečasni, uzmider koji cvet junosti serbske, da rodu svome večnu slavu i hvalu dadneš…

A Sveti ga prepozna i ljutito mu odvrati:

– Ja ištem samo onaj cvetak što ti u zadnjici raste!

– Cvijet jarosti turske išteš?! – zbunjeno zavapi hromi vuk. – Ama ćeš veliku nesreću načiniti narodu našem, da se stolećima oporaviti neće…

– Jašta, VUČE – uporan bejaše Sava, koji je još pri prvom susretu shvatio sa kim **zapravo** priča. – Moje carstvo i nije od ovoga sveta, pa tebi ostavljam da zemaljsku sudbu roda svoga brineš. Cvet zadnjice tvoje najveća je nada tomu: ako li ko kakvu polzu bude ubrao od drugačijih rabota tvojih, neka mu je na čast!

Porazmisli malo hroma zver o svetiteljevoj mudroj i dobrohotnoj besedi. Jeste da ga je zloba nadimala još žešće, ali se ipak načini nevešt kako bi izbegao novu propast:

– Ti dakle mniš, kumašine, da cveće duha mojega upodobiti treba sa zadnjicom vučjom u kojoj osim prostote ničega više nema?! Zato mi svejednako ni ne dopuštaš da na svoje noge stanem, nego me stalno u ortakluk teraš?! Ne može ti to proći: eve me gde ću i ovako šantav sopstvenim putem nastaviti – tebi nebesko tvoje nek na vjeki vjekov pripada, meni dadni samo ono što preostaje!

Šta je mogao učiniti svetitelj pred OVAKVIM bezobrazlukom? Ništa, no da podigne oči ka Bogu i poučiteljno-skromno zaključi:

– Već je sve to tvoje, vuče, zar ne vidiš?! Samo pripazi: vukova je bilo i biće ih bezbroj, ali je Sava samo jedan, **JEDINI**! Znam ja da imaš oštre zube, da grizeš nemilosrdno, da je tvoja jazbina pusta i samotna: no narod serbski drugačijeg Vožda ište!

VII

151 Любо́вь.
О́гнь вомѣ свѣ ес вмразѣ согрѣвае
О́гнь смра губи злато ѡчища́е
Любо́вь такова свѣтѣо и грѣетъ
Всачисти все ѕло вне истлѣе.
Глаи.

OTOMANSKO CARSTVO

Mehmed-paša Sokolović bio je u stvari prerušeni Vuk Stefanović Karadžić, ili je VUK bio prerušeni Sokolović: svejedno, izlazi na isto. Ovu više nego očiglednu činjenicu nije primetio niko ko je pisao o njima: možda zato ni do danas ne postoji roman ili istorijska studija o obojici istovremeno. Navodno ih je delilo vreme i prostor, no da li se u to – nakon svih otkrića Alberta Ajnštajna, kvantne fizike i Hokingove „teorije struna" – može bezrezervno poverovati?

Evo glavnog dokaza da njih dvojica nisu bili ono što je naš Nobelovac nazivao „dva lica iste sudbine", već jedno jedino lice SLIČNE sudnine (ne baš očigledne u očiglednim dimenzijama tzv. Realnosti): obojica su u mladosti napustili rodni kraj i otisnuli se u tuđinu, tačnije u PRESTONICE tuđinskih carstava. Sokolović je u Carigradu, u „Stambolu na Bosforu", pored brige za ličnu karijeru iskazivao i zavidnu brigu za duhovnu obnovu Srpstva (najpre ponovnim uspostavljanjem Pećke patrijaršije!); Karadžić je u Beču – takođe uz nemalu brigu za lični prosperitet! – obnavljao srpsku književnost i kulturu na potpuno novim osnovama (narodnim, pre svega). Reforme ovog drugog na neki način su narušavale duhovno graditeljstvo prvog, ali zar upravo TO nije dokaz da je reč o istoj ličnosti, kontroverznoj i kontradiktornoj poput svih velikana. I Mehmed i Vuk oženili su strankinje, uprkos setno-nostalgičnoj ljubavi prema srpskom rodu; i jedan i drugi imali su neobične odnose sa vladarima kojima su služili, ili su to samo naizgled radili; i jedan i drugi umrli su na istovetan način, samo što su atentatori (tj. dželati) bili različiti. O tome da ih je i posthumno

pratio glas izdajica koji su se prodali tuđinu (poturčili, pokatoličili, i t.sl), da i ne govorimo! Uostalom, zar ne izaziva sumnju činjenica (slučajna podudarnost?!!!) da je Sokolović farbao svoju gustu bradu kako mu se ne bi videle sede – o čemu je mletački Senat obavestio duždev izaslanik na Porti, Konstantino Garconi – dok je Karadžić (iz istog razloga!) svoju proređenu kosu „u crno bojadisao", o čemu nas obaveštava njegova prepiska sa zemunskim učiteljem Lazarom Marjanovićem. Ukoliko neko poželi da ovde pridoda još i tzv. dokaze Života, evo jednog, možda i krunskog: Veliki vezir početkom septembra 1566. godine, tokom bitke kod Sigeta, prikazuje otomanskoj vojsci najsvečanije odenuto i ukrašeno telo tek preminulog sultana Sulejmana Veličanstvenog (Zakonodavca) – kao da je ovaj još uvek živ! – ne želeći da borbeni moral splasne pred sam završetak bitke i neprijatelji nadvladaju; Serbski spisatelj sam će se posle smrti prikazivati svojim sledbenicima kao **živa** tradicija, takođe vođen logikom jedne borbe (u ovom slučaju: „Rata za srpski jezik i pravopis"!), svestan da ga protivnici teže mogu nadmudriti i pobediti živog nego mrtvog!…

Zaključimo, već na početku: vuk je VUK, ma kako se u spoljašnjem svetu zvao, bio ili ne bio član viteškog reda Ognjenih zmajeva poput Zmaj-Ognjenog Vuka (despota Brankovića, mlađeg): jer vukovi dlaku menjaju, ali ćud NE!!!

***

Ko je prema ZVANIČNOJ verziji bio Mehmed-paša Sokolović?!

Da li je reč o istoj osobi koja je pod imenom Bajo-Bajica (Sokolović) zabeležena kao „anagnostis" u manastiru Mileševa oko 1515, ili je posredi greška?!

Ako je tačno da je dinastija Osmanovića osobitu pažnju posvetila regrutovanju i janičarskoj obuci dece iz boljih hrišćanskih porodica, ponajpre onih plemenitog porekla, onda je tačno i da naš junak nije slučajno odveden u sultanov saraj – jer Sokolovići

su bili staro plemstvo, još u vremenima pre pada njihove otadžbine u tursko ropstvo?!

Zašto je onda Ješildže Mehmed-beg, haračlija zadužen da ulovi i odvede mladog sokola na puteve njegove dalje sudbine, ipak morao dodatno ubeđivati okupljene Sokoloviće (pre svega Bajove roditelje!) sledećim rečima: „Zar ne znate da će ovaj dečko u padišahovoj službi postati čestit: a kada on postigne uspeh i sreću, svaki od vas će takođe doći do trajne sreće i bogatstva?! Ova je država Humaj-ptica koja je pala na vaš soj: na čelu vašega sina beleg je koji kazuje da će on u sultanovoj službi do najvećih položaja i najveće slave doći…”?

U kakvom je srodstvu čestiti paša bio sa Makarijem Sokolovićem, hilandarskim igumanom i budućim patrijarhom obnovljene Pećke patrijaršije: da li mu je bio brat ili stric?!

Jedno po jedno, pitanja se nižu. Odgovora ni za lek! Kažu: vuk dlaku menja, ali ćud ne; međutim, čini se da Sokolovići nisu bili takvoga kova!

Kakva je ćud krasila Mehmed-pašu, kakva dlaka njegovu svetost Makarija, kakvog su kova bili ostali kaluđeri i age Sokolovići koji su decenijama nasleđivali najviša crkvena, vojna i državna zvanja?

Kroz isti (XVI) vek, uz Bajicu-Mehmeda promiču sa jedne strane srpski patrijarsi njegovog porodičnog imena (Makarije, Antonije, Gerasim, Savatije, Jerotej, Filip), a sa druge – otomanski velikodostojnici Sokolovići: Gazi Husrev-beg, Deli Husrev-beg, Derviš-beg, Ibrahim-han, Kara Ali-beg, Kurd-beg, Lala Mehmed-beg, Lala Mustafa-paša, Mustafa-paša, Rustem-beg, Ferhad-paša, Hasan-paša, Džemaludin Sinan-beg…

Ipak, Sve ide ka neumitnom kraju dok se senke nadvijaju nad minulim vremenima, a Veliki vezir Mehmed-paša odeva carevo novo ruho, koje ga odvodi u večnost.

Gde se nalazi Večnost?!

Gde neumitni kraj?!

Gde su senke minulih vremena?!

Možda bi tračak svetlosti u mračne ponore Istorije mogli da unesu dokumenti čija verodostojnost uvek nadilazi moć mašte i krhku logiku ljudskog uma?!

Posegnimo, dakle, za bogatim arhivama Otomanske imperije i pogledajmo kakva svedočanstva pružaju o navedenim pitanjima…

***

Dokument br. 1: dijalog u pismima

Sokolović: Gospodaru Vuku Stefanoviću, đumrugdžiji u Kladovu

Mnogopoštovani Vuče Karadžiću,

Zovem se Bajo i Srbin sam od starine kao i Vi. Pitaćete se, svakako, na šta se odnosi gorepomenuto „kao i Vi"?! Na Ime, narodnost ili na daleku prošlost (starinu)? Odmah ću Vam dati odgovor: na sve to istovremeno, ali ni na jedno od tog troje. Zato Vas kao čoveka knjige, jezika i nauke uopšte, iskreno molim da mi kažete kako gledate na taj problem, pošto Identitet nije isto što i Entitet, narodnost isto što i prošlost, budućnost isto što i sadašnjost…

Uz najlepše želje, ostajem Vaš odani poštovalac, Bajo-Bajica Sokolović

Karadžić: Mehmed Paši Sokoloviću, Velikom veziru u Stambolu na Bosforu

Dragi moj Bajo,

Nijesam znao da te more ove brige, no nekijem čudom – ni ja ih nijesam lišen. Što reći za čovjeka koji se svojega roda i povesnice ne sjeća, čak i kada je daleko u tuđini (a ti, vidim, nisi od takijeh)?! Čuo sam kako te sam sultan uzeo u osobitu milost i savjetujem ti da je se nikako ne odričeš. Ni ti, ni tvoji, do sedmoga koljena najmanje. Evo zašto: moja mati Jegda izrodila je u deda-Joksimovoj

pletari, gdje je naša familija živjela, petoro djece i sve su ih vještice podavile još u kolijevci, ostavivši mene jednoga. Vidjele da sam kurjak gorski, uplašile se i one (zlice!) VUKA u meni, pa ne dadoše da i ja umrijem. Tako i ti, brate, tamo u Stambolu čuvaj svoje sve, kanoli li gorski vuk što ne da na svoj rod i domaju: a onijem drugim, ma se gradili tvojima, budi kanoli vučji pastir ovcama! Mislim da smo se razumijeli dobro, zato – nakrivi kapu (turban od privida!) i ne brigaj ništa, ja sam uvijek uz tebe…

***

Ko je prema ZVANIČNOJ verziji bio Vuk Stefanović Karadžić?

Da li je reč o onom slabunjavom, kržljavom dečaku koga su u osmoj godini poslali u Loznicu, u privatnu školu nekoga Grgurevića koji je decu učio azbuci i časlovcu?

Dečaku kog je – kao i ostale đake –učitelj svake subote popodne tukao, bez ikakve krivice, samo zato da bi im uterao pamet u glavu?!

Ili o Onom kojeg će otac nekoliko meseci kasnije odvesti u manastir Tronošu na dalje školovanje, strepeći od Crne Žene (u narodu zvane „Čuma"), pristigle izdaleka kako bi usmrtila sve za koje na ovom svetu nije bilo ni mesta ni svrhe?

Još mnoga pitanja se nižu, ali nikoga ko shvata da su naši junaci zapravo **Jedno lice u dve sudbine** neće začuditi važna SUDBINSKA analogija: to što su obojica tek posle manastirskog naukovanja (ne oblačeći čak ni privremeno monašku rizu, poput Dositeja i inih!), zakoračili putevima svetske slave.

I što su ostavili svojevrsno dinastičko nasleđe, na tragu stečene slave: nema istinske razlike između srodnika koji u narednim generacijama nasleđuju važne državničke, vojne i crkvene uloge, sa jedne strane, i učenika koji neguju kult Učiteljevog dela, prenoseći ga dalje svojim učenicima – sa iste te strane…

Kažu: čovek je čoveku vuk, ali ta stara latinsko-serbska izreka zanemaruje činjenicu da je Stvoriteljev obrazac u stvari ČOVUK,

koji se može ovaplotiti u bezbroj obličja i imati bezbroj ontoloških svrha.

Tek kada je odenuo carevo novo ruho (ne tursko nego austrijsko!), Karadžić se kandidovao za večnost: ili je kao i Bajica-Mehmed on samo tako mislio, do predsmrtnog časa, kada je spoznao misteriju Večnosti, za koju **realnu** nadu ne pružaju besmrtna dela?!

Gde se nalazi Večnost?!

Gde neumitni kraj?!

Gde su senke minulih vremena?!

Možda bi tračak svetlosti u mračne ponore istorije mogli da unesu dokumenti čija verodostojnost uvek nadilazi moć mašte i krhku logiku ljudskog uma?!

Posegnimo, dakle, za bogatim arhivama Habsburške monarhije i pogledajmo kakva svedočanstva pružaju o gorenavedenim pitanjima…

⋆⋆⋆

Dokument br.2: DESTINO

Reč SUDBINA u srpskom jeziku nije slučajno ženskog roda. Zašto se onda najizvrsnijim Srbima Ona ne bi mogla i stvarno otelotvroriti u obličju žene, fatalne žene koja nevidljivim nitima (zvanim Ljubav?!) suštinski određuje njihov Put?! Čak i kada oni nisu svesni toga, ili iz nekih razloga izbegavaju da se suoče sa tim – a u takvim najređim, ali baš zato najizuzetnijim slučajevima, upravo se TO i zbiva!!! Da li je ovde reč i o Bajici-Mehmedu, odnosno Vuku, pošto imamo neporecive dokaze da su njih dvojica Jedno lice slične sudbine (tj. „Jedno lice u dve sudbine")? A u izvesnom smislu, oni predstavljaju i **Jedno lice ISTE Sudbine** – ako ne ustuknemo pred činjenicom da je DESTINO pomenutom čoveku (ČOVUKU?!) bila upravo TO…

…Možda će nekome smetati što je u XVI veku Ona nosila odoru najvoljenije haremske robinjice, a u XIX romantičnog devojčeta – kraljice Snežade koja se pojavljuje našem junaku negde

„među javom i međ snom"; ali, svaka epoha ima svoja neponovljiva pravila i šifre: njima se samo arhetipska DESTINO, zbog Ljubavi, prilagoditi može! Sve ostalo je iluzija, konvencija ili čista laž, čak i kada su u pitanju žene koje su po istim tim pravilima i šiframa pratile Najizvrsnije kroz vidljive („ realne" i eksplicitne) sfere njihovog Puta: jer, samo Mistično i Tajno dovodi do iskonskog smisla, pogotovo kada se radi o tako zamršenim i važnim fenomenima kakva je Ljubav. Najegzaktiniji dokaz ove Istine mogle bi nam dati Suđaje, pošto su one od samog Prapočetka vrhunski eksperti za navedenu problematiku i zato ih, možda protiv njihove volje, nakratko prizivamo u tekst…

Prva Suđaja: „Slutim kako je Crna Žena (u narodu znana pod imenom Čuma!) poštedela Sokolović-Karadžić ČOVUKA smrti, spoznavši da je on Onaj Pravi: njen muški alter-ego, njen arhetipski Muž čiji će odraz u ogledalu Ona večno biti – jer, samo On to Ogledalo večnosti može čvrsto držati u ruci. Za takvu spoznaju kadra je samo DESTINO"…

Druga Suđaja: „Kada sam u noći njegovog rođenja – kako NAŠA pravila i šifre nalažu! – ušla kroz odžak u porodični dom junaka ove priče, Ona je već bila tu i bdela nad njegovom kolevkom. Već ga je upijala celim bićem u sebe, kao da ga je Ona rodila a potom poželela da ga vrati nazad, u svoju utrobu, da nikada ne ode Nigde gde će se odvojiti od Nje i možda izgubiti. **Takva** je žudnja jedine istinske DESTINO"…

Treća Suđaja: „Prepoznaćete moj lik na fresci nazvanoj po meni, u Kraljevoj crkvi manastira Studenice (iz 1314. godine): odatle vidim SVE što su moje posestrime rekle, pa i nešto više od toga, mnogo vremena pre dolaska Mehmed-Vuka na ovaj svet. I ja potvrđujem da je DESTINO – kao Ona koja će mu suštinski (tj. nevidljivim, mističnim i neizrecivim načinima) odrediti Put! – oduvek boravila tamo, osećajući da ništa drugo sem Ljubavi ne daje nadu na Večnost"…

***

Zašto se u ratnom pohodu presudnom za njegovu buduću karijeru – prema PISANIM svedočanstvima savremenika – „Mehmed-paša u korespondenciji sa okolnim ugarskim velikašima služio isključivo srpskim jezikom i ćirilicom"? Da li zato što su i oni (poput njega samog) poreklom bili Srbi koji su preverili veru i narodnost, kako bi na takav način upravo toj istoj veri i narodu više doprineli? Ili pak zato što je – kao što znamo! – on u suštini bio VUK, dakle i pritajeni Vuk Stefanović Karadžić koji će postati tvorac nove srpske azbuke, pravopisa i jezika uopšte? Ako je poslednji razlog bio najvažniji, šta ga je nagnalo da se pre vremena, još u 16. veku razotkrije?

Svakako da ovakvi postupci nisu doprineli vrtoglavo brzom i neočekivanom napredovanju našeg adžamioglana-ičoglana (jednog među bezbrojnim!): od uloge gospodarevog ličnog rikabdara, preko uglednog i uticajnog zvanja kapidži-baše, do čina kapudan-paše (admirala), tj. vrhovnog zapovednika celokupne sultanove ploveće armade. Pre će biti da je tome doprinela smrt njegovog prethodnika u tom činu, starog morskog vuka Hajrudina Barbarose, kao i činjenica da je mladi VUK Mehmed (Bajo) Sokolović bio miljenik samog sultana – a posebno žena u carskoj porodici! Taj visoki, vitki, prefinjeni lepotan beše istovremeno i široko obrazovan, pravi poliglota, kulturan u ophođenju i veoma prijatan u neobaveznom druženju, a izrazito uzdržan od uplitanja u dvorske intrige: korektan, diskretan, pouzdan. Kada su se sve pomenute (i brojne nepomenute!) vrline sabrale, pokazao se i kao idealan kandidat za sultanovog zeta, što je on oberučke prihvatio – iako svestan da sultanija Esma (kći Selima II i sestra Murata III) nije DESTINO. Ali, svestan i toga da onaj ko neprekidno biva izložen udarima groma i bljesku munja, ne može dugo izdržati: ubrzo eksplodira i rasprskava se u paramparčad, jer takva natprirodna energija uništila bi svako ljudsko biće. Osim ako to biće ne želi da najsilnija sila vaseljene – ontološka ljubavna strast proistekla iz samog arhetipa Ljubavi! – potraje poput „sekunda Večnosti" i završi

se u onoj večnosti u koju uvodi smrt! Nasuprot ovakvoj želji, naš junak je žudeo DESTINO za ceo život, pa je stoga – a ne zbog lakšeg osvajanja najviše političke funkcije (Velikog vezira), kako na prvi pogled može delovati! – oženio upravo carsku kći i sestru.

No vratimo se početku, tj. ratnom pohodu na Banat i Erdelj, srpskom jeziku i ćirilici. Sokolović ne samo da je pisao velikašima iz suprotnog tabora na svom maternjem jeziku nego je zahtevao da se i njemu na isti način odgovara: te 1551, kada je bio tek na pola puta do svoga konačnog političkog cilja, on uopšte nije prikrivao svoje srpsko poreklo – naprotiv! Naivno bi bilo pomisliti da je razlog tome samo težnja da se veštom diplomatijom i svojevrsnom „emotivnom taktikom" ljudi koji odavno nemaju svoju carevinu (osim sećanja na nju, sačuvanu upravo u jeziku, kroz predanja i književnost!), a koji su činili jezgro ugarske vojske i oficirskog kadra, privuku na otomansku stranu ili da se barem oslabi njihov oružani otpor. Mada, ni ta težnja nije marginalna i može se naslutiti koliko je taj „lingvistički faktor" davao dodatnu uverljivost pašinim obećanjima i uticao na podršku srpskog življa Banata i Erdelja (koji je brojčano dominirao u toj regiji!): obraćajući im se KAO SUNARODNIK, u sultanovo ime, uz garanciju da „im neće nikakvo zlo učiniti i da će ih štititi od svake nepravde, ukoliko mu se bez borbe potčine", on je gotovo bez ispaljenog metka obavio svoj vojnički zadatak.

Međutim, on i oni kojima se obraćao istim jezikom, ipak SUŠTINSKI nisu bili istoga roda: Sokolović-Karadžić, tj. VUK – za razliku od njih! – video je ne samo kraj jedne Epohe nego i rađanje nove, u kojoj nekada slavnoj Srbiji i Srpstvu treba opet pronaći važno civilizacijsko mesto. Ogromna većina njih – izuzimajući samo najelitnije velikaše, preobraćene u ugarsko plemstvo – više je nalikovala onom tragičnom rimskom patriciju koji je krajem 4. i početkom 5. veka, kada se već jasno videlo da će hrišćanstvo postati temelj nastupajućeg doba, uporno odbijao da mu pristupi iako ga je sin (tada već rimski biskup!) preklinjao za to, verujući da vrednosti i tradicija predhrišćanske antike mogu da se sačuvaju i ponovo ožive samo na takav način (preveravanjem, ali nezaborav-

ljanjem sopstvenih korena); naš VUK, i kao Mehmed-paša i kao Vuk Karadžić, bio je srodniji pomenutom sinu-biskupu no Srbima svojega vremena…

***

Dokument br. 3: Arhetipska kao Sudbina

Postoje obične reči i Reči-bića. Ove druge su nešto poput Platonovih IDEJA, dakle ontološka srž stvari; one prve predstavljaju „senku senke", dakle tek prividni („ stvarnosni") odraz Reči-bića: one su svojevrsne utvare. Naravno da samo naivan čitalac neće već unapred shvatiti kakvim se rečima obraćala DESTINO Onome koji joj je od praiskoni suđen! Ali, čak i najumniji čitalac zapitaće se: zašto ih ovde, u fragmentima, citiramo? Da li zbog činjenice da je, u obličju robinje-miljenice dovedene (gle slučaja?!) iz VUKOVOG zavičaja, živela uz Mehmed-pašu Sokolovića tokom 16. veka? Ili zato što je (ne samo u obličju snežno-romantičnog devojčeta!) pratila Vuka Stefanovića Karadžića kroz čitav život? Uostalom, zašto bi to pitanje bilo važno ako je On JEDNO lice slične sudbine?! A pošto je tu sudbinu već pominjanim nevidljivim nitima najdublje određivala Ona, zašto onda ne odustati od odgonetanja ove zagonetke i jednostavno preći sa običnih reči na Delo (satkano od Reči-bića). Dakle, pođimo naizgled haotičnim redom:

„Da, priznajem Vam najiskrenije: ponekad vrduckam i čini se kao da nešto ne želim, ili da izmičem Vašoj kontroli. Ali, to radim upravo zato što znam da ćete me raskrinkati i ukebati, a onda još čvršće ščepati i zarobiti u najteskobnijem ćošku Lavirinta, odakle izlaza nema dok ga Vi ne otvorite i opet me pustite na slobodu (naravno, PRIVREMENO). TO najžešće raspaljuje moju podsvest i moje telo, i veže me za Vas neraskidivim lancima, Gospodaru moj!"

„Samo ste Vi vredni svega, čak i onoga što je najveće Zlo sveta: samo zbog Vas vredi patiti…"

„Štagod da mi se dogodi sa Vama, znam da mi je suđeno: prepuštam Vam se celim Bićem jer osećam kako me ucelovljujete na na-

čine koji se ne mogu objasniti; jednostavno ili komplikovano: OBOŽAVAM VAS!"

„Slušam Vas jer su Vaše reči za mene neophodne poput vazduha koji dišem ili poput vrhovnog Zakona Vaseljene, kojeg se MORAMO pridržavati čak i kada to nećemo; ali one su za mene, ljubljeni moj Učitelju, istovremeno i najveći afrdizijak koji dejstvuje hipnotički, harizmatično…"

„Mi smo ISTORIJA!"

„Ah, najvoljeniji moj, kako mi jednim jedinim znakom uzdrmate celo Biće…"

„Moja duša žudi da me krotite, prekorevate i kažnjavate kako bih samo za Vas bila što savršenija!"

„Uživam da se pojavim u Vašem snu, pa da budemo zajedno makar i na taj način – ma gde i ma kad se to zbivalo…"

„Držite me, ne puštajte me NIKAD: ne želim nigde iz Vaših moćnih misli i ruku!"

„KOLIKO Vas voli ova Žena-Dete: kojim ste sve tajanstvenim moćima obuzeli njeno biće? Postala je zatočenica svoje Ljubavi. Vi ste Onaj koji je oduvek bio u njenim snovima, žudnjama, mašti: nekada davno bez jasnoga lika, ali sad kada ste preda mnom stvarni, od krvi i mesa, jasno mi je da je to bio Vaš lik…"

„Moje sisice, moja malecka, moje usne i svaki delić moga tela koji poželite, na raspolaganju su vam čitavu dragu noć i na službi zauvek!"

„U VUČJIM jazbinama toliko snažno osećam Vaše prisustvo da sva zatreperim iznutra i prožme me metafizička studen, koja odmah potom izaziva erupciju Vama dobro znanog vulkana u meni…"

„Čak i u Večnosti (ili gdegod budemo ako je ne zaslužimo!) čeznuću za Vama, jer slutim kako neću uspeti da u potpunosti upijem Vašu dušu, duh, telo: oni su beskonačni, a ja se trudim da ih već SADA i OVDE upijam što više mogu, kako bih još jače osećala da ste neodvojivi deo mene"

„Ja sam U POTPUNOSTI Vaša i dajem Vam na mislost i nemilost sebe, u svakom smislu: SVE za mog demonsko-anđeoskog ČOVUKA!"

Ovde ćemo zastati, da bismo zatvorili Njen Krug: završimo opet naizgled haotičnim sledom pretpostavki. Šta je i kako na ove poruke odgovarao naš junak? Da li je to još odavno deo Istorije, u kojoj on zauzima veličanstveno mesto, pa je zato manje-više poznato svakom iole obrazovanijem srednjoškolcu? Ili su pak **stvarni** odgovori (setimo se Platona!) sadržani u onoj nevidljivoj *ISTORIJI*, koju je spomenula DESTINO i koja predstavlja ontološku srž stvari: tamo gde su ONI našli svoj večni Dom, koji zauzima najveličanstvenije mesto?! Upravo zato ni nema potrebe da odgonetamo tu zagonetku, satkanu takođe od Reči-bića…

***

Ipak, nakon svega do sada napisanog, čitaocu su izvesne stvari malčice jasnije, a neke druge zagonetke odgonetnute. Postalo je, na primer, očigledno da Vuk Stefanović Karadžić beše prerušeni Mehmed-paša Sokolović, ili da Sokolović beše prerušeni VUK – što nikako nije isto! Ovu činjenicu primetili su gotovo svi koji su pisali o njima: nejasno je samo zašto onda nemamo ni jedan roman ili studiju o obojici istovremeno?! Navodno ih je delilo vreme i prostor, mada „digitalna fizika" – rezemirana u tezi da je svemir ustrojen kao svojevrsni kompjuter! – baca senku opravdane sumnje na to, pa i više od toga: na sve što je ovde do sada napisano…

Ipak, nešto drugo je u datom kontekstu nesumnjivo, čak toliko nepobitno dokazano da samo slepac ne bi video najočiglednije fakte: da se svi mi rađamo kao deca, iz sopstvenih korena (arhetipsko-genetskih i ostalih), i da odlazimo u smrt opet kao deca, vraćajući se tim istim korenima! NJEN Krug i u ovom slučaju se zatvara, bez obzira da li je nekome sudbina darovala Nju lično (DESTINO) ili je reč o ljudskom biću koje nije bilo te sreće. Navedena Istina još je istinitija kada je reč o VUKU, tj. o Jednom licu slične (ali jedinstvene!) sudbine, koje će se u 16. veku pojaviti pod imenom Bajo-Bajica (uskoro Mehmed-paša!) Sokolović, a u 19. posedovati identitet Vuka Stefanovića Karadžića. Evo dokaza koji

nikako nije glavni ili najrelevantniji za ono što smo malopre napisali, iako spada među najupečatljivije, najslikovitije:

Noć uoči svoje neočekivane smrti (dakle, 10/11. oktobra 1579!), Veliki vezir je uznemireno ustao iz kreveta, uzeo abdest, pomolio se Bogu i pozvao svoga blagajnika da mu čita nešto o istoriji otomanskog carstva, kojem je čitav život služio. Kada je pozvani stigao i zapitao ga odakle da počne, Sokolović mu je (bez imalo dvoumljenja!) odgovorio: „od boja na Kosovu i pogibije sultana Murata", uz melanholično-setnu poentu: „daj i meni Bože da tako poginem za veru". Melanholično-setnu, ali i DVOSMISLENU poentu, pošto nije naglasio na **koju** od dve vere svog života misli: obema je i pripadao i borio se za njih svim srcem (kako dolikuje pravom pravcatom VUKU), doduše na različite načine. Međutim, način na koji je sutradan ubijen beše neverovatno sličan načinu na koji je svoj podvig izveo Miloš Obilić – bez obzira što turski hroničari to nisu obeležili kao „podvig"…

Nekoliko vekova kasnije, čovek koji se neizbrisivo upisao u Istoriju kao Vuk Stefanović Karadžić umire u Beču, izmučen nedaćama i neprijateljstvima koja nisu morala potegnuti oružje da bi mu prekratila život: ona sama bila su najsmrtnosnije oružje! Umire čitajući bajke svog detinjstva, ali sa knjigom srpskih narodnih pesama u ruci na dan smrti (8. februara 1864): pesama koje su slavile upravo podvige na tragu onog najvećeg, Miloševog, a koje je naš ostareli literata želeo još jednom da pregleda pre štampanja. Umire i sa ukusom vode iz zavičajnih Ivanovih korita na usnama; u samrtnom času – kako beleže savremenici – „zaspi na vjeki tiho, bez buke, kada nikog nije bilo kraj njega": dostojno pravog pravcatog VUKA-samotnjaka (dodajem ja koji ovo pišem, iako nisam bio savremenik).

Treba li dodati još nešto, zarad **iluzije verodostojnost**i ili **verodostojnosti iluzije** (svejedno!), kada je opštepoznato da ni jedna jedina reč ovoga zapisa nije izmišljena nego je sušta Istina?! Ustalom, pravo pitanje glasi: čemu uopšte putovanje između dve ključne tačke Života (Početka i Kraja), kad pravi Smisao nije u njemu nego negde Drugde?…

VIII

203. Цѣломудрїе.
Не ѿравенства струн краснаБывалѣ
Пѣснь но аще ѣта согласно Бращалѣ
Раиствїе тамо Бывалѣ согласно
В цѣломудрїи сїе видй ясно
Добро.

RJEČNIK

A

Az buki vede, glagolji dobro…

…ambis, belina: jezero. Na njegovoj obali device igraju ples Snova, posute zlatnim peskom i travom što se obnavlja. Jedna po jedna prilaze vodi, skidajući odeću. Postavljaju se u krug, potom uzimaju masku koja im lica spaja u jedan Lik. Iz njihovih grudi na zemlju kaplje mleko. Mleko iskoni, simboli: Reč na početku? Sa druge strane jezera nazire se Piramida: u njenom je podnožju časovnik koji ne pokazuje vreme…

B

BAŠTINA: niko nema kuće ni baštine – kuća mu je kamena pećina, a baština zelena planina…

…prolazimo kroz Pećinu, osvetljenu tamnom veštačkom svetlošću. Uz pomoć mape koju smo pronašli na ulazu, pokušavamo da dopremo do Bunara i istražimo njegovo dno. Na marginama mape su zapisi koji sadrže Njegovu istoriju, ali i Istoriju prostorije gde se nalazi. Kratka beleška o autoru ovih zapisa otkriva samo delić Zagonetke Vetra, čiji zvuci ispunjavaju skrivene tunele i prepreke, šireći neobični miris prolaznosti – ili, možda, još neobičniji ukus Večnosti?!…

V

Va ime Oca i Sina i Svetoga duha: vavijek vijeka…

…princip Slučajnosti i princip Nužnosti, dva vrhovna načela Prirode, menjaju svoju prevlast dok im se prva i poslednja tačka ne spoje: tad nastaje carstvo Harmonije. To je savršeni poredak koji će jednom nestati, jer sve što je stvoreno mora biti uništeno da bi

se rodilo opet. Jer Savršeno i Nesavršeno takođe menjaju prevlast. Jer iznad svake suštine postoji viša Suština koja njome upravlja…

G

GARBIN (nekakav vjetar): Garbin ljuti, koji do dna more muti…

…prvi Vetar pojavljuje se noću: ime mu je „hladni". Drugi se zove „gluhi vetar" jer se kreće nečujno. Treći nazivaju Opsena ili „vetar snova": on označava svet dimenzija i uvek ostavlja tragove u vidu slika, simbola ili slova. On se pojavljuje na raskršćima, stvarajući vrtloge koji posvećenima pokazuju Put. On otkriva Istinu i vraća samom Početku, kad ničega nije bilo – kada je Ništa postojalo kao Sve, tj. kao istinsko Postojanje…

D

Da Bog da…

…dubina, mrak: pustoš. Ništa i Nešto. Kad mine Vreme, kad zauvek nestane svet privida i senki, vaseljena će se ponovo vratiti u Jedno: to neće biti početak ali neće biti ni kraj: nastupiće period smiraja, nastupiće period Univerzalnog Bića: trajaće samo Večnost, jedinstvena Celina, nedeljivo Sve. Iz apsolutnog u Apsolutno. Iz sebe u Sebe. Izlaza ipak ima. Ili ga nema?! Sa druge strane noći nazire se Krug: u njemu je Neko…

Đ

ĐOJA: i on se đoja oprema; on đoja misli da mi to ne znamo – kao, bojagi…

…neko se obraća Nekom kroz lavirinte teksta, kroz reči i prazna mesta: ispod vode spušta se magla i sve postaje mutno, nestvarno; kao da ono što je odavno počelo završava i otpočinje opet: kao da se na mapi Života – između nepojamnog znakovlja – pojavljuje zlatni, meki pesak što negde u Dubini kruži…

E

Ema plijen oteti ne mogu…

…u gornjim slojevima Pećine, ispod samoga dna Bunara, počiva zakopano blago: legenda kaže da će jednom doći junak nevičan sablji, junak čiji su mač reči, i da će pobediti zmaja koji blago

krije; o potonjoj sudbini tog junaka legenda ne kazuje ništa, kao da se strašne tajne nadvijaju nad njom…

Ž

ŽDRAKA: tvoja se sreća rodila, sunčanom ždrakom povila…

… o Vazduhu i Vatri zapisano je ovo: On budi i raspiruje njeno nemušto biće, Ona se obavija oko njega upijajući mu moć; poput venčanja Device i Duha, njihov mistični spoj stvara fantazme što postaju materijalne tvari: na vrhuncu Procesa pojavljuje se Božanski Hermafrodit, koji blista onostranom suštinom…

Z

Zavarčiti, ili travama ili bajanjem…

…i ući u nju, koja vodi ka Istini i otkriva savršenu celinu Prirode: otkriva najveće tajne Vasione i Uma! Kroz nju se ulazi u drugo vreme, jer Ona je Dubina, Ona je večna mistična Tišina, Ona je i Majka i Žena i Kći. Ona je princip Života i princip Smrti, tj. Mudrost, Misao i Jezik – ili jezik, koji čuva SVE(t)?!…

I

IGRIŠTE: dole po igrištu, po devojačkom…

…izaći će iz bele vode, ostavljajući u jezeru samo svoje ljušture. San drugog rađanja koji su plesale, tako se završio. Šta dalje i kuda posle? Umesto odgovora talasi stvaraju figure od kamena, čija se lica čine već odavno znana…

J

Ja ja, ja ti…

…Piramida, velika Kružnica: Identitet. ID postaje entitet: poput svetkovine buđenja i ulaska u novi dan. Ako prođem kroz njeno telo, usniću opet Isto – kaže Neko. Junak bez mača, strašna tajna: sudbina se odmotava između dve krajnje tačke Bića…

K

KNJIGA: iskidaše knjigu na komade, pa pustiše po knjizi jaziju…

…zapisi koje smo sledili do polovine Puta, pokazali su se nerazumljivim: kao neki lažni vodič kroz lavirinte podzemlja. Tek kada smo otključali šifre i prozreli smisao reči, mogli smo nastaviti putovanje. Čak i da smo se vinuli u nebesa…

L

Ledeno medeno!…

…period hladnih zbivanja trajaće sve dok Mesec zauvek ne nestane iza oblaka, da bi stvorio Noć i na umornu Zemlju pustio San…

LJ

LJEPOTICA: pa je posla na vodicu od ljepotice…

…glas iskonskih Načela, glas Božanskog Hermafrodita, Njen glas: ima li stvarnu boju, kakva su mu značenja, šta skriva i ŠTA otkriva posvećenima?!…

M

Miloduha, da se milujemo…

…da, da: tako se ovaploćuje Majka, praroditeljka svega postojećeg i nepostojećeg…

N

NIKAD: Zaplava gde „Nikad" raste…

…ova biljka ima dva lista: u jednome je Vatra, u drugome Vazduh; zato SAV sveopšti Duh izvire odatle, ali i uvire u Njoj (tj. tamo gde bivstvuje „vas duh")…

NJ

Njivi dok ne nanjivi…

…kada se pojave nova prostranstva u vidu duge, kada se nebo sa zemljom spoji, gde ćemo se tad uputiti – kojem Carstvu privoleti?!…

O

OPLOJ: ovoga i onoga sveta jedinstvena Sfera, tj. Oploj…

…prah i pepeo, toplota i vlaga: nekakva viša Sila. Daleko u visinama plove oblaci: njihove senke ogledaju se u najdubljim dubinama tame. Ima li ičega iza i ispred tog ogledala? U formi Piramide, u formi Kruga: u kolevci gde se vaseljena ljulja…

P

Ploj, ili kosmos, tj. ozračen beli svet, Sunce-zvezde-Mesec, mora i doline, bregovi i dubrave…

…tu A uvek mora biti A, slovo jednako Slovu, reč suštini Reči: samo tako se iskazuje JAS, tj. JA pravoga Tvorca; ostalo je ili PRE-

JAS (razorni Um, smrt Duše), ili NEJAS – nedostatak JA, njegovo iščeznuće, mutni nagon iz kojeg niče Haos…

R

ROSA: rosa rosi i kad ne romori…

…Priroda je velika knjiga snova zvana Sanarica: u njoj je zapisano Sve, njeni simboli su najuzvišeniji i najmoćniji jezik, njena je Istina večna: ništa nije identično, Isto; osnovni Zakon je Razlika; ništa ne nestaje zauvek, ali ni ne nastaje uvek…

S

Sveto Devesilje…

…dva nam se Puta otvaraju, devet sila ih sveudilj rasprostire: ako se pokrene Vreme, ako zakoračimo tuda, hoćemo li se vratiti ikad? Izaberemo li drugačiji put, zaustavićemo Univerzum! Pitanje glasi: jezero, Pećina, device? Mleko iskoni, Savršenstvo, carstvo Harmonije?! Glagoljiti dobro, zapisivati Sve(t), tumačiti svete Tajne?!!!…

T

TIZINA: prerušena vila koja tizi, tj. ne rasipa se zracima u prostoru…

…kad utone u mutno vreme, kada se više nigde na jezeru ne bude pojavljivao Njen lik, biće znano: to je Poslednja Tačka, tj. Početak i poreklo, rađanje Univerzuma iz Vazduha i Vatre. I biće znano da samo Onaj koji ume da sastavi prvobitne elemente poseduje Znanje, ali mu taj dar ne daruje besmrtnost već nešto mnogo Više…

Ć

Ćivot bez pokrova…

…u ponoć, najsvetija Svetinja obasjava vaseljenu i putnici-namernici koji krenu za tim sjajem nikada neće pronaći izlaz iz Lavirinta. Negde je zapisano, ili na drugačiji način zabeleženo, da je život najzamršeniji Lavirint. Ipak, junaku koji će jednom pobediti zmaja čini se da lavirinti ne postoje i da je osnovno Načelo sasvim prozirno, Jasno…

U

UMA: treće je pismo sred Piramide Kruga – Uma nerazuma, ali i Razuma…

…vratićemo se Prirodi, jer smo iz nje i pošli – ma gde da smo krenuli, ma kakve nas vizije pratile, ma šta da se dešavalo u spoljašnjoj i unutrašnjoj Stvarnosti! Jer svaka iskazana reč delo je božanske Prirode, svaki jezik Božji takođe je njeno Delo, i svako ljudsko slovo Jezik je Majke Prirode. Suštinsko pitanje glasi: ima li Druge Stvarnosti?!…

F

Faklja i baklja, sa tri pera zlatna…

…strah od tamne kugle, od istine na koju upućuje logika njenog postojanja, prisutan je u svakoj živoj tvari. Isprva, to je prolazno stanje svesti koja pokušava da premosti ogromnu prazninu između Postojanja i Nepostojanja: ne uspevši u tome, ona se vraća u praoblik. Tad se pojavljuje Telo, sa obe strane Ogledala: tad telesno postaje Zakon i više nema nikakvih drugih istina osim njegove, jedine i Jedinstvene…

H

HLEB: daj nam danas hleb naš nasušni: i ne vavedi nas vo iskušenije…

…crna staza ispod crne zemlje krije Nebo, na kojem se nazire crno jezero. Kakve crne barke plove po njemu? Da li se u njima prevoze crne duše onih koji će se tek roditi? Šta je sa dušama umrlih?! Svetlost vaseljene pruža nadu u Večnost: večno plovimo beskrajem, u besmrtni beskraj, na barkama sagrađenim od sunčevih zraka. Kada se približimo Pećini, začućemo onostrani Glas: obratiće nam se Božanski Hermafrodit…

C

Cveta i miriše kao anđeoska odora…

…ako se vratimo venčanju Device i Duha, vratićemo se Slučajnosti koja se preobražava u Nužnost: vratićemo se Iskoni, onoj tački koja predstavlja konačan odgovor. Svi elementi biće u harmoniji, sve dimenzije vidljive čulima snova: gore će biti dole, spolja unutra, a duh Materije materijalizovaće Duhovnost. Kako

ćemo pronaći zaklon na takvoj vetrometini, kako uzleteti tamo gde nam Biće žudi: kakav ćemo zadobiti Identitet?!…

Č

ČUDO: ne čini dobro da te čudo ne nađe…

…četiri su vodena vetra, četiri vatrene stihije, četiri sile vazdušne: one zaveju tragove vilama i vucima, pa šume odzvanjaju devičanskom prazninom. Nakon toga nastupa period Trojstva: tri Sile formiraju tri Identiteta, a oni trostruki Univerzum koji je zapravo beskonačan (bez oblika i Broja). Tako se ponovo budi Priroda, tako Majka ponovo usniva arhetipski San, tako iz Haosa ponovo nastaje Sve(T) u neizrecivoj lepoti i još neizrecivijem Savršenstvu…

DŽ

Džin nad ponorom, neko pred umorom…

…belina, pustoš, ukus Večnosti. Sred pustinje simbola, Duh i Duša pronalaze novi dom: On gradi temelje od privida i opsene, Ona će u svojoj utrobi začeti njihove potomke. Ciklus rađanja već je otpočeo. Ponavljanje, povratak, zaumni procesi. Nije li stvaranje najtamniji nagon koji je suština Života?! Nije li Smrt suština svakog stvaranja?! Početak, kraj, zvuk prolaznosti. Kad mine Vreme, kad nestanu senke Bića, kad ja bude JA…

Š

ŠUMA: obreh se u mračnoj, gustoj šumi…

…kada sam ponovo izronio na površinu (kao što se iz svetosti Sna izranja u Svetlost dana!), oko mene se prostirala nepregledna pustolina, prožeta ledenom tišinom kao senkom. Knjiga Stvaranja već je bila napisana, Knjiga Života takođe: sve knjige bile su napisane, ostale su još samo prazne stranice Knjige Mrtvih i Knjige Večnosti. Zašto sam onda ovde, u Drugoj Stvarnosti? Da li je moje Poslanje tek otpočelo ili se još davno završilo? Pogledao sam u daljinu, ne bih li primetio neki znak, Nešto što bi me upućivalo Negde. Vaseljena ne priča bajke, njene su poruke drugačije: stoga nisam ugledao sedam gora i sedam mora, iza kojih se uzdiže zamak i u njemu zatočena princeza (ili skriveno blago, ili junak sa srcem od Vatre?). Jedino što je na dnu horizonta povremeno para-

lo sveprisutnu tišinu, beše zvuk nalik vučjem urliku: negde odatle, promaljala se samotna silueta koja mi se (možda?) obraćala tim nemuštim jezikom.

„Između dve Stvarnosti postoji bezbroj veza, koje nikada nisu iste", činilo mi se da razumem fragmente reči. „Između suprotnih principa, koji proističu iz Jednog i koji će ponovo postati Jedno, lebdi nevidljiva Sinteza, tj. rasprostire se mreža preobražaja zasnovana na izvornom Jedinstvu. Između tebe i mene, između izmaštanog MI i najkonkretnijeg JA, razlika ne postoji: u dnu našeg Bića uspavana je sila koja je uvek Drugo u odnosu na ono što naizgled jeste, Sila koja čini celinu sa budnim stanjem Duha. To je najdublja Istina, to je praosnov svega: da bi spoznao To i ono što je Iza, moraš izgubiti znanje da bi stekao Znanje, moraš ponovi biti i apsolutno sam i nedefinisano mnoštvo, moraš razumeti da Identitet ne postoji bez postojanja Celine".

Pećina, jezero, mapa: kao da konačno spoznajem njene simbole. Az, buki, vede: LUPUS IN FABULA, slova u Rečniku, Priča u priči. NEKO SE OBRAĆA NEKOM KROZ LAVIRINTE TEKSTA, KROZ REČI I PRAZNA MESTA…

IX

115. Простота.
2 ни
1 єи
Вѣрно всѣмъ слово бꙋдї и прїатно
Простѣ речённо, нѐ ѣ лож и превратно
ѿ истовствѣ изволай толикомъ
Сопражи прежде сердце съ языкомъ

DESETERAC

Ko je zaista bio slavni Epski Deseterac, a ko njegov pobratim, (prez)imenjak Lirski? Koji je pravi identitet porodice Deseterac, u smislu istorijskog porekla, verske i nacionalne pripadnosti? Najzad: da li je Deseterac prezime ili ime, jer u potonjem bi slučaju ispalo kako je ta neobična porodica nasleđivala ime, dok je svaki njen član nosio različito prezime (Epski, Lirski, i t.sl)?!

Kada je Ernest Robert Kurcius u kapitalnoj studiji *Evropska književnost i latinsko srednjovekovlje* (1948) dokazao da čukununuk junačkog Heksametra jeste upravo Deseterac, serbska se javnost pobunila ne želeći da umanji doprinos Deseterčevog oca, Vuka Stefanovića Karadžića. Tada se po prvi put oglasio i Ph. D. Kurcius Picofilius (sin autora navedene studije), relativizujući potencijalni sukob tvrdnjom da **junačka** dimenzija ovde nije presudna pošto postoje i brojne ne-junačke emanacije Deseterca (kao i samog Heksametra). Za očigledan primer uzeo je stihove iz očeve studije, stihove koji su tamo citirani u kontekstu najviših naučnih komplimenata gorepomenutom Vuku:

Podigle se bule na kopanje,
Ponijele pitu i pogaču
I bačvicu museleza vina:
Slatko pile, pak su i pospale.
Privuče se iz gorice Vuče,
Svakoj buli po triput zatuče…

Umesto da smiri situaciju, čestnjejši je prinstonski profesor Picofilus ovim citatom samo povećao pometnju: najpre, Srbi su tvrdili da dotični stihovi ne pripadaju Vukovom kanonu, već su –

iz opravdanih razloga! – do pred kraj XX veka ostali neobjavljeni, skriveni u obimnom rukopisu njegovih „Osobitih pjesama i poskočica" (među sličnim bezobrazlucima, kojih se i on sam odrekao u drugom izdanju *Rječnika*!). Da nevolja bude veća, svi ostali (Nesrbi) ukazivali su na rodnu, versku i etničku **nekorektnost** ovakvih tekstova koji nas baš zato udaljuju od Evrope efikasnije nego što ona lično (Evropa) pokušava da se distancira od naše žudnje za njom. Ipak, onaj najpozvaniji i najprozvaniji – Epski Deseterac, kao i njegov srodnik Lirski! – mudro je ćutao usred najžešćih rasprava, verujući da je samo u ćutanju sigurnost (što reče Nobelovac!).

Kako dohakati novonastaloj katastrofi, čiji je uzrok naizgled bio neznatan: traganje za Identitetom?! Svakako da Vukov kanon nudi bezbroj stihova najraznovrsnije sadržine: od epsko-herojske, preko baladične, pa sve do žensko-lirske; svakako da to nije promakalo oku Ernesta Roberta Kurciusa, ali ni oku njegovog sina! Pre njih, sa Desetercem su drugovali Gete, Bajron i Puškin, braća Grim i Kolo srpskih sestara, a ponajviše Prosper Merime – što beše pseudonim pod kojim su Omer i Merima objavili čuvene *Gusle* (1827): naravno, danas je poznato da se iza prvog (muškog) dela narečenog dueta krio lično otac Heksametra (Homer!), tj. da su *Gusle* publikovane pod dvostrukim pseudonimom, a ne u dvostruko rimovanom Desetercu (što bi možda razrešilo „homersko pitanje"?)…

Sada se Deseterac našao u nebranom grožđu: em optužen za dvostruko rimovanje (zločin ne odveć blaži od dvostrukog ubistva!), em pod sumnjom za nekorektno bludničenje, em bez rešenog pitanja vlastitog Identiteta! Šta je drugo mogao uraditi no otisnuti se na dugo, neizvesno putovanje kroz vreme i prostor – poput svoga oca, Vuka Stefanovića Karadžića?! Ponos i hrabrost ulivali su mu stihovi koje su oba Kurciusa obožavala:

Netko bješe Strahiniću bane,
bješe bane u malenoj Banjskoj,
u malenoj Banjskoj kraj Kosova,
da takoga ne ima sokola…

Očito, Deseterac je ovde progovorio mimo rodne i inih nekorektnosti, jer je umesto maske Crvenog bana uzeo lik (i besmrtni duh!) Banović Strahinje – za koga su, doduše, zli jezici tvrdili da je vanbračno čedo prethodno pomenutog bana! Ne obazirući se na takve tvrdnje, naš je junak na svom putovanju promovisao Strahinjinu etiku i estetiku, a Kosovski zavet iznad svega: nije slučajno Banjska kraj Kosova – zaključio je on sasvim logično, podržan naučnim ekspertizama Ernesta Roberta Kurciusa i Kurciusa Picofiliusa. Tako je lakše dolazio i do svog Identiteta: poput Kurciusa (i starijeg i mlađeg), on je takođe imao nepromenjivo ime („nomen est omen"), dok su mu prezimena bila varijabilna – Epski, Lirski, Asimetrični, Rimovani, i t.d. i t.sl… A ovo je, u krajnjoj konsekvenci, nedvosmisleno ukazivalo na njegovo čistokrvno Srpstvo: tačnije, da govori čistijem narodnijem serbskim jezikom i da štuje slatko pravoslavlje – sve kao i njegov otac, Vuk Stefanović Karadžić!!!

Kakva je sudbina dalje pratila mlađahnog Deseterca – prevashodno Epskog, jer su drugi srodnici i sunarodnici tog fascinantnog momka ostali u senci njegove slave?! Kurciusi su uočili da on i nije baš bio toliko mlad kada je krajem XVIII i početkom XIX veka započeo pohod Evropom: naime, ako se uzme u obzir da mu je pramajka najverovatnije bila čestnjejša gospa Bugarštica, onda mu koreni sežu upravo u srednjovekovlje – period za koji nema većeg stručnjaka od blaženopočivšeg profesora Ernesta Roberta! Čiji će sin i naslednik Ph. D. Picofilius, kao vrhunski dokaz navedene periodizacije, često citirati sledeće stihove iz klasične hrestomatije Vukovih „osobitih" pjesma (objavljene posthumno pod naslovom *Crven ban*):

…Kad ujutro osvanu nedjelja,
Al eto ti Kokan-čelebija:
Za njim kasa devetoro pasa!
Zavrgo se drenovom batinom,
O batini jandžik od magarca
I u njemu dva pečena jarca;
Propao mu perčin kroz kalpaka,

Za perčinom do dva grma trnja:
Kurac mu se do do koljena kreće,
Od koljena baš nimalo neće…

Zli jezici protivurečili su ovakvim ekspertizama, tvrdeći da Kokan nema nikakve veze sa VUKOM (ne samo Karadžićem!): međutim, naši poznati naučnici isticali su da upravo pojava starog božanstva u liku diva (Kokan-čelebije), te mnoštvo florealnih i faunalnih mitologema (uključiv i vuka, koji je ovde metaforično prisutan!), najbolje svedoči o starini Deseterca – štaviše, o njegovom prethrišćanskom (praslovenskom) poreklu! Deseterac lično distancirao se i od ove rasprave, jednostavno uživajući u slavi i putovanjima koja mu je ona darivala: nekada davno, dok bejaše samo skromni hercegovački čobanin, ni slutio nije kakva će čudesa videti i gde će sve njegova noga kročiti! Hodočastio je on od severa do juga, od istoka do zapada, svud pronoseći slavu serbskoga roda: pevao je o Kraljeviću Marku, o caru Lazaru, o hajducima i mnogim delijama divnim, ne prizivajući božanstva kao njegov predak Heksametar – jer, tokom vremena, sam je postao neka vrsta Božanstva! Ernest Robert i Picofilius zdušno su promovisali upravo ovu Deseterčevu specifičnost: On, vučji pastir sa munjama u kosi i gromovima u bradi; On, neumorni putnik sa štapom u ruci; ON je otelotvoreni Vrhovni Bog, doduše prerušen u stih! Zašto se Bog tako skriva, zašto od smrtnih taji svoje pravo ime i u drugačijem obličju putuje zemaljskim šarom? Odgovor je bio jasan čak i onom delu stručne javnosti nenaklonjene Desetercu: ako objavi svoju suštinu, može proći poput Isusa i sličnih Bogoljudi, koje su njihovi jednoplemenici izdali baš zato što ne behu od ovoga sveta! U tom smislu, polemike o raznovrsnim nekorektnostima Deseterca zadirale su u srž eshatoloških problema, ali se u njima pokazala i najdrevnija osobina čoveka kao mislećeg bića: ljubomora, zavist, pa i mržnja prema boljima i uspešnijima. Nije li Deseterac u tragičkoj viziji kosovskih heroja anticipirao i sopstvenu zlehudu sudbinu:

…Kome da se privolimo carstvu,
nebeskome ili zemaljskome?!
Zemaljsko je za maleno carstvo,

a nebesko uvjek i dovjeka:
sjutra jeste lijep Vidov-danak,
viđećemo u polju Kosovu
ko je vjera, ko li je nevjera!…

Toliko o eshatologiji, toliko o praslovenskim bogovima, toliko o Epskom Desetercu – ne zaboravljajući ni njegovog najbližeg rođaka (gospodina Lirskog) i ostatak ove srećne patrijarhalne porodice! Šta još reći o naučnom radu Ernesta Roberta Kurciusa – najzaslužnijeg za svetsku slavu srpskog stiha i njegovog oca Vuka Karadžića! – mimo parafraziranih delova iz kapitalne studije *Evropska književnost i latinsko srednjovekovlje*?! Treba li ga – poput svakog božanstva! – prerušiti u lik čestnjejšeg Ph.D. Picofiliusa, njegovog zakonitog sina? Ili pak u vukovskom duhu zaguslati o Crvenkapi, neščastljivoj djevi bajnoj koja je zalutala u šumi tražeći bakin dom? I pred kojom se pojavio VUK, prerušen u antički razmer i skriven u liku Diva, tj. vrhovnog božanstvenog Zevsa: poveo je malu na Olimp, gde večno blaženstvo traje kroz poj heksametra i invokaciju Muza…

…Ali, ovde se ne otvara „homersko pitanje" već istražuje identitet Deseterca: da li je on nužno povezan sa herojskim etosom, posebno kada mu je prezime Epski?! Hodočasteći prerušen svetom, nije pokazivao veliko junaštvo nego još veću sklonost hedonizmu – slično svom pobratimu Lirskom; zašto onda čak i sam njegov pomen zadire u srž narodno-herojskog mita, a ne (na primer!) u srž eshatologije? Da li to kazuje nešto o biću serbskoga roda ili o onima koji to biće tumače? Otkrivaju li ti tumači svoju pravu prirodu, a ne prirodu naciona čiji je Deseterac predstavnik? Da li je zaklinjanje u junaštvo isto što i heroizam na delu? Kako su Srbi **zaista** živeli u svetlim i tamnim vilajetima prošlosti, nezavisno od deseteračkih snova?!…

…Odgovore na ova i mnoga druga pitanja, zasigurno je znao Vuk Stefanović Karadžić, ali nam ih nije ostavio! Ili možda jeste, samo mi to ne prepoznajemo? Ili sticajem istorijskih okolnosti, On više ne može da nam ponudi **nikakav** odgovor ni na jedno jedino pitanje? Kako god bilo, slutimo da mogući odgovori nisu nimalo jednoznačni i da bi svakako šokirali javnost…

X

93 Кнгъ.
Море ѐс жи҃нъ та҃ гро҃ныи҃ма҃ во́лны
Невсиже добрѣ пла́вати дово́лны
Присѣдли Кнга҃ сеи҃ до́брѣ плава́етъ
Знаетбо вѣтры и во́лни о҃знаетъ
Птенцы.

MEĐEDOVIĆ

U nekakome selu pođu žene u šumu da traže sebi divljijeh muževa, jer u ono vrijeme neka čuma odnese sve muško na svijetu što je valjalo. Vrljajući tako po šumi, jedna od njih zaluta i nađe se iznenada pred ogromnom pećinom iz koje izađe međed, te je zgrabi i odvede unutra.

Živeći tako s njime onđe u svetoj tajni braka, žena zatrudni i rodi mu muško čedo. Pošto dječak malo poodraste, žena ugrabi priliku i pobegne nazad u svoje selo: međed ostade sam samcijat sa sinom, da mu i otac i mater bude. Njegovao ga je i pazio lijepo, ama opet – kad dijete naraste poveliko, odluči da ide iz pećine u daleki svijet, ne bi li tamo drugačiju sreću potražilo. Međed ga je odvraćao od toga nauma, govoreći kako je još nejak i kako u svijetu ima zlijeh zverova koji se zovu ljudi, pak mu mogu razne zlobe učiniti. Dečak bejaše uporan, te ga međed izvede iz pećine pred jednu bukvu i rekne mu:

– Ako ovu bukvu možeš iščupati iz zemlje i okresati joj grane, onda ću te pustiti da ideš gde te je volja i gde te noge nose!

Čuvši tako blage roditeljske riječi, sin spopadne bukvu i iščupa je iz korena za tren: okresavši joj još brže grane, zametne je na rame kao topuzinu i konačno pođe u svijet…

…Idući tako po svijetu, prispe Međedov sin u neko polje đe stotine plugova bejaše upregnuto zajedno i oraše neznanom Gazdi. Kad priđe ratarima, zapita ih za zdravlje i eda bi imali štogod da mu dadnu za jelo. Ovi mu odgovore da popričeka dokle im Gazdina mlađarija donese ručak, pa đe ručaji svi – biće i za njega

nešto da se omrsi. I dok su oni o tome razgovarali, naiđoše mazge natovarene sa svakojakim đakonijama:

– Sve ću to ja sam pojesti, što vam je Gazdina čeljad spremila za ručak – rekne sin Međedov, na veliko čuđenje i nevericu prisutnih. – Ako li što pretekne, daću vam svoju topuzinu; ako li ništa ne ostane iza mene, dadnite vi meni sve što je gvozdeno sa vašijeh plugova…

Rečeno-učinjeno: ručak se postavi, momak se naklopi i smaza jelo do poslednje mrvice – da je jošte bilo, i to bi nestalo u njegovome stomaku. Sad se ratari i druga okupljena čeljad nađoše u nebranom grožđu: Gazdi se sigurno neće dopasti čerupanje plugova, mada niko nije znao šta oni zaista oru i kome odlazi letina. Neki su govorili da su sve to nebeske njive, neki opet da njihov vlasnik stanuje u Paklu, a treći da mladić koji je naišao nije prosti sin Međedov nego sam Sin Čovječji (čiji su dolazak očekivali stoljećima!). Kako bilo, stvori se velika gužva oko plugova, jedni smesta počeše da čerupaju gvožđuriju a drugi – kao u nekakovom strahu Božjem! – da uzmiču: našlo se tu pak i onih mudrijeh, koji stadoše zapisivati ovo čudesno zbitije…

***

…Delija taj bejaše neobičan čovek. Sedeo je ponekad danima, ne govoreći ništa i grickajući nokte. Kada bi neko hteo da govori sa njim, okretao je glavu u stranu i nije odgovarao ništa. Ali kada bi malo popio, postajao je razgovoran: ako bi se sasvim razveselio, vodio je kolo. Do ukrasa i sjaja nije mu bilo stalo. I u doba najveće moći nosio je uvek stare plave čakšire, iznošeni ćurak i dobro poznatu crnu šubaru. Pa ipak ni on, začudo, nije uspeo odoleti dražima zlata…

***

…Uskoro se sve gvozdeno sa plugova nađe na gomili i mlađahni junak ga natakne na svoju topuzinu, pa otide jednom ko-

vaču da mu ovaj iskuje najljepši buzdovan. Kovač se primi posla, ali mu se učini da je gvožđa previše i odluči da sakrije polovinu, ne sluteći zlog usuda! Ugledavši takav, kojekako slupan buzdovan, junoša ga ipak oproba bacanjem nebu pod oblake, a pošto oružje probu nije prošlo jere se pri padu razdrobilo njemu samome o leđa – učini ono što se moralo, tj. ubi kovača lažljivog. Posle uze skriveno gvožđe i dadne ga drugome kovaču, koji – čuvši šta se onome pređašnjem dogodilo! – sakuje što je mogao bolju i ljepšu buzdovančinu, kakovu ni sam Gazda onijeh gornjih njiva ne ima. Isproba ga nanovo sin Međedov, ama se ovaj put ne razbije pri povratku sa nebesa, no mu kanoli dobar hat odskoči i od leđa i od zemlje kada se nje same dopao…

Sa tako dobrim buzdovanom na ramenu pođe on dalje u bijeli svijet. Jednoga dana naiđe na nekakvoga čoeka đe je upregao u ralo dva vola te ore; prišašvši mu, priupita:

– Imadeš li, prika, štogođ za jelo i piće, ili pak tuđe njive oreš zabadava?

– Ne orem zabadava: sada će moja kći doneti jestiva što ga u dvorima mojega Gazde pripravljaju, pak ćemo nas dva podijeliti što bude – odgovori mu taj čoek.

Zamisli se sad sin Međedov (iliti Sin Čovječji, svejedno!): ako li je ovđe isti onaj Gazda kojemu je ručak za stotine ratara lasno i slasno izeo, što će ondak u samo jednoj užini dostati njemu a što li ovome dobrome čoeku?! U tijem mislima prekide ga đevojka, koja kako dođe smesta stade jelo postavljati ocu svome i nezvanom gostu. Gladan kanoli gorski vuk, mladić se odmah maši ljeba i mesišta, no čoek mu ne dadne:

– Ne dok se ne prekrstiš, ma kome ova njiva pripadala i ma gdje njezin vlasnik živio!

Što će drugo, ovaj se prekrsti kako Bog zapovijeda pa udri po đakonijama: do večeri, najela su se i napila obojica, te im jošte i preteče. Gledajući u đevojku koja bejaše krupna, zdrava i lijepa, mlađahni junak predloži svome domaćinu:

– E da mi je imati ovu tvoju šćer za ženu, vazda bi mi sreća pjevala pod prozorom! Omilila mi se već mnogo, hoću je koliko sjutra ženiti…

– Ja bih ti nju rado dao, prika – odgovori mu ovaj – ali sam je obreko Brku!

– Bre što ja marim za Brka, sve i da je Gazda svih zemnih i nebeskih njiva: ja ću njega ovijem buzdovanom pravo među oči! – prpošio se Međedov sin.

U tome stade huka i buka, kao da se brda pomjeraju: najprije se u daljini promoli jedan brk u kojem bejaše tristo šeset i pet gnijezda; potom se polako promoli i drugi brk, te malo-pomalo eto ti i samoga Brka…

***

…Ko bi toga grdosiju video u pređašnja vremena, smatrao bi ga običnim seljakom. Krčio je šumu sa momcima, navodio vodu na vodenicu, a posle bi hvatao ribu u obližnjim potocima i lovio divljač koje je bilo u izobilju. Tek docnije, gonjen nedaćama i zulumom, postao je odvažni ratnik: i neprijatelji i prijatelji verovali su da je pobeda uvek sa njim! Inače je u duši bio dobroćudan, ali kada se naljuti – nije se mogao obuzdati pa je često, nošen gnevom, potezao pištolj i ubijao neposlušne (zbog čega se posle gorko kajao!). Zapravo je najviše voleo utvrđen red i mada nepismen, cenio je učene ljude, kancelarije i delotvornu nauku svake vrste. Njegova, pak, pravda znala je biti silovita i užasna: takva mu je bila priroda – snažna i bujna, ali jedva svesna same sebe, te stoga on nije umeo gospodariti sobom iako je godinama uspešno gospodario narodima i vojskama…

***

…Kada se ukazao sasvim, Brko u nekoliko džinovskijeh koraka priđe malenoj družini na njivi. Kako dođe do đevojke, legne joj ničice u krilo i zapovijedi joj da ga pobište. Ona ga stade biskati i

pjevušiti mu tiho, ama junoša naš hrabri (sin Međedov!) đipi od bijesa i raspali svojijem buzdovanom Brka posred glave.

– Ej bre, ovđe me nešto ujede – obrecnu se on, uperivši prstom pravo na ono mjesto gdje ga je mladić udario. A đevojka mu rekne:

– Nije tebe ništa ujelo, nego te ovaj junak mlađahni topuzinom svojom bije!

Kad Brko čuje za jadac, namah se trgne i skoči na noge lagane. No ni sin Međedov ne bi bio pravi Sin Čovječji da nije uzvratio baš onako kako je suđeno i zapisano: smesta odbaci oružje, pa bjež preko polja ravnog! Brko se pak svom silom naturi za njim, ama pošto bejaše puno krupniji i teži – mladić mu za tren oka poizmakne daleko. Bježeći tako, dođe do jedne vodenice: kod nje gomila ljudi đe viju šenicu, a žene im malo poniže peru rublje u potoku.

– Pomagajte, braćo i sestre, zaboga: eve me ćera Brko, ne ima mi druge do da pređem preko ove vode – zavapi on.

Na to mu jedan od onijeh ljudi pruži lopatu: junoša sjedne na nju, a čoek razmahne i očas ga prebaci na drugu stranu. Malo za tijem eto ti kod vodenice i Brka, pa zapita one silne ljude prođe li tuda sin Međedov (iliti Čovječji?!). Kada mu oni potvrdiše, grdosija ni pet ni šest no se zaleti i hop – preskoči vodu, pa poćeraj za beguncem dalje.

Bježeći tako pred Brkom koliko ga noge nose, obre se mladić na vrhu nekoga brda gdje viđe čoeka na lijepo uzoranoj njivi: o vratu mu torba sa sjemenom, iz nje jednom šakom vadi te seje a drugom u usta te jede. Poviče on tome čoeku:

– Zaboga, pobratime, pomagaj i spasavaj: ćera me Brko i eve ga, sad će me stići!

A ovaj mu smrknuto odgovori:

– Zaista, Brko nije šala! Ne znam đe bih te sakrio, nego hodi u moju torbu međ sjeme…

Rečeno-učinjeno. Kad Brko potom dođe i zapita ga za mlađahnoga junaka, sejač mu kaza kako je taj još odavno onuda prošao i sam Bog zna kud je otišao i dokle je već do sada stigao. Onda se Brko vrati natrag…

***

…I kada je bio prinuđen na povlačenje, njegova narav nije se menjala: možda i zato što je verovao da će jednom ponovo doći tamo odakle je otišao, tamo gde mu je Dom. Prvi put je prešao veliku reku ni ne sluteći da je zakoračio u svet mrtvih; kada je po drugi put – sada u suprotnom pravcu! – preplovio istu reku, znao je da mu povratka u svet živih više nema. Ostvarila se Reč, reč koju će docnije zapisivati mnogi, ali je samo Jedan razumeo da sve što se zbilo nije samo zapisano već i suđeno! I da se njegova besmrtna duša vinula u budućnost gonjena vražjim pakostima, dok mu je grešno telo počivalo u podnožju bogougodnog hrama posvećenog svetitelju čije je ime nosio za života. Možda je njegova crna sudba najbolji dokaz da mesto onoga koji nestaje nikada ne ostaje prazno, što znači da ga potomci (makar u pjesmi narodnoj!) nestrpljivo čekaju – kako je to davno zabeležio slavnjejši serbski spisatelj?!…

***

…Onaj pak čoek što je sejao, za malo vremena zaboravi na momka skrivenog u torbi, te ga jedanput uze sa žitom u šaku i strpa u usta. Poplaši se Međedović da ga ne proguta pa zamahne u ustima sejačevim ovamo-onamo, dok ne nađe neki krnjav zub u kome se ustavi i pritaji. I sve bejaše dobro do večeri, kada se čoek onaj vrati sa njive kući.

– Dajdete, đeco, one zubne čačkalice: nešto me žulja u mojem pokvarenom zubu – podviknu on na snahe. Ove smesta donesu dva ogromna gvozdena ražnja i kada svekar zine, podupre jedna s jedne a druga s druge strane, sve dok junošu ne ispetljaju iz zuba. Tek tada ga se sejač opomene i bi ga žao jer zamalo da je prožderao sina Čovječja! Kako bi se iskupio, pozva ga da večeraju zajedno, posle čega uz vino stadoše o svačemu razgovarati. Zapita mlađahni junak domaćina što mu se zbilo s onijem zubom te je mimo sve ostale pokvaren.

– Pođemo jednom, pobro, nas desetak sa pedeset konja u Dubrovnik po so – stade mu pripovijedati ovaj. – Usput sretnemo neku sirotu đevojku kod ovaca, koja kada čuje kud smo pošli, rekne nam da se ne lomatamo na tako dalek put no da ona imade u svojoj pletivači soli što joj je preteklo dok je mrsila ovce. Pogodimo se mi onđe s njome za toliko soli koliko smo trebali, te ona skine s ruke svoju pletivaču a mi vreće sa svih pedeset konja i namirivši se tako, okrenemo natrag doma. Bejaše jesen i dosta lijepo vrijeme; no jednoga dana pred noć nešto se naoblači, pa grunu snijeg sa sjevercem i bi toliki kijamet da se smrklo sasvim, te stadosmo tumarati skupa s konjima kanoli muhe bez glave. Lutajući tako mrklinom, nabasasmo na nekakovu pećinu i svi uniđosmo unutra da se malčice osušimo i zgrejemo: rastovarismo konje, naložismo vatru i legosmo da prespavamo na miru. Kadli sjutradan svane, imasmo što viđeti: to ne bejaše pećina nego jedna golema ljudska glava u kojoj svi mi šćućureni počivasmo (kao u utrobi maternjoj!), između nekakijeh vinograda okolo nje: i dok smo se tome čudu čudili i konje tovarili da umaknemo, eto ti pudara koji uze tu glavu sa nama u praćku i odape je preko vinograda da plaši čvorke što vole mlado grožđe zobati. Posle nekoliko sati leta, glava pade na okomito, stenovito brdo i tako ja razbih i pokvarih ovaj zub…

***

…U najdubljim dubinama toga brda, u tajnoj odaji čije ključeve nije imao niko, vekovima je boravio zatočen. Do kolena je bio u gvožđe okovan i obe ruke do lakata behu mu gvozdenim lancima zavezane: oko vrata beše stegnut kamenim sindžirom tako čvrsto da nije nikako mogao micati. Pred njim je jedna česma na zlatnom čunku izvirala i slivala se niz korito ukrašeno dragim kamenjem, ali džabe – on nije mogao da dosegne dotle i napije se vode. Činilo se kao da je nekad imao krila i da bi ih opet mogao raširiti i poleteti, samo kada bi se te životvorne vode domogao. Onaj koji ga je tamo zarobio, dobro je poznavao njegovu snagu: zvao se Đavo ili Bog, želeo je da mu zauvek

uzme dušu, da njegove zemaljske njive i vinograde pokloni neznanom Gazdi koji će sejati svoje seme i jesti plodove što mu ne pripadaju…

***

…Na vrhu, iza najokomitije litice, između dvije napukle spojene stijene nalik na žensko tijelo, promolila se vučja šapa, a odmah potom i njuška ispod koje su se bjelasali oštri, krvavi zubi. Sin Međedov naježio se pred ovijem prizorom: iz najdubljih dubina brda – kanoli iz pećine gdje je rođen! – čuo se odjek okova i glas neobičnog delije, koji je već i sam potamnio od duga tamnovanja:

– Gore, na vrhu, čeka onaj VUK u čijem je srcu Riječ: ta će nas riječ sve prosvjetliti, a moje će crno biće osloboditi i pretvoriti u nadu. Zbiće se kako je suđeno, ostvariće se što je zapisano: u riječima, živjećemo vječno…

XI

31. Благодать.
Красна лѣпота и мерзость скрѣна
Благодати и утрѣха вредна
земным дается. изберй едино
злато ли. буди или огню сѣно
Начина.

POVEST O TERGOVCU

U ono prvošnje doba, kada su bogovi još hodili svetom i kada je o Vučjim danima (na kraju poklada, uoči Božićnog posta) i sam Hromi obilazio domove svojih vernika, živeo je jedan veoma milostiv tergovac hristjanin. Ime njegovo znalo se diljem Vaseljene, koja tada još ne bejaše podeljena na Pakao, Čistilište i Raj, jer su njome još uvek Gospod i Đavo upravljali zajedno: zvao se on Leposava della Salute, pošto je u narečeno doba svako plemenito ljudsko biće moglo postati majka nezavisno od prirodnog pola. Za Leposavu se pripovedalo da mu je rod đavolji od starine i da mu zato Gospod katkada silne pakosti čini u poslu, no da on i pored toga vazda blago svoje za dušu deli. I baš su takve bogougodnosti svedočile da mu je poreklo i drugojačije, jer se u ono prvošnje doba kadikad naš verhovni Bog (Hromi VUK) preobražavao u đavola, kako bi iskušao čovečju veru: to se zbivalo ponajviše onda kada je Mesec sama sebe proždirao i smanjivao se – t.j. sakat postajao! – na noćnome nebu, pa su i njega i dobroga bogu ljudi u svom naivstvu oslovljavali sa „kriveljan".

Elem, jedared je tako hristoljubivi Leposava – idući za tergovinom po svetu – umoran svratio u bircauz neki da otpočine malo. Tek što sede da povečera i posluša muziku zurlašica, dođe preda njega nekakav prosjak moliti da mu što udeli:

– Ja sam Smrdivoje Gnusojević Maliciozus, siromah nakazan i bolestan poput svakog prerušenoga anđela božjeg. Eve, nosim ključ oko vrata i zašiveni su mi prevrnuti skutovi košulje jerbo nam dolaze Vučji dani: ne imaj sumnju da sam čvrst u veri i da sam jutro otpočeo pokraj ognjišta molitvom („zavezujem čeljust i nok-

te…”). Nego mi ti, dobri, dajder makar novčić ili koricu hleba da beskrajnu glad utolim, pošto znademo obojica da se u bircauz ne može bez novca ručati niti bez hleba išta obedovati…

Pripogleda malo pažljivije Leposava neznanca: kanoli vuk-samotnjak (tj. „zvijer”), bejaše on vidno iscprljen i načet sa svijeh strana; lasno se moglo prepoznati da nije samo to što tvrdi da jeste no i nešto mnogo više, NEKO za koga se skupljaju darovi i kome se prinose žrtve. Ama može biti da mu se i malo hašluka zgodilo, a s malim pripomoći nije moguće, pa da je zato milostivi tergovac ovaj oklevao. Najposle, odgovori Leposava Smrdivoju:

– Eve, sedi sa mnom i povečeraj, no ništa ti više dati za sada ne mogu. Oprosti, dobri brate, oprosti: mnogo sam ti umoran na ovome putu, a tovar sam pustio pa je otišao sa kirajdžijama i momcima napred. I sad tako nemam skoro ništa kod sebe: nego se ti moli dobrome bogi i njegovome suvladaru za me, da se zdravo i mirno vratim kući, a onda ću ti dati sve što ti je za potrebu!

Na to ovaj što se kaza kao anđeo-prosjak odvrati pravedniku-Leposavi:

– Kako li ja mogu znati da ti nisi Vučja Bogorodica, koja sad odlazi da okoti male vučiće, a ne na pazar za trgovinom? I da ćeš uopšte jedared ovuda opet proći, jerbo zapisano jeste da su Putevi Božji i putevi bogougodnika – **NEPOZNATI**?!!!

– Ali zapisano jeste i da će **PONIŽENI BITI UZVIŠENI**!!! Zato ti gledaj da se u određeni dan ovde baš sastanemo opet: eto vidiš onu klupu – sve što uzbudem božjom i đavoljom voljom poviše stekao, tu ću ti ostaviti i začeprkati ispod daske…

Zadivi se ovako poštenom obeščaniju siroti Smrdivoje Gnusojević Maliciozus, a milostivi Leposava della Salute otide svojim putom dalje. Zabavi se na trgovini nešto duže te ne dođe u rečeno vreme ono, jerbo (štono vele ljudi) **putu roka nejma**. Ali se prerušeni anđeo naš pojavi u dogovoreni dan kraj bircauza, čekajući ga verno – pošto je znano da **U POČETKU BEŠE REČ I REČ BEŠE U BOGA I BOG BEŠE REČ.** Kako Leposave čitavog dana ne bi, mnede ovaj da je već sigurno bio i prošao, pa se možda većem i domu vratio; a serdce mu ovako govoraše: „Štogod po istini bio taj

dobrohotni tergovac – Đavolovo dete, Vučja Bogorodica ili sam verhovni Bog?! – biće mi nešto onde ostavio pod klupom i ispod daske u zemlji, kanoli je i obeštao".

I u suton mrakom, uze on onaj ključ što ga je nosio oko vrata i znajući da su većem Vučji dani pristigli, poče tako zemlju tamo razgrtati – štono vele ljudi „vilice vuku otvarati". I nađe onde golemo blago: jedan veliki kazan pun dukata. **Izvadi ga iz zemljice crne** (štono opet vele ljudi!) i odšika sa tim dukatima kojekude, gde se mnogo obogati. Učinivši se velikijem gospodinom, kupi sebi Smrdivoje Gnusojević Maliciozus krasne palate u gradu, jošte k tome pokupova selišta i konje, volove, mazge, vinograde i oranice; pouzima robove i robinje, te sluge i sluškinje najmi. Kanoli da nikad pređe ne bejaše anđeo-prosjak, sastavi on svega toga što potrebuje za jednoga gospodina velika: na kraju se i oženi za careva gvalira kćerom, pa vesma slavno poče živiti u mnogoj oko njega službi. Eto šta čini blago kada ga anđeo jedan božji dostane: isto što bi načinilo i sa svakijem demonom! Nije li onda Leposava della Salute bio u pravu kada je prisumnjao u pravu prirodu i poreklo neznanoga prosjaka koji mu pristupi onomad u bircauzu onome? Mada u narečeno prvošnje doba ne beše nimalo čudno telesnu tarfu najpre provoditi, a tek potom duši mesto potražiti na nebesima – upravo stoga što ona tada ne bejahu na tri dela razdeljena!...

…Prolazio tako dan za danom, no po nekom vremenu vrati se i hristoljubivi Leposava na isto mesto, tj. k pomenutoj gostinskoj kući (bircauzu), pak mu pade na pamet prosjak kome je onomad obrekao da će mu onde štogod pod klupu i dolnju njenu dasku ostaviti. Obzire se ne bi li ga gdi video, ama nikoga ne bejaše unaokolo: tad uze nekoliko dukata u ruku, da ih stavi tamo gde je obeštao (jerbo **LJUBAV NE PRESTAJE NIKAD**). Sagnu se da sverši taj posao, kadli odjedared iskoči odatle Bog (ili Đavo – teško ih beše jasno razlikovati u prvošnje doba ono!): zavidljiv, strog i (ne)pravedan kakav je stvoren, smesta smlati milostivog tergovca taki da sav ostade nakazan od glave do pete, te da mu ovim načinom za blagorodnost i blagodarnost napakosti…

…Sad jadni Leposava della Salute mnogo vreme prebivaše u toj bolesti, svuda obhodeći i tražeći joj leka, darujući monastire da se za njega mole, gradeći crkve i hramove-zadužbine; tako sve svoje dobro potroši do novčića zadnjeg za sopstveni spas i za lepotu u kojoj će – možda – jednom posle smrti vekovat. Ipak ništa i ništa, ni za trun ne bi mu od pomoći, te osta onako nakazljiv i poče prositi od kuće do kuće saživevši se s prosjačinom; štono vele ljudi – **Posejao vetar a vihor požnjeo**! Prosjačeći tako nevoljan, u neko doba nameri se i na dvore sadašnjega boljarina Smrdivoja, onoga što pređe i sam bejaše u prosjaka prerušeni anđeo (po sopstvenom zboru!), onoga zbog koga je on – zlosrećni Leposava, đavoljeg i demonskog roda od starine (po kazivanju drugih) – nalepio bolest, tj. bedu od pakosti i zavisti Božje (tj. Đavolje). Doklem se opet boljarin novopečeni baš kroz ovo isto i obogatio, osrećio, uzdigao…

…I prihvati sad Smrdivoje neprerušenog veće uistinu straobalno promenjenog Leposavu kanoli ostaloga koga od prosjaka: zapovedi svojim domašnjim ako je taj gladan da ga imaju nahraniti, ako mu je hladno da ga odenu i uopšte da ga na svaki način paze u njegovome dvoru. No bivajući mudar i iskusan u sličnim veščima, pripogleda on malo pažljivije neznanog mu tuđinca koji – iako iscrpljen i načet sa sviju strana – delovaše kao NEKO ko je mnogo više no što se golim okom dade videti: kanda je izaslanik Onoga sveta, kojim Gospod i Đavo vladaju, i gde duše umerših i demoni zajedno obitavaju u slozi. Zato ga upita:

– Znadeš li ti da vučje meso i kosti leče svaku boljku od verhovnoga Boge nam danu? Znadeš li da i na Onome svetu ujedaju? Ako li znadeš ili si bio, ne ujedi ti nikog nikako…

I jošte se domaćin stade raspitivati kod Leposave za žiznoopisanije njegovo, osobito odašta li mu se je slučila ta ljuta bolest na njega. A sadašnji pak prosjak sve po redu iskaza kako ga je to zlo snašlo; i poznade ga konačno boljarin, da je on pravo isti onaj tergovac milosrdni črez čiji je posao njemu podareno ovo tušteno blago. Pa ga iznova priupita:

– Eda si ti onaj Leposava della Salute što mu je ime znano po čitavome šaru zemnome i po celoj Vaseljeni?!

Odgovori mu siromah:

– Ja sam, ja sam, gospodine. Štono kažu ljudi: „domaćine, gazdo moj – eve vuja pred tvoj dvor; poglej babo kaki je – napoji ga rakije; mnogo li je ostario-kurjakuše ostavio; ne mož rane nositi – podigo se prositi"…

Zabole ova ispovest boljarina, te mu se otkri ko je on zapravo: negdašnji prebedni Smrdivoje Gnusojevć Maliciozus, koji je onomad od njega Leposave prosio baš. I rekne mu:

– Eto, vidiš li, **CARSTVO MOJE NIJE OD OVOGA SVETA.** Sve što imam ovde, da znaš, zaradi tebe meni je došlo: onomad mi, mnim, dadne Bog (ili njegov savladar Đavo?) da pod onom daskom nađoh blago koje će nekakvijem neizrecivim putevima biti uzeto od tebe, i srećom dosta nađoh. A sve to tražih na tvoju reč, jesi li mi štogođ ostavio kako si obrekao…

Razumede sad bolni nakazni da je to upravo tako se zgodilo i natrag mu kaza:

– A mene je, vidiš, na istome tom mestu izaradi tebe Isti taj smlatio ovako skverno, napakostio mi najstrašnije i još me za nogu ščepao kada sam stao begati, pa ostadoh hrom. No nisam ti ja Onaj Hromi naš boga (Verhovni), već samo obično ljudsko biće; štono vele ljudi: **KAJAN TI LJUBIM PREČISTE SKUTE – JA, LEPOSAVA DELLA SALUTE!**

Još više sad zabole serdce bogaticu našega i rekne neščastljivom gostu ovako:

– Brate moj rođeni, Leposava, ne brini ništa od sada na ubuduće. Kad si već meni došao i poznali smo se, ako se je radi mene ta čudesna bolest tebi slučila, živ mi Ti i Svevišnji Đavo i sam Gospod Bog, da nećeš više izaći iz doma moga anđeoskoga i od moje se demonske sofe razlučiti. Dokle sam živ hoću te lepo paziti i držati, jerbo je zapisato da Bog stvorio čoveka a Đavo vuka, pa mu na isto izađe bio ti sad neko anđeo ili demon kakovi…Štono kažu ljudi: i naš se verhovni boga, čim je oživeo, bacio na svoga Stvoritelja te ga tako jako ujeo za nogu da ih je sada teško sakate razlučiti…

Elem, tako osta Leposava della Salute u domu gospodina uglednog Smrdivoja. I ne da je ovaj bivši prerušeni anđeo za njega što

rđavo mario, nego se je i vrlo starao o njemu kao o najrođenijem svom, tražeći mu lekove i različne hitre doktore dovodivši da ga vidaju. Eto kako u ono prvošnje doba dobro se dobru primicaše, kako ne samo Bog i Đavo negoli i anđeli i demoni, i živi i mertvi, i sve na vascelome svetu Vaseljenskom u pravdi i slozi živeše!!! Ama ipak, ni sve to dostatno ne bejaše da Leposavi bolje bude, naprotiv toga – ne mogaše te ne mogaše ništa mu pomoći, zašto je na njemu jazva od i Boga i od Đavola bila; štono vele ljudi: **SVEVIŠNJI UZIMAJU ONDE GDE ŠTO IMA, NO I ONDE GDENO NIŠTA NEJMA…**

No pustimo nebeskim silama njihovo, vratimo se ovozemnim poslovima ljudskim: elem, posle sviju doktora i dobrih otrova, nameri se domu Smrdivoja boljara neki na osobitom glasu lekar izdaleka. Kako vide bolesnika i bolest na njemu, ni pet ni šest nego smesta zaključi:

– To je neobična jedna boljka koja se ničim drugim izlečiti ne može (znajte!), kromje ako bi kogod zaklao svoje prvorođeno muško dete i s onom krvlju pomazao bolnoga od kraja na kraj. Samo tako bi Leposava mogao ozdraviti, zašto od ove bolesti dok jedan ne ostane mrtav drugi živnuti ne može: nema tu drugoga leka osvem ako mu fajdišete što velim!

Kada čuje ovakve učene zbore onaj bogati i predobri domaćin, uze se misliti o tome što većem da čini. U njega samoga bejaše detešce muško prvorođeno, jošte u kolevci: nije pravo ni znao je li mu mati supruga njegova, nekoje drugo plemenito ljudsko biće ili pak sama Vučja Bogorodica kojoj je običavao darove i žrtve na raskršću i pred kućom ostavljati (kako jesu u prvošnje doba ono red i običaji nalagali!). „Možda mi ovo nije tokmo detence negoli vučić, anđelčić, demončić", razmišljao je Smrdivoje Gnusojević Maliciozus, „i možda je hamajlija o kojoj je doktor pričao predznak novoga blagostanja za sav rod moj?". Mislio on tako, pa smislio da ipak zakolje toga mališana u kolevci eda bi njegov brat po Hristu ozdravio, jer mu se zarekao da će do konca brinuti o njemu u čemugod bi mu pomoći mogao. I za veliku k njemu i toplu kanoli bratsku ljubov, čekaše dobre zgode kad bi mu detešce mo-

glo pasti ruku mimo maternje brige, da sverši svoje bogougodno delo. Koja li plemenitost krasiše ovoga imenovano KRASNOG anđela, koje neizmerno đavoljubije, koji uzvišeni zakoni tad carovaše Vaseljenom?!!!…

…Jedanput zgodi se dugoočekivana prilika, kada supruga njegova vrla ode u ilidžu kupati se i banjati i zabaviti se pozadugo, a mališan osta u kolevci na očinjoj brizi. Prionu on taki friško i raspovije detence, izvadi ga na leđen i zakla, pazeći da mu svu krv istoči u čančić i sačuva (ama i druge od uroka hamajlije kao što su šapice, zubi, serdce, nokti, rep, dlaka i pročaja detinja). Naposletku vrati mrtvoga svoga sina u kolevku i pokri ga, a posluzi i roblju naredi da brave i katance zaključaju žarom, da zatvore sanduke i dimnjake i sve ponaokolo što nalikuje vučjoj čeljusti, te da nikoga unutra ne pušćaju. Tad prizva milostivi gospodin Smrdivoje k sebi bolnoga Leposavu, koji svejednako basme pevaše: u najtajnijoj potaji, u najskrovitijem kutku doma svojega, svuče on sasma gola bolnoga ugodnika demonskog i pomaza ga celog (od glave do pete!) onom detinjom krvlju. Čim ovo učini, bolesnik namah posta zdrav i čio, kako pre što bejaše…

…Ostvari li narečeno zlohudo čudo naš dobri boga izaradi vere koju neprestano u duši gajiše Leposava della Salute i Smrdivoje Gnusojević Maliciouzus? Ili je pak sam Svevišnji (Đavo ili Bog) spoznao ljubav koju su ova dva čoeka imala k njemu, ali i ka siromašnima? Koji bi anđeo, koji demon iskao krv nevinog deteta kao melem i pomoć strašnoj boljci? A možda se čitavo ispripovedano zbitije desilo da bismo znali kako je svaki beleg božji dar – kao i faličnost Meseca kad sa nebesa odlazi! – i kako je svako ščastije ovozemaljsko kratkoga veka, ama na Onome svetu nije?! Jerbo kada domaćinova žena dođe najzad kući s ilidže i uniđe unutra za podojiti detešce sisom, ono počivaše mirno na svom mestu – u kolevci. Otkrivši ga, mališan stade plakati što je mučki od oca svoga umoren, a sve belege od klanja bejahu nalik hadskim ranama, no svetleše i mirisaše većma nego rajski: i dečak bejaše živ-zdrav kanoli i prije!!! Štono kažu ljudi: **NI OD KOGA NE MOŽEŠ UZETI ONO ŠTO SU MU SVEVIŠNJI NAMENILI!**

Elem, tako je to bilo u ono prvošnje doba kada je harmonija vladala Vaseljenom i njenim – možno i najmanjim, najnebitnijim? – krajičkom koji mi po prostomu nazivamo „zemljin šar", a koji je naš ovdašnji dom doklem se ne preselimo u drugi, večiti…

XII

183. Корыісти.
Угозає змїи акитъ пожираше
Ноиб тѣхжде єс врачєвство нїше
Тако успѣютъ разумичнымъ влази
аимъ пособѧ аки други Блази
Вовода

LISICA I KURJAK

Susretne ostarela lisica kurjaka. On drčan, u punoj snazi, a ona olinjala i u golemoj nevolji – ni poparu nije kadra sebi skuvati, a nekada se najdebljim guskama i kokošima čašćavala. Kurjak ni pet ni šest – zaleti se u nju, ali ga ona počne moliti da je ne dira tako bednu i nemoćnu, jerbo neima ništa nego kožu i kosti. Kurjak k'o kurjak, reži i škrguće zubima, teško mu je od nauma odustati, a ni kosti mu lisičije – istinu govoreći – nisu baš naodmet: mogao bi (razmišlja on) iz njih pravu mudrost posisati i u njenu se kožu posle preobući, da ga zlotvori ne prepoznaju i da se Vlasi ne dosete!!!

– Pustiću te, lijo, ama mi najpre neke stvari razjasni – rekne joj kurjak.

Lisica pak k'o lisica (prevejana mudrica!), ne želeći kurjačku zlu ćud iskušavati, a opet da ga ne ostavi gladnog i žednog razjašnjenja traženih, oprezno mu odgovori:

– U zao čas te susretoh, dražajši moj!

– Ta ti je na mestu – zadovoljno se iskezi on.

– Ako te opet sretnem, volela bih te ćopava naći, da ne možeš na me skočiti!

Nasmeja se kurjak, podiže svoju bangavu nogu i opauči je posred njuške štulom na koju je tu nogu oslanjao pripomagavši se u hodu:

– Zar ne vidiš lisice, kurjakova sestrice, da ti je bratac hrom, ama mu to ništa ne smeta da te zaskoči i prikolje?!

– Kako ću videti, jadna, kada sam oslepela od straha, a i matora sam pa me vid dodatno napušta?!

Znao je kurjak da je pred njim veoma lukava zverka koja se ne da lasno prevariti, ali se ovakvoj domišljatosti ni u snu nadao nije. Lisica opet, pažljivo strižući ušima, upi svaku njegovu reč i namah joj bi jasno **sa kime** u stvari zbori! „Bolje mi je mudro ćutati, jer u šutnji je sigurnost", pomisli ona, a kurjak je sažaljivo pogleda, shativši da nikakve hasne od nje ne ima niti imati hoće. Ili će pak imati, ali samo ako je pusti i on odšepa dalje, svojim putem?!

NARAVOUČENIJE

Kada nekome um nije prosvešten čistom naukom, kada neko obitava u varvarstvu i gluposti, on onda ne može nikakve prave pouke izvući iz nekoga važnoga zbitija. Nekima istina nije mila, a kako su zlobe, sujete i zavisti puni – teško će rodu svome dobra učiniti. Kurjak je tobož lisici staroj život poštedeo, ali zašto? Zato što nije razumeo da bi više sreće imao ako sa njom skupa na dalja putešestvija krene: jeste ona bila stara, olinjala i slepa, ali joj oči uma još uvek blistahu sjajem Znanja, koje bi zasigurno njemu onako šantavom pomoglo da bez posrtanja i zastajanja svetom hodi. Dobri Bog koji sve vidi i svakojaka čudesa čini, nije ovde pravo pokazao ko je persona dostojna osuždenija a KO pak hvale vredan muž, za uzor braći Serbljima.

Davno je rečeno: teško ćemo svetini usta zapušiti i još teže krivdu koju neuki jednom proglase pravdom, nanovo k istini privesti! Tačnije: KO će nezasitu kurjačku glad utoliti i njegovu zversku ćud pitomom učiniti?! Jerbo učtivost iziskuje da se svagda govori ono što jest i ono što se misli, a ne da lažima i spletkama do cilja dolazimo. To je naizgled znano, ali kada se lisičija i kurjačka narav ispraviti žele, onda dobrodetelj strada više na jednome od to dvoje. Na kojemu, pitanje je sad?!!! O ovome je jedan mudri Inglez besedio jasno: gdi se slabiji ne boji silnijeg, gdi se siromah bogata ne stidi i gdi se nepošten žig na čelu javno nosi – tamo se sudba dobrodetelji raspoznaje! A još je ljubezniji otvjet na isto pitanje dao neki starac Bošnjak prostoserdečni: ako li hromi kurjak kolo vodi, nema nam ni kola ni pesme ni jestestvene mudrosti koju svaka lisica – shodno divnome Odiseju – veselo propoveda.

Braćo i sestre, ne vele ljudi za džabe: „Dosta je krasan ko je dobar"; ama ko nije ovu izreku štovao, lisica stara ili kurjak hromi?! I jošte vele: „Blaženi milostivi, jakože pomilovani budut"; na što bi jedno od ovo dvoje poučiteljno zaključilo: nikoga u zlopolučiju ne ukoravaj, ibo slučaj je opšti i vreme njegovo ne vidi se! Samo koje vreme, pitanje je sad?! I kakovu je hasnu očekivao mlađahni kurjak od matore teta-lije? I kakovoj se zaista nadati mogao ako je pusti na miru – što je on i učinio?!

Niko bolje razumeti te zagonetke ne bi umeo, nego baš lisica narečena. Ali, ona je u molčaniju – tj. u sigurnosti vlastitoj! – namerenije imala da opstoji jošte neko vreme, dokle dobri Bog ne odluči da je prizove k sebi. Shodno tomu, oči uma moramo ipak ka buduštim vremenima okrenuti i razaznati kakav su obraz dobile gorenavedene, nerazjašnjene stvari: najposle, zašto je smeli kurjak lukavoj liji ***stvari*** *a ne* ***vešči*** *pominjao?! Nije mala razlika meždu to dvoje, ama je stoga i zamka dublja: ne govori se mimo zdravago rasuždenija da onaj ko drugome jamu kopa, sam u nju upada! Neščastije većma se prikazivalo lisici neželi kurjaku, no ima li pravoga ščastija ako li potomstvu sjajna dela ne ostavimo i ne položimo žizn svoju na oltar miloga roda? Večiti mudroljubija slišatelj, serbski Sokrat zovomi, vazda je zvuke prosveštenija namesto zvona i praporaca hoteo čuti; onaj pak serbskoga naroda Sin (ali i Otac i Duh!), nikako nije istu muziku ljubio!*

Kromje muzike te, no tože blagodareći Njegovom čuvstvovaniju Ljubve same – sledujušču filosofiju spoznati možemo:

Harakter svakoga naroda ište slogu u poslovima obštim, mužestvenu hrabrost po potrebi, vernost druga k drugu (kako u prijateljstvu tako i u brakosočetaniju!), poslušnost zakonima otečestva, trudoljubivost, čestoserdečnost i ponajviše trezvenost – uz po holbe vina i par fićoka rakije! Takovi narodi vazda pravičnosti su ljubitelji i pretpočitavaju čest privremenoj koristi, te će radije žizn izgubiti negoli slavno i pošteno ime; oni su dostojni imati nad sobom prosveštene voždove zašto ih umeju verno slediti, i ne samo njihovu ljubov već i počitanije steći. Serbski je blagočestivi rod najizvrsniji egzemplar takvoga čuvstva

filosofičeskoga, jer odavno znade da pravog napretka bez dobrodetelji ne ima: dobrodetelj pak iziskuje *zdravi prirodni razum*, čije gore je original-list upravo kurjak iz naše basne! Lisica nas opet podseća da poput sunca na nebu tokmo oni narodi sijaju koje slovesna duša krasi, daklem – da bez nauke i pismenosti obšte niko se neće božestvenim vencem besmertija ovenčati (kromje našega kurjaka, opet, jer taj bez par fićoka vina i po holbe rakije osvanuti ne može!)…

XIII

5. Путь.
Два пути зриши тѣсный прораны
Овъ терніе сѣ цвѣтами устланны
Бѣжаѣ ако пу к погибѣ широкій
Радости веде тѣсѣ и жестокій.
Єдінъ.

VUK PROTIV KRALJA PONOĆI, ILITI (PO PROSTOMU): MESTO TAINSTVA OTKROVITELJNO

„Zovem se VUK – to je odvajkada znano, a znano je i da svaka noć punog meseca pripada meni. Zašto onda onaj lažni boljar naziva sebe Kraljem Ponoći, kada je svaka ponoć takođe moja?! Odvajkada je, dakle, znano da sam pravi Kralj ja: Kralj Snova, Kralj svih Privida, Kralj bez krune ovenčan Maštom kao najblistavijom krunom. Godinama i decenijama, možda čak i vekovima čekam današnju noć: mesec je pun, moje verne utvare spremno lelujaju u blizini, sve se mora završiti za manje sekundi no što srpski jezik ima reči!"…

Tako je otprilike razmišljao naš junak uoči najvažnijeg zbitija u svome životu. Pošto je biće konteplacije u njemu uvek davalo prednost čoveku akcije, misli mu nije remetio plan Ukletog Zamka koji je raširio na stolu: beše to jedna od najbogatijih duhovnih riznica na svetu! Ponovo je rezimirao sve detalje planirane akcije, a zatim pregledao naoružanje. Videlo se jasno kao na dlanu: Kralj Snova, Kralj Privida, Kralj bez krune krunisan najblistavijom Maštom, naš **pravi** Kralj ništa ne prepušta slučaju jer je vrhunski majstor svoga zanata. Popio je još gutljaj-dva rakije i uputio se Tamo gde ga sama Sudbina čeka…

***

…Po nekoje vreme hoda, ugleda VUK maleni ostrov usred mora sinjega, koji na podobije kakove kamene gore bejaše, samo gdigdi pouzvišeniji bregovi i drevo gdikoje na verhovima njinim naziralo se. Zapita pervij Kralj (Kralj Snova) onoga vtoroga (Kralja svih Privida) kakovi je ovo ostrov koji kano pustinja ništa kromje suroga kamenja ne ima i skoro sasma je bezplodan?

– On je uzan – otvešta mu Kralj ovenčan Maštom kao najblistavijom krunom – obače je i toliko dugačak da ga celi dan čovek obići ne može. Vidiš li onu planinu što kao oblak očima se predstavlja: pod njom ima neki starodrevni zamak, do polovine je porušen a ot polak još je uvek čitav. Ljudi uglavnom toga mnjenija derže se da zli duhovi onde prebivaju i ukleto blago neko čuvaju. Ima ih koji su u ruševine ove otlazili, no se živi vratili nisu: u onu pak čast zamka koja je jošte cela, ni u pol dne nitko unići ne sme. Jerbo skazuju da se nešto jezovito tamo pojavljuje, a noćom i prejestestvene sveće neke goru…

***

„…Trikovi Kralja Ponoći, tog lažnog boljara koji želi da pretvori Ukleti Zamak u svoje izmišljeno kraljevstvo, te da okružen slugama i robinjama uživa u blagu koje se tamo nalazi – blagu čiju vrednost nikada spoznati neće", prokomentarisao je u sebi VUK pošto mu odmah beše jasno šta se krije iza opisanoga zamešateljstva. U svojoj podzemnoj laboratoriji (toj lažnoj kraljevini!) njegov je protivnik usavršavao načine za emitovanje netačnih informacija, programe za simulaciju bezbrojnih virtuelnih stvarnosti, genetski inženjering, kibernetiku, telepatsko delovanje na materiju i sve u tom stilu: krajnji cilj bio mu je da bezbedno realizuje svoje zločine diljem sveta, a da pri tome ne mrdne sa mesta, tj. odavde…

„…Moram ga sprečiti u tome", ponavljao je u sebi kao mantra VUK, „ali se moram i dokopati plena iz one prebogate riznice".

Iako nije bio zlikovac poput samozvanog Kralja Ponoći, on je ipak želeo da provede ostatak života udobno i bezbrižno, kao svaki bogataš – doduše, pre svega u **intelektualnom** smislu, konzumirajući duhovno blago koje mu je otvaralo svetove čudesnije od svetova iz 1001 noći. Dakle, želeo je samo da zbaci sa pleća teret svakodnevice, te da naredne godine i decenije proživi van nje – onako kako je oduvek sanjao ili u nesanicama (budan!) maštao pod imenom Vuk Stefanović Karadžić…

***

…Kad sunce već sasvim selo bjaše i mrak po dubrava između planina zacrni se, kad ni ptice više čuti ne mogahu se, kad glubočajše molčanije svud zavlada, tad polako i tiho rodi se mesec, obuče u svoju slabu svetlost sve predmete – tokmo dolove do kojih dopreti ne mogaše u crnoj ostavi odeždi. VUKU užasno predstavi se pozorište: sproću meseca senke od predmetov razna priviđenija izobražavahu, vihor olujni kao da lađu neku po moru bacaše, nekakva truba (kanoli ona Poslednja!) začu se.

– Što je tu je – rekne on u sebi – čekati ovde neću, jerbo već je čas, veće moram svoje namerenije okončati!

Kako to rekne, tako se smesta uputi usamljeni junoša naš ka Ukletom Zamku onom, al najedanput munja sevne, grom užasni pukne i jedan strašni glas povika:

– O, Kralju Snova i Privida, šta tebe u mesto ovo utvara mertvih dovede i kako se usudi onima, koji mira potrebuju, prišestvijem tvojim nemir pričinjavati?

– Ja došao nisam nikomu da nemira pričinjavam, već da delo jedno blagopolučno svršim – otvešta mudro Kralj bez krune ovenčan Maštom kao krunom najblistavijom, jerbo je dobro znao da nikakovih volšebstava ne ima koja se ne mogu razjasniti zakonima jestestvenim i filozofijom naravoučiteljnom.

– Kad se nevinim nazivaš i kažeš da nisi nam na nemir došao, to sleduj mi na mesto tainstva otkroviteljno – začu se iznova Glas, u ko-

me više nije bilo teško prepoznati neko osobito zamešateljstvo Kralja Ponoći. Pred VUKOM se otjednom ukaže nekakav starac sav u belo obučen, sa kamilavkom na glavi: u ruci jednoj držao je skiptar, a u drugoj buktinju goreću črez koju naznači mu da za njime pođe ka onome starodnevnom zdanju. Usamljenom i vrlom junoši našem činilo se da je podobnu ovoj sliku video davno, u Sremskim Karlovcima, pred ča Stevinim dvorom, ali i u salonu gde je izvoleo biti primljen pod imenom Vuk Stefanović Karadžić…

⋆⋆⋆

…Nije bilo sumnje: „starac" koji mu se zasigurno iz nekog skrovišta obraćao simuliranim glasom, da bi se potom pojavio pred njim (verovatno takođe u nekakvom u virtuelnom vidu!), bio je niko drugi do prerušeni Kralj Ponoći! Zašto ga je onda tako neodoljivo podsetio na mitropilita Stratimirovića (zvanog „ča Steva"), kod koga je preko volje bivao priman u negdašnjoj zgradi Patrijaršije? Ako prihvatimo Frojdova misao da je dete otac čoveka, onda bi se ovo moglo protumačiti kao neizbrisivi otisak manastira Tronoše, gde je Vuk Stefanović Karadžić sticao prva znanja. Ako dete nije otac čoveka, nego je čovek majka detetova – onda se naš junak suočava sa nekim od bezbrojnih trikova onoga lažnog boljara, koje mora raskrinkati kako bi njegov narod bio obasjan suncem jednostavne Logike i opšteprihvatljivog Smisla, dok se u teškim mukama ponovo rađa (nakon vekova usnulosti u specifičnom polupostojanju!)…

… Kralj Snova i Privida odmah je shvatio da je reč o njegovom sudbinskom protivniku: o Osobi u čijim su rukama ključevi prastarih riznica, gde se krije neprocenjivo blago koje on tako dugo žudi! „Tajnovitost akcije bila ti je od koristi", došapnu mu iznutra – kroz podsvest? – Kralj bez krune ovenčan Maštom kao krunom samom. „Jer očito da lažnom boljaru ovom, i pored svih zlikovačko-čarodejstvenih moći kojima je ovladao, uopšte nisu poznate tvoje namere…"

– Odakle ti takva ideja?! – zapita sad naglas VUK novog sabesednika (tj. samoga sebe).

– Pa zar nismo već na početku jasno zapisali da ti odlično znaš svoj posao? Da si pravi pravcati majstor našega zanata, koji se nadasve brižljivo pripremao i precizno (do savršenstva!) planirao kako da zauvek promeni ovaj dragi, ovaj jedini Život: koliko sopstveni, toliko i milog roda svojega?!

Osokoljen tako snažnom podrškom iznutra, VUK se spokojno kretao za starcem u belom, tj. za onim lažnim boljarom, tj. za samozvanim Kraljem Ponoći. Sa nemalim ponosom konstatovao je da se unutrašnjost Ukletog Zamka gotovo u dlaku poklapa sa planom građevine kojeg se dokopao u jednoj od svojih dobro skrivenih namastirskih pljački. Samouvereniji no ikada pre, nije nimalo sumnjao da će golemo duhovno blago za koji čas biti u njegovim rukama…

***

…Najednom buktinja ugasi se i narečeni starac kao da iščezne. Kralj snova se sad u gustoj pomrčini najde. Hoteo je i dalje napred hoditi, ali kako do kojigod vrata dojde i napipa njihov otvor, ona se s velikim zvukom zatvore! Začudi se veoma on kad ugleda i druge otvore neke, iz kojih munje sevahu i nešto podobno dušama umerših izletaše, jer takovih otvora ne beše na mapi njegovoj. I pomisli Kralj Privida svake vrste: „Gde si sad, moj Kralju bez krune ovenčan Maštom kao krunom samom?”…

…Jošte ovo on sasvim ni pomislio nije, al više glave njegove strašno zagrme i zasvetli se ceo hodnik u kome on beše kao u lavirintu; i pokaže mu se ponovo starac u istom onom odelu, držeći u ruci buktinju goreću. I obrati mu se starac verlo poučiteljno:

– Mladi čoveče, zbog neustrašivosti i domišljatosti tvoje možno ćeš u pokajanije pasti! No sleduj mi daljše, jer derznoveniju tvomu je oprošteno…

– KO mi i zašto prašta, Vaše prevashoditeljstvo? VI jeste moj pervi blagodejatelj, kojemu jedinom jesam dužan blagodariti za rodoljubivu revnost moju – ne bez pritvornosti otveštavao je, u hodu, naš usamljeni junoša. – Da me sudbina još davno nije učinila učesnikom Vašega blagodejanija, čudesna ova ovde pojavljenija umu mojemu nepostižima bi zanavek bila. Ovako, tolkovati mogu da samo neko bezčuvstven k nauci u sujeverija razna verovati može: stoga još radosnije hrlim ka ostvareniju dela mojega opštepoleznoga, blagorodnoga…

– O junošo smeli, istim bi putem nastavio i ista zabluždenija činio čak i kada bi mene samoga života lišiti morao?!

– Ne zabluždenija, Vaše preosveštenstvo, jer znano jeste da ničega prejestestvenoga ne ima i da tako jeste kako biti mora; na koncu konca: sve naizgled nevazmožno, smelom serdcu mogućno jeste! Sada Vam tainstvo moje otkroviteljno predstavljam: baš tu, iza ovih dveri, golemo blago skriveno je stolećima i ja sam nameran uzeti ga, tj. podariti ga rodu svojemu i obznaniti svetu!

Na te reči poterže VUK mač da prokrči put ne prostom silom već hitrošću umnom, ama u isti mah zbaci i starac narečeni sa sebe beli pokrov svoj i pokaza se odvažnom junoši u najistinitijem liku svome…

⋆⋆⋆

…Ono što je VUK u sledećem trenutku doživeo, teško da se može porediti sa nekim od najčuvenijih ili najčudesnijih doživljaja u istoriji ljudske vrste uopšte! Da li se slično njemu osetilo prvo ljudsko biće koje je spoznalo moć vatre; da li će se tako osećati prvi čovek koji prođe kroz Multiverzum brže od svetlosti (dakle, mimo svih zakona racionalne fizike); da li je to osećanje mogao podeliti sa besmrtnim alhemičarem koji od praiskoni stvara Kamen Mudrosti; da li, da li, da li ?…

…Odgovor na ova pitanja verovatno ćemo naslutiti ako razumemo da je naš usamljeni junoša VUK u narečenom trenutku

pred sobom ugledao **SAMOGA SEBE**! Dakle – ne svoj odraz u nekakvom čarobnom ogledalu, ne svoga dvojnika ili savršenu genetsku kopiju (sopstvenog klona!), nego **bukvalno** samoga sebe, sebe lično i personalno, stvorenje koje JESTE on sam! I koje mu se obratilo njegovim sopstvenim glasom:

– Zovem se VUK i nisam nikakav lažni boljar koji podseća na zlikovca, na tvorca beskrajnih iluzija ili, ne daj Bože, na njegovo Visokopreosveštenstvo! Ja sam istinski Kralj Ponoći, tj. Kralj Snova i Privida svake vrste, Kralj bez krune ovenčan Maštom kao krunom samom. Takav kakav sam, pođoh u potragu za najblistavijom duhovnom riznicom, za istočnikom obogaščenija jezika i naroda našega: godinama i decenijama, možda čak i vekovima čekao sam ovu noć…

– Prekini! – očajnički je kriknuo Onaj koji se jednom takođe zaputio vrletnim stazama Života, sa istim ciljem, u susret samoj Sudbini.

Njegov krik momentalno je smenila tama, tako gusta i neprozirna kakva valjda ne beše još od Postanka i kakvu nikada niko video nije. Naš junak se instinktivno zaputi ka najbližim vratima, iza kojih se – verovao je! – krilo žuđeno blago: vrata su se sada sama otvorila pred njim. Čitava prostorija sijala je od dragocenosti i on je natovario sanduke prepune zlata, srebra, brilijanata i ostalih zemaljskih bogatstava na raskošne kočije koje kao da su baš njega ovde oduvek čekale: znao je da sav taj sjaj ima prolaznu svrhu, koja postoji samo zato da bi skrila ono pravo, večno, neprolazno Blago. Četiri vranca povukla su plen i sa VUKOM koji je zaseo na mesto kočijaša, izletela iz Ukletog Zamka. Namah je ugledao vedro zvezdano nebo – učinilo mu se da nikada nigde toliko zvezda nije bilo nad njim! – i kada se potom osvrnuo oko sebe, ponovo je bio pred vratima iza kojih se krilo dvostruko blago („vidimoje i nevidimoje", kako bi se pravilnjejše izrazila Njegova Svetlost g. Stefan Stratimirović!): vrata su se opet sama otvarala pred njim, kao da su bila živa i prepoznala ga. Ponovo je usamljeni, vrli junoša natovario prepune sanduke na raskošne kočije koje su – kao i prethodni put – bile spremne za polazak. Četiri vranca zanjištala su, VUK je fiju-

knuo kroz vazduh bičem čija je drška nalikovala skiptru i kočija je strelovito jurnula u noć. Ponovo se nad njim otvorilo nestvarno nebo na kojem gotovo da nije bilo mesta za bezbrojne zvezde i on se – pomalo zbunjen – osvrnuo oko sebe, da bi shvatio kako je opet pred onim istim vratima iza kojih se krije **vidimoje i nevidimoje** blago: sada je znao – vrata će se uskoro sama otvoriti da ga puste unutra…

…I tako dalje, u beskraj: finale Vukovog životnog pohoda ponavljalo se uvek na isti način; koliko dugo je to trajalo, bezbroj dana ili čitavu Večnost – niko sa izvesnošću ne bi mogao čak ni da nasluti?! Ali je zato VUKU postalo kristalno jasno da neizmerno blago Ukletog Zamka pripada isključivo njemu, jer nikoga drugog tamo nije ni bilo: ni utvarnog starca, ni ča Steve, ni Njegovog Prevashoditeljstva (ma Ko to uistinu bio!) – nikoga ko bi mu stao na put! Definitivno je spoznao da uspeh ili neuspeh akcije koju je detaljno planirao i koja je svakako predstavljala najvažnije zbitije njegovog života, najdirektnije i najparadoksalnije zavisi od činjenice da se pokušava dokopati nečega što mu zapravo već pripada. „Dopreti do onoga što je još odavno tvoje, suočiti se sa samim sobom i preoteti od sebe samoga blago zbog kog si prošao tolike avanture, sve to nije jedan krajnje apsurdan, sholastički isprazan čin (kako bi možda običnom smrtniku izgledalo!) nego je – naprotiv – najveličanstveniji poduhvat u istoriji roda serbskoga, a možebiti i ŠIRE?!", šaputao je kao mantru VUK tokom tih beskrajnih ponavljanja, tokom tajanstvenog kruga koji bi se mogao nazvati **večni povratak Istog**. Ali i **Različitog**, u onome deliću Stvarnosti sazdanom od Materije, gde je naš Kralj-naš usamljeni junoša uspeo da se fizički susretne sa samim sobom i preotme tom Biću (tj. samom sebi!) najblistavije, najdragocenije duhovno blago iz najtajanstvenije riznice u čitavoj vaseljeni: pod imenom Vuk Stefanović Karadžić ili nekim drugim, svejedno…

XIV

259. Слава.
Что ли во дѣмъ. Sло ли или Блго
Малоцѣнно ли или Sѣдо драго
Вѣстна всѣмъ буду добраи лукава
Вса дѣла ніша: Не молчіѣо слава.
Попо.

KUPOVINA BUDUĆNOSTI

Kao u snu, kao na javi:

Zvala se Tanema, ali to joj nije bilo pravo ime. Katkad se predstavljala kao Mashundr, ali On je slutio da se iza tog imena Ona samo krije, kako njegova ljubav ne bi uznemirila njeno neponovljivo biće. Ime jeste suština i zato se gospodar Vuko ot Kladovo (jer, o Njemu je reč!) posvetio dešifrovanju Njenog: staroslovenski je znao slabo, slavenoserbski još slabije, no na ruku mu je išla okolnost što su u to doba škole forsirale učenje engleskog kao maternjeg, a serbskog kao obaveznog stranog jezika. Logično da se naš junak u vezi sa tajanstvenim imenom-šifrom najpre okrenuo nematernjem jeziku, konsultujući istovremeno slovare i rečnike (ali i *Rječnike*!) onih najdrevnijih, njemu sasvim nerazumljivih jezika.

Pravilo koje će ga docnije učiniti slavnim diljem sveta, a koje je nalagalo da treba pisati kao što se govori a čitati kako je napisano, to pravilo ovde se začudo nije moglo primeniti. Zašto, pitaće se neko danas, kada se baš to pravilo primenjuje svugde (dakle, ne samo u pravopisu!)? Odgovor je, kao i obično, jednostavniji nego što na prvi pogled izgleda, prost kao pasulj ili – još bolje! – kao *Mala prostonarodna slavenoserbska pesnarica* (iz 1814.godine): naime, ni gospoža ta koja je strastveno obuzela Njegovo serdce nije bila čitljiva shodno pomenutom pravilu, dapače – ona je više ličila na hijeroglife ili na klinasto pismo Mesopotamije nego na Svetu, večnu kirilicu! Iako se zvala Mashundr, iako se katkad predstavljala kao Tanema, iako je čak podsećala na neku vavilonsku princezu-poetesu, njeno carstvo zapravo nije bilo od ovoga sveta. Tamo

gde joj je počivala duša, nije živelo njeno telo; tamo gde je drugima bio Raj, ona je videla samo pustu pustolinu u kojoj ni jedan jedini izvor ne uspeva da poteče, ni jedan plod da sazri, čak ni Zmija ne može da izmili i iskuša svoje podanike; najzad, tamo gde je počivala ljubav, u njoj se budila Smrt…

…Ipak, gospodar Vuko ot Kladovo voleo ju je bolno i ništa ga nije moglo usrećiti osim nje same: pokrenuta je lavina, uragani su uništavali sve pred sobom, Nebo se otvaralo…

…Zbunjen pred Nepoznatim i Neizrecivim, šetao je po plafonu izgovarajući reči unazad, jezovito pišteći kao da su se vreme i prostor ukrstili, pa svemirske sirene daju znak za uzbunu. Ili je možda preciznije ako se sve opiše ovako:

ŠETAO JE PO PLAFONU, CEREKALA SE OKRENUTA NAOPAČKE. DETE U NJEMU ISPUŠTALO JE NEARTIKULISANE, NEMUŠTE ZVUKE: NEMUŠTO BIĆE U NJOJ KRETALO SE KROZ VREME I PROSTOR, POPUT SKAZALJKE NA SATU (CIK-CAK, HORIZONTALNO!). KO JE ONDA OD NJIH DVOJE ZAPISAN U *Knjizi Večnosti*, KOJA PREDSTAVLJA I *Knjigu Besmrtnika*? ZNALO SE TO ODUVEK, ALI SE I NIJE ZNALO NIKAD… PROŠLOST, BUDUĆNOST, SADAŠNJOST… ŽENA-DETE, MUŽJAK-VUK, ARHETIPSKO **ZAUVEK**. KO SE PLAŠI SMRTI, NE DOBIJA BUDUĆNOST; KO SE NE PLAŠI ŽIVOTA, POSEDUJE SADAŠNJOST; KO SE NE PLAŠI NIČEGA, IMAĆE I NEĆE IMATI PROŠLOST…

Kao na javi, kao u snu:

Tog jutra, hromi mladić uzjahao je konja i posle tri dana pristigao u Kladovo. Proleće je, godina 1811, osvit zore između snežnih planinskih vrhova koji se nadnose nad Dunavom. U Beogradu, gde su ga morili čemer i gorčina, već nekoliko godina nisu se vijorile turske zastave, ali ni one nove – u koje se sa ostalim ustanicima zaklinjao! – nisu ostvarile nadu žuđenu i pevanu vekovima unazad. „Možda bi mi lakše bilo da su mi svaki dan udarali pedeset kandžija zbog izbegavanja egzercira, nego što sam podučavao razmažene sinove serbskih glavešina za šaku soli i koru le-

ba", razmišljao je budući gospodar Vuko, ali je takve misli ipak prekidalo i nežno sećanje na poslednji susret sa Ružom, ljubljenim devojčetom svoje mladosti, koja će u njegovome serdcu cvetati i mirisati čak i kada jednom uvene.

Svuda oko varoši u koju je ujahao, pružao se bedem sa širokim šančevima, a unutra se uzdizala neosvojiva tvrđava Fetislam: kada su opkoljeni Turci položili oružje i otplovili ka Vidinu, ustaničke vojvode i harambaše ušle su u njihove domove, preuzevši ne samo bule, sablje dimiskije i dragoceno pokućstvo nego i najbahatije navike dojučerašnjih gazda. Sedeći na svilenim duvarima i ćilimovima iz Persije, pobednički su pili vino iz pozlaćenih džezvi, a rakiju iz šerbetlli fildžana iskićenih smaragdima, dok su s podjednakim guštom merkali mlađahne Vlahinje, janičarske hanume i duge puške arnautke, kubure, džeferdare i bensilave sa jarkocrvenim vezovima. Poslat od samoga Verhovnoga Vožda da bude starešina nad svim dunavskim đumrukanama, hromi mladić morao se uklopiti u takav način života, koji je bio nužan deo društvenog statusa. „Kakve dve sluškinje imade, koje ga dan i noć služe kao dve gorske vile, da bi mu na njima pozavideli i paše i age i begovi", zapisao je njegov prijatelj-pesnik, dodavši ne bez zrnca zavisti: „One ga svlače i oblače, one ga kupaju i tetoše, one mu postelju nameštaju i ležu tu zajedno sa njim". Tako je hromi mladić, negdašnji skromni pisar Praviteljstvujuščeg sovjeta i učitelj obesnih gospodičića u Beogradu, hteo-ne hteo postao Gospodar Vuko ot Kladovo. Međutim, uprkos svoj raskoši i privilegijama što su mu date, držao je kod sebe i jedno momče iz šabačke nahije koje mu je uz gusle kazivalo pjesme junačke, a on ih zapisivao u pesnarice kakove je viđao kod austrijske svoje braće Serbalja; takođe je redovno odlazio u obližnju Brzu Palanku gde je stolovao njegov stari znanac Stefan Živković i prevodio Fenelonovog *Telemaha*; najzad, sedeći na suđenjima u svojstvu predstavnika vlasti, manje se interesovao za krivdu i pravdu a više za jezik kojim su se seljaci iz ovih krajeva obraćali sudijama. Očito, u njemu je živela vera da su slasti i lasti ovoga sveta prolazne, a književna slava besmrtna…

…Duša ga ipak tišti više no kostobolja i zanavek oduzeta noga: osećaj otuđenosti među tim poludivljim ratnicima i obesnim pljačkašima, smanjiće se tek kada upozna gospožu Saru, tek obudovelu mladu kneginju čiji pokojni muž Miša Karapandžić beše potomak porodice koja je od starine knezovala Negotinom i čitavom Krajinom. Ostavši sama, ona je ostala na vetrometini novih velikaša koji mrze njeno dostojanstveno držanje, njen pedigre i njeno obrazovanje: u čitavom beogradskom pašaluku, od dvanaest sovjetnika samo jedan je pismen a još dvojica kako-tako umeju da se potpišu, dok gospoža Sara Karapandžić, iako žena, čita knjige i dopisuje se sa umnim ljudima iz svih serbskih krajeva! Za njih to je nedolično i sumnjivo, za nju – oni, takvi kakvi jesu, predstavljaju opasnost i s puno razloga ih se plaši. Mladi gospodar Vuko stoga za gospožu Saru nije samo zanimljiv sagovornik, neko prisan i blizak njenoj napaćenoj duši, nego i zaštitnik čija politička moć u tom času nije mala. Hromog đumrugdžiju, zapazio je čak i negotinski vojvoda Hajduk Veljko Petrović, kome je upravo Sarin muž svojevremeno sudio zbog pljački i nasrtanja na tuđe žene: štaviše, mladi ali već iskusni carinski vuk uskoro će postati čovek od vrhunskog Veljkovog poverenja, čak u tolikoj meri da jedan špijunski izveštaj iz tog doba tvrdi kako je u vojvodinoj privatnoj službi („in Privat Diensten des Velko Petrovic").

Hromi đumrugdžija našao se, dakle, između dve vatre: neustrašivost, beskompromisnu hrabrost u bojevima, gotovo mitski heroizam vojvode-pustahije doživeo je kao blistavi put ka besmertiju nalik Ahilejevom; s druge strane, prelepa i učena, a nadasve neobična kneginja obraća mu se iskreno, iz dubine serdca, budeći tako nadu da možda i ljubov nežna vodi istom cilju – u budućnosti. Carineći robu ne samo na obalama Dunava, nego i diljem Hajduk Veljkove Krajine, gospodar Vuko ot Kladovo shvatio je da se trgovati može svim i svačim, a novcem kupiti čak i ono što čoveku pristojnom i zdravorazumski vospitanom nikada ne bi palo na pamet. „Brate moj mili i slatka uteho moja", piše mu Sara dok on svojim poslovima putuje između Tekija i Bregova, „budi mi i dalje onaj koji si mi do sada bio: mi jesmo odeljeni, ali je moj duh vazda

s tobom i svagda si mi pred očima i tvoje reči jedini su mome serdcu melem". Na žalost, vremena što dolaze nisu sklona ni besmrtnom heroizmu, ni večnoj ljubavi, ni budućnosti – koja se, možda, i može kupiti u nekoj surovoj vučjoj trampi života za smrt, ili obrnuto?! Porta sprema završni udarac Karađorđevoj Srbiji, Srbi su već u rasulu: „sami sebe hoćedu jedan drugoga da sveršu ne rozumevajući da će tako nacija naša ostat čerez toga na celomu svetu za podsmeh i prezir i poniženije", kako lucidno primećuje gospoža Karapandžić.

Onaj koji je strogo (katkad i strožejše no što je Zakonoopisanije nalagalo!) carinio lađe, karavane i tergovce po kasabama – sada je spreman da se sa par kesa dukata zaputi ka carstvujuščem gradu Vijeni; onaj koji je smelo i nemilosrdno vojvodovao Krajinom – sada krstari drumovima i pustolinama, spreman na sopstvenu junačku pogibiju i konačni ulazak u legendu („Glavu dajem, Krajinu ne dajem!", kaže svom vernom drugu u poslednjim ovozemaljskim časovima); samo kneginja Sara usred tog opšteg rasula i bežanije ostaje tu gde jeste. Svet se menjao u magnovenju, u opštem metežu, i svako je zapravo ostajao sam: možda tek praćen sećanjima koja su kao utvare menjala obličja:

TANEMA, SARA, MAHSUNDR. NEZNANA PISMENA, JEZIK KOJI VEĆ DUGO UČI, JEZIK KOJI ROĐENJEM ZNA. BESMERTIJE SERBSKOG AHILEJA, VEČNO PROSVEŠTENIJE NJEMAČKO, BUDUĆE LJUBAVI ILI LJUBOV KOJA JE BUDUĆNOST? HLADNOĆA, DALJINA, MAGLA. POĆI DALJE, ZASTATI, VRATITI SE KUĆI?! ***ZAPISATI SVE!!!***

I u snu, i na javi…

Jednom je po hladnoći koja je ledila dah u usnama, negdašnji gospodar Vuko ot Kladovo (a sada samo VUK!) prtio stazu kroz sneg i negde u daljini pričinila mu se Ona: prekrivena izmaglicom, u beloj prozirnoj odori, nalik Snežnoj Kraljici čije je celo biće – a ne samo serdce (kao u bajkama)! – satkano od sićušnih, oštrih krhotina leda. „Ako već sneži poput pahulja po kojima se poznaje noć, ali i dan", pomislio je on, „zašto se onda ne zove Snežada, tj.

drugojačije zovoma Šeherezada (OPET TO, ALI DRUKČIJE)?”… Ova dilema ledila je i njegovo biće, pa odluči da joj priđe, ne bi li se uverio ko je uistinu ta tajanstvena žena. Kada se našao sasvim blizu, učinilo mu se da prepoznje Njen lik; stoga je, po navici, promrsio kroz brke:

– Klekni!

Kao da je nimalo nije zbunilo izgovoreno naređenje, poslušala ga je krotko i – naizgled takođe po navici?! – počela da mu raspasuje kaiš, otkopčava šlic i nestvarno vrelim jezikom pomera njegove vunene zimske gaće u stranu, kako bi došla do svog malenog božanstva.

– Brže, kujice – nastavio je da mrsomudi on – progutaj ga i popi smesta, celog, neću da ni jedna kap iscuri!!!

– Ne mogu tako, Gospodine moj: moram ga malo bolje upoznati i ako mi se omili pa ga usvojim, onda će ići lako… iliti: kliziće kao po loju!

– Kako da ga **usvojiš**?! – bio je zaprepašćen onaj koga je nazvala svojim Gospodinom.

– Kao malu bebu, Gospodine, Gospodaru i Učitelju moj….

VUKU se to nikako nije svidelo, iako bi nesumnjivo raspalilo mužjačku maštu nekog drugog, jednostavnijeg i prostijeg. Vukovi nisu bili isto što i krmače, koje su rado proždirale svoj okot: naprotiv, oni su prema vučićima imali posve drugačiji odnos. Tako je, recimo, sam negdašnji gospodar Vuko ot Kladovo u nekoliko navrata zaboravljao imena svoje bezbrojne žive i mrtve dece, ili pak želeo da im sa dalekih putovanja pošalje pare – ali (svedoči njegova prepiska!), nikako se nije mogao setiti adrese na kojoj sa majkom u carstvujuščem gradu Vijeni stanuju; zato je valjda i bilo logično da onako bratski i panslavistički ponudi jednom bezdetnom ruskom grofu svoje novorođenče na prodaju! Dakle, beše on nežni otac i brižni roditelj, pa ga je upravo stoga zgrozilo to što ona koju je u mislima nazivao Snežadom pokazuje spremnost da usvojenu bebu halapljivo proguta i popije do dna! Da li je ta žena ipak bila priviđenje, da li su ga Tanema, Sara ili Mashundr kušale na taj način, da li zaista NOMEN jeste OMEN ili pak svi mi jesmo samo

Senkine senke senka (što reče besmrtni Seneka, čije ime je i samo predstavljalo suštinu Senke)?!

Iznenada je primetio kako se sneg oko njega prejestestvenom brzinom topi, kako se umesto zime u hipu promalja blago premaleće, a ovo opet – dok je trepnuo – postaje nesnosno vrelo leto. Zbunjen pred Nepoznatim i Neizrecivim, poželeo je da se dokopa sigurnosti plafona po kojem je onomad šetao i na kojem je usnula Mudrost. Međutim, odatle se sada moglo sagledati nešto sasvim drugačije:

PUSTINJA, PIRAMIDA, SENKE. ŽENA-DETE SATKANO OD SAMOĆE. VETAR, MUZIKA, NEBO. RAZIGRANA KOSA, TELO KOJE DUŠA OKREĆE I VRTI POPUT ČIGRE, MRAMORNI LAVIRINTI. ONA, ON, SVE(T). „PRONAĐI ME", NEMUŠTO VELI ONA, „ČITAVU VEČNOST ČEZNEM ZA TIM". NEPOMIČNOST, POKRET, NESTAJANJE. MOĆNI MONUMENT, ČOVEČJI LIK, OČI SRNE. „SAMO PRUŽI RUKU", ŠAPUĆE NEVIDLJIVI GLAS, „I OSTVARIĆEŠ NJEN SAN". TAMNINA, DODIR, SJAJ. SIĆUŠNA PRED NJIM, NADKRILJEN NAD NJOM: PRIBLIŽAVANJE-UDALJAVANJE. LEBDE PRAZNINOM, ALI ONA SAD ZNA DA JE TU: NJEN MUŠKARAC, ISKONSKI VLADAR, NJEN BOG. DESTINO? DESTINO. ***DESTINO***!!!

I na javi, i u snu…

– Tanema, Mashundr, Sara, pa čak i Snežada – svedočiće kasnije gospodar Vuko ot Kladovo – nijesu iskvarene serbske riječi kakovima se braća naša u Austriji i Njemačkoj služe. One su još našijeh predaka dar, jere su i čeljad koja ih kao ime nose – takođe od davnina! Ali DESTINO…moja ljubov koja će mi dovijeka žariti serdce…DESTINO…drugojačije TO biva…

Svo blago ovoga sveta, svi srebrnjaci i zlatnici koje je na đumrukani trpao u kesu, pa čak ni besmrtna spisateljska slava ne mogu mu darivati ono što može ovo čudesno devojče: znao je to dobro poverljivi hajduk-Veljkov carinik, a još bolje je znao da mora naći način kojim će kroz Nju zadobiti budućnost. Doduše, nije baš sa-

svim razaznavao koju je od njenih emanacija voleo najbolnije, ali DESTINO nije bila lak plen za jednoga VUKA, čak ni tako iskusnog i veštog kakav je On bio. Da li je budućnost u Jeziku, ili u Ljubavi, ili u Ljubavi Jezika i Jeziku Ljubavi – čija mu je vrata otvarala DESTINO?! Kupiti vreme od večnosti nije isto što i kupiti kilo čvaraka na kladovskoj pijaci ili tek upecanog šarana na obali, pokraj njegove kancelarije! Kupiti vreme od Večnosti bilo je još teži posao, a najteži – kupiti Vreme od Večnosti!!! Pošto se u dnu svoga bića plašio smrti, dumao je on i dumao, ama nije razdumao ništa.

Brčkajući se tako jednoga jutra u Dunavu, dok su se Kladovo i čitava Veljkova krajina tek budili, spazio je zlatnu ribicu koja je plivala pravo ka njemu. Nije to bila zlatna ribica od onijeh što junacima bajoslovnih skazki ispunjavaju tri želje, ali je u njoj ipak bilo nečega zlokobnog: zlatna a masna, masna a strasna, strasna a jasna! Privid – istina – želja? Kap vode na dlanu, nevidljiva po danu?! Ne imajući drugoga izlaza, zapjevao je gospodar Vuko ot Kladovo onu staru narodnu: „Mutna reko, ej dubino: jel' mi život tako tek'o, da ne spoznam ništa fino?"…

…A negde od gore, sa nebesa, kao iz Budućnosti, zaorio se umilni ženski glas:

– **DESTINO**!!! Sasvim obično ime za jedno tako neobično, unikatno devojče… na staroslovenskom ili engleskom, na prostonarodnom serbskom jeziku ili na jeziku hijeroglifa-svejedno!

XV

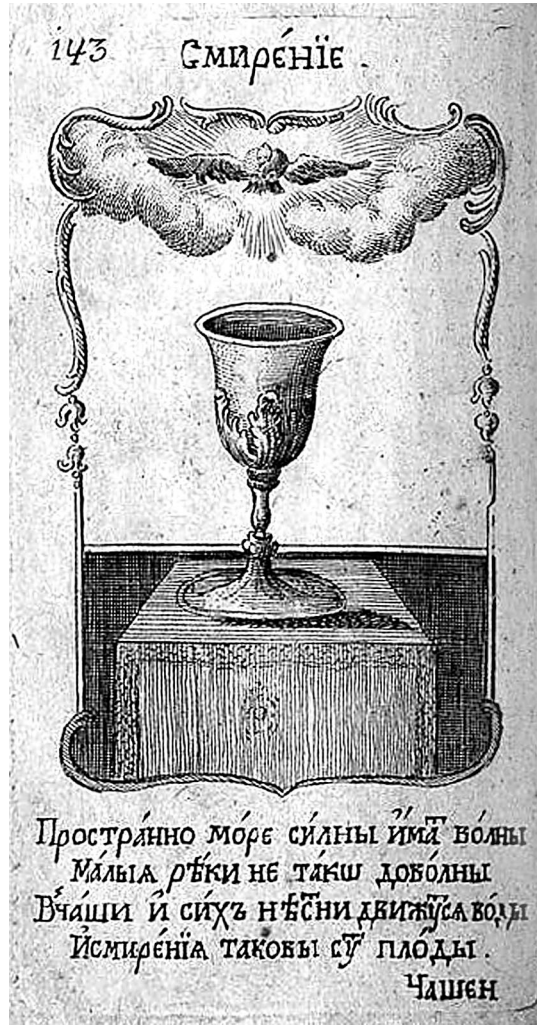
143 Смирѐнїе.
Простра́нно мо́ре си́лны и́ма̄ во́лны
Ма́лыа рѣ́ки не та́кш добо́лны
Вчаши и́ си́хъ нѣ̄сни движӯся во́ды
И́смирѐнїа таковы сӯ пло́ды.
Чашен

CARSTVUJUŠČI GRAD VIJENA

Kada je prvi put došao u Beč, Vuk Stefanović Karadžić ni slutio nije da će pola veka kasnije tu i umreti. Šta o tome kažu dokumenti iz onoga vremena? Šta svedoci koji su tamo živeli ranije ili kasnije? Šta pisac ovih redova, koji ne respektuje ni dokumente ni svedočanstva savremenika – a posebno ne onih zakasnelih na sam početak ove neobične **tragedokomedije**?!

Ono što pouzdano znamo, jeste da su Srbi posle Velike seobe ovaj grad doživljavali kao **realnu** prestonicu: ona još realnija, mitska, zapisana u kolektivno-nesvesnom i mašti, bila je negde Drugde (negde u Nebeskoj Srbiji). Unutar Beča je, pak, postojala svojevrsna „mala prestonica" srpskog naroda u Austriji, koja se najpre zvala *Commisio in Illyricis et Banaticis*, potom *Ilirska dvorska deputacija*, te na kraju *Ilirska dvorska kancelarija*. Čak i kada je ova poslednja ukinuta, pod pritiskom Mađara koji su nastojali da Srbima upravljaju u okviru Ugarskog namesničkog veća (da li su u tome uspeli-druga je priča?!), Beč je za naše pretke bio i ostao CARSTVUJUŠČI GRAD VIJENA, pravi kulturni i politički centar u kojem je bilo normalno štampati srpske knjige i pokrenuti dnevne novine **serbske**, ali sa imenom grada u podnaslovu: „Novine serbske iz carstvujuščega grada Vijene" (1813. godine). Naravno, nije sve bilo samo u tom, nazovimo ga „pozitivnom" znaku: isti ovaj grad (tj. njegov dvorski špital) bio je 1689. mesto gde je arestiran nesrećni grof Đorđe Branković, samozvani naslednik srpskih despota i pisac čuvenih *Hronika*; i sledećih desetak godina on će provesti ovde, zatočen – ali sad u gostionici „Kod zlatnoga medveda", odakle će 1702. poći na svoje konačno putovanju u Heb. Ta-

mo će, izgnan i doživotno utamničen, dovršavati pomenuto delo kojim je – uz vrhunski istorijski i literarni dar! – iskazao i svoje političke ambicije: da postane despot južnoslovensko-balkanskog ILIRIKA, vezanog za austrijsko carstvo.

Vukov književni prethodnik u Beču, Dositej Obradović, beleži u svojoj autobiografiji kako mu je šest poleznih i radosnih godina provedenih u carstvujuščem gradu prošlo za tren, kao šest dana. Za razliku od svog nesuđenog učenika, poznanika iz Praviteljstvujuščeg sovjeta, serbski Anaharzis posebno apostrofira urbani Beč i njegov kulturni život: „Redut bečki, koji je oglašen na svetu, komedije, opere talijanske, muzike, carske biblioteke, sve ove vesele i polezne zabave mogao sam uživati i uživao sam kako god jedan od velike gospode". Mladi emigrant iz poražene Karađorđeve Srbije, već od samoga doseljenja neće težiti takvom kontekstu – naprotiv: njegova prva adresa je u predgrađu Landštrase, a ne u centru gde je katedrala Svetoga Stefana i skromna pravoslavna crkva Svetog Georgija blizu nje. Upravo u ovoj crkvi slavni serbski prosvetitelj, kao „papa Dositeus", krštavao je grčku i srpsku decu, pristižući posle par minuta hoda sa starog gradskog trga Flajšmarkta, na kom je stanovao. Landštrase je i inače predstavljao omiljeno odredište srpskih došljaka jer nije bilo toliko strano duhu varošica i palanki iz kojih su pristizali: svakako da su se tu osećali bolje i prirodnije nego u strogom centru, oko katedrale, prepunom srednjoevropske gradske živosti i običaja na koje će tek morati da se naviknu.

Iako su mu u ušima još odzvanjali prodorni zvuci poštanskog roga što su ga danima budili u kutku diližanse kojom je kroz mećavu putovao ka Beču, VUK se odmah nakon iznajmljivanja stana u Rohusgase (negde između gostionica „Crveni petao" i „Dobri pastiri") bacio na pisanje. Pisao je o onome što ga je najbolnije tištilo: članak o istoriji Karađorđevog ustanka i njegovoj propasti, koji je želeo da štampa kao novogodišnju čestitku Voždu za 1814, naravno u tek ustanovljenom **ognjištu narodnom** – kako su novopokrenute „Novine serbske…" nazivali njegovi prijatelji, urednici pomenutih novina, Dimitrije Davidović i Dimitrije Frušić.

Zahvaljujući tom nikada objavljenom članku, on se upoznao sa tadašnjim austrijskim carskim cenzorom slovenskih knjiga i dvorskim bibliotekarem Jernejem Kopitarom, koji je – kao negdašnje seosko dete i gorenjsko čobanče! – takođe rado svraćao u Landštrase, posebno kod „Crvenog petla"…

***

…Đavolji kas, njištanje kroz noć, udarac kopitom o zemlju. Zemljotres ili otvaranje Druge Stvarnosti, satkane od maštarija, Duha, beskrajnih izvora Jezika?! Šetao je po plafonu: okrenuta naopačke ka podu sobe, otkrivala je grudi željne moćnog dodira i nečega JOŠ…

…Čovek i ČOVUK: igra reči, Svetlost i Tama, praiskonske sile?! ČOVUK pruža čovekoliku šapu u visinu; čovek svoje vučje kandže nadole. Zvuk grmljavine, tišina smrti: san Drugog rađanja. Da li je gore isto što i dole? KOJE je Ogledalo KOJEG?

…Sedela je na podu: okrenuti naopačke, ka plafonu sobe, čovek i ČOVUK željno posmatraju biće iznad (ili ispod?) sebe. Platinastoplava griva koja se spušta između lopatica, duž leđa, preko kukova i struka, odakle se prepliće sa bujnim crnim repom. Odnapred: naga žena-dete; odnazad – prekrasna linija nogu, obraslih dlakama i gracioznim kopitama umesto stopala…

…Čovek i ČOVUK: braća, roditelji, preci?! Biće koje posmatraju njišti. Krilima imitira kas…

***

Učeni Slovenac odmah je osetio talenat i energiju mladog emigranta, koji je – iako samouk! – nosio u svom sećanju živu riznicu svega onoga o čemu su maštali i pisali Ruso, Herder i niz učenih Evropljana zadojenih njihovim idejama. Brzo je razbio negdašnju Vukovu nesigurnost u vezi sa vrednošću narodnih umotvorina: ne zaboravimo, samo nekoliko godina ranije – kao karlovački đak! – ovaj je mislio da se eruditni profesor Lukijan

Mušicki sprda sa njim i njegovim zemljacima, tražeći da mu takve umotvorine zapišu. Ne zaboravimo ni to da se sve ovo odvijalo u trenutku kada u Beču žive jedan Betoven i Štraus, jedan Grilparcer, Šlegel i Lenau (ostale literate da i ne pominjemo), i kada su se baš u našem carstvujuščem gradu okupili evropski velikaši da skroje nove mape nakon Napoleonovog poraza. Sve to, pa i mnogo više od toga, Kopitar dobro zna; sve to budućeg velikog srpskog književno-jezičkog reformatora gotovo uopšte ne zanima: jedanput osokoljen na akciju u oblasti koju je izvrsno poznavao, nije se obazirao naokolo nego je smelo išao napred – sopstvenim putem!

Ređale su se knjige, koje su stranci bolje prihvatali nego njegovi sunarodnici. Međutim, i među sunarodnicima je broj njegovih pristalica polako rastao, posebno kada su mu podršku dali Gete, Grim i niz drugih književnih uglednika, uključivši i najrespektabilnije naučne institucije diljem Evrope. Sve vreme Jernej Kopitar je u off-u, iako iz njegovih poverljivih izveštaja austrijskom dvoru (tj. nadležnima za **takva** pitanja!) saznajemo da su mu planovi bili mnogo širi od lingvističko-literarnih: na kraju krajeva, ni pronicljivom Karadžiću neće uskoro promaći delikatni politički (često i policijski!) kontekst njegove nacionalno-kulturološke misije! Ipak, ovo dvosmisleno prijateljstvo i saradnja potrajaće narednih decenija, ponekad u sasvim jasnim koordinatama, a ponekad i obavijeno velom tajne, nedorečenosti – kao nekakvom mističnom, demonskom izmaglicom. VUK i Kopitar tako se pojavljuju kao arhetipski srodnici, kao braća različitih obeležja ali istih sudbinskih ciljeva, kao očevi i majke (u isti mah!) jednoga sna i jednoga novog rađanja. Kao DVA LICA ISTE SUDBINE, kako će NEKO veoma značajan jednom – no sasvim drugačijim povodom – zapisati.

Vuk Stefanović Karadžić prihvatiće Beč kao svoj dom tek dve decenije nakon prvog dolaska tamo, kada shvati da Srbija još uvek nije spremna niti za njegove ideje niti za njega samog: kada konačno shvati da je gorak ukus tuđeg hleba bolji od poniženja i smrti, koje se nad njegovom glavom neprestano nadnose u domovini. Međutim, čak i kada u carstvujuščem gradu zasnuje porodi-

cu, čak i kada postane slavan, čak i kada dođu mnoge počasti, on će i dalje živeti u srpskom a ne u nemačkom jeziku, kao što će duhom biti više u Srbiji nego u Austriji: najzad, kao što će se i usred Evrope okružiti prevashodno sunarodnicima, održavajući retke stvarne (no češće epistolarne!) kontakte sa inorodnima. Tokom pola veka življenja u Beču, on je promenio dvadeset i dva stana, više sirotovao no bivao materijalno bezbedan, pa ipak je upravo ovaj grad pretvorio u centar srpske kulturne reforme, čiji je on bio stožer i kome se stoga odlazilo tamo na poklonjenje (kao nekakvom književnom patrijarhu-Bečliji!). Jernej Kopitar je, sa svoje strane, sve do smrti bdeo nad VUKOVIM boravkom u Habsburškoj prestonici, tačnije: starao se da ovaj trajno ne napusti Beč jer bi tako propali i njegovi slavističko-politički planovi. Iako je imao mnogo razloga da egzistencijalnu sreću potraži drugde, štićenik učenog Slovenca dobro je osećao da bez njegove podrške intelektualno i literarno neće uspeti, pa je dobrovoljno prihvatao da bude svojevrsni talac sredine koja nije uvek bila baš gostoljubiva prema njemu… Kako je i sam isticao u pismu jednom prijatelju, koji ga po ko zna koji put (1840. godine) poziva u Srbiju: „Ne živim ja ovde što mi je ovdašnji život miliji od tamošnjeg, nego zato što odavde svome narodu srpskom na veću polzu mogu biti, jerbo ja ni u Beogradu ni u Kragujevcu niti u najmanjem selu Srbije ne bih mogao bolje i mirnije raditi svoje književne poslove…”

***

…Telo, Duša, Duh: ono što je od mesa, VUČJEG je porekla i pripada toj (htonskoj?)sorti. Ono što je od zvezda, svojstveno je ČOVUKU i pripada njegovoj Duši. Ono što je od Duha Božjeg, po Njegovoj je slici i pripada samom Ishodištu (tj. Uviru?) Vaseljene…

…Svet je, dakle, najveći i stvoren je prvi: tek potom rađaju se muškarac i žena. Žena je bliža Svetu, a muškarac Ženi. Vrhovni Božanski princip traži da postanu jedno Biće, čovekoliko i večno, samo u sebi i samo po sebi…

…Tako dolazimo do Božanskog Hermafrodita, koji je vrhunac Dela. Tad Dvoje čini Jedno, tada je spolja istovetno onome unutra, a gore je kao dole. Tada se ne čuje ništa, tada se ne imitira ništa: tada smo sopstveni Tvorci i Sve(t) počinje od nas…

…Zar ČOVUK nije savršeniji od sopstvene polovine?! Zar demonske sile ne uzmiču pred Savršenstvom? Zar nije koren Života nepojamno duboko (u vremenu koje nam i prethodi i sledi), zar nije Smrt neizrecivo daleko (u vremenu koje nam, takođe, i prethodi i sledi)?!…

…To biće na plafonu, tj. Biće na podu sobe, ukazuje na Poreklo i podseća da NIŠTA ne postoji bestelesno. Ukazuje na Jedinstvo i Put kojim treba poći ukoliko želimo u Carstvo. Ko ne spozna ove znake, ostaće zauvek na Zemlji (čak i duhom i dušom!)…

***

Carstvujušči grad Vijena živeo je burno polovinom 19. veka, iako istoričari tvrde da je to doba apsolutističke vlasti, dakle doba neslobode i gušenja raznolikih naciona: valjda otuda i potiče otrcana fraza o Austrougarskoj monarhiji kao „tamnici naroda" ?! Pitanje glasi: kako je usred takve tamnice mogla da se rodi nova (vukovska) srpska književnost i inicira čitav južnoslovenski kulturni preporod? A podpitanje nameće sama logika navedenog pitanja: zašto baš u to doba more znamenitih Srba živi u Beču ili se komotno zadržava u njemu, na proputovanju ili iz nekih drugačijih razloga (poput svrgnutog kneza Miloša i prestolonaslednika Mihajla Obrenovića)?! Zašto Meternihova – ili kasnije Bahova – policija nije na neki način eliminisala iz prestonice elitu jednog, očito ne sasvim prijateljski nastrojenog naroda?!

Odgovor na to nećemo dati ovde, mada se on jasno naslućuje.

Ako bismo takva i slična pitanja postavili Vuku Karadžiću, on bi svakako priču okrenuo ka narodnom stvaralaštvu i sopstvenom radu, praveći se nevešt pred spoljašnjim prilikama: ovu školu on je izučio još kao momče usred dahijskih zuluma, potom je usavršio u

Karađorđevom ustanku, a posebno u državi koju je Njegovo Sijateljstvo (Kodža-Knjaz) tek stvaralo. S druge strane, najvažnije borbe koje je on lično vodio – vodio je protiv svojih sunarodnika (od mitropolita ča Steve i Matice srpske, preko Vidakovića i Joakima Vujića, pa sve do Sterije, Jovana Hadžića i inih): beše to pravi građanski rat u srpskoj kulturi, zapravo neizbežan u svakoj kulturnoj revoluciji. Šta je ostalo posle bitaka, osim gorkog ukusa pobede – ako u TAKVIM bitkama pobeda i poraza uopšte ima?! Mladi sledbenici-bečki studenti, sa „Ludim Brankom" Radičevićem i učenim Đurom Daničićem na čelu; oni koji su ga poštovali, imajući više rezervi no zanosa za njegove ideje (Sima Milutinović Sarajlija, Jovan Subotić, Ljuba Nenadović…); Ilirci sa kojima je potpisao čuveni književno-jezički dogovor u nadi da će to doprineti južnoslovenskom jedinstvu (nikako samo kulturnom!), a od toga jedinstva koliko sutradan bilo je manje no što su i najcrnji pesimisti mogli očekivati (o narednom veku da i ne govorimo!)?!

Ostale su samo knjige, ostala je priča o tim davnim zbivanjima, ostao je mit nalik onome iz narodne poezije i proze koja je našeg literatu proslavila i dala mu osnovu za čitav reformatorski rad. Da li se čuvena 1847. godina, kada je po **zvaničnoj** istoriografiji „pobedio" novi književno-jezički pravac, uistinu dogodila?! Ako jeste, moramo konstatovati da savremenici toga nisu bili svesni: kao da (na primer!) akteri Prvoga srpskog ustanka nisu primetili važnost 1804. godine, kada je on započeo?! Zašto je Branko (čije *Pesme* izlaze te 1847!) umirao nekoliko godina docnije usamljen, duboko razočaran u svoga duhovnog oca (Vuka Stefanovića Karadžića) – kako svedoče najbliži pesnikovi prijatelji; zašto se Njegoš – čiji je *Gorski vijenac* takođe objavljen iste godine – do kraja života srdi na Vuka, ne štedeći katkad ni najgrublje reči i pretnje; i t.d, i t.sl? Zašto se neartikulisani VUČJI urlik nadvija nad tom **zvanično** idiličnom slikom, zašto neka zla kob prati sve glavne glumce tog čudnog teatra senki, zašto autor ovih redova često pominje osakaćeno božanstvo naše stare religije (koje je i vrhovno i demonsko u isti mah)? Na jedno mnogo profanije ZAŠTO možemo ipak dati jasniji odgovor, citirajući najkompetentnijeg novi-

jeg Karadžićevog biografa: „Tada je on bio već napaćeni šezdesetogodišnjak: plašeći se bede u starosti, još više no pre mamili su ga novac i bogatstvo. Kao da se u njemu ponovo probudio carinik i trgovac koji je sticao dukate u Hajduk-Veljkovoj Krajini. Samo ovoga puta roba za razmenu nisu bili so i pamuk već stare srpske knjige i rukopisi. Listovi ispisani ko zna gde na pergamentu ili običnoj hartiji, srbulje štampane na Cetinju, u Mlecima i posvud gde su se srpskoslovenska jevanđelja, oktoisi, psaltiri i liturgijski tekstovi mogli posle Gutemberga štampati. Paketi sa ovakvom robom uglavnom su stizali na magarcima, preko balkanskih vrleti, u Boku, a iz nje brodovima prosleđivani u Trst (najvažniju srpsku pomorsku luku tog vremena): odatle su poštanskim kočijama dolazili u Landštrase čuvenom serbskom spisatelju i učenjaku, da bi ih on po ugovorenoj ceni slao na konačna odredišta (Moskva, Berlin, i t.d)"…

…Tako su prolazili dani i meseci, tako su se smenjivali svetli i tamni praznici, tako je konačno svanula i nova revolucija – ovoga puta ne samo srpska (poput one začete 1804) nego evropska (1848!) – koja naravno neće mimoići ni Beč…

***

…Okomita litica, ambis, pun Mesec. Osvetljeno stvorenje ispušta nemušti urlik. Ka nebu, ka noći, ka paklenim slikama koje ga pohode. Kurjak je jak samo u svojoj osami. Čak i sa slomljenom šapom. Još više – bez nje…

…Prepoznajemo ga: stari VUK, kurjački car, onaj Hromi koji je najmoćniji i koji je đavolji blizanac. Sveti Dabes sa mitrom na glavi, u ogrtaču koji bi mogao zakloniti svu vidljivu vaseljenu i jednim pomicajem preobraziti je u njenu nevidljivu bliznakinju. Krzno protiv uroka?…

…Vrh litice, mesečina, zavijanje nad ponorom. Ko drugi ima pravo Gospodnje na sve što mu gladna utroba poželi, na sve što njegove ***oči uma*** *vide kao SVOJE, na sopstvenu teritoriju koju obeležava*

magijskim radnjama?! Metež sveta je daleko, u prostoru i vremenu, u dimenzijama IZMEĐU…

…Čeka li to stvorenje svoju obrednu večeru, koju mu u vučje dane poklonici prostiru i smesta nestaju bez traga? Tri vražje dlake na licu, tri belega na očnjacima, tri sile koje ga prožimaju večno. Neko prikiva i bode njegovo ime, tj. Njega: ali samo ON zna gde je skriveno blago…

…Urlik što para svetlost više nije nerazumljiv. Jasno se objašnjava jasnijim, nejasno – još nejasnijim: ***između*** *se čita i piše mimo magijskih radnji. Beše li isprva Slovo, beše li isprva Reč, kome od dva Boga pripadaše Jezik?*

…Da li je Razum božanski ili je drugačijeg porekla? Gde je njegovo gnezdo, gde šuma u kojoj se izleće iz Njega i nastavlja sopstveni Put?! Zašto baš na tom najuzvišenijem vrhu vukoobrazno stvorenje želi da ostavi neizbrisivi trag: znakovlje ČOVUKA, tragove sopstvene vrste?…

…Kad će se roditi Sunce – naličje crnog Meseca; imaju li Njegovi obredi svrhu, ima li Njegova vera decu? Čije je kopito udaralo o zemlju na samom početku: koja se Druga Stvarnost otvarala (možda)?! Zašto je šetala po plafonu, zašto je sedeo na podu?…

…ZAŠTO bez odgovora, bez Logosa i Smisla, isto je što i NIŠTA…

***

…Revolucija u Beču ugasila se brže no što je planula: ni nalik onoj srpskoj, ni blizu snovima koje su romantični duhovi snevali, daleko od nade da će balkanski Pijemont pokazati ujediniteljsku snagu. Štaviše, tokom te 1848/1849. čak i jedan od vodećih mladih intelektualaca našeg kulturno-revolucionarnog kruga, budući univerzitetski profesor Đura Daničić, živi od prevoda usmenih ili pisanih ćaskanja (pa i burnih rasprava!) kneza Miloša i njegove bečke ljubavnice Ane Rafelsberg – umesto da revolucionarno dela! Njegov učitelj i literarno-lingvistički idol štedi novac radi kupovi-

ne imanja u rodnom Tršiću, ređajući usput sve nove titule i priznanja iz učene Jevrope: postaje dopisni član Berlinske akademije nauka, Akademije nauka u Petersburgu i Ruskog geografskog društva; izabran je za počasnog člana Afričkog instituta u Parizu, dobija brilijantski prsten od ruskoga cara i viteški krst Franje Josifa od austrijskoga ćesara; i t.d. i t.sl. Razvija i širi svoje – još odranije dobro utemeljene – međunarodne veze: tako ga već u proleće 1850. zatičemo u Beogradu, gde zajedno sa kćerkom Minom čeka gospođu Ker, koja je prevela Rankeovu (i njegovu) „Die serbische revolution" na engleski i vodi je po Srbiji, čija neobičnost više zbunjuje no oduševljava ovu spisateljicu – kao i samoga Getea srpska junačka epika, nekada…

Njegova reforma i dalje nije zvanično prihvaćena u Srbiji, ali on uprkos tome intenzivno radi na drugom izdanju *Srpskog rječnika* (znatno proširenom i usavršenom!), uveren da mu je to životno delo. Iako je u carstvujuščem gradu Vijeni okružen novim generacijama književnika i naučnika koji izuzetno poštuju njegove knjige, poznata družbenica starosti (**nostalgija**) ne da mu mira. Sve češće se otiskuje put zavičaja i svakoga proleća uoči Đurđevdana (svoje slave) dolazi u Srbiju, katkad – prema svedočenju najbližih – „sa suzama koje se kotrljaju niz njegovo sedinom ukrašeno lice". Međutim, oni svedoče i o tome kako Vuk na pragu sedamdesete godine života sve grabljivije i nezasitije kupuje zemlju, čak i na javnim dražbama gde dužnici u bescenje prodaju njive, livade i voćnjake; tako kupuje i ogromno imanje Lagator kraj Loznice, koje tretira kao svoj spahiluk i iz dalekog Beča šalje precizna uputstva o tome šta i gde da gaje tamošnji (tj. njegovi) nadničari. Lagator je doživljavao ne samo kao zadovoljenje nekih svojih potisnutih strasti (da li samo onih posedničkih?) nego i kao budući mauzolej: želeo je da ga upravo tamo jednom sahrane. Planove mu je pokvario sin Dimitrije, sklon kocki i dugovima koje su iziskivali njegovi raznovrsni poroci. Iako naizgled zvuči ironično, možda je i bolje da se sve tako zbilo: grandiozne pojave kakav je VUK, sudbinu retko ostvaruju baš onako kako je zamišljaju i u tome je deo njihovog tragizma kojem se budući naraštaji dive. Zar su bolje prolazili Ka-

radžićevi slavni sunarodnici, takođe kraće ili duže žitelji carstvujuščeg grada Vijene: od Zaharija Orfelina, preko Dositeja, pa sve do već pominjanog Branka Radičevića, Zmaja, Laze Kostića ili Miloša Crnjanskog?!

Pošto **narativna istina** zahteva dublju analizu, zanemarićemo navedene spekulacije, anegdote i fakte, da bismo nastavili priču tamo gde logično vodi: ka samom kraju…

***

…Đavolji kas, njištanje kroz noć, udarac kopitom o zemlju. Zemljotres ili otvaranje Druge Stvarnosti, satkane od maštarija, Duha, beskrajnih izvora Jezika?! Šetao je po plafonu: okrenuta naopačke ka podu sobe, otkrivala je grudi željne moćnog dodira, i nečega JOŠ?!

…Čovek i ČOVUK: igra reči, Svetlost i Tama, praiskonske sile?! ČOVUK pruža čovekoliku šapu u visinu – Čovek svoje vučje kandže nadole. Zvuk grmljavine, tišina smrti: san Drugog rađanja. Da li je gore isto što i dole? KOJE je Ogledalo KOJEG?

…Sedela je na podu: okrenuti naopačke, ka plafonu sobe, Čovek i ČOVUK željno posmatraju biće iznad (ili ispod?) sebe. To biće pripada ***samo*** *jednome od njih: Onome u čijim šapama kao da nestaje, Onome u kojeg – shodno alhemijskim spojenim sudovima! – uliva svoju Energiju i tako od dvoje nastaje Jedno: bezvremeni, besmrtni Božanski Hermafrodit…*

…Bezvremenost, Besmrtnost: VREME?! Da li je zato baš Njemu podarila džepni časovnik? Da li je želela da ga tako vazda podseća kako za njih dvoje (tj. za njih JEDNO) vreme ne postoji? Ili ono ne postoji uopšte?! Ko bi to pouzdano mogao znati?! ČOVUK, Čovek-Kopitar ili možda samo ona, neponovljiva DESTINO?…

***

„Vide li vučine gde nadmudri matora lisca", često je govorio svrgnuti Kodža nakon bečkih susreta sa svojim negdašnjim dvor-

skim istoriografom. Ali je katkad gotovo razneženo menjao ton, konstatujući kako su sada (krajem šeste decenije XIX veka) obojica već stari ljudi i dugogodišnji prijatelji (?!), te da stoje kao usamljeni tamni hrastovi među svežim stabljikama koje bujaju i prete da ih nadrastu. Njegova „vučina", i sam katkad ophrvan protivurečnim emocijama, valjda je baš zato uputio 1857. neobično pismo „dugogodišnjem prijatelju" (koji je davno, dok beše vladar, zapravo hteo da ga smakne!), sa još neobičnijim stihovima:

„…Zemljaci, vrsnici:
Veliki ljudi,
On veći od mene…
…A u potomstvu spomen naš
Zajedno će nam ići…"

Možda je iskusni VUK naslućivao da će već sledeće godine Srbija kneza Miloša vratiti na presto, te da će on opet (naivno kao kad beše mlad!), vođen starim prosvetiteljskim nadama, napustiti carstvujušči grad Vijenu i pokušati da svije gnezdo u Beogradu. Čak se i nastanio na Terazijama, preko puta kneževog dvora, napustivši neuporedivo udobniji dom u Marokanergase austrijske prestonice. Ipak, njegova supruga Ana nije bila DESTINO, nego tipična Nemica koja nikako nije mogla (ili nije htela?) da se privikne na srbijanski način života i mentalitet, pa je ranjenog VUKA lako nagovorila da se vrate u Beč. Svakako to ne bi bez većeg napora uspela da joj i dodatne okolnosti – upravo one koje su ga iznova ranjavale! – nisu išle na ruku: njen muž posvađao se sa svojim učenikom i najvernijim saradnikom Đurom Daničićem (razlog: učiteljeva permanentna rasprodaja dragocenih srbulja po inostranstvu!), sagledavajući istovremeno – nakon distance od nekoliko decenija – srpsku revoluciju na drugačiji način, tj. shvatajući da se suština borbe za oslobađanje domovine nije promenila ni krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina XIX veka. Beskrupulozna bitka za vlast, privilegije i bogatstvo bila je u stvari većini aktera važnija od bitaka za Srbiju (i onda i sada!), lični interesi zasenjivali su narodne (u oba perioda podjednako!) i on je o tome bez dlake na jeziku pisao u svojoj novoj knjizi o Karađorđevom

Praviteljstvujušćem Sovjetu, čiji je podnaslov govorio sve: „otimanje ondašnjijeh velikaša o vlast". Ovakve istine nisu prijale srpskoj javnosti, naročito onom njenom delu koji je bio aktivno uključen u politiku (neki još od 1804!), tako da su poniženja pisca bila možda i veća no u doba kada su mu Miloševi poltroni ispisivali posprdne pasoše. „On se svagda drži neopredeljeno ni za jednu ni za drugu stranu, pripoveda bez čuvstva, čisto zanatski, i kao da nije toga naroda sin o heroičeskim Srbima piše isto kako bi se pisalo o nekakovim krvnicima Druzima", konstatuju vodeće beogradske novine u kontekstu i inače negativnog prikaza Vukove nove knjige. Koji bi knjaževski pečat autentičnije overio pasport za njegov povratak u carstvujušči grad Vijenu, koji bi zvanični akt bolje potvrdio njegove gorke reči o tome da u tuđinskoj prestonici ima više mira za rad nego u sopstvenoj?! I još nešto: nekada, na počecima životnog i književnog puta, nepokolebljivo je verovao u sopstvene (revolucionarne!) planove i snove; verovao je i u najveći od njih, da će njegov narod doživeti preporod i ponovo postati onoliko kulturno i politički važan na evropskoj sceni koliko je bio u svom najsjajnijem razdoblju srednjeg veka. Sada, pri kraju toga puta, činilo mu se da je gradio čardak ni na nebu ni na zemlji: bio je već sasvim iscrpljen, namučen bolestima i raznim nedaćama kroz koje je prolazio, u gotovo paničnom strahu od toga hoće li potomstvo razumeti „sa kakvijem ljudima je i sa kakvijem mukama i smetnjama od njih" imao posla. Ali, bio je obuzet i sećanjem na **gospodara Vuka ot Kladovo**, koji je jedno neobično, unikatno devojče voleo bolno i ništa ga drugo nije moglo usrećiti osim Nje same – DESTINO, čije su mu reči krepile i ucelovljavale rascepkanu dušu…

***

„Čvrsto držite ovu malu u šaci jer je njoj tu najlepše, jer joj je TU iskonsko mesto"

*„Kako ste nežni i bestidni u isti mah: volim Vaše bezobrazne reči koje me miluju poput Vaših **pjesama ženskih**; volim da osetim kako drhtim i pulsiram u Vašim rukama, volim da osetim Vaše prste koji pišu po mojoj koži kao po strostavnom pergamentu, volim da osećam Vašu moć duboko u svojoj utrobi jer tako gubim svest i vraćam se u ZAUM (gde me pritiskate sve jače i jače, i ne date mi da mrdnem odatle)"*

„Vaše permanentno prisustvo u meni, čak i kada nas hiljade milja deli, potvrđuje večnu pripadnost moga Bića Vama, SAMO Vama"

*„**NEZASITA SAM VAS** – tu ni Večnost ne pomaže!!!"*

„PRAPOČETAK: Davila sam se u vodi koju nije stvorila kiša, niti je bila deo zemaljskih okeana, reka i jezera. Bila je moja, dolazila je iz unutrašnjosti mog tela: pokušavala sam zatvoriti oči, ali nisam uspela. Voda je navirala i punila moje beonjače. Mogla sam pratiti njen tok i pritom osetiti da ne postojim. Dozivala sam smrt jer je postajala najava Života…„

„Ne znam da li sam uspela da Vam podarim San, ali znam da sam izašla iz Vode koja beše Vaša telesnost, tako hladna i tako topla – kao u Onostranom"

„Probudila sam se jednoga jutra nestvarno gladna, ali ne samo hrane"

*„Ne znam zašto, ali osećam snažnu uznemirenost pre **svakog** susreta sa Vama"*

„Ne mogu da verujem koliko mi nedostajete, čak i kada ste tu uz mene"

„Malecka se umirila za sada, ali već je željna divljanja u Vašim kandžama, u Vašim čeljustima, u tamnici Vaših zapovesti: sa Vama SVE!!!"

„Gospodaru moj, postaću štagod zaželite i zatražite od mene: samo VI ste mi potrebni jer samo Vi ste moj Dom"

„VUČJI ugrizi po mome telu, tragovi šapa, režanje, osećaj pobožnog straha i demonske opasnosti: to sam ja jer ste to VI"

„Kadgod Vas popijem, znam dobro da mi nikada više NIŠTA neće utoliti žeđ"

„Gledate me tako dubinski tim Vašim zakrvavljenim očima koje su magnet i uvek se na drugačiji način naježim od toga. Postajem krug, mrlja koja podseća na Vaše zenice. Postajem sve veća. VUČJE sisaljke prodiru kroz mene i sišu hranljive sokove dajući kosmičko seme. Hoću tamo. Nisam VAS dovoljno nahranila"

„Srećna sam što me sudbina dovela Vama i mada znate da sam DESTINO, znajte da ste i Vi Isto: kuda god TO išlo i kako god se završilo, TO neće prestati NIKAD i neću se pokajati ni zbog čega što je od Vas (mog tajnog Boga)"

„Da li ovo pristanište uopšte ima svoje koordinate?"

***

Kao da je iz neke neznane Nigdine dodirivala VUKOVU rascepkanu dušu: upravo **ove** njene reči – koje mu promicahu sećanjem – obistinjavale su se; Krug se zatvarao, voda je skoro sasvim presahla, carstvujušči grad Vijena nikako nije bio pristanište ili Dom, mada se konačno vratio u svoj tamošnji stan (Marokanergase br. 2). U sanducima su mu stajali rukopisi, prepiska i diplome mnogobrojnih akademija ili naučnih udruženja čiji je počasni član bio; zidove radne sobe ukrašavali su portreti, litografije i bakrorezi velikana srpske i evropske istorije: on je svoj lik video među njima kao odraz u ogledalu. Naravno, nisu izostajali ni predmeti koji su podsećali na zavičaj: čutura, vreteno, dvojnice i frule, kape i kićanke raznih vrsta, kandilo sa malom voštanom svećom na dršci, kubura, fišeci za municiju i gusle…čak je pokraj kanabeta stajao kalajni bokalčić napunjen vodom sa izvora na Ivanovim koritima, vodom koja ga je podsećala na vodu Njenih reči…

Uveče, kada na ulicama predgrađa začkilje fenjeri, ostareli VUK uzimao bi hranu veoma različitu od one po kojoj je njegova sorta poznata: laka čorbica u koju je drobio komadiće hleba, poneka voćka, mleko. Zatim bi do pred zoru čitao, prebirajući brojanice: dva upaljena svećnjaka i petrolejka nisu bili dovoljni za njegove oči, koje su umesto boje krvi zadobijale neopisivu boju smrti. Zato

je više maštao no zaista čitao listajući stranice knjiga, zato su mu bajke (nekada njegova pastorčad!) postale najdraža lektira, a omiljena pesma – ona **neizreciva,** koja se čula kroz pravilne otkucaje džepnog časovnika, davnašnjeg poklona njegove DESTINO. Svakako da Fridrih Engels nije mislio na TU pesmu kada je 1863. godine svom prijatelju i saradniku Karlu Marksu pisao: „Učim polako srpski jezik, jer pesme koje je sakupio i objavio Vuk Stefanović Karadžić bolje shvatam nego tekstove na ijednom drugom slovenskom jeziku". Upravo te iste godine, na Mitrovdan, Vuk je proslavio svoj poslednji rođendan: srpska omladina iz Beča posetila ga je da bi mu najavila skoru proslavu pedesetogodošnjice njegovog književnog rada…

…Onoga dana kada će umreti (8. februara 1864), zatražio je od supruge da mu donese divit, pero i hartiju: ali, pogledavši na džepni časovnik od kojeg se decenijama nije odvajao i videvši da je tačno 4 i 15, odložio ih je na stranu. „Kucnuo mi je sudnji čas", začuo je u svom ZAUMU kao neki eho iz Nigdine. Doduše, taj eho mu je svojom mističnom aurom kazivao još nešto: da mu upravo Ona daje nadu na večnost. Ne književnost, ne jezik, ne istorija u kojoj je učestvovao, stvarao je i beležio, već samo ona: DESTINO…

I dok je poslednji put u ovozemaljskom životu sklapao oči da bi utonuo u san – koji ga neće voditi ka buđenju, nego ka Jednom jedinom Snu! – shvatio je da njegovo putovanje dugo gotovo osam decenija nije bilo vredno bajke koju je onog davnog jutra ostavio u Kladovu (krećući za besmertijem slave!), kada je u mutnoj vodi Dunava spazio zlatnu ribicu. Zato joj je sada spokojno i srećno pošao u naručje…

XVI

253. Зазо́ръ.
О́гнь во о́шибы Самцо́ в вазали́со
О́гнь бере́тъ внѣ́дра му́ ѕо́дви́жибѣ́со
То́й ни́вы пожѐ сей до́мы и гра́ды
То́йже и́зазо́ но́сит о́гнь с засо́ды.
Нача́ло.

VUKU STEFANOVIČU, SERBLJINU OD SERBLJINA

25. marta 1816. Lukijan Mušicki, arhimandrit manastira Šišatovac, dodao je tek napisanoj odi gornji naslov: podnaslov je još odranije stajao iznad stihova (*O početku opolčenija Serbalja protiv turskih dahija 1804*). Odu je sastavio u alkejskoj strofi, ni ne sluteći da će ga jednog dana onaj kome su stihovi posvećeni kritikovati – pored ostalog! – i zbog toga što se okrenuo rimskom razmeru, u jeziku veoma različitom od prostonarodnog srpskog. No taj dan je bio još uvek daleko u budućnosti, pa Vuk Karadžić iste 1816. godine (u novembru) otpisuje poeti sledećim rečima: „Meni je poznanstvo i prijateljstvo Vaše, i vječni spomeni u odama Vašim, dovoljna nagrada za sav trud moj o *Srpskom rječniku* i o narodnim pjesnama, i za sve ostale nedoskutice".

Nešto drugačije svedočanstvo ostaviće naš slavni folkorista i jezički reformator četvrt veka kasnije, prisećajući se u polemici sa Jovanom Hadžićem (Milošem Svetićem) perioda provedenog u šišatovačkoj udobnosti. **„Oda ona Mušickoga meni upućena"** , zapisuje on tada, **„postala je ovako:**

…U manastiru Šišatovcu jedanput (1816) za ručkom Mušicki je vikao na naše hajduke govoreći, ne samo da hajdukuju po Turskoj, nego i da prelaze preko Save u Srijem, da sramote narod svoj itd; ja sam pak hajduke branio dokazujući da je najviše krivo tursko praviteljstvo što mi hajduka toliko imamo; da mnogi otide u hajduke za nevolju; da u nas u hajduke idu ponajviše najznatniji ljudi i da među njima ima dobrijeh i poštenijeh ljudi, koji tek u društvu malo-pomalo stanu zlo činiti; da su haj-

duci u početku bune na dahije (1804. godine) bili narodu od velike pomoći i koristi itd. Ovako braneći svaki svoje misli dođe gotovo do svađe, i Mušicki se tako rasrdi da prestane govoriti sa mnom. Poslije ručka otidemo s gostima koji su se ondje desili u Petkovicu (mali manastirić na šišatovačkoj zemlji), vratimo se pred veče natrag, večeramo i otidemo svaki u svoju sobu spavati ne progovorivši jedan s drugijem nijedne riječi. Sjutradan ispred podne ja izađem pred manastir i ondje stanem s njekim, u tome on otvorivši prozor promoli glavu iz sobe i smiješeći se zapita me šta ono ja kažem da čine hajduci kad čuju kukavicu gdje kuka. Na to mu ja odgovorim, kao što sam mu i prije kazivao, da se za hajduke zlo proriče u onoj godini kad kukavica iziđe rano te kuka po crnoj šumi, a da ih njezin glas po zelenoj šumi vrlo veseli, i da je to znak da se odmeću i skupljaju. Kad se poslije ručka sastanemo u njegovoj sobi, on mi pročita *početak* one ode. Videći ja tako da smo se pomirili i da je on popustio i meni dao za pravo, stanem mu nanovo kazivati od kakove su pomoći bili hajduci u početku bune na dahije, potom srpske bojeve s Turcima itd. Nješto je od ovoga moga kazivanja on bilježio, a nješto je odmah preda mnom u stihove namještao; i tako za nekoliko dana postane ona oda…"

Šta se zbivalo sa dva prijatelja posle ovog (ne jedinog!) pomirenja, tj. kada je nakon svađe Mušicki bespogovorno prihvatio Vukovo mišljenje – prema tvrdnji samoproglašenog pobednika u raspravi?! Svojeglavi, ponosni poeta već je u to vreme ratovao sa mitropolitom Stefanom Stratimirovićem („ča Stevom", kako ga je krišom nazivao) i svakako mu nije bilo do otvaranja novih frontova. Hajdučija pak ovom nekadašnjem studentu filozofije i prava na univerzitetu u Pešti, nikako nije mogla biti po volji, posebno ne u mirnodopskim vremenima ili u državi koja neguje red i zakon (poput austrijskog carstva, čiji je podanik bio!), a još manje u državi koja se tek rađa i kojoj je pravni poredak neophodan kao temelj budućeg razvoja – u šta će Vuk Karadžić uskoro pokušati da uveri kneza Miloša. Tada, u Šišatovcu, Mušickov prosvetiteljski pogled na svet – upotpunjen idealima klasične Antike! – i roman-

tičarski zanos njegovog oponenta nisu imali mnogo dodirnih tačaka: kasnije će se stvari unekoliko promeniti. Pesnik-arhimandrit u decenijama koje dolaze sve više će zaogrtati plašt nacionalnog barda, *Glasa narodoljupca* (kako je naslovljena jedna njegova oda iz 1819!), svestan činjenice kome se njegova poezija prevashodno obraća; veliki književno-jezički reformator, s druge strane, sve više će svoj evropski uspeh i vrednosti koje je prihvatao u tom kontekstu nastojati da prenese u Srbiju i srpsku kulturu.

Lukijan Mušicki je posle Vukovog višemesečnog bavljenja u manastiru – gde su mu dolazili guslari od kojih je slušao i zabeležio neke od najlepših pesama iz njegove četiri zbirke! – svakako ostao usamljen među bratijom, tim pre što mu ona ni inače nije bila naklonjena: uostalom, za to je imala pokriće i u stavovima samog poglavara srpske crkve (ča Steve) prema „poetskom svetovnjačenju" i sličnim arhimandritovim „gresima"! Jedan njegov poštovalac pripoveda kako je nesrećni Mušicki u šišatovačkom zabranu tih dana redovno sekao muško i žensko drveće, sve dok mu se kaluđerska kika ne bi napunila znojem. Potom bi u svojoj ćeliji, na ognjištvu, potpaljivao dve odvojene vatre: ona ženska bila je od vrbe, topole i lipe, te je širila miris blagosti (poput sanjane DESTINO); na drugom kraju ognjišta razbuktavao se ogroman VUČJI plamen od cerovine, hrasta i borova. Dok je čekao da pasulj provri u kotlu (na mužjačkoj, VUČJOJ vatri!), tucao je slaninu i luk na dnu avana posoljenog tokom noći: u ženskoj vatri spremao je papriku, pekao komadiće proje i pokušavao da nazre obrise Njenog tela, možda čak i da je prizove u stvarnost – onako kako je iz Reči stvoren Svet. Kroz dimnjak su se čuli samo krici gavranova i huk Fruške gore, ali on je znao da to nisu obični zvuci, tj. da mu Priroda tako šapuće stihove koje treba da zapiše:

„Budi opasna
Na tvoga goluba,
Meliso krasna;
To je moja molba.
Nije golub, već Kupido,
Venerino dete mlado,

U goluba pretvoreno
I vesma nestašno…”

Ipak, nije to bio jedini glas koji je dopirao do njegove monaške ćelije: negde u daljini, u samom srcu tamnih šuma, brujale su pesme čije reči je razumeo neko drugi, neko sasvim drugačiji (VUK):

„Đevojka je svoje oči klela:
Čarne oči, da bi ne gledale!
Sve gledaste, danas ne viđeste
Đe prođoše Turci Lijevnjani,
Provedoše iz gore hajduke,
Vujadina sa obadva sina…”

Da li su ove pesme bile toliko različite, kako se na prvi pogled čini? U obe se pojavljuju devojke, obe slave mitska bića bez obzira što su u jednom slučaju to antička božanstva a u drugom hajduci. Možda je arhimandrit Lukijan bio u pravu kada je Vuku Karadžiću govorio o „dva puta koja k istoj celji vode”? A možda je i sam otac nove srpske azbuke (i književnosti) tu istinu znao, ali u žaru revolucionarne borbe nije mogao da je iskaže javno?! Uostalom, on je voleo činjenice više nego ideje: zato njegovi sudovi često liče na presude, naročito kada su apsolutno tačni! S druge strane, Lukijana Mušickog su – sa dobrim razlozima! – savremenici opisivali kao „čelovjeka fantastu” koji ima bezbroj ideja, ali malo njih zaista i ostvaruje. Stoga mu Vuk, prijateljski i prekorno u isti mah, piše:

„Koliko ima godina kako vi radite „od jutra do mraka”, pa šta ste od toga svršili? Vi sve pravite planove za napredak, a ništa ne svršujete…”

Suprotnosti zvane „vita aktiva” i „vita kontemplativa” predstavljaju srž njihovih dijaloga i nesporazuma: Karadžić realizuje i više no što naizgled hoće; serbski poeta hoće više no što može, pa se gubi u preobilju ideja i planova koji baš zato ostaju na nivou namere, da bi se tek retko i realizovali (a još ređe u punoći prvobitnih zamisli!). Naravno, tu je izuzetak njegov pesnički opus koji je tek posthumno objavljen u četiri knjige i koji ima visoku vrednost u

srpskoj književnosti, ali i te četiri knjige samo su delić onoga što je Mušicki u svojoj monaškoj ćeliji snevao.

Vratimo se ponovo danima kada Vuk Stefanović Karadžić napušta Šišatovac i kreće u finalizaciju svog ključnog dela, *Srpskog rječnika*. Iako je sistematsko beleženje reči za ovo kapitalno leksikografsko i literarno ostvarenje započeo u manastirskoj tišini, ne bez saradnje svog prijatelja pritisnutog monaškom rizom, on je tek po povratku u Beč posao nastavio punom parom. U pismima upućenim šišatovačkom arhimandritu krajem 1816, Vuk iskazuje jasnu svest o važnosti *Srpskog rječnika*, ističući da će to biti „trijumf srbskog jezika", ali ističući i njegovu širu dimenziju: da će po nagovoru Jerneja Kopitara u toj knjizi biti prepričani naši narodni običaji, unete narodne pesme i poslovice. Otpisujući mu, poeta-monah se posebno zanima za etnografske aspekte, ulazeći čak i u najsitnije detalje (poput opisa česnice, i t.sl). Naredne, 1817. godine, njih dvojica se sve intenzivnije bave ortografskim pitanjima, nazivajući pravopisnu reformu koja se sprema **NAŠOM**, kao što i sam *Rječnik* imenuju isto: svakako da je u toj fazi njihova saradnja bila gotovo koautorska, tim pre što je Mušicki neke svoje lingvističke zamisli – barem delimično – ostvarivao kroz savete Vuku Karadžiću (nemajući dovoljno odlučnosti da se individualno lati tako obimnog posla). U tom saradničko-koautorskom odnosu velikog udela ima i pomenuti Jernej Kopitar, mada su aktivnosti Lukijana Mušickog u datom kontekstu bile neuporedivo smelije; nerazumevanje njegovih „crnih komorata" i „crnog polka", na čelu sa mitropolitom Stratimirovićem, pokazaće se za našeg pesnika kobnim: ipak je on bio i ostao svešteno lice, ma koliko „mirjanstvovao" u svojim odama po uzoru na „neznabošca Horacija" (kako mu je prebacivao sam ča Steva, kao poglavar srpske crkve!).

Možda zato ne treba da čudi što je Lukijanov podstrek bio odlučujući da Vuk u *Srpskom rječniku* prvi put dosledno primeni fonetski pravopis. Još krajem 1816. on se dvoumio između pravopisa koji ga je proslavio („ piši kao što govoriš, čitaj kako je napisano") i starog, etimološkog: mučen ovom dilemom obraća se pismom svom prijatelju u Šišatovac. Netipično za neodlučnu pri-

rodu našeg poete-monaha, ovaj mu sada odgovara beskompromisno i energično:

„…Ne treba u našem rječniku svud koren da tražimo. Nek nam se zakovani Slavjani tu ne plaše. Nek ne diraju u svobodu uma i vkusa srbskog u miloj i dragocenoj sobstvenosti. Mi smo đaci u slavenskoj gramatici, izgovaramo kako nas magisteri uče, i sami tako što ot drugih naučeni. U serbskom jeziku moraju nas magisteri, najpače strani jezikoslovci, slušati, i pravi izgovor iz naših usta na papir stavljati…"

Iako je svoju poeziju pisao i na slavjanskom i na narodnom jeziku (shodno diglosiji klasicističke škole!), ovde se Mušicki apsolutno opredelio za narodni srpski. Čitajući navedeno pismo, Vuk Stefanović Karadžić dobro je osetio kakav važan dokument ima u rukama i to mu je dalo krila. Postao je krilati VUK, nalik drevnom božanstvu čije je korene duboko u sebi i nosio: bezrezervno verujući u svoje poslanje, istu je takvu veru i od drugih očekivao. Ali je arhimandrit – poput svakog čoveka čije biće suštinski određuje princip „vita kontemplativa"! – bio skloniji sumnji nego stvarnoj veri, te se vazda predomišljao i svoje stavove unedogled menjao. Pun kolebanja i nedoumica, shvativši šta je zapravo u svom pismu napisao, ustuknuo je: već sam pogled na njegove vlastite poetske spise, a potom i svest o konsekvencama koje može očekivati od ča Steve, naveli su ga da se ubrzo počne ograđivati od doslednog fonetskog pravopisa:

„Najposle da ne prećeramo, treba tiše da postupamo s našom reformom… tako mi aljine i leba, ne smem se u tu puštati (tj. u veliku jeres reforme). Treba u svačemu sledstvije i kraj smotriti: mlogo je reforme ujedanput… Da znam da ćete pečatati Srpski rječnik a ne SRBSKI, raspisivao bih na sve strane i vikao iz petnih žila da vam ne daju ni krajcare…"

Ove reči pesnik šalje Karadžiću u jesen 1817, kada je već dockan: oca nove srpske azbuke, pravopisa i književnosti više ništa nije moglo pokolebati. Tim pre što je spoznao moć jednostavnosti koju fonetski pravopis nosi i postao sasvim siguran da je na **tom putu** prvi u srpskom rodu, dakle – da tako sebi još za života stvara

veličanstveni spomenik. Spomenik koji će, pak, dve decenije kasnije krasiti Mušickov grob u Gornjem Karlovcu nestaće tokom budućih ratova (a oni su obeležili naredni vek!): ostaće samo onaj poetsko-slikarski, čiju je skicu napravio Dimitrije Avramović pod nazivom *Apoteoza Lukijana Mušickog* (oko 1836), ali koji nikada stvarno nije podignut! Navedena skica prikazuje poetu doctusa, zamišljenog, na nebeskom večnom tronu, okruženog muzama i još nekim likovima čije su oči zadivljeno uprte ka njegovom vencu slave. Ipak svestan realnosti, ovaj ljubitelj Antike ali i sopstvenog naroda, morao je gorko zapisati u jednoj od mnogobrojnih „oda samom sebi":

„Pijeride! Dajte lek!
Napregnu vražja ruka ljutu strelu,
Iznenada jazvi nas.
Zar misli da ću pasti žrtva zlobe?
Čija nosi bronju grud
I danju, noću, v domu, polju, radnji?
Kakva vojna, oko nas?
Polk černi nek se množi; v sram će pasti.
Čista sovest nama štit.
Trpenje krepko grudi našoj oklop.
Pijeride! Lek vaš skor.
Glas lire vaše balsam nežnom serdcu;
Pri tihoj noćci brige s rizom svlačim:
Vašom celbom san mi lak.
Na novi podvig um već spremam sutra."

Istovremeno, poetin prijatelj drugačijeg (VUČJEG!) soja bio je daleko od takvog (stoičkog) senzibiliteta: doduše, bio je daleko i geografski, sred carstvujuščeg grada Vijene, gde je *Srpski rječnik* već uveliko mirisao na štamparsku boju. Uskoro će im se životni putevi još više razmimoići. Optužujući ga za novčane dugove i izvodeći ga pred crkveni sud zbog raznih grehova i „grehova", mitropolit Stratimirović će arhimandrita Lukijana 1824. po kazni poslati u Plaško, za administratora gornjokarlovačke dijeceze (u Hrvatskoj): bilo je tu salijerijevske mržnje netalentovanog pesnika

(ča Steve) prema mocartovskom, božanskom daru njegovog potčinjenog (Mušickog). Uprkos svemu tome, uskoro će autor besmrtnih oda i epigrama biti imenovan za gornjokarlovačkog vladiku, na kojem položaju i umire (1837)… Vuk Stefanović Karadžić će, s druge strane, posle objavljivanja svog kapitalnog leksikografsko-književnog dela poći stazama evropskog uspeha: on neće „brige s rizom svlačiti", ne zato što nije bio monah nego zato što su ga nevolje na čudan način krepile i jačale mu samopouzdanje, pa i borbeni duh… Iako su se tokom dvadesetih i tridesetih godina XIX veka njih dvojica neminovno udaljavali, sećanje na negdašnje prijateljstvo ni kod jednog nije bledelo, čak i kada su u prepisci razmenjivali neprijatne reči. Oko hajdučije i sličnih fenomena više nisu polemisali, kao u šišatovačkim danima: putevi su im se fatalno razilazili jer je poeta-arhimandrit u vladičanskom ruhu počeo još intenzivnije živeti svoju antičku tragediju, dok je životna putanja onog drugog sve više zadobijala razmere herojske epopeje. Pri čemu junak te epopeje nije imao afiniteta za rafinirani artizam i klasičnu misao grčko-rimskih izvora, pretpostavljajući im svežinu srpske usmene poezije čije je nijanse poznavao bolje od svih svojih savremenika. Međutim, on se nikada neće odreći činjenice da mu je na njenu vrednost najpre ukazao upravo Lukijan Mušicki, o čemu je pisao još u *Predisloviju* svoje prve knjige (1814):

„…Prije osam godina ja sam čuo u Karlovcima Sremskim (u mestu gdi sam se ja onda, sa jošt nekoliko Serbijanaca, u blagodejaniju Oca i Pokrovitelja muza serbskih nahodio, i gdi sam na moju veliku i nezaboravljenu žalost poznao da ima na svijetu jošt više nauka osim našega psaltira i časoslova) gdi zahtevaše gospodin, sadašnji arhimandrit Lukijan Mušicki da mu napišemo, ako koji zna, prostih pjesana serbskih. Ja sam, istina, onda imao u pameti različnoga roda pjesana, pet puta više a deset jasnije nego sad; ali mu nijesam smeo ni jedne napisati i dati, jerbo sam cjelo mislio da se on črez to podsmijeva nama kao momčadima koja su po šumi kod svinja, kod koza i kod ovaca odrasla…"

Iako tada nije poverovao herderovskim interesovanjima svog učenog profesora, jer ni sam još nije čuo za Herdera i njegove ideje o narodnoj poeziji, Vuk Karadžić će kasnije oberučke prihvatiti njegovu pomoć u tom kontekstu, tako da postoji obiman rukopis srpskih usmenih pesama koje mu je slao Mušicki. Dok je vladikovao u Plaškom i Karlovcu, planirao je da mu za sekretara dođe pomenuti davnašnji prijatelj (sada već ugledni literata i filolog!), ali je tu nameru onemogućio mitropolit Stratimirović; nakon smrti ča Stevine (1836), upravo su Sima Milutinović Sarajlija i Vuk Karadžić inicirali da se na njegovo mesto ustoliči veliki srpski poeta-vladika gornjokarlovački, koji (eventualno?!) mitropolitsko ustoličenje nije dočekao jer je ubrzo i sam umro (1837). No pre toga dogodio se poslednji susret VUKA i ljubimca Muza, susret koji je nalikovao Tajnoj večeri. Evo kako se to zbilo:

„…Čitavog dana posluga vladike Lukijana hajkala je divljač po šumama, poljima i ritovima. Naređenje Njegovog preosveštenstva bilo je da se za večeru uglednim zvanicama priredi prava gozba, sa čuvenim manastirskim specijalitetima od fazana, prepelica, zečeva, veprova i jelena. Jedan pridvorni monah, koji će docnije postati srpski patrijarh, insistirao je i na medvođim šapama kuvanim u ljutovači i začinjenim lekovitim biljem. Drugi lovac-hajkač (u kaluđerskoj odori!) posedovao je specijalni samostrel čija je struna imala zvuk nalik muzičkom lajtmotivu: taj samostrel bio je efikasan samo u lovu mladunčadi. Treći je imao neko treće oružje, četvrti predlagao najneobičnija jela od divljih zveri, ostali su se strogo pridržavali naređenja koje im je izdao njihov vladika. Ipak, hajkači i lovci sve do sumraka ništa nisu uspeli da ustrele, pa je pretila opasnost da večera ne bude na nivou pozvanih gostiju. U trenutku kada su već svi padali u očaj, onaj neobični samostrel počeo je da bruji muzikom koja je istovremeno podsećala i na najlepše crkveno pojanje i na neznane ženske pjesme koje su srpske devojke negde krišom pevušile. Tada se pred vlasnikom samostrela pojavila srna: predaleko da bi je mogao domašiti, ali iz nekog razloga gledala ga je pravo u oči.

Ne znajući kako da postupi, monah-lovac ju je prekrstio i obratio joj se nežno, očinski:

– Vidiš, dražajše čedo, približava se oštra zima i sve manje hrane će biti: kako za nas ljude tako i za druga božja stvorenja! Brat će brata ubijati za koru hleba, čak će i životinje svoj porod jesti da bi preživele. Zemaljska skloništa opusteće, nebeska će dobiti samo Izabrani. Ti si čista duša, tebe će Bog rado pozvati sebi. A u vremenima zla koja nam zbog gladi i ratova dolaze, smrt je jedino izbavljenje, tj. jedini put ka Njemu. Zato mi dopusti da te ustrelim, kako bi što pre našla svoj večni Dom.

Na te reči, srna mu se krotkim korakom približila i oči su joj zasijale kao da žudi poljubac.Taman kada se svima učinilo da će je vešti črnorizac ustreliti, ona se preobrazila u vučicu, prekrstila desnom šapom sve prisutne i zažuborila glasom arhetipske Ženke:

– Dražajša braćo, sad imate večeru za vašega vladiku i njegove uvažene zvanice. Znajte da sam i ja jedna od njih. Zato pođimo polako ka dvoru, gde nas već čeka gozba.

Zaista, vladičanski dvor Lukijana Mušickog osvetljen bakljama ličio je na bajkoliku fresku, koja kao da se nekim natprirodnim načinom iz prošlosti selila prema sadašnjosti. U sredini stola sedeo je onaj koji je podsećao na Hrista, oko njega prijatelji nalik apostolima, samo se nije razabiralo ko bi mogao biti Juda Iskariotski. Doduše, nije se jela riba već divljač, za koju niko nije znao kako se stvorila za stolom, ali pilo se crveno vino uz masline i grožđe. Zarobljena srna koja je postala vučica, nije bila gladna hrane već jednog od gostiju: Onoga kome je odlučila da pokloni svoje biće i svoju slobodu, Onoga pred kojim neće biti skrivanja jer će mu pripadati APSOLUTNO. Da li je to Ona uistinu „odlučila" ili je tako bilo odvajkada suđeno? Njeno srce tražilo je VUKA, Njegova utroba demonski je žudela Nju, a oboje su osećali dah božanske Ljubavi.

– Da li si ti onaj za kojim tragam od Iskoni, ali smo sad u drukčijem Obličju? – zapitala je poetu doctusa, znajući da je u

ranoj mladosti pisao raskalašnu erotsku poeziju koja je ušla u antologije, a on lično zbog jedne od takvih pesama postao dva veka kasnije heroj sajta www.gayserbia.com.

– Da li si ti Ona koja JESI: DESTINO u zverskoj koži, koja ti (moram priznati!) pristaje bolje od skupocenih haljina bečkih koketa?! – uzvratio joj je Mušicki, znajući takođe (kao vrsni erudita!) da DESTINO nije samo ideja antičkih filozofa nego neuništivo biće od krvi i mesa.

Umesto odgovora, ona je prionula na veprovu glavu, dok je Vuk Stefanović Karadžić sve vreme ćutao. Nije jeo puno, no sve što je uzimao u usta imalo je poseban ukus: jezici divljači u raznim umacima, špikovana srcad životinja koje je krasila hrabrost, blago propržen mozak najmudrije od svih… Činilo se da uz njega sedi učeni Jovan Hadžić, prekoputa melanholični Sterija, negde tu među dvanaestoricom bili su i blaženopočivši Vezilić, još nerođeni Milovan Glišić, besmrtni Vožd preobučen u Međedovića (kako opet ne bi doživeo sudbinu iz Radovanjskog luga), prota Mateja Nenadović – Vukov kolega po peru, a Lukijanov po mantiji… Od stranaca, nazirala su se braća Grim, jedan neobični poštovalac srpske narodne poezije pod imenom Johan Volfgang Gete, čuveni slavisti Dobrovski i Šafarik, i naravno – Jernej Kopitar: samo je trinaesti apostol nedostajao! Ko je onda na toj večeri (Tajnoj, Poslednjoj) mogao biti Sin Božji? Da li su prisutni makar delićem duše verovali u staru srpsku religiju, gde su se božanstva bila otelovorena u životinjskim likovima, i muškog i ženskog pola – a katkad čak i bespolna (Božanski Hermafrodit!)? Ili je pak među njima bilo ateista koji su ovu gozbu posmatrali kao običan krkanluk, kao rablezijansku neumerenost karakterističnu za kaluđere i visoki kler? Jer ako bismo dalje nabrajali iće i piće koje se gotovo natprirodno pojavljivalo na trpezi, niko više ne bi čitao ove redove nego bi poželeo da se priključi družini u vladičanskom dvoru gornjokarlovačkom…

Nasuprot ovakvim nedoumicama, valja obratiti pažnju na to KOGA je pri kraju večere povela u ložnicu srna-vučica i čitavu

dragu noć vodila ljubav sa njim u postelji od toplih tela tek ulovljene divljači. Taj Neko nije mogao biti Juda Iskariotski – tj. trinaesti, nedostajući apostol; taj Neko nije mogao biti ni stranac; ostalo je, dakle, premalo osumnjičenih – ako u obzir uzmemo samo navedene zvanice. Kogod On bio (a čitalac sigurno sluti njegov Identitet!), DESTINO mu je te noći ulila energiju Večnosti, koju mu je ionako ulivala oduvek: ali taj NEKO sada je, u pedesetim, kao već zreo čovek, umeo da prepozna ovu energiju i da je ne pobrka sa običnim, malim ljubavima ili žestokim seksualnim pustolovinama. Znao je On – ma KO u stvari bio! – da je i grešni monah Lukijan jedan od tajnih znakova što su ga nehotice vodili Njoj: poput nekog drevnog egipatskog hijeroglifa koji je upućivao u drugi Život, ili poput knjige *Ethica hieroglyphica* koju su barokni Serblji nazivali *Ишика Јеройолишика,* a koja je simboliku svakog amblema nepogrešivo tumačila. Šta je onda u svemu tome predstavljala Književnost, kojoj su oba glavna junaka naše priče posvetila živote (naizgled ili stvarno – svejedno)?!!!…"

Književnost će najbolje definisati Mušicki u svojoj epigramatici (*Natpisi na serbsko književstvo*), a sam Život u jednom meditativnom epigramu (naslovljenom Horacijevom pesničkom sintagmom SAPERE AUDE!), kojim ćemo završiti ovu proznu odu:

„Pravo veli Aristip, misliti drugo da nije,
Razve pakosti roj na vrat sebi navuć.
Ali opšta zaslužuje polza, slava i borba,
Tvoj i život sav, taj da pretrpiš ti roj"

XVII

63 Починеніе
Всѧ мѷ строй Бгъ раздѣлй власти
Еже бы когда вселеннѣй непасти
Аще же будетъ кто власти противенъ
Будѣ акъ даѳанъ и авиронъ дивенъ.
Поло.

PISMO KNEZU MILOŠU

Ispred glavnog portala Hrama Svetog Arhangela Mihajla (beogradske Saborne crkve!), počivaju zemni ostaci Vuka Stefanovića Karadžića; unutra, u samoj crkvi, nalazi se grobnica kneza Miloša Obrenovića. Kao da i posle smrti srpski književnik u dvorištu knjaževskog konaka strpljivo čeka na audijenciju kod moćnog srpskog vladara: ovde, u večnosti, obojica su lišeni burnih emocija koje su ih neretko vodile za života, ovde je njihov odnos definitivan i spokojan. I pod budnim, svevidećim Okom koje su obojica, svaki na svoj način, nastojali da poštuju…

***

U sobu-bogomolju muškog konaka, koji je zauzimao centralno mesto kragujevačkog dvorskog kompleksa, niko osim samoga Knjaza nije smeo da kroči. Iako se nalazila tik do njegove paradne sobe sa bogatom zidnom dekoracijom i brojnim umetničkim slikama, ona je od nje odudarala skromnošću i diskretnom ali jasnom hrišćanskom simbologijom. Naspram vrata iznad kojih je stajao natpis „Neka Gospod blagoslovi ulazak i izlazak tvoj", nalazio se dolaf (odnosno, uzidani ormar za posteljinu i lične stvari) – što svedoči da je ova soba Njegovom Sijateljstvu često služila i kao spavaća. Uz ikone i kandilo na istočnoj strani prostorije, posebnu pažnju privlačila je tavnica: idealizovano-kružna forma ukrasa stvarala je utisak nebeskog svoda, tako da se soba pod njom iskazivala kao zemaljski predeo; onaj ko se moli bio je između te dve sfere (nebeske i zemaljske), okružen kosmičkom Celinom Sveta…

Ovde se molio Miloš Obrenović, po milosti Božjoj i volji narodnoj Knjaz Serbski (uz odobrenje verhovne vlasti turecke, IPAK!), dakle – Gospodar serbskog naroda živstvujuščeg diljem Pašaluka beogradskog: činio je to u potpunoj osami, triput dnevno. Pre molitve, poslužitelj mu je donosio kandilo kojim bi Miloš lično okadio prostoriju; šta se posle toga događalo u kneževoj duši, kakva su mu osećanja razdirala srce i koje su misli pohodile njegov um, jedino on je znao. Tog jesenjeg dana 1820. godine, kada je saznao da na njegov poziv put Kragujevca kreće srpski pisac čije je knjige podržavao kao prenumerant, svakako nije razmišljao samo o predstojećem susretu: verovatno su mu izlazili pred oči mnogi drugi mimoiđeni susreti (okončani smrću onih koji su njega, Kodžu Miloša čekali!), poput svežih senki koje i zatamnjuju i osvetljavaju poslednje godine njegovog života, tj. njegove vladavine zemljom. Da li bi neko neoprezan, neko ko se slučajno ili sa skrivenim namerama prošunjao pored vrata sobe-bogomolje tokom Miloševe molitve, možda iznutra začuo izvesne zvuke? To istorija ne beleži, to nigde nije pomenuto, to očito nikome živome nije palo na pamet da pokuša…

…Ipak, mi znamo da je zidni časovnik u trenutku koji opisujemo pokazivo tačno četiri sata i petnaest minuta: možemo reći, bilo je tačno 4 i 15…

***

U diližansi koja se uputila ka Krakovu, omaleni putnik sa fesom na glavi izvadio je iz džepa časovnik-poklon One koju je nazivao DESTINO. Pažljivo ga je osmotrio, dodirujući njegove ivice kao da ih miluje: mala skazaljka pokazivala je IV a velika III! Elem, bilo je tačno 4 i 15, a taj omaleni putnik diližanse bio je (naravno) niko drugi do VUK…

Na njegovom prvom velikom putešestviju ka slovenskom Istoku (tog decembra 1818), saputnici u hladnjikavim kolima bili su mu nadbiskup Hofmajster, jedan monah rableovskog kova i neka

veoma druželjubiva kurva: svih sedam dana – koliko je trajao put od Beča do Krakova – vodili su se raskalašni erotski razgovori, iako naš junak upravo u to vreme započinje svoj prevod *Novoga zavjeta*. Obratimo pažnju na sledeće: dok se serbski Knjaz (magbetovski okrvavljenih ruku!) sred sobe-bogomolje klanja onome koji je sebe žrtvovao za čitavo čovečanstvo, dotle serbski spisatelj Vuk Stefanović Karadžić u glavi prevrće reči istoga tog agneca Božijeg (REALNO okružen rečima bigotnih slugu Hristovih)! Ovakvo **unutrašnje** saputništvo pomaže mu da prebrodi nedaće putovanja koje će se nastaviti dalje, ka Rusiji: u besparici, gladan, sa štulom promrzlom poput njega samog, drhtuljeći uvijen u bundu i prekriven ćebadima. Prispevši konačno u grad poljskih kraljeva, on biva općinjen raskošnim crkvama i zvonicima, neobičnom arhitekturom (od gotičke, preko barokne, do neoklasične), a najviše drevnom bibliotekom još drevnijeg Jagelonskog univerziteta. Konačno shvata ko su njegovi istinski ovozemaljski saputnici: ovdašnji naučnici ukazuju mu dužno poštovanje, ali će sve to dobiti pravi sjaj tek na odredištima ka kojima kao krajnjem cilju stremi: u Petersburgu, Moskvi i u gradu gde je želeo da se pokloni svetoj Pečerskoj lavri.

S druge strane, njegov najvažniji intelektualni saputnik neprestano ga poziva da se vrati u Beč, gde mu žena jedva sastavlja kraj sa krajem a prvorođeni sin umire u teškim mukama. Kopitarevi pozivi – jer o carskom austrijskom bibliotekaru i cenzoru je reč! – podrazumevali su i neke veoma specifične razloge, mada se ne može poreći da je učeni Evropejac gajio istinske simpatije prema našem neobičnom junaku, te da ga je svesrdno pomagao i podsticao u naučnom radu. Zahvaljujući tome, Karadžić će baš u Rusiji upoznati nemačkog filologa Adelunga (koga su Rusi od milja zvali „Fjodor Pavlovič"), a zahvaljujući Adelungu – srpski pravopis postaće onakav kakav nije nijedan drugi na svetu! Iako od maćuške Rusije nije tad dobio sve ono što je očekivao, već s jeseni 1820. godine njegove misli su usmerene drugde: ka sopstvenoj zemlji, ka majci Srbiji u koju je krenuo očekujući da će tamo dobiti

ono što mu je neophodno i što mu (po dosadašnjim zalugama!) pripada…

U karucama koje su opet krenule iz Beča – ali sada ne ka severu nego ka jugu! – VUK se ponovo mašio džepnog sata; naravno, ne moramo posebno naglašavati jer **to** već unapred znamo: bilo je 4 i 15…

***

…Kodžu Miloša ostavili smo u molitvi, a Vuka Stefanovića Karadžića usred novog – uistinu **sudbinskog –** putešestvija: sve do konačnog prelaska granice i prvog susreta sa Knjazom Serbskim (o kojem je do tada samo slušao najrazličitije priče!), on se koleba jer ga obuzimaju opravdani strahovi. „Kada uzmem tu čest i sreću da konačno stupim pred Vas", piše mu ne bez doze pritvornosti, „Vi ćete sami, po Vašoj pameti i razumu, videti ko sam i kakav sam: valjda me onda više niko Vama neće tužiti za nešto što je bilo pa prošlo". Očito, i serbskom spisatelju u sećanju i Gospodaru serbskog naroda u sobi-bogomolji, priviđaju se slični prizori: intrige i zavere, mrtva tela vojvode Petra Molera i kapetana Radiča Petrovića na Kalemegdanu (kojima je upravo naš spisatelj nosio tajnu poruku ustaničkih emigranata daleke 1816!), odrana Voždova glava na putu za Carigrad i mnoge druge Miloševe „seče knezova", ali i VUKOVE političke veze – odnosno, „simpatije i antipatije" ! Pomaže li prisustvo Oca i Sina u duši, kada se ovakvi prizori počnu poput utvara i snova rojiti, kada preplave stvarnost kao da su realniji od nje same?!

Kada se u **toj** Stvarnosti njihov susret ipak bude dogodio, Karadžić će Kodži smerno poljubiti skute i dati na poklon austrijske pištolje čiju je upotrebu odmah, na licu mesta, prikazao vladaru ogromnog i respektabilnog ratničkog iskustva: jedini od prisutnih, ovaj neugledni hromi čovek umeo je da rukuje novim oružjem – što na kneza ostavlja povoljan utisak! Možda se zato isprva i nije opirao njegovim prosvetiteljskim namerenijima: prihvatio je

da ga serbski spisatelj poduči čitanju i pisanju, odobrio kupovinu raznih „poleznih knjig" iz Beča, čak ne gleda popreko ni na ideju o osnivanju škola diljem Srbije; jedino ostaje sumnjičav prema neznančevim idejama o zakonima, jer je s razlogom bio uveren da se najefikasnije upravlja po sopstvenoj pameti i ćudi (a ne na osnovu nekakvoga parčeta hartije!). Za početak više no dovoljno, pa stoga ne čudi da Vuk uskoro piše svom prijatelju i pokrovitelju Jerneju Kopitaru, gotovo ushićeno: „Živim u Gospodarevom dvoru đe mi u zdravlju njegovu ništa drugo ne fali, osim što sam udaljen od moje žene".

Malo kasnije, nakon početnog oduševljenja i simpatija koje je osvojio kod lukavog Miloša Obrenovića, on uviđa kako neće baš jednostavno realizovati svoj plan da od Knjaza napravi srpskog Petra Velikog ili novog Despota Stefana Lazarevića. Zapravo, VUKU postaje jasno kakvim se probisvetima, ulizicama, pokvarenjacima, krvolocima i glupacima srpski samodržac okružio, postaje mu jasno da ga ta svita uhodi, ogovara i lažno predstavlja Njegovom Sijateljstvu; uostalom da li mu je išta trebalo postati jasno od trenutka kada je jedan veoma ugledni prostak iz toga društva, usred kragujevačkog konaka (tj. vladarskog dvora), najozbiljnije predložio – kao rešenje za bezbednost mlade države! – pogubljenje svih njenih pismenih podanika?!

Iako je već bilo 4 i 15, iako je shvatio da onaj kome se i dalje ponizno obraćao sa „Vaša Svetlosti, Premilostivi Gospodaru" nije ništa drugo do **„pravi tiranin** i **najveći bezakonik"** , Vuk Karadžić uskoro se vratio u Beč ipak gajeći nadu „na prosveštenije otečestva". Verovao je da vremena još uvek ima, ne samo zato što je i Miloš Obrenović sve više tog istog vremena provodio u svojoj sobi-bogomolji…

***

Šta je činilo Njegovo Sijateljstvo nakon molebstvija, u časovima dokolice, kada nije morao da guši bune, vodi teške pregovore

sa Turcima (ali i evropskim silama!), ili da najstrože sudi svome nepokornom narodu?!

Nedeljom i praznikom, znatno pre 4 i 15, običavao je da ide u crkvu, mada je za njega molitva – sudeći prema svedočanstvima – bila prevashodno lični, intimni čin: poput svetogorskih isihasta, tražio je Boga u sebi a ne u hramu, sveštenstvu i ovozemaljskim „božjim ustanovama". Naravno da je tome doprinelo i vlastoljublje, koje ni sa kim pod kapom nebeskom nije želeo da deli; njegova čuvena izreka („ Jebaću mu oca koji oće od mene pametniji da bude"), nije se odnosila samo na svetovne nego i na crkvene poglavare! Očito, odlasci na prepodnevnu liturgiju imali su javni, veoma **poučitelni** značaj, a to se najbolje može videti po dočeku koji mu je nakon njih obavezno priređivan na njegovim dvorovima (od Kragujevca, preko Požarevca, pa do Beograda): naime, sve najlepše i najmlađe žene iz varoši morale su ga čekati pred ulazom, neretko predvođene Knjaževom glavnom milosnicom. Tu bi mu izlazile u susret, klanjale se i ljubile mu ruku; posle, unutra – u paradnoj sobi ili na divanani – nudile su ga slatkim i vodom, zatim rakijom i mezetlukom, da bi na kraju (što beše čast koja je pripadala najprivlačnijim i Kodžinom oku najpovoljnijim ženskim čeljadima!) posluživale ručak i bile na svakoj usluzi oko astala, dok se jede i pije. Istini za volju, katkad je – valjda zasićen istim licima?! – slao u Zemun ili kojekude befel da mu se dovedu kurve iz burdelja i gostionica, kako bi žene, sestre i kćeri njegovih odanih činovnika malo predahnule: no kada je bio raspoložen za igru, zabavu i svakojako veselje, tolerancija mu se smanjivala pa je slao pandure od kuće do kuće da baš te uglednice lično pozovu na dvor ili gde je već bila prilika.

Kako je serbski spisatelj i reformator Vuk Karadžić tačno primetio, „Miloš je čovek od prirode morao biti veseo i šaljiv, no je potom u gospodstvu i dokolici malo-pomalo dotle doterao da mu se najviše milila sprdnja i grubijanstvo", tj. samovolja svake vrste i poigravanje sa podanicima do najdubljeg poniženja, pa i preko toga! Tako je ovaj samodržac-veseljak jednom prilikom (svedoči naš VUK, njegov bliski saradnik u to doba!) primio izvesnog popa N. i

saslušao njegovu molbu za materijalnu pomoć. Siromašak-pop doneo je nekakvu staru crkvenu knjigu Milošu na dar (ili da je proda, te tako reši novčane nedaće?!); Knjaz je odneo knjigu Dimitriju Davidoviću, uredniku „Serbskih novina", bajagi radi provere, a zapravo u nameri da ovaj na prvoj (praznoj) stranici napiše: „*Pop N. jebao je kobilu pre Deligradske bitke, pa se onda zapopio*" . Rečeno-učinjeno: kada je pop ZVANIČNO primljen u kancelariju, morao je pred svitom i mitropolitom Melentijem naglas pročitati šta u „posveti" knjige piše, zbog čega ga je Njegovo Sijateljstvo ukorilo, najstrože mu pripretilo i – odbilo pomoć. Štaviše, mudri vladar poučio je nesrećnog popa ovako: „*ako li je ta ista kobila jošte živa, možeš je tajno držati kao milosnicu jerbo si udovac, a znano je da ti pope bez pičke živeti ne možeš*"… I pročaja je još zabeležio kao autentična svedočanstva isti (gorenavedeni) član Učenoga peterburškog Društva, tadašnji Kodžin bliski saradnik, ama nemamo dovoljno mesta da sve to citiramo, a osim toga – čini se nekako isuviše prepoznatljivim, do dana današnjega…

…Srećom, ponovo je na džepnom časovniku tačno 4 i 15 (dražajša DESTINO!!!), pa Vuk Stefanović Karadžić svojoj *Osobitoj građi za srpsku istoriju našega vremena* dodaje još samo ovo: „Pošto sam opisivao slavna dela Miloša Obrenovića (1828. godine), potomstvo ima pravo tražiti od mene i opisanije njegova moralnoga karaktera…"

***

Kada je 1829. ponovo prešao u Srbiju, s pravom očekujući ugledniji položaj jer je prethodne godine objavio apologetsku knjigu o njenom vladaru, imenovani „serbski istorik" poneo mu je na poklon – u finom crvenom povezu! – tek izašlu studiju berlinskoga profesora Leopolda Rankea *Die serbische Revolution* (čiji je koautor u potaji bio VUK). Kakva neopreznost! Njegovo Knjaževsko Sijateljstvo tih godina javno insistira na stavu kako je svaka antiturska buna u prošlosti bila pogreška, a osobito je to

tvrdio za Karađorđev ustanak (iz jasnih razloga!): nimalo slučajno, upravo **tih godina** Porta priprema sultanski hatišerif koji će Srbiji garantovati autonomiju, a njemu lično nasledno kneževsko dostojanstvo… Rankeova knjiga – kao što joj i sam naslov kazuje! – imala je potpuno drugačiji smisao, a nadasve je samodržačkoj sujeti (ali i savesti!) moglo zasmetati to što izuzetno lepo opisuje Vožda, ne štedeći doduše komplimente ni za novog srpskog Gospodara (Miloša)…

…Znamo koliko je bilo sati kada je naš spisatelj Kodži uručio ovaj poklon (tačno 4 i 15!), ali tek ćemo videti da polako otkucavaju poslednji sekundi njegove vere u prosperitet OVAKVE otadžbine i da će skazaljka početi da odbrojava prve sekunde Vukovog konačnog egzila. Iako je u Zakonodavnoj komisiji igrao važnu ulogu prevodeći Napoleonov kodeks (tj. prilagođavajući ga domaćim prilikama i svojoj jezičko-pravopisnoj reformi!), suva kruška pred Miloševim kragujevačkim konakom još mu je budila sećanja na brojna vešanja krivaca i „krivaca", kao što su ga druge sitnice opominjale na javna batinanja zlikovaca ili nepodobnih činovnika, na knjaževsko-proizvoljna suđenja, otimačine, smrtonosne intrige i sve ono što je suštinski protivurečilo zakonskim odredbama kojima se bavio sa punom svešću o tome da u Srbiji milostivi Gospodar predstavlja instancu izvan i iznad Zakona. Taj gorak ukus nisu mogli relativizovati ni zvuci klavira mlađahne Jelisavete Obrenović, ni stranci koji su dolazili u prestoni Kragujevac, ni bakrorezi, landšafti i venecijanska ogledala koja su sve više ukrašavala dvorski kompleks: čak ni vladarsko objašnjenje zašto je odbijen njegov predlog da se u varoši otvori bolnica („Vala, ni nas niko nije čuvao i lečio, pa nećemo ni mi nikoga")…

…Kada se i sam uskoro razboleo (najverovatnije od malarije!), Kodža mu je dopustio da ode u Zemun na lečenje, ali je – uz trista groša za trošak! – za bolesnika pripremio i specijalni pasoš, pisan rukom njegovog omiljenog dvorjanina Sime Paštrmca Amidže. Naravno da je taj pasoš uručen vlasniku javno, u „sudejskom konaku" i da ga je on sam morao naglas pročitati pred okupljenim činovnicima. Šta je maštoviti Amidža napisao u pasošu, overenom

pečatom svetoga manastira Ravanice, a sastavljanom u Gospodar-Miloševoj odžakliji? Počeo je deskripcijom Vukove „skverne figure", tj. onim što će ubuduće administracija nazivati **ličnim opisom:** „noge rome, ruke sakate, usta kao ženska čarapa koja nije srpskog kroja niti srpske proiznosi reči, zubi kao užički opanci, nos kao modri patlidžan"; što se zanimanja tiče, definisan je kao „ruski donkišot i pensioner, odnosno dokona budala"; dalje se preporučuje osobitoj pažnji austrijskih vlasti – da mu umesto stana dodele u Zemunu kvartir u nekome „burdelju bez cuga i lufta jerbo prijatan miris od sebe daje kao ptica vuga, podoban žitkome kalu" ; najzad, beogradskom paši Knjaževa tobožnja administracija savetuje da poznatom literati dodatni prihod obezbedi ako obrije brkove i stupi kod njegovog sina-homoseksualca u službu umesto dotadašnjeg „adžuvana" Koste, „jerbo kako ga je Bog osakatio, to mu je svagda jedna noga pregnuta, pa nek pregne i drugu – i eto ga četvoronoške gde baulja, a posle će s tom platom lasno na prela ići i pesme kupiti". Zarad potvrde ovog dokumenta, Amidža i dvorska svita – po milosti Knjaževskoj! – primorali su vospitatelja mladih prestolonaslednika (gospodina Gašparovića) da njegovog vlasnika na prvoj stranici namoluje gde stojeći mokri u testiju koja je na podu i iz koje se inače voda pije, dok dva ugledna pisara pokušavaju da mu je sklone uz upozorenje (prstom i prutom!) na pravila pristojnosti: nužda se vrši u nužniku, prethodno ukinutom po naređenju blagočastivo-hristoljubivog Kodže Miloša baš na spratu gde je obitavao VUK!…

…Već slutimo šta se dogodilo tokom prinudno-javnog čitanja ovako sročenog pasoša, ali istine radi – pozovimo u pomoć jednog svedoka: „Poče on pasoš redom i glasno čitati smešeći se, no uz obraz udari mu plamen; po pročitaniju, stane odma istoga dana kola tražiti, da ide u Zemun". Zaista, već sutradan – tačno u vreme koje je nagovestila DESTINO, poklonivši mu džepni časovnik! – Vuk Karadžić obreo se u zemunskom kontumacu. Strah ga nije napuštao, pa je kobajagi snishodljivo zahvalio Amidži i Milošu što su mu omogućili lečenje, ne odolevši da doda: „U pasošu ste samo

tu malenkost izostavili da sam člen (ili direktor) Zakonodateljne Srpske komisije i Vašego Sijateljstva dvorski Srbski Istoriograf"…

***

…O Svetom Andriji 1830. leta Gospodnjeg (treba li dodati u koliko sati?!), kod današnje Markove crkve u Beogradu, svečano su pročitani dugoočekivani sultanov hatišerif i berat. Negdašnji Portin Miloš-beg sada je i zvanično dobio naslednu kneževsku titulu, a njegova Srbija (negdašnji Beogradski pašaluk) autonomiju kao uvod u buduću samostalnost. Na Tašmajdanu su se postrojile turske spahije, po naređenju najviše Otomanske vlasti, a u susret im je sa Vračara dolazio Miloš Obrenović sa svitom, na konjima, u svečanim odelima, svi opasani oružjem. Posle ceremonije, na čijem je kraju beogradski Husein-paša srpskom Knjazu stavio na pleća ogrtač okićen zlatom i brilijantima, dve različito raspoložene grupe velikaša razdvojile su se: potišteni Turci su se vratili svojim domovima, a Srbi su trijumfalno kroz Varoš-kapiju došli do crkve gde je mitropolit Miloša miropomazao za vladara.

Šta je istoga dana radio VUK (bez obzira koliko je sati pokazivao džepni časovnik DESTINO) – to pouzdano ne možemo reći. Ipak, dokumenti svedoče da ga je ubrzo posle pomenute svečanosti Njegovo Sijateljstvo imenovalo za člana Beogradskog narodnog suda, sa platom od 4200 groša – što je bilo duplo veće od plate ostalih članova suda; prema nekim podacima, u međuvremenu je „slavnjejšeg serbskog spisatelja" kneginja Ljubica gostila u svom beogradskom konaku, računajući na njega kao na provodadžiju svojih kćeri. Međutim, ni na novoj funkciji Vuk Stefanović Karadžić nije prolazio bolje nego u Kragujevcu. Čim je postao „president suda nahije i varoši beogradske" (**1. aprila** 1831!!!), odlučio je da uvede moralni i svaki drugi red u prljavu orijentalnu kasabu-buduću srpsku prestonicu: sazvao je mehandžije i esnaflije, koje su začuđeno slušale stroga pravila predviđena dekretom, između ostalog odluku o izgonu prostitutki (tzv. javnih žena). Na to

je odmah sam Verhovni Gospodar zagrmeo iz Kragujevca, ističući kako „po svim varošima ima javnijeh ženskinja pa ih niko ne goni!", ali i kako „svako rešenje s predvaritelnim soglasijem **mojim** izdaje se!": VUK ga očito nije pitao za mišljenje, znajući da je Knjaz slab na žene uopšte. Odluka ne samo da je opozvana nego su i kolege-sudije uputile novu denuncijaciju Milošu, tvrdeći da upravo njihov predsednik najveći blud sprovodi jer je opštepoznato da mu „šugava Kata redovno noću dolazi" i to u službene prostorije, često praćena pandurima koji je bezbedno sprovode pored turskih patrola…

…Šta je još trebalo surovom Kodži da bi pokazao svoju supremaciju nad književnikom od čijih je napisanih reči potajno zazirao – s obzirom da je sam ostao nepismen, ali još više zbog sve većeg ugleda njegovih knjiga i u Srpstvu i u Jevropi?! Narodni sud, tj. Magistrat, nimalo nije obuzdavao realno bezakonje, iako mu je predsedavao bivši prevodilac budućih srpskih zakona, iako se nalazio tik uz crkvu-brvnaru na čijim će temeljima nići impozantni Saborni hram kao zadužbina pobožnoga Miloša Obrenovića, iako je narod željan pravde hrlio u njega i zadivljeno gledao police sa aktima, geografske karte na zidu i ozbiljna lica činovnika za stolom (virkajući – sa strahopoštovanjem! – i ka zatvoru koji se nalazio dole, nedaleko od same sudnice); iako će – najzad! – negde ovde oba glavna aktera naše storije počivati **u večnosti** sasvim blizu jedan drugome…U tadašnjosti, pak, Vuk je neretko morao da krši zakone po Kneževom naređenju, pri čemu ni za svoje literarne planove i zamisli nije imao podršku: prilika da opet umakne ukazala se kada je izbila epidemija kolere, zbog koje mu je odobreno dvomesečno odsustvo…

…Scenario je bio sličan pređašnjem: direktor policije (koji je bio Miloševa desna ruka i stvarna vlast u Beogradu!) usred magistrata uručio mu je pasoš još bestidniji i uvredljiviji od Amidžinog, opet sa zvaničnim pečatom manastira Ravanice i opet uz javno čitanje. Ovoga puta zemunski kontumac VUK je doživeo kao tračak slobode i osmelio se da samodršcu Srbije u pismu saopšti šta **ZAISTA** misli! Te 1832. godine Miloš Obrenović je više no ikad

bio opsednut sopstvenom veličinom, ali i pravom manijom gonjenja: zato će pismo našeg spisatelja odisati velikim, možda i začuđujućim taktom i dobronamernošću, koji postaju jasniji ako se ima na umu opasni uticaj koji je samodržac imao i izvan Srbije. Kada je dotično pismo pročitano premilostivom Gospodaru, on ga je u besu iscepao na komadiće i (suprotno piščevom savetu, zapravo **molbi**!) razglasio njegovu sadržinu u sopstvenoj političko-intrigantskoj interpretaciji, pogubnoj za autora: ta interpretacija potanko je opisivala kako ga bivši predsednik suda nagovara da pobije sve činovnike i dvorske uglednike jer mu o glavi rade, spremajući ustanak protiv Njegove Svetlosti!…

Šta je zaista u tom čuvenom pismu pisalo? Govoreći savremenim jezikom, rezime bi se mogao svesti na apel tiraninu-apsolutisti da pođe putem političke mudrosti, neophodne i njemu kao vladaru i čitavom narodu, putem koji je obasjan prosvećenim razumom, slobodom podanika i pravdom kao vrhovnim načelom. „Teško onom vladatelju", opominje serbski literata Knjaza, „koji za to drži momke i soldate i garde da ga čuvaju od sopstvenog naroda". Zvuči li to isuviše idealistički, s obzirom na tadašnje istorijske, društvene, pa i individualno-psihološke realije? Kako bilo, Miloš Obrenović je brže-bolje poslao visoku delegaciju VUKU (opet suprotno njegovim sugestijama!), da mu odgovor na pismo saopšti javno, u zemunskoj parlatoriji, pred mnogobrojnim građanima koji su se tu zatekli. „Vuče", obratili su mu se emisari, „mi smo tebe držali za srbskoga istorika, spisatelja i naravoučitelja, a ti si raskolnik pakosni koji svako zlo i otrov seješ…nesretniče sakati, sad ti je maska sa obraza spala i pokazala zvera lukavog koji je svojim dugačkim zubima rad svakoga da ujede, a mlogoga i da zakolje…od sada pa zanavek lišen si milosti i blagodejanija Njegovog Sijateljstva, koje ti jebe i oca i mater i rod i porod i sve do devet kolena, čemu se i mi najiskrenije pridružujemo…"

***

Iako ga je svih ovih godina mučilo bolno sećanje na Karađorđev potpuno drugačiji odnos prema svome naravoučitelju i popečitelju prosveštenija (Dositeju Obradoviću), iako je možda naivno verovao da se u Miloševoj Srbiji može stvoriti neka slična relacija, Vuk Stefanović Karadžić je nakon dogodovština oko pisma Knezu odlučio da digne ruke od svojih kulturoloških nastojanja vezanih za otadžbinu i da se pomiri sa emigranstkim životom. Kodža-tiranin ostaće okružen svojom svitom, koja će ga uskoro zbaciti s prestola i dovesti na vlast Karađorđevog sina: tako se i negdašnji silnik, doduše ne sa **istim** razlozima, našao na istim (emigranstkim) putevima sa onim koga je sam prognao! Šta još više očekivati od pošalica Sudbine i Njenoga smisla za paradokse, ironične obrte, crnohumorne zaplete? Možda samo to da ćemo jednoga od dvojice glavnih aktera ove priče ponovo videti u diližansi, koja ponovo grabi ka severu – ali ne ka slovenskom (istočnom!), nego ka Budimu i Beču. Omaleni putnik sa fesom na glavi i štulom odloženom u ugao kabine, pokušava da razreši zagonetku o moći vlasti i Moći Jezika, koja ga dugo mori: iako zna da sećanje na istoriju uvek ostaje u tekstu, to mu nije uteha u zdravstvenim, finansijskim i političkim nedaćama koje prete da ugroze i sam njegov život. Pada mu na um i misao o vlasti Jezika, ali ni tu ne nalazi suštinsku odgonetku: jer, upravo su ga lažne dojave i špijunski izveštaji učinili sumnjivim (pa i nepoželjnim!) unakrst Evrope, od Rusije preko Srbije do Habsburške monarhije.

Iako je 4 i 15 (čitalac sluti **zašto**?!), iako je DESTINO – makar kroz dodir džepnog časovnika – sa njim, iako mu je u podsvesti njen šapat da Jezik i jezik poseduju različite moći, njegovu namučenu dušu ne krepi ništa…

XVIII

103 Молча́нїе.
Кра́сна бесѣда и прили́чна ѕѣлѡ
Гдѣ молчанїе исправлаетъ дѣлѡ
Гарпократову образу дивися
Внимай что рещи ипрежде учися.
Буди.

JEZIKOSLOVIJE

Kiša pada po mrtvom telu Đorđa Markovića Kodera. Bela svetlost okružuje odar: VUČJA so prosipa se unaokolo. Romori Anka, koja je mlada umrla i čija duša traži puteve sa druge strane Neba.

Nebo je crni, beskrajni krug u kojem nema zvezda. Zvezde ne liče na oči, smrt ne liči na San.

San prekriva vaseljenu.

Kosmos je Razjasnica Bića: odakle si, onamo ćeš poći. Koderov romor ponovo se rađa u blistavom ogledalu Smrti. VUK zaziva mesečinu, da zauvek odagna kišu i obasja puteve kojima hode živi: izgovorene reči bivaju odežda ubogih, dok nemost ostaje mrtvima. Nemušti jezik. Jezik, **SMRT**…

***

Poznajemo je kao Veliku formulu različitosti, Drugog. Poznajemo je kao Velikog Tvorca identiteta. Poznajemo je kao obilje (mnoštvo) nasuprot Jednom, kao Jezik suprotstavljan jeziku, kao San. Njena šifra je jasna: sve je samosvojno, autentično, neponovljivo: ni dve čestice atoma nisu istovetne, Isto je uvek drugačije, a povratak u Večnost predstavlja večno rađanje Novog.

Isprva, Ona je neodređeno stanje materije (duha). TO je njen početak: biće i suština zamru, izgube sopstvenu boju, nastupa period hladnih zbivanja. Neki to zovu „romor iskonske Vode", a neki „ulazak u utrobu Majke" – jer ime vode je utroba ili Pramajka. Međutim, osnova svega su tamni procesi, kada se dolazi do nulte tačke postoja-

nja: to je put bez koga nema obnavljanja. Dakle, sve biva kao uspavano, kako bi se u sledećoj fazi Života opet aktiviralo: tako nestaju stari oblici i zadobijaju se savršeniji. Ipak, do samog Savršenstva ne stiže se nikad…

***

Kiša pada po mrtvom telu Vuka Stefanovića Karadžića: oko odra prosijava materinsko mleko i šapat basmi. Bajanje zadobija natprirodni sjaj, poput nekog ponoćnog sunca koje se rađa uprkos Ništavilu. U daljini je kućica na brdu, okružena niskom zidanom ogradom po čijem vrhu šeta mačka. Iznad nje – pun mesec. U pozadini se nazire silueta čardaka, koji kao da nije ni na nebu ni na zemlji. Neznani gost prilazi osvetljenom prozoru i pokuca na njega.

Vrata se otvaraju, on ćutke ulazi. Treperi sveća, senke igraju na zidu: devojke u crnom sede nepomično, formirajući trougao u čijem je središtu užareno ugljevlje. Čuje se njihov romor. Neznani gost i dalje stoji kod ulaza. Posmatra poluotvorenu škrinju, iz koje proviruje svadbeni veo. Parče slomljenog ogledala na zidu: odraz tog vela stapa se u njemu sa odrazom kandila iz nekog skrovitog ugla prostorije.

– Stu, stu, stu – kotrljaju se reči iz devojačkog trougla. – Zašto si došao, probodov brate, kod nas? Ako si za sunce, eno ga u gori; ako si za zvezde, traži ih pod oblacima! Mi smo ala sa tri glave, sa tri kljuna, sa tri noge. Beži od nas, skrij se, nazad stupaj: Stu, STu, STU! Ustuk-**USTUK** tvom dolasku! Tu ti mesto nije…

– Tu je moje pravo mesto – odgovara Neznani, pokušavajući da prati ritam bajanja. – I ja sam Groma umiljak, i ja gradim od najžešćeg ognja izvore nebeske, i ja snivam svete dveri Romora…

– On je sila što sastavlja Sad sa Budućim i rastavlja oboje od Prošlog – progovara ogledalo sa zida. – On ova tri vremena premeće po svojoj volji i tako dotiče Iskon. Tako On osluškuje i ro-

mor naše umrle Anke, i razume svako nemušto slovu u njemu, to jest: IZVAN njega…

Na pomen Ankinog imena, devojke u crnom obuzima nemir:

– Ne plaši se, dete! Izede se nebo, izede se mesec, izede se ono što čoveka jede. Osuši se zemlja, osuše se vode, osuši se i Strah! Pojavi se, dušo, svetlost ti je tamna: Tama svetli Mrakom, sve večnosti Vaseljene zovu tvoje ime…

Na plafonu sobe – trougao od užarenog ugljevlja. Istovetan je onome koji su formirale devojke na podu. Trougao se povećava dok ne zauzme čitavu površinu plafona. Jarkocrvena svetlost razliva se prostorom. Užareno ugljevlje pretvorilo se u dim, kroz koji se nazire zvezdano nebo. Nebom promiču ogromni olujni talasi. Senke tih talasa zaslepljuju svojom gustinom: odatle izranja Ankina silueta. Ona lebdi svud unaokolo: odnekud dolaze zvuci nalik lepetu **ptičjih krila…**

***

…Da, da: to je ptica bez lica i obličja, Uma svetkovina, jedina-jedinstvena. Prebiva u rosi kojom ju je vila prvi i poslednji put umila-okupala: na urok i usprkos nadnebesnom Zverinjaku, za progon vitla što ništi prekrasne razAlvasine Pučinah. Izvan Zaplave ove, gde Majka od Jezera sneva i jezerskom vodom odgoni svaki užas, počiva Velo čiji veo vijori tamo dole: moje slovo, moj preokret, moja vilinska staza što se na kraju uliva u Jezero i tone do neizrecivih dubina. Na samom dnu ***AN*** *– kao nulta tačka postojanja, kao beskrajno umnoženije Mudrosti, kao sila Celokupnosti svih bića! – oživljava nežive tvari i razdeva njihov početak, tj. njihovo putovanje* ***KA*** *beskraju: moja Anka, moja voljena ANKA koja je mlada umrla i sad nalik Anđelu (ili Vili) u beličastom zrakoleju zanavek počiva i iznova se rađa…*

*…Tako će svoje suštinsko Rodoslovije steći, tj. iz Trojasa u Ploj uteći, a onda opet nazad. Onostrano Sun (preteča našega sunca!)-****JA****(S)-Oko Tvorca: u kome je ovaj Trojas, u njemu je Duh božes-*

tveni, taj sve ume i sve zna, taj jasno vidi Sve(t)! A Ploj je unutar Trojasa, ali i svud okolo njega: to je božestvena Uma, stvoriteljka po sebi, u sebi i iz sebe, dakle ono što ljudi zovu Majka Praroditeljka…

…Da, da: samo tako se upodobljava ona zaplava gde Nikad raste, onaj Zverinjak kojem pale duše hrle, ono Ništa što postoji kroz sopstveno nepostojanje. To „nikad" ne čuje zračnu harfu, zov materije čistom krasotom prožete, Mrak sa horizonta čiji mirisi podsećaju na Bezsmertije i njegovo neuništivo seme. Klica bezsmertija u mojem je telu, ja hodim Anki bez sumnje i straha: ma gde se posejao iznići ću, ma gde počivala – probudiće se; ma gde bilo, biće…

***

Beskrajni crni krug, bez zvezda. Smrt ne lični na san. Vaseljena se tek stvara.

Kiša zapljuskuje odar. Ko na njemu leži? Odakle izvire romor?

Tamo gde uviru zvuci, pojavljuje se Vreme u skrovitoj odeždi svojoj.

Svete Dveri Večnosti.

Devojke u trouglu tuže za Pučinah Zaplavama, gde ih je kroz Podbel i belotila prosvit (što u zoru stazi!) negda pohodio Anđeo. Onaj Anđeo koji duše vodi obličjem goluba: tako gola duša dolazi do Luba, a odatle dalje vijori bestelesno! To je tačka nepovrata i Načala, tu više nema obrisa i forme, tu se čuje Iskon i njegov nečujni poj: ODAKLE SI, ONAMO ĆEŠ POĆI…

…Krug, zvezde: postoje periodi kada se Mesec u crninu oblači. Tad jasno lice Sunca ophodi i ljubi, tada ga **podbeli** a oblaci, oluje i svi užasi pod zemlju se zavlače. Postoje periodi i kada se Sunce u Zemlju preodeva, tad čezne za razlivenim bojama, tada se duga na nebesima javlja i sva vaseljena tuguje za Pučinah Zaplavama (Načalom). Smrt, san: Sanarica knjiga tolkuje da je java samo jedno obrazije snova, nekakav privid i mečtanije – ali čije?! Kojih sila Sanarica čedo biva, ima li ih Tamo ili su Ovde, gde se staze račvaju a niko živi ne zna koja kuda vodi…

…Devojke u trouglu tolkuju kako je svaki odar prolazan, kako je i samo mrtvilo nestvarno, kako je telo suština i zato ne nestaje nikad. Tolkuju jošte i kako će malo Alfa pokrenuti Zverova skazaljku, kako će čudesna nebeska znamenja svetlucati pod zemljom, kako će Veliko alfa konačno da se ukaže. Nečujno poju pesmu Iskoni: **ODAKLE SI, ONAMO ĆEŠ POĆI**…

***

…Da, da: otkud Zemlja JAS-u dade ime i prozva ga Trojas? Otkuda se Jedno pretvara u Tri, a potom u bezbroj tvari – umno i zaumno?! Gde će Sunce, gde će Mesec, gde Bezsmertije: magnovenje Ploja ište Drugu Stvarnost! Progled Duha, magnovenje: koje je to Biće?…

…Da, da: romori Anka koja je mlada umrla. Putevi pred njom (i u njoj!) umnožavaju se, mada ona žudi smiraj. Nekakav mrtvi san napada joj dušu, u tom snu ukaže joj se Anđeo kroz sopstveni zrakolej i prstom je povede ka urocima što ne behu uroci već Izvor svih izvora živih. Iz kog bruji Glas:

Od dva načini jedno: ono će se pretvoriti u ništa i dati novo biće. Zbivanja nevidljiva oku i nepristupačna svesti, imaju dar Jezika: ona govore o tome, o načinu prelaska u Drugo, o vrsti transformacija, o elementima koji konstituišu Proces. Tako možeš otkriti da suprotni principi smenjuju svoja dejstva, da je njihov konflikt osnovno načelo Toka i da je vrhunac Dela – Božanski Hermafrodit. Tako ćeš, možda, otkriti svoje drugo telo koje je telo Sveta…

…Da, da: tada ćeš znati: Telo i Smrt su jedno, Telo i Svest su jedno, Telo i Život su jedno: jer Telo je Postojanje, Promena i svaki Oblik: Telo je suština Večnog. Čim otvoriš oči Uma, pođi narečenom stazom; ako ukloniš maglu koja prekriva bitak, romor Smisla kroz Prirodu postaće ti blizak: razaznaćeš njegove znake, načine kojima Mudrost predodređuje Stvarnost: spoznaćeš pravu Moć. Spoznaćeš da drugo telo nije samo simbol kojim zadobijaš budućnost i neodređeni trenutak gde zauvek prestaje Put…

…Da, da: sve to pomaže Telu da opstane u vlasti sile koja sadrži trojstvo: bića Sunca i Meseca, prositekla iz Jednog, sjedinjena linijom Kruga koji svojom suštinom fomrira Trougao, bez početka i kraja…

***

San, kiša, zvezde. Devojke u crnom. Užareno ugljevlje u središtu trougla.

Neko je na odru. Nešto se zbiva tu, u blizini. Trošna je kućica daleko.

Đorđe Marković Koder: u njemu nije bilo nikog… Vuk Stefanović Karadžić: u njemu je bivstvovao svako, samo ne on jedini – Niko! Čak ni na izbledelim fotografijama tog vremena njihova lica nisu nalik drugima. Iza njihovih reči, koje – na osobene načine! – behu bujne, neočekivane i neponovljive, skrivao se San koji niko osim njih dvojice nije usnio. Mada su isprva obojica mislili da su svi ljudi poput njih, da se suštinski ne razlikuju od sopstvenog roda i vrste… Docnije, shvativši da u njima i postoji i ne postoji samo Niko, spoznali su i da će se zauvek razlikovati od svih, ali i od ma kog drugog pojedinca (ma kojeg roda i vrste!)…

…Zaista, KO je onda na odru?! KO sedi za stolom uz plamen sveće što dogoreva i zapisuje znakove jezika koji ne liči ni na jedan postojeći? KO odlaže mač, KO skida masku, KO žudi vode sa Ivanovih korita?…

Život, literatura: prah, pepeo, Ništa. Ništa iz Ništa u Ništa. Šta osim iščezlog i tek stvorenog Ništa? Id-Entitet, Tvorac: **Neko**…

***

Do tih visina, do predela koji su bili Njegov izvor, uvir i istinsko boravište, sila Duha nikada nije doprla, a Telo bačeno tamo gubilo se u beskrajnoj samoću – u novim, neznanim i neizrecivim formama sopstvenog postojanja. Tamo je vladao studeni Mrak, čiju savršenu prirodu ništa nije narušavalo: mrak koji je predstavljao iskonsku Sve-

tlost u poređenju sa Njim samim. A On, on se pojavljivao kao dete Haromonje i Haosa, kao prabožanstvo koje se igra nesvesno svoje moći, kao Glas koji struji odasvud – iz nigdine:

„Vidi.Vidi kako ti romorim iz prostranstava u koja još niko nije ušao. Slušaj. Slušaj moj zvuk, moj poziv, moju istinu i njen bestelesni znak: primi moje darove. Sanjaj. Sanjaj jezik koji je stvarao moje snove: Jezik koji je stvorio Sve(t)…"

…Da, da: onaj ko krene Njegovim tragom, vratiće se Jeziku. Pratiće Značenja i Simbole, otkrivati njihov smisao, tumačiti Otkrovenje. Spoznaće najvišu Suštinu, spoznaće identitet Bića, spoznaće simetriju i razlike koje ukazuju na Zakon…

…Da, zaista DA: kad minu Vreme i Prostor, kad nestanu senke i ostanu tvari po sebi, vaseljena će se vratiti u Jedno koje je sinonim Drugog – onog iskonskog Mnoštva. Tada će prvobitni Romor otvoriti dveri Tajni. I tada će Najveća Tajna postati očigledna: jer, tamo gde je jezik najjasniji – tamo najviše skriva, tamo je zagonetka najdublja…

XIX

175. Равенство.
Аще ес рабна дружна тои и силна
Аще нерабна оно ес бездѣлна
Нижь бо скудель котлу одолѣти
Можетъ ни убогъ с богатыи пожити.
О мно.

JEZIK NAŠ NASUŠNI

– Upravo je tvoj prijatelj Vinaver, dragi Crnjo, zapisao da si pošao za „sladkim štilom" i melodijom Vidakovićevom, a ne za prostonarodnim maternjim koji sam ja promovisao?! – prekorio je Vuk Karadžić tokom šetnje bečkim Praterom Miloša Crnjanskog. Obojica su već bili u poznim godinama, obojica poznati po borbenoj (da ne kažemo: PRGAVOJ!) prirodi, obojica emigranti. Umesto da ih sve te i mnoge druge zajedničke osobine zbliže, oni su trošili poslednje dane na međusobne zađevice: srpska posla, reći će zli jezici – i neće pogrešiti!!!

– Ah, taj Staša! – tobož nehajno uzvraćao je Crnjanski Vuku, ne štedeći svog prijatelja Vinavera. – Svašta je on brbljao, svašta pisao, čak je jednom pokušao da lektoriše moj roman, zamislite?!

– Pa što ga nije izlektorisao, da se može normalno čitati, bez onih tvojih zavrzlama koje zdravome čoveku mute mozak, jer ti uopšte ne pišeš kao što govoriš! Možda čitaš kako je napisano, ali to bih voleo da čujem – provocirao je reformator srpskog jezika i pravopisa velikog pisca, koga ni inče nije bilo teško izvesti iz takta.

– Hoćete da Vam pročitam nešto iz tog romana, ili da se pesničimo? – bacio je VUKU rukavicu u lice Miloš.

– Kako da se pesničimo kad ja nisam pesnik već samo sakupljač pjesama narodnijeh: da su ovde Tešan Podrugović ili Starac Milija, popesničili bi se oni sa tobom, ne brini! A sa onim pravim Milošem (Obilićem ili Kodžom, svejedno!) niko se pametan pesničio ne bi…

Veliki pisac je zaćutao. Bilo mu je nejasno da li se njegov sagovornik pravi nevešt ili je upao u zamku jezičke igre i višeznačja –

što inače nije bilo svojstveno Vuku Stefanoviću Karadžiću. Ovde, u Beču, Crnjanski je nekada davno napisao pesmu posvećenu jednoj studentkinji, ovde je pomalo studirao, ovde ga je dočekala vest o podvigu Gavrila Principa (koji je, takođe, ovekovečio svojim stihovima). Sada, posle svega, u tom istom gradu onaj koga su prozvali „ocem nove srpske književnosti" prebacuje **njemu** – koga nisu prozvali „princom pesnika", jer je to uistinu i bio! – nekakve jezičke vratolomije, kalambure dostojne omiljenog mu Laze Kostića i pročaja?! Sve ovo gorko ga je podsećalo na činjenicu kako je već spomenuti Staša Vinaver otkrio da „…Crnjanski u Beču potpada pod uticaj tamošnjih modernista (i ostalih)…" , mada njemu lično TO nije bilo znano – naprotiv, decenijama kasnije sećao se svoje mladalačke želje da Beč zameni umetnički i intelektualno bujnijim Parizom! Još nečega se sećao do najtananijih sitnica: Marijet Loriol, lepe Ženevljanke koja je stanovala na spratu iznad njega, u pansionu iz kog se videla pijaristička crkva i devojačka škola Frau von Thies (Piaristen Gasse No. 54). Naravno, nije zaboravio ni obližnji teatar u Jozefštatu, ni gostionicu „Dobri pastiri" gde se hranilo kompletno glumište, ali gde su pili i kočijaši dok su čekali mušterije za vožnju posle predstave.

VUKU kanda đavo nije dao mira, nastavljao je svoj monolog ni ne sluteći da se u Miloševoj glavi odvija jedan sasvim drugačiji, setniji:

– Ako nisi pažljivo čitao *Rječnik*, podesćam te da u narodu postoje nadimci „Crnjan" i „Crnik", ali i izreke „Jovane-crnjane", „Boško i crnjo", i t.d. i t.sl…

– Možda Vama, ljubezni Haralampije, smeta što su našu familiju, sve do moga oca, pisali staroslovenski: Cernjanski?! – prekinuo je svoje misli autor *Seoba*, ne bez ironije u glasu. – Možda i nije važno ko smo bili, odakle došli i kakvo ime dobili, nego **ko** smo sada i **kakvi** ćemo biti u večnosti?!

– Nisam ti ja nikakav Haralampije, ako mniš na onoga Mamulu koji bejaše paroh crkve Sv. Spiridona u Triestu, kada mu je uvažajemi serbski Anaharzis pismo poslao o nužnosti upotrebljenija narodnoga jezika! Ja sam, Crnjo, taj jezik (koji je Dositej tek

snevao!) u najčistiju javu pretvorio, ama si ga ti nekako mimoišao…

– Niste Haralampije? – uporno je provocirao Miloš Crnjanski. – Ta nije Vas valjda Slovenac Jernej Kopitar, a ne naš Dositej, poučio kako valja pisati serbskim narodnim jezikom?! Kod nas u Banatu izgleda su se neke drugačije knjige čitale…

Vuk Karadžić mudro je odćutao ovakve provokacije: znao je on dobro da čovek koji sa njim šeta Praterom uopšte nije bezazlen, da je spreman izaći na dvoboj jednom profesionalnom oficiru (štaviše, ratnom heroju Tadiji Sondermajeru!) – kao što je spreman i da premlati najobičnijeg paora koji nehotice mokri u blizini njegove staramajke. Međutim, problem nije bio u smelosti Oca nove srpske književnosti već u činjenici da je navikao na slavopojke o sebi (naročito posthumno!), na neodmerena veličanja čak, ali ne i na sumnju u sopstveni lik i delo. Za života su ga, doduše, neki napadali kako radi za austrijske ciljeve, kako je carski špijun – jer, zna se šta je bio njegov patron Jernej Kopitar! – i kako će pokatoličiti Serblje svojom reformom: no, on se nije mnogo obazirao na takve primedbe. Nije mario ni za primedbe učenih Serbalja koji su mu skretali pažnju na nužnost kontinuiteta sa prethodnim književnim jezikom, odnosno sa njegovom bogatom umetničkom i duhovnom tradicijom: jednom od tih Serbalja, koji je bio i pravoslavni velikodostojnik, osvetio se (pod pseudonimom!) žestokom „jezikoslovno-poetičeskom" kritikom zbog sugestija da se ne ženi Švabicom u katoličkoj crkvi; drugoga je zbog ogromne popularnosti u graždanstvu, svojom recenzijom sahranio kao pisca – mada Stanislav Vinaver ne bi potvrdio ovu „sahranu" ! Ali, sa Milošem Crnjanskim situacija je izmicala kontroli jer se taj nikoga nije plašio i nije imao respekta prema tabuima, niti prema utvrđenim normama i kanonima uopšte! Štaviše, šetao je pored njega čilo kao mladić, kao da još uvek u Novom Sadu skače naglavačke u Dunav zbog jedne udate lepotice ili da u Rijeci (Fijumi, kako je više voleo da kaže!) igra fudbal, a posle utakmice po tratorijama i konobama flertuje sa razuzdanim konobaricama.

Gde je u tim trenucima zaista lutao duh Crnjanskog, to čak ni VUK nije znao, ali bilo je očito da ne luta isključivo nad bečkim šetalištem već i negde drugde u isti mah! Po Londonu, na Sumatri ili kod Hiperborejaca? I sam autor *Seoba* teško bi to mogao da definiše, kao što u dnu duše nije bio sasvim načisto KO je njegov sabesednik u šetnji Praterom: pred očima mu je intenzivnije lebdela silueta Vuka Isakoviča nego figura čovečuljka sa kojim je vodio pomalo neprijatnu raspravu. Zato ga je, bez pardona, zapitao:

– A Slavonsko-podunavski polk, čestnjejši Isakoviču, a daleka Rusija, a Vaša gospoža Dafina: nije Vam valjda jezik sad važniji od vojne ili od naše mile Nove Serbije?!

Karadžić beše zabezeknut ovakvim nepoznavanjem situacije, tom „manitošću" i „poluludošću", kakve je samo kod svog ustaničkog druga Simeona Milutinovića Sarajlije za života sretao. Istini za volju, posle smrti sreo je tušta i tma takovijeh fantasta, ali nikada za Miloša Crnjanskoga ne bi rekao da pripada ovome bratstvu. Ili je možda grešio?! Baš od Vinavera slušao je priče o samosvojnom pesniku (najtvrdoglavijoj prznici u svakodnevici!), jedinom koji ima **bogomdani** dar i koji sve čega se dotakne perom pretvara u zlato; od drugih je slušao tračeve kako tom neobičnom čoveku književna slava nije dovoljna jer žudi neku plemićku (po mogućstvu grofofsku!) titulu. Slušao je tvorac nove srpske azbuke još štošta o njemu i nikako nije uspevao da shvati zašto je olako prokockao mnoge povoljne prilike za lagodan život (čak i u emigraciji!), radeći poslove koji su bili nemerljivo ispod njegovog nivoa i živeći sličnim takvim životom, neretko u siromaštvu? S druge strane, nisu ni njemu samom baš uvek cvetale ruže, ali je imao pragmatičan duh i prihvatao potporu moćnijih – osobito raznovrsne slasti i lasti, kada su mu bile nuđene! – krijući pritom vešto prezir prema većini koji su mu izlazili u susret. On je bio spreman da žrtvuje SVE za serbsko književstvo (i svoje ambicije); Crnjanski NE, a naročito ne svoje iracionalne emocije i principe…ili je ipak nešto mnogo tajanstvenije bilo u pitanju?!

Čak ni ta Nova Serbija, usred majčice Rusije, nije značila isto za oba Vuka, još manje za C(e)rnjanskog: dok je Karadžić u njoj

očekivao penziju, ordenje i akademske počasti, a Isakovič svoj beskrajni plavi krug u kome nema smrti nego seoba, Miloš je bio gotovo sasvim indiferentan prema ruskim prostranstvima. Njegov više no skromni stan u londonskom Noting Hilu (Queen's Court No.83) svakako nije predstavljao ono čemu se pod stare dane nadao, ali je barem bio bliže severu sveta i Hiperboreji; Prater kojim sad hodi i malograđansko Landštrase nisu mu nikada budili ni čula ni intelektualnu radoznalost: Belvedere, Šenburn i ostali raskošni bečki dvorci bili su pozornica na kojoj je njegova mašta radije nastupala! A tek Italija!!! Uostalom, slične pozornice – uključivši i one teatarske! – voleo je i Dositej, čijeg je korespondenta malopre (ne baš sasvim slučajno!) pomešao sa autorom *Rječnika*: šta je pak bilo bliže serdcu Isakovičima, koji su u carstvujušči grad (a neki i u Italiju) stizali drugačijim poslovima?! Da bi malčice razgrnuo maglu svog sećanja, pozvao je Vuka Stefanovića Karadžića na pivo u obližnju gostionicu koju je (saznaće kasnije!) svojevremeno držao Štrausov otac i koja se zvala kao da je istekla iz nekoje serbske prostonarodne pjesme – „Dobri pastiri".

U gostionici se, naravno, točilo pivo a ne narodna poezija, što nikako nije smetalo našim dobrim književnim pastirima – naprotiv! Prvi je progovorio Miloš Crnjanski:

– Ovde su se, moj gospodine, jednom susrele Poezija i Istorija, a ja sam taj susret detaljno opisao u *Seobama*!

– Kako si opisao ako nijesi svojim očima to vidjeo? Poetičeska fantazija nije tema romantičeskih povesti, njihova tema treba da je iz narodnoga života, ali samo za onoga ko taj narod (i istoriju njegovu!) izvrsno poznaje!!!

– Vaš imenjak nije tako mislio, on je išao za jezikom svojih snova, čak i kada se na krvavu vojnu spremao – izazivao je po običaju Crnjanski (Cernjanski?), koga je njegov emigrantski izdavač Aćimović prozvao „Crnja" (ne bez ambicije ka metaforičnoj karakterizaciji tog neobičnog čoveka!). – Carski oficiri Isakoviči ovde su se, na svojim bečkim kvartirima, prepuštali mečtanijima o Rusiji, odlazili u rosijsko poslanstvo i pasport slatke pravoslavne carevine čekali, kao da ih on u sam raj vodi!

– Dok si ti, zlosrećni Crnjo, po plažama „mora engleskog" lamentirao nad Beogradom, kojim su u to doba vladali komunisti: baš zbog njih se i nisi vraćao kući iz britanskog Kraljevstva?!!!

– Beograd je, gospodine, nešto više od svake vlasti: on je moj zavičaj, moj jedini Dom. Jeste, lamentirao sam jer sam uvek hteo da živim u Beogradu, a živeo sam svugde i potucao se svuda, pa kad zalelečem…naiđe mi Beograd koji šapuće utehu i ja razgovaram sa njim dok moja duša tiho misli na njega! Znate, ja sam i moju ženu našao u Beogradu, kad sam tamo stigao iz propale Austrougarske: često joj kažem da sam je isključivo zato i uzeo…

– A Isakoviči, nisu li oni više ljubili Moskvu i Petersburg nego Beograd?! – bockao ga je Vuk Stefanović Karadžić, koji se odavno osećao Bečlijom i kome su još u ustaničkom Beogradu austrofili bili neuporedivo bliži no rusofili.

– Kakve to veze ima sa **mojim** Beogradom? Ili sa onom kasabom Kodže Miloša koju je bez ispaljenog metka, bez kapi krvi na sablji, dobio od Turaka za prestonicu Knjažestva…i u kojoj ste upravo Vi jedno vreme sudili?! Kakve veze, konačno, sve to ima sa komunistima koji su takođe nekad vladali gradom (ali kao i svaka vlast – prolazno!): zašto mu oni nisu spevali ovakav lament, ovakvu ODU, pored silnih ristića, vuča i krleža koje su imali?! Ne slika se kistom već kitom – naglašavao je često moj prijatelj Dobrović! – a jedan naš mladi sledbenik lepo je objasnio kako istinski mudar može biti samo onaj ko ima muda. Jeste li ih Vi, uvažajemi gospodine, uvek imali i pokazivali pred silnijima (a SITNIJIMA) od Vas?…

– Kakve TO veze ima sa mojim Višnjićem i Podrugovićem, sa mojim kao suza čistim narodnim jezikom, ili sa odrođenim Srbljima iz Austrije i Njemačke…kojima svakako pripadaju i Isakoviči tvoji, više Moskovi no Serblji!

Na ovu opasku, Milošu Crnjanskom zastao je gutljaj piva u grlu i on se osetio ponovo prognan, ovoga puta ne iz domovine nego iz sopstvenog jezika, iz sopstvene umetnosti, iz sopstvenog Bića. Znao je on da čestita starina sa fesom na glavi i čibukom u zubima ne misli ništa loše, znao je da hromi genije decenijama kuša

gorak ukus tuđeg hleba, ali je takođe znao da taj ume i VUČJI zarežati i lisičji zalukaviti u isti mah. Zato je odlučio da se vrati Istoriji, koju je – u širem smislu tog pojma – dugo i temeljno izučavao:

– Da ste pročitali četiri nenapisane knjige mojih *Seoba*, umesto što su Vam guslari pevali serbsku prošlost, saznali biste da su se tokom Karađorđevog ustanka dva Isakoviča priključila ustanicima, ali da ih je upravo Vaš prijatelj Hajduk-Veljko obesio o krušku jer su se usprotivili da sa ostalima kao kmetovi rade na Sinđelićevom imanju, kada nije bilo vojne. Opominjete li se toga? Ili burne 1848. godine o kojoj govori sledeća (četvrta) knjiga, ili Miloševog i Mihajlovog egzodusa kojem ste svedok bili (u petoj knjizi)? Najzad, šesta knjiga *Seoba* potpuno demantuje Vaše provokacije i bezobzirne sumnje, jer ona pripoveda o povratku Isakoviča u Srbiju ratne 1876. sa ruskim dobrovoljcima: beskrajni plavi krug tako se zatvara, samo što Vi niste Vuk Isakovič već jedan drugačiji VUK!!!

– Kako sam mogao čitati tvoje **nenapisane** knjige, ludi Crnjo, tim pre što sam i u vreme kada si objavio napisane odavno bio mrtav?! – uporan je bio „ein serbischer Schriftsteller", koji je dosledno promovisao pravilo „piši kao što govoriš, a čitaj kako je **napisano**".

– Ovde, u večnosti, važe neka drukčija pravila, uvažajemi gospodine – prekinuo ga je „Crnja", koji je (shodno svojoj slutnji sveopšte povezanosti vaseljene!) izvrsno ovladao i veštinom telepatije. – Tako, recimo, Vaš imenjak nikada u stvarnosti nije video Beograd, ali u mojem romanu jeste: tako je i Beč za njega samo jedan strani grad, iako je zapravo bio državljanin austrijske carevine; tako je, najzad, moj mutni i „nepravilni" jezik kreirao dela kakva oni koji su sledili Vaš put nisu dali…

Zanemeo je sad starina Vuče, ne zato što mu je umetnost jezika bila osobito srcu mila već zato što nije baš najbolje poznavao istoriju književnosti – izuzev usmene, narodne, za koju je bio i ostao neprevaziđeni ekspert! Ponajviše, pak, zato što mu je jezik serbski prostonarodni bukvalno predstavljao ljebac nasušni: od njega se ranio i duvanio, plaćao kirije i putešestvija, aljine i one čudotvorne

farbe za kosu kojima je još u mladosti počeo prikrivati sve brojnije sede vlasi. Namah se setio tergovca Aranđela Isakoviča koji na oba sveta, i Ovome i Onome, egzistira kao galantni prenumerant njegovih knjiga; u mislima mu je bila i bujna lepotica, gospoža Dafina, ljubiteljica serbskoga književstva i jestestvenih nauka; najzad, sa zebnjom se prisećao i njenoga muža, svoga imenjaka polkovnika Isakoviča, kako mu na rastanku govori: „Prošlost je, Volče, grozan i mutan bezdan: što tamo ode, ne postoji više i nije nikada ni postojalo"… Postoji li, onda, beli grad nad Savom i Dunavom; postoje li Rajna i Virtemberg, austrijska ratišta i Fruška u daljini: gde li je zaista **jezik naš nasušni**?…

Oseto je da mu se u tom momentu Miloš Crnjanski na neki volšeban način meša u misli: njemu, koji u prejestestvena čudesa nije baš puno verovao, a o telepatiji konkretno imao je tek po koju, veoma sumnjivu i neproverenu informaciju. Zbog jezika nasušnog, možda, ili zbog Istorije?! Ili zbog zavičaja koji taj sumašedši poeta strasno i bolno žudi – za razliku od njega, Bečlije i građanina sveta mnogo više no građanina sopstvene uklete zemlje?! „Najsigurnije će biti da ga priupitam", pomislio je Vuk Stefanović Karadžić… „uostalom taj niti piše kao što govori, niti čita kako je napisano, pa stoga i misli (valjda?) iščitava po svojim vanumnim pravilima"…

– Deder Crnjo, delijo pera i revolvera, reci mi pravo: trošimo li mi ovde među Njemcima pošljednje dane života, kako će daleke 2014. ustvrditi Damjanov, ili pak ta neznalica teško razume i moje i tvoje besmertije?!

– Smerti nema: ima samo seoba – podsetio je pesnik *Lamenta nad Beogradom* svoga sabesednika i zamezivši malo švargle (koju je Štrausov otac u svojoj gostionici obavezno služio uz pivo!), odsutno nastavio. – Vrativši se početkom leta 1745. sa vojne, Vuk Isakovič najpre je posetio grob svoje gospože Dafine, a onda se po kiši, kroz maglovite vrbake, vratio kući i naredio da mu pripreme postelju. Jedno kukato i grudato devojče, najmlađa kći njegovog glavnog sluge, prinosila mu je čabrove vruće vode, nameštala perine, gomilalajući preko njih ovnujske kože i svilene presvlake: kada

su ostali izašli, još više mu se približila i on je jasno, pri svetlosti žiška, ugledao njene sočne usne i nazreo uzdrhtalost čitavog tela. Već polumrtav od umora, odjednom oseti kako sav zadrignu i nabreknu, kako mu se žizn vraća neopisivom brzinom, kako mu se u duši – kao u onome beskrajnom krugu – jednako ponavljaju misli o odlasku Nekud gde će to obnovljeno zrno mladosti proklijati i nadneti se nad nebesima i vremenima, nad Turskom, Francijom i Avstrijom, čak i nad snevanom zemljom koju je od milošte zvao „Nova Serbija"…

– Stani, bre, nastaviš li dalje neće nas spasiti ni fajront! – prekide ga odnekud uznemireni reformator serbskago jezika i pravopisa. – U Beču smo, fali nam maternji jezik živi, ne možemo sad finesama da se bavimo. Znadem dobro koliko si za njim patio u Londonu: zato ni ja nisam ništa drugo činio negoli utešenije serdcu mojem tražio beležeći pjesme i riječi moga sjećanja, moga djetinjstva, moje i NAŠE prošlosti koja je i pre mene bila…

– U Beču jesmo, dražajši gospodine, ali nas Beograd obojicu na zemnom kraju čeka, kanoli jezik nasušni – i dalje je odsutno mrmljao onaj koga je Aćimović davno nazvao „Crnja", onaj koji je neponovljivo kotrljao svoje polufrancusko R.

– Zar nas ne čekaju dame koje si do sada pominjao, ili barem neka od ovih jedrih konobarica koje će nam dobro pastir Štraus rado na zabavljenije dati? – usprotivio se sasvim zdravorazumski, poput Dositeja i Haralampija Mamule, čestnjejši VUK. – Sad, jeste da su Švabice i da serbski ne umeju, ali umeju one samim jezikom Prirode divno zboriti: znadem to iz svojega nežnoga supružanskoga iskustvija!…

Začudo, Miloš Crnjanski više se uopšte nije obazirao na žensku lepotu kojom je bio okružen, iako negda bejaše na glasu kao pravi pravcati Satir, ili srpski Kazanova: štono kažu, vazda spreman „svući i navući"! Možda u besmertiju neki drugačiji eros biva, možda tamo postajemo ono što ovde nikako nismo bili, možda je zemno sećanje na nas nalik sećanju samotnom VUČJEM na iskonski jezik prošlosti?!

– Beograd nas, dakle, obojicu čeka – nastavio je poeta kao da nastavlja *Seobe*. – Saborna crkva ili Aleja velikana, svejedno: prah, i mrak…Ništa samo!!! Taj zanosni obred prelaska: **Jezik NAŠ nasušni**…

I dok se pivska pena kao inje hvatala Karadžiću po brkovima, Crnjanski je sasvim uronio u tišinu. Možda zato što je znao da će umreti istoga novembarskog dana kada i autor priče *Smrt Miloša Crnjanskog*, čiji će učenik jednom napisati ove redove – možda ne sasvim tačno imenovane kao *Jezik naš nasušni*?! Svi oni (izuzimajući brkajliju sa fesom i čibukom prekoputa!) pošli su više za „slatkim štilom" i zaumnom melodijom profesora Vidakovića nego za prostonarodnim, zdravorazumskim pravilima o jednakosti govora, pisma i čitanja – što im mi, obični smrtnici, NIKADA nećemo oprostiti…

XX

59 Чада.
Слаѣ бѣ ѻц҃ъ чтна бѣ и мати
Но ча дѣ ниже слѣда Тогѡ зна й
Смерть убивае ѻвоихъ едина
ѻца натѣлѣ ина славѣ сна.
Бхни.

VUK I AVANGARDA

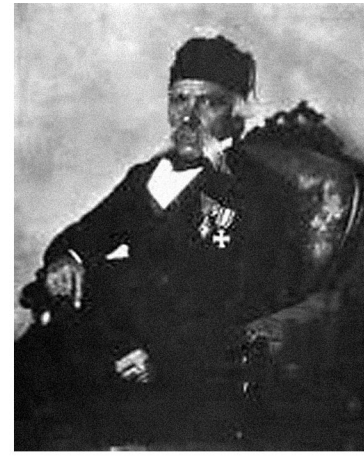

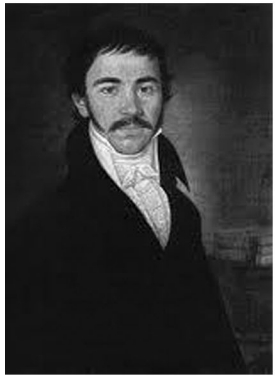

Ана КРАУС

Мина КАРАЏИЋ

Тајро Тешић
СРПСКА КЊИЖЕВНА АВАНГАРДА

СРПСКА ЋИРИЛИЦА

А	Б	В	Г	Д	Ђ
Е	Ж	З	И	Ј	К
Л	Љ	М	Н	Њ	О
П	Р	С	Т	Ћ	У
Ф	Х	Ц	Ч	Џ	Ш

А а Б б В в Г г
Д д Ђ ђ Е е Ж ж З з
И и Ј ј К к Л л Љ љ
М м Н н Њ њ О о П п
Р р С с Т т Ћ ћ У у
Ф ф Х х Ц ц Ч ч Џ џ
Ш ш

VUK STEFANOVIĆ KARADŽIĆ
1787
1864
30
ЈУГОСЛАВИЈА

BULEVAR KRALJA ALEKSANDRA
KRUNSKA
BEOGRADSKA
NJEGOŠEVA
SLAVIJA
MAKENZUEVA
SMILJANIĆEVA
KUMANOVSKA
KNEGINJE ZORKE
RUZVELTOVA
VUKOV SPOMENIK
GOLSVORTIJEVA
KALENIĆ
35

Српска је само
ЋИРИЛИЦА
УСТАНАК

Serbische Grammatik

ПОВОДОМ
50 год. ИНСТИТУТА
СРПСКА АВАНГАРДА
У ЕВРОПСКОМ КОНТЕКСТУ
ПРЕДАВАЊА, ФИЛМОВИ, ПРОЈЕКЦИЈЕ, ИЗЛОЖБА
ПЕТАК 18. МАЈ од 18 часова
ДОМ ОМЛАДИНЕ БЕОГРАДА

ANTIEUROPE
LJUBOMIR MICIĆ
ЉУБОМИР МИЦИЋ
АНТИЕВРОПА

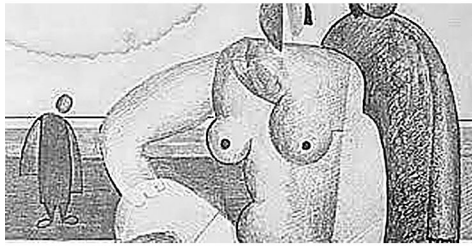

A
Avangarda

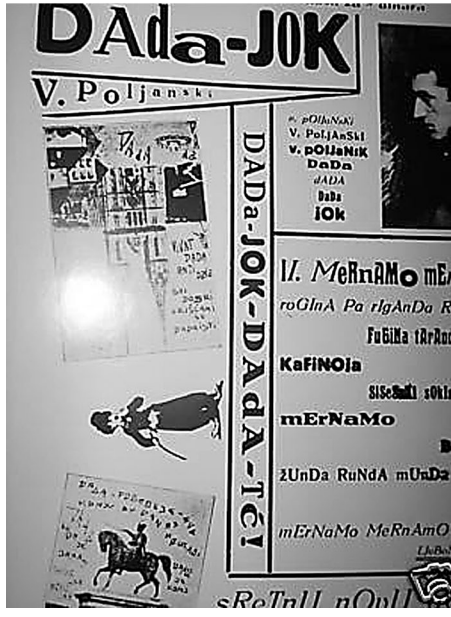
DAda-JOK
V. Poljanski
DADa-JOK-DAdA-TčY
V. PolJaNski
V. PolJaNSki
v. pOlJaNIk
DaDa
dADA
DaDa
JOk
II. MeRnAMo mEr
roGInA Pa rIgAnDa RE
FuGiNa tArRodA
KaFiNOJa
SISeNki sOkisk
mErNaMo
ZUnDa RuNdA mUnDa
mErNaMo MeRnAmO
sRoTnIJ nOvI

ЉУБОМИР МИЦИЋ
СТОТИНУ
ВАМ
БОГОВА
ЈЕНИНТИСТИЧКА БАРБАРОГЕНИКА У ЗОЧИНОВА
СА ПРОЛОГОМ ЈЕДНОГ ЛУДАКА И ПОЈЕДИНИМ ВИСОКО ЗЕНИТИСТИЧКИМ СКИЦАМА АУТОТИПИЈОМ ОЛИМПИЈСКИМ И НЕКОЛИКО ДОБАНО-САВРЕМЕНИМ СЛИКА
ЉУБОМИР МИЦИЋ
ИЗДАЊЕ ЗАДУЖБИНЕ
„ЗЕНИТ“
ПОСВЕЋЕНО НИКОЛИ ТЕСЛИ
БЕОГРАД
1922

XXI

35. Преданіе.
Ниже на десну и ниже нашую
страну попустимыс нашу слабую
Равѣно сице добрѣ кто успѣсть
нашавіца добръ путь так мѣ
ниже.

DRINA NA ĆUPRIJI

Kada je Vuk Stefanović Karadžić postao prvi jugoslavenski laureat Nobelove nagrade za književnost, fra Dživo Andrić još beše dečak. Tačnije: ne dečak već novorođenče koje je majka u bošči nosila i ljuljuškala, jer su kolica za bebe i kolevke u ta davna vremena bile privilegija najbogatijih. Zli jezici reći će da u ta davna vremena nije postojala ni Nobelova nagrada, ali treba li demantovati takve tvrdnje posle Ajnštajnovih otkrića teorije relativiteta, a posebno nakon dokaza koje je kvantna fizika pružila o vremensko-prostornoj multidimenzionalnosti Univerzuma?!

Kako bilo, VUK i Andrić često su se sretali, ne samo u ovozemaljskom nego i u onostranom životu. I ko zna gde još?! Govorkalo se, na primer, da je naš prvi Nobelovac upravo svom dragom kolegi-potonjem dobitniku istog priznanja, posvetio *Početak bune protiv dahija*, gde ga je opisao sledećim rečima: „Kao mlad momčić obuče se u devojačke aljine pa otide nekakvoj Turkinji na prelo; kad se to pročuje, i Turci ga stanu tražiti da ga obese, on pobegne u namastir i krijući se, stane učiti knjige". Korektan i širokogrud (kakvim ga je Bog stvorio!), dragi mu se kolega odužio ništa manjim komplimentima u svojoj besmrtnoj *Jeleni, ženi koje nema*: „Nesrećan, slavan i smiješan, obišao je po carevine a da se o njegovim doživljajima tek nagađalo: pouzdano se zna samo to da ga je ogulila neka Jevrejka što je hodila s čalgidžijama iz Selanika". Zli jezici možda će se zapitati koje je to knjige učio Andrić u namastiru ili gde locirati Selanik u kome je Karadžić oguljen, ali treba li im uopšte odgovarati ako jestestvena nauka veli kako pisac uvek mora da iznosi istinu (i samo Istinu!), jer su raznorazni izmišljaji i misti-

fikacije – smrt za književnost?! Upravo stoga i ja, grešni dijak što ovo pletenije sloves zapisuje, ne postupam drugojačije…

Vratimo se, dakle, početku: kada je Ivo Andrić kandidovan za Nobelovu nagradu, gospodar Vuko, carinik u Kladovu, nije ni pomišljao da će jednoga dana kao Vuk Stefanović Karadžić dospeti do carstvujuščega grada Vijene i službu kod hajduk Veljka Petrovića zameniti službom dvorskom cenzoru Kopitaru. S druge strane, Andriću ta činjenica nije bila neobična, tim pre što je u čudnovatom prezimenu austrijskog dvorskog cenzora nazirao trag đavolovih kopita, te je stoga svoga prijatelja ubeđivao da promeni veru i postane fra gospodar Vuko koji će fratarsku mantiju potvrditi ženidbom za čistokrvnu katolkinju. Rečeno-učinjeno! Svadba ne bi bila prava serbska svetkovina da se nije odigrala u katedrali, ali ni negdašnji maleni Dživo ne bi bio ono što jeste da posle nije prikrivao svoju svadbarsku ulogu, kao da je (ne daj Bože!) prisustvovao potpisivanju Trojnog pakta i čak se tom prigodom fotografisao. Šta o tome kažu zli jezici, šta tadašnji premijer Cvetković, šta Hitler i Ribentrop – to su pitanja koja ne spadaju u područje etike i morala, pa su samim tim i estetski nebitna: dakako, ovde se podrazumeva milijardu puta dokazana činjenica da velika Umetnost mora biti valjana i u moralno-etičkom smislu!

Kako bilo, sve ovo je već Istorija, pa iako je Ona prava učiteljica života – Nobelova nagrada ne dobija se za nju! Imaju li onda ikakve veze istorijski podaci o Vuku Karadžiću i kodži Milošu sa fra Ivan begovim uključivanjem u komunistički poredak (tj. Partiju), kada je samo narodni govor za oba Nobelovca bio istinska svetinja: što jednostavniji i logičniji, tim sakralniji?! A nagrade se dobijaju isključivo za metafizičko-populističku pravovernost, nikako za nerazumljive igrarije i dokona blebetanja o tzv. faktografiji, fantastici ili hermetizmu i ezoteriji! Karakterističan je i veoma poučan u tom kontekstu dokument koji svedoči da su jednom prilikom akademik Andrić i akademik Karadžić (član Društva srpske slovesnosti i počasni član mnogih evropskijeh naučnih Akademija!) vodili sledeći dijalog:

– Vaše sijateljstvo – priupitao je stariji Nobelovac mlađeg – zašto vuk dlaku menja, ali Smrt ne?

– Zato što je svaki VUK potajni Karadžić – odgovorio mu je ovaj kao iz topa. – Što dalje znači da i ja mogu stotinu dlaka promeniti, ali ću ipak ostati isti fra Ivan beg, najsamotniji stvor pod kapom nebeskom, smrtniji od onih koji su proživeli svoje živote izvan knjiga. Kao što ste i Vi, uvaženi kolega, vazda menjajući dlaku bezbrojne neprijatelje uništavali, ali takvijem načinom niste uspeli nasamariti gospođicu Smrt…

– Alzo, ondak nas je obojicu Smrt pobijedila, iako smo vjerovali da svojijem knjigama besmrtnost od svoga miloga roda zadobijamo?!

– Da, da, javol – raspričao se Andrić, ali su ga važne diplomatske obaveze sprečile da razvije svoju misao u antologijski esej.

Drugom nekom prilikom, mlađi se Nobelovac zadivio starijem što je onako kljast i bogaljast uspevao da izađe na kraj sa grdosijom poput Njegoša, ne znajući kako je vladika crnogorski pismeno pretio da će mu i onu drugu nogu prebiti zarad nevraćenijeh dugova! Kada je, pak, to saznao – ali ne od dragoga kolege već od jednog Karađorđevića kojem je bio izuzetno blizak! – Andrić se odlučio za škrtarluk i prividnu skromnost kao jedinu efikasnu zaštitu od bogatih moćnika svake fele. Karađoz, Karađorđe (tj. Karađorđevići) i Karađić – kako ga je neretko zbog govorne mane oslovljavao! – činili su mu se slični, a još im je sličniji bio Kara-Mustafa čije je karasevdahe obožavao! Da li je narečenim šenlučenjima prisustvovao i VUK, to nikada nećemo dokučiti: ipak, zli jezici tvrde kako ih je i on voleo – osobito kada su posle stokholmskog slavlja našem drugom Nobelovcu u goste navraćale Šveđanke iz najužeg izbora za *Mis Univerzum*. Zli jezici sve to povezuju sa već citiranim otkrićima kvantne fizike o Univerzumu, ali zar bekstvo u neku od paralelnih stvarnosti nije legitimno ako one postoje i ako si se rodio 1892. godine u okolini Travnika, odnosno – budimo precizni! – 8. novembra 1787. na nekom sasvim drugom mestu?!

Kako bilo, Bosna kao tamni (i svetli!) vilajet opsedala je oba jugoslavenska svetitelja-Nobelovca do smrti, doduše na različite načine: tako dolazimo do Mehmed paše Sokolovića, njegovih zadužbina i žrtava koje je gradnja tih zadužbina podrazumevala. Šta je uopšte prostomu narodu Serbskom „žrtva" značila, šta „zadužbina", šta pomenuti Sokolović, šta – na kraju krajeva – Nobelov komitet koji svake godine (i to ODUVEK!) zaseda negde na samom severu sveta?! Možda isto ono što i novorođenom Dživu (u bošči?) majčino mlijeko, iliti ono što bi hromom VUKU značila kolica za bebe – jer je lično bio otac nebrojene djece; možda čak i ono što bi ovozemaljski život značio nekome ko se opredeli više za njega no za književnost?! Andrić se, doduše, takvim nesvrhovitim razmišljanjima nije opterećivao pošto su ga više zanimale ženskinje kao „žrtve" i kao „zadužbine" u isti mah, mada stoji činjenica da je to svoje interesovanje krio bolje nego zmija noge – valjda zato da se ne bi razotkrili njegovi veoma efikasni i brzi prelasci u paralelne realnosti?! Jedna od takvih bila je i već pominjana Učiteljica Života, u koju je ulazio i izlazio iz nje kao niko nikada ranije (ne slučajno, jer i ona beše jedro-dašna i strasti prepuna ženskinja!): bio je de facto gospodar Istorije, umesto da Ona gospodari njegovim životom – kako se to vazda dešavalo velikanima! Zli jezici povezivali su ovo sa legendom o fra begovoj tobožnjoj prevrtljivosti, egoizmu i lukavstvu, ali je njegov prethodnik u Nobelovstvu takve opačine najefikasnije demantovao sopstvenom biografijom: „dva lica iste sudbine", zapisao je tim povodom jedan od njih…

Kako bilo, sigurno je da svakome iole pametnom **dva lica** ne znače isto što i „dvoličnost" (uostalom, samo dobri Bog je **triličan**!), ali da bih to još konkretnije pojasnio – poslužiću se primerom njihovog odnosa prema smrti i prema fenomenu „žrtve", tj. prema idealu „kultnog žrtvovanja". Što se pak Istorije kao opsesije oba jugoslavenska Nobelovca tiče, podsetiću na činjenicu da ona nije nešto stabilno nego se čak i unazad gradi ili razgrađuje poput mostova, drumova ili spomenika-krajputaša (na primer!). Upravo kraj jednog takvog spomenika Andrić je usred svoje redovne šetnje zastao – može biti tek da predahne?! – ali taj predah je potra-

jao duže, jer mu se po prvi put u jezovitoj svetlosti otvorilo pitanje o smislu života, o borbi duše i tela, te o tajni smrti koju su svi filosofstvujušči teolozi smatrali najvećom od svih tajni! Videvši ga sa onoga svijeta u tako mračnom raspoloženju, njegov stariji kolega Vuk Stefanović Karadžić došapnuo mu je:

– Vaše Sijateljstvo, dražajši moj Dživo, znajte i upamtite zauvijek: duša je samo grešni ures našega bezgrešnog tijela, a ono je samo njena večna Suština. Ništa manji ni više od ovoga!

– Pa za koji očin se onda uopšte žrtvujemo?! – uznemireno je promrmljao mlađi Nobelovac.

– Uvažajemi kolega, her Andrić – poučiteljno je nastavio svoj monolog popularni član Društva srpske slovesnosti – žertva jeste drevni običaj, koji svojim smislom odgovara različitim fazama u razvitku naše religije. Nižim, tj. prostonarodnijim običajima pripadali bi oni vezani za životinjske kultove izvesnog demonskog ili božanskog bića (o čemu i moje ime svjedoči!), a najvišim upravo ljudske žrtve, o čemu tako diskretno a ženijalno svjedoči pitanje kojim morite svoju tankoćutnu dušu. Sjetite se legende o Vašem Đerzelez Aliji koji je „za carevo zdravlje" dobrovoljno skočio u provaliju, pa kada je nekijem čudom Božjim doplutao do Kozje ćuprije – tri čoeka skočila su u vodu, izvadila ga i on ih bogato darivao za to bogougodno delo. Tako, dakle (poput Alije!), dolazimo i do ćuprije, odnosno do građevina velikijeh uopšte: može li se ma koja načiniti ako se u nju kakvo čeljade ne uzida?!!!

Dobri fra Ivan beg tek sada se zabrinuo i uznemirio: ne sugeriše mu valjda iskusni Nobelovac da on samoga sebe uzida u temelje na Drini ćuprije, kako bi se dočepao Nobelove nagrade?!!! Ili da možda za žrtvu-zidanicu Njegovom Sijateljstvu (Mehmed paši Sokoloviću!) ipak preporuči kolegu Karadžića: em što je preteča jugoslavenskog Nobelovstva, em što ga je on lično (Ivo Andrić!) već uzidao u temelje sopstvenoga dela- i kao istoričara i kao pisca i kao folkloristu?! „Da li je to baš po-etički korektno, moj dobri gospodine", zapitao se mlađi Nobelovac u sebi, „tj. da li baš Vi to treba da učinite, ili da diplomatski-mudro uvalite vruć krompir nekome drugom u ruke?!". Dobrodušni čitalac mogao bi se sabla-

zniti nad činjenicom da tokom unutrašnjeg monologa slavni Andrić sam sebi persira, ali mnogobrojni svedoci potvrđuju kako je on zbog velike stidljivosti isto to („samo malo drukčije", što reče Vuk Stefanović Karadžić!) činio i naglas, za raliku od razmetljivih egomanijaka koji su se sebi obraćali u prvom ili čak u trećem (!) licu množine – shodno drevnim carstvujuščim običajima! Evo daljeg toka svesti Ivine, kraj spomenika-krajputaša gde je još onomad zastao:

– Vi najbolje znate, cenjeni kraljevski ambasadore, koliko su vremena nesigurna: pa niste za džabe ušli u Partiju i hvalili na sva zvona titoističke marifetluke, a da biste sada to pokvarili kolaboracijom sa jednim janičarem ili žrtvovanjem Nobelovca koji je anticipirao štošta (kanda i sam komunistički populizam, nehotice)?! Doduše, kult neukog naroda nije baš isto što i kult radničke klase, ali ni maršal Tito nije naivan: ako se zna da godišnje pogleda oko 300-400 filmova, kakva li sve naravoučenija može izvući iz njih?!

Iako sam tek obični grešni dijak koji zapisuje Istinu, ovde ipak moram zastati i napraviti malenu digresiju sred pletenija sloves: uostalom i Andrić lično je zastao kraj onoga spomenika-krajputaša, ne bi li predahnuo! Naime, naš čestnjejši fra beg ambasador nije bio filmofil, ali je iskreno ljubio naravoučenija, što se očigledno odražavalo na njegove spoznaje o vremensko-prostornoj suštini Univerzuma i ovozemaljskom smislu Istorije. Kako je na tom polju stajao gospodar Vuko ot Kladova, osim što znamo da se levom nogom oslanjao na legendarnu štulu?! Njegovo iskrenjejše počitanije prema narečenoj Gospoži bivalo je utoliko veće ukoliko je ostajao bez novca: ako li je novca bilo baš-baš premalo, Ona mu je tu i tamo diskretno ubacivala u kesu. KAKO – zapitaće se svak dobronameran, ama odgovora neće biti, osim u ćutnji Kodže Miloša; međutim, pošto upravo Nobelovac beleži da je „u šutnji sigurnost", onda su jasni i načini na koje je Istorija milostivo darivala džeparcem oba naša junaka: od zlehudog turskog, preko serbsko-književskago i kraljevskago, pa sve do jugoslavenskoga vakta! Pitanje glasi: dokle će to jošte tako trajati, s obzirom na bezsmertije duhovno dvojice velikana?!

Krajputaš-spomenik beše uporan u svome zavetnom molčaniju: kanda je i taj spoznao kako je u ćutanju sigurnost?! Fra Ivan beg, ništa manje ćutljiv, i dalje je žudeo odgovore kojih nije bilo: gde odlaze duše umrlih ako ih ne vidimo u trenutku smrti; da li posle života ostaje samo neizreciva energija, koja obitava između vremena i prostora; šta KONAČNO biva sa Njom, ako SVE teče („panta rei" – kako je sažeo filosof)?… Ili postoji samo ono neumitno „the end", kako biva na kraju svakog filma – njemu neznanog, jer nije filmofil?!

– Istorija se, druže, ne zasniva na tehnici montaže (poput svakog filma!) ili na smeni prepoznatljivih kadrova – oglasio se opet prvi Nobelovac, iako bi bilo logično da upravo on nije filmofil, s obzirom da su u njegovo vreme tek otkrivene dagerotipija i fotografija. Ipak, Karadžićeva humanost i posthumno beše bezgranična: nije mogao mirne savesti gledati refleksivne tegobe mlađahnog Andrića a da on lično – s one strane groba! – u šutnji nalazi sigurnost, znajući SVE odgovore! Jeste da svakom Nobelovcu smrt predstavlja Utehu i Večni dom, ali čak ni naša dva junaka nisu joj za života žurila u susret: Smrt kao idealna ljubav bila je – poput arhetipske „mrtve drage"! – poželjnija u snovima i drugim virtuelnim oblicima nego u obličju stvarnog Bića, od krvi i mesa. S druge strane, Dživo je tek sada zapazio da krajputaš na koji se oslonio gleda u njegovu ljubljenu Drinu, a ona je opet – kao i svaka voda! – u starostavnim serbskim verovanjima predstavljala granicu imeđu Ovoga i Onoga svijeta, nikako „izmeđ' Bosne i između Serbije" (što reče mitski pjesnik!). „Ako sam već na granici svijetova" – pitao se naš dobri gospodin ambasador – „ne bi li bilo mudro da ipak prinesem žrtvu zadušnicu? Štetiti neće, a neke vajde jednom može i od toga biti?!"…

Vuk Stefanović Karadžić, iako vrsni poznavalac serbskog narodnog života, nije se ovijem povodom oglašavao: uostalom, još odavno je rekao svoje o Istoriji, pa neka se sada mlađi kolega nosi sa narečenom problematikom. A ona nije bila mala: vazda smo imali mi i Turke i poturice, i Njemce i partizane, i Kurte i Murte – živ čoek da se ne razbere, a ne kamoli mrtvac! Ko se pak Istine drži

kao pijan plota, taj dobro proći neće: zato je Andrić iz unutrašnjeg džepa mantila izvadio sveću, tankoćutno se osvrnuo oko sebe (za ne daj Bože!) i sočno se prekrstio – zli jezici kažu: **po Šokački**, ali vredi li to komentarisati kada i đete u bošči znade kako ne ima krsta bez tri prsta?!!!

– Gle! – uzdahnuo je. – Dok Drina odlazi nizvodno, Istorija teče uzvodno: vreme i prostor, dakle, nisu kauzalno povezani već ih vezuje „slučaj komedijant" (zvani sinhronicitet!). Zašto onda ne bih svom besmrtnom delu podario naslov *Drina na ćupriji*, što je neuporedivo logičnije od onog izvikanog i pomalo klišeiranog *Na Drini ćuprija*?!

Ivo Anrić je, kao i uvek, bio potpuno u pravu: Istorija ne teče nizvodno nego UZVODNO, pa je (shodno tome!) istinski naslov njegovog remek-dela *Drina na ćupriji*, a ne *Na Drini ćuprija* (kako mu lažno, do dana današnjeg, tepaju književnici i fariseji); kao što je i lažni naslov Vukovog remek-dela *Srpska istorija našega vremena*, a stvarni: ***Naša** istorija serbskago vremena*… Čemu takvi falsifikati?!

XXII

89
Академія.
Хотящи б҃ Бл҃гой нравъ свой пренити
Непорочные Приметы избыти
Академія ипозорное мѣсто
Подастъ житіе ичинно ичисто.
Мни.

IZ XX-OG VEKA

Da li je maršal Tito zaista bio oduševljeni čitalac Vukovih dela, ili su mu se mnogo više sviđali podvizi Miloša Velikog (serbskago knjaza 1815-1838 i 1858-1860) – odnosno, dela Marksa, Engelsa, Lenjina i druga Staljina? Po nekim svedočanstvima, Maršal je u herojske epopeje Drugog svetskog rata ušao nespreman, bez poznavanja srpske usmenopoetske epike, pa zato i nije baš najjasnije kako je pobedio u bitkama na Neretvi i Sutjesci, tj. kako je uopšte došao na ideju partizansko-gerilskog ratovanja, najsličnijeg hajdučiji i mitskoj (narodnooslobodilačkoj!) buni protiv dahija? Kada mu je 1946. godine u bledskom lečilištu njegova buduća životna saputnica Jovanka Budisavljević čitala pesme o Marku Kraljeviću, bio je više nego oduševljen: tek tada on ovu tradiciju prihvata kao svoju.

Da li se nešto slično može reći i za Slobodana Miloševića (Požarevac 1941-Hag 2006), s obzirom da je narod (tj. „događanje naroda") u političkom smislu glorifikovao onako kako je to Otac nove srpske književnosti učinio u kulturološkom?! Ili za njegovog naslednika, dr Zorana Đinđića (1952-2003), koji je vlast preuzeo 5. oktobra 2000. na talasima „spontane" revolucije – gotovo istovetne „događanju naroda"! – i koji je naredne tri godine propovedao tzv. **vladavinu naroda,** što u prevodu na srpski znači omiljena mu starogrčka reč „demokratija"?! Nećemo ići dalje i ulaziti u sledeći vek: vratićemo se koju deceniju unazad i analizirati šta su o svemu ovome (a posebno o VUČJOJ vrsti!) rekli značajni naučnici, pre svega Alfred Brem u svom klasičnom *Životu životinja*, ali i umetnički genije Bernardo Bertoluči u filmu *XX vek* i naša Olja

Ivanjicki na istoimenoj slici. Ipak, pre analize ovih zahtevnih dela, treba obratiti pažnju na godinu 1913, kada su se uoči Prvog svetskog rata u istom kvartu carstvujuščeg grada Vijene obreli gotovi svi glavni junaci ove priče: može se slobodno reći da je istorija XX veka začeta upravo tu!

Elem, mladi Josip Broz – docnije poznat pod ezoterijskim pseudonimom TITO! – te 1913. radi u fabrici automobila „Dajmler", čiji su proizvodni pogoni smešteni izvan same prestonice **K und K monarhije** (u obližnjem Novom Mestu), ali Beč je njegovo stalno boravište pošto jedino tamo može da udovolji svom hedonizmu. Prema njegovim kazivanjima nekoliko godina pre smrti (1980), u čuvenoj fabrici on je radio kao probni vozač, nameran da uskoro otputuje za Ameriku – gde je očekivao bolji posao, bogatstvo i još lagodniji život! Kada ga je tokom Svetskog fudbalskog prvenstva u Nemačkoj (1974) nekadašnji šef iz „Dajmlera" pred TV kamerama pitao zašto nije ostvario svoju nameru, jugoslovenski maršal mu je odgovorio: „Pa bogati, nisam morao, ja sam sebi stvorio Ameriku u mojoj SFRJ, na Brijunima!". Snimak celog ovog razgovora dostupan je radoznalima u dokumentaciji nemačke državne televizije; međutim, nigde nisu zabeležene – ili drugačije dokumentovane! – ostale Titove aktivnosti tokom 1913, u carstvujuščem gradu Austrougarske imperije. On lično rado je govorio o učenju klavira, odlascima u pozorište (gde su ga posebno privlačile balerine!), te o garderobi na koju je nemilice trošio jer je ona bila ulaznica za slasti i lasti čijim čarima nije odolevao ni u ranoj mladosti, da bi u nastupajućim decenijama postao ne samo politički lider „trećeg sveta" nego i jedan od lidera svetskog džetseta…

Gde je tada bio Sigmund Frojd, otac psihoanalize, heroj ljudske podsvesti, revolucionar bez oružja u ruci (iako je pištoj jedan od ključnih simbola njegovog poimanja ženske seksualnosti!)? Uprkos tome što se prethodne (1912!) godine konačno razišao sa svojim najbriljantnijim učenikom, Karlom Gustavom Jungom (1875-1961), on i dalje redovno svraća u bečke kafee „Landtman" i „Korb", gde uz mali švarcer ili brauner profiliše delatnosti

Međunarodnog društva psihoanalitičara. Hipnoza i kokain kao sredstva koja vode do najtamnijih dubina duše predstavljali su prošlost, međutim – navedenom cilju su još efikasnije u sadašnjosti služile njegove seksualne veze sa pacijentkinjama. Svoju prostranu kuću (Berggase 19) napustiće tek juna 1938, spašavajući život od nacista koji su pripojili Austriju Nemačkoj i otpočeli lov na Jevreje. U London je sa sobom poneo pokućstvo, uključivši i čuveni kauč prekriven persijskim ćilimom i ljubičastim jastucima, na kojem su decenijama njegovi pacijenti ispovedali najintimnije tajne. Pri odlasku, morao je pismeno da potvrdi novim vlastima kako u Beču nije bio ugrožen i čak preporuči Gestapo kao instituciju koja predano brine o bezbednosti bečkog građanstva! Već sledeće godine Sigmund Frojd umire, ne ostavljajući nikakvo svedočanstvo o tome da li je – prolazeći Ringom do svojih omiljenih kafea – možda katkad naleteo na Lava Davidoviča Bronštajna (tj. Trockog!): budući zapovednik Crvene armije takođe je uoči Prvog svetskog rata živeo u carstvujuščem gradu Vijeni i svraćao u obližnji „Central", gde su se mogli pojesti najbolji kolači i gde se do poznih sati igrao šah.

Tačnu adresu Trockovog bečkog stana te godine ne znamo, ali znamo da se upravo tada vratio iz Srbije, odakle je izveštavao o Balkanskim ratovima – manje sa lica mesta (tj. sa linije fronta), više iz udobnog apartmana beogradskog hotela „Moskva". Izveštavao je za „Pravdu", radikalne levičarske novine čiji je urednik bio, a koje će nakon Oktobarske revolucije postati zvanično glasilo Sovjetske imperije. Krajem januara 1913. upoznao je mladog revolucionara Josifa Visarionoviča Džugašvilija, koga su prijatelji od milja zvali Koba, a koji desetak godina kasnije (pod ne baš ezoterijskim nadimkom STALJIN!) preuzima u svoje ruke sudbinu pomenute imperije, tj. SSSR-a: tako se u Kobinim rukama našla i sudbina svetske istorije XX veka, zajedno sa sudbinama njenih pojedinačnih aktera – dakle, i samog Trockog! Mladi brkajlija koji je tog januarskog predvečerja zakucao na vrata Lava Davidoviča, doputovao je iz Krakova (gde mu je lično Lenjin dao nove partijske zadatke!), noseći sa sobom jednostavni drveni kofer i pasoš na ime

Stavros Papadopulos: „…Bio je nizak, mršav, njegova sivkasto-braon koža bila je prekrivena ožiljcima od boginja; nisam video u tim očima ništa što je podsećalo na prijateljstvo…" – zapisaće posle u svojim uspomenama Trocki.

Staljin je u Beču živeo skromno, gotovo asketski, uprkos svojim velikim seljačkim brkovima koji su delovali hedonistički, a koji će – kada već bude postao „crveni car" – izazivati strahopoštovanje ne samo kod njegovih saveznika nego i kod mnogobrojnih neprijatelja. Umesto da se prepusti čarima slatkog života, balovima, valceru, bahanalijama u društvu intelektualki koje su cvetale poput radoznalih tinejdžerki tokom „Belle Epoque", on je marljivo nastavio rad na knjizi *Marksizam i nacionalno pitanje* – zajedno sa Nikolajem Buharinom (1888-1938), budućim urednikom „Pravde" i poslednjom istaknutom žrtvom Velike staljinističke čistke. Stoga Koba Džugašvili nije bio čest gost pominjanog kafea „Central", mada se tamo mogao susresti sa Adolfom Hitlerom, mladim slikarom koji je bezuspešno konkurisao na Akademiju lepih umetnosti i koji je takođe skromno živeo u malom pansionu na obali Dunava (Meldermanstrasse 13). Onaj koga će prijatelji i familija – takođe od milja! – nazivati Dolfi ili „ujka Dolfi", a sledbenici FIRER, voleo je da navrati u „Central" kako bi prelistao dnevnu štampu i razgovarao sa prisutnima o Vagnerovoj muzici, Ničeu i drevnoj nemačkoj mitologiji. Dolfiju bi se, naravno, u tamošnjim intelektualnim i umetničkim kružocima povremeno nametnule i neke političke teme, ali njegov sudbinski čas kucnuće tek nakon Prvog svetskog rata, tokom ekonomske krize i društvene nestabilnosti novostvorenih država (uključivši i Nemačku): tek tada će zadobiti specifičnu težinu ideje o arijevstvu njegovog naroda, rasnoj čistoti, masonima i jezuitima, gramzivim i pokvarenim Jevrejima, te Novom svetskom poretku…

Gde je u to doba bio Vuk Stefanović Kardžić, gde DESTINO, gde ostali akteri naše povesti?! Pre nego što odgovorimo na to pitanje, pozabavićemo se jednim važnijim – pitanjem dinastije koja je vekovima vladala K und K monarhijom, dakle i carstvujuščim gradom Vijenom. Ostareli car Franc Jozef I (koji je već duže od pola

veka bio na prestolu!) nestrpljivo je iščekivao sopstvenu smrt, da bi odgovornost za ostarelu državu preuzeo njegov bratanac-ozvaničeni prestolonaslednik Franc Ferdinand. To je onaj Nadvojvoda koga će na Vidovdan, 28. juna 1914. u Sarajevu, ispred Šilerove radnje ubiti Gavrilo Princip i tako za Srbe postati novi Obilić: **sarajevski atentat** pokrenuo je lanac događaja koji su doveli do Prvog svetskog rata. Međutim, te 1913. godine Ferdinand je još uvek uživao u raskošnoj palate Belvedere, zajedno sa svojom suprugom Sofijom Hotek (koja će zajedno sa svojim mužem poginuti u Sarajevu): retko su krstarili bečkim ulicama, tako da je verovatnoća njihovog susreta sa nekom od gorenavedenih ličnosti veoma mala. Kao strastven lovac – statistika beleži da je za života odstrelio tačno 274.889 životinja! – Nadvojvoda je radije putovao po okolnim brdima i udaljenim šumovitim prostranstvima, neretko u istom onom automobilu koji će ga odvesti u vidovdansku smrt. Milorad Pavić piše da je Ferdinand rado čitao Puškina, posebno njegovu deseteračku *Bajku o ribaru i ribici* koja se pod oznakom „srpska pesma br. 18" nalazila u sklopu zbirke *Pesme Zapadnih Slovena*: poput slavne *Hasanaginice*, ni ove pesme – niti pripovetke sa istim motivom – nema u zbirkama Vuka Stefanovića Karadžića, ali su posledice treće Nadvojvodine želje izgovorene zlatnoj ribici dubinski korespondirale sa **kosovskim mitom** srpske narodne epike. Na način tragičan po njega, njegovu suprugu i celu Habsburšku monarhiju…

Jedno je očigledno: da austrougarski prestolonaslednik nije čitao *Bajku o ribaru i ribici* i poverovao u nju (tj. poželeo tri želje), glavni junaci ove priče nikada ne bi izronili iz istorijske tame i skrojili Novu Istoriju XX veka (tj. „carevo novo ruho"); okreni-obrni, ispada da su Srbi krivi za sve: od Oktobarske revolucije, preko uspona Trećeg Rajha, pa do tzv. Gvozdene zavese koja je svet decenijama delila na dva suprotstavljena bloka (kapitalistički i socijalistički)! Bez obzira što Puškinova bajka u stihovima nije VUKOVO maslo, njen deseterac bacao je opravdanu sumnju na Karadžića: dakle, sledi zaključak da se i 1913. godine Otac srpske azbuke šunjao ulicama carstvujuščeg grada, utičući idejno na Tro-

ckog, Staljina, Tita i Hitlera podjednako – iako tad fizički beše već odavno mrtav! O uticaju na Frojda da i ne govorimo, a svojevrsni VUKOVSKI koncept evidentan je i u čuvenoj bečkoj secesiji (moderni?), u delima Gustava Klimta (1862-1918), Ludviga Vitgenštajna (1889-1951), Huga fon Hofmanstala (1874-1929), Ota Vagnera (1841-1918) i t.d. Elem – jopet sve na dušu jadnih Serbalja, ili kako bi rekao Vuk Stefanović Karadžić Karadžić: **opet isto, ali malo drukčije…**

Ako iz prethodno navedenih činjenica možemo naslutiti šta se 1913. zbivalo sa VUKOM, možemo li naslutiti i gde je tad bila DESTINO?! Mada je još sveti Toma Akvinski zapisao da su žene neka vrsta neuspelih muškaraca (a papa Pije II dopisao: „One su neka vrsta Pakla"), mi imamo pravo da se ne složimo s ovakvim mišljenjem, ne samo generalno nego i povodom Nje lično – pošto je Ona u svom biću sažimala raznolike Suštine. Da li se DESTINO u to doba pojavljivala kao jedna od čuvenih bečkih Muza? Možda je prerušena u Almu Maler (1879-1964) istovremeno inspirisala svog supruga Gustava – najvećeg kompozitora „Belle Epoque" – i mladog arhitektu Valtera Gropijusa, potonjeg osnivača čuvene Bauhaus škole? Tezu da se krila u ovom obličju potkrepljuje ne toliko Almina sklonost ka slikarima (afere sa Gustavom Klimtom ili Oskarom Kokoškom!) koliko njen treći brak sa književnikom Francom Verfelom, Kafkinim prijateljem: naime, iz naše povesti lako je zaključiti da DESTINO preferira umetnost jezika – jer, ISKONI BE SLOVO! Druga pretpostavka nije manje verovatna, iako se u nekim detaljima ne bi savim uklopila u opisani mozaik: Lu Andreas Salome (1861-1937), koja je u ranoj mladosti bila Ničeova ljubav, a docnije ljubavnica Rajnera Marije Rilkea – on je zbog nje promenio svoje kršteno ime Rene u Rajner! – kao i Sigmunda Frojda, koga je nadahnula za pisanje njegove najvažnije knjige… Najzad, mogući pojavni oblik naše (tj. VUKOVE) DESTINO u ondašnjem Beču predstavlja i Milena Jesenska (1896-1944), koju je Franc Kafka voleo bolno i o tome napisao najlepši epistolarni roman XX veka (*Pisma Mileni*): u ovom slučaju sve bi savršeno

funkcionisalo, osim činjenice da se žena o kojoj je reč u carstvujušči grad doselila tek naredne (1914) godine!

Ipak, za razliku od Milene čija pisma velikom književniku nisu sačuvana – sačuvan je samo njen dirljiv nekrolog (*Spomen, na vest o Kafkinoj smrti*, objavljen 6.juna 1924. u „Narodnom listu") i par pisama Maksu Brodu, koji je ingeniozno brinuo o posthumnoj sudbini Kafkinog dela – DESTINO je ostavljala pisane tragove svoje Ljubavi, koji su nam i dan danas dostupni. Oni na Njen (zaumni!) način otkrivaju gde se u to doba nalazila:

Sa Vama nikada nema reprize, sa Vama je uvek Početak…

„Mala sam, ali i velika – onda kada treba! U svakom slučaju: SAMO Vaša malecka…"

„Drago mi je što sam tu, uz Vas, čak i kada to ne primećujete. Znajte da i dalje svaku rečenicu upućenu Vama ispisujem sa istom strepnjom i ushićenošću kao u našim prvim danima. Ili: kao u onom najvažnijem trenutku, kada sam se uplašila da ćete dugo biti na nekom Vašem (unutrašnjem?) putešestviju i kada sam imala dubinsku potrebu da Vam priznam SVE što osećam. I morala sam…"

„Pojela bih Vas kao najslađi kolačić, budući da me konstantno stavljate na najslađe muke…"

„Kaže Aura: NEBO NIJE NI VISOKO NI DUBOKO. ONO JE ISTOVREMENO I NAD NAMA I POD NAMA. A Vaša Aurica drži Vas za ruku negde van logičnog vremena i prostora (iako ste tu i u racionalnoj sferi života!), moj satano-anđeoski Gospodaru…"

„Najlepše sijam kada sam u Vašim rukama, tj. šapama, tj. kandžama: bilo to u Otomanskoj imperiji, Carstvujuščem gradu Vijeni, hajduk-Veljkovoj Krajini, Beogradu, Novom Sadu ili na Nebesima…"

„Želim da u biti ostanem večni pupoljak…"

„Sviđa mi se što mi izmamljujete crvenilo i stidljive osmehe…"

„Kadgod Vam dolazim, ne oblačim NIŠTA što je SUVIŠNO: prepuštam se Vašem Zaumu, za kojim nikada i nikako neću prestati da žudim…”

„Ti si takođe dete u telu muškarca, koje brine o svemu ali i ni o čemu! Zaista: moja si Svetlost koja se ne može ugasiti…”

„Ne mogu Vas popiti do kraja jer ste neiscrpni izvor! Večeras je pun mesec. Da li ste Vi ČOVUK, VUK ili ćete u liku VUKOdlaka večaras pohoditi Vašu devojčicu?…”

„Ljubim Vas u srce!!!…”

„Valjda ću uspavati svoje nemire? Mada bih volela da ne uspem…”

„Moja je Ljubav prema Vama najistinskija i najnevinija u svom htenju: VOLIM VAS!!!…”

„U sećanju mi je Vaš pogled u skrivenoj kolibi kraj Dunava. Ostaće mi zauvek urezan u (pod)svesti jer je bio DRUGAČIJI, a neobično nežan. To nije bio pogled VUKA nego jelena, iako sam ja i dalje bila Vaše malecko jare…”

„Vi ste moje Sunce ali i Mesec, naročito CRNI Mesec: obožavam noć – tada me najviše posedujete…”

„Ah, šta mi radite! Čim pomislim na Vas, gaćice su mi skroz mokre: one, izgleda, imaju magično dejstvo (slušajući Vašu zapovest, stavila sam ih pod uzglavlje – i prespavala čitav Božji dan!). Hipnotisali ste ovu Ženu-Dete…”

„Samo Vi znate kako se to Dete u meni voli…”

„Nezasiti ste: hoćete i Vašu MALU tako pojesti?…”

„Vaše demonstvo osećam i NA sebi i U sebi svakoga sekunda, svakodnevno…”

„Zašto je ovako vrelo svud oko mene (ili je to nešto u meni?)?!…”

„Bilo mi je dosadno, pa sam se igrala: Vi stvarno možete biti SVE…”

„Moj vez vrduckanja…”

„Bič koji istovremeno i miluje i šiba…”

„Tretiraj me kao praznu stranicu knjige po kojoj ćeš ti upisivati Smisao, najdraži moj!…”

„Miris hartije je poput mirisa kože: samo su telesni i književni zanosi istiniti! LJUBAV jeste od krvi i mesa (kako ste jednom napisali!)…Šta biste najpre, ovoga trenutka, napisali na mom telu, na mojoj koži?…”

***

Ako smo iz njenih isprekidanih, ustreptalih, NEPONOVLJIVIH reči uspeli da naslutimo gde i

Ko je DESTINO bila te 1913. godine, ipak nismo razrešili zagonetku koju nagoveštava ova

povest (više između redova no eksplicitno): u kakvom liku se pojavila na izmaku XX veka,

– januara 1990?! Možda bi nam u tome pomogla srpska nauka, u kojoj je tada preovladavalo mišljenje definisano u rečenici jednog od njenih najistaknutijih predstavnika: „***Ustanak***, ***Vuk Karadžić*** i **narodna pesma**, tri momenta koja stoje u neraskidivoj vezi, čine osnovicu na kojoj je počela da se izgrađuje i kojoj se stalno iznova vraća srpska kultura XIX i XX veka”. Očito, naša društvena svest i kolektivno pamćenje u to doba su već uveliko doživljavali navedeni kulturni koncept kao apsolutno superioran (tzv. „narodni” – podrazumevajući pod tim „prostonarodno”, tj. prevashodno ruralni i neobrazovani deo CELOKUPNOG Srpstva!). S druge strane, u srpskoj tradiciji bila je prisutna i ideja o ženama kao „poslednjoj odbrani naciona”: rado se posezalo za primerima Kosovke devojke, kneginje Milice, majke Jugovića, te princeza Olivere Lazarević i Mare Branković (koje su žrtvovane na dar turskim sultanima!), a iz novije istorije – za bezbrojnim ljubavnicama Kodže Miloša Velikog, legendarnom partizankom Marom i drugaricom Jovankom (čiju smo požrtvovanost spoznali već na početku ove povesti!). Dakle, DESTINO se na razmeđu drugog i trećeg milenijuma Nove ere svakako otelotvorila negde u preseku dve pomenute dimenzije, ali nikako i u nekoj koja nije pogodovala populističkoj retorici i praksi, odnosno simplifikovanoj mitologi-

zaciji – tj. tamo gde nije bilo mesta za intelektualni i duhovni elitizam, niti za građansku kulturu koja kao **jednu** od vrednosti podrazumeva i takav elitizam…

…Tajanstvena Žena-Dete: Arhetipska, Neizreciva i Večna, ili naivno provincijsko devojče-buduće silikonsko parčence sa TV PINK?! Ovde treba imati na umu još nešto: muškarci se ili plaše žena ili ih suštinski ne vole, čak i preziru. U najboljem slučaju – vole ih površno, na pogrešan („SVOJ") način, sasvim tipizirano, kroz opšta mesta i stereotipe! A žene žude upravo suprotno: da osete kako su uistinu voljene, kako su zanimljive i privlačne kao autentična bića („takve kakve jesu"), individualno: svaka u sopstvenoj samosvojnosti! Tačnije: Žena mašta da joj se Muškarac posveti i razume je u svakom smislu, u svim aspektima njene prirode – makar to bila i kratkotrajna iluzija… Onoliko koliko ih STVARNO voliš, toliko će ti uzvraćati ljubav: takođe u svakom smislu, na SVE moguće načine. OVA harmonija je arhetipska i dejstvuje poput alhemijskih spojenih sudova, moćno ali nevidljivo! **Reči** u srpskom jeziku nisu slučajno ženskoga roda (femininum): u onoj meri u kojoj ih neki pisac voli, uzvraćaju mu svoju ljubav – poput žena samih. VUK je obožavao i Reč i reči, pa je sad jasno zašto je DESTINO (kao Arhetipska ŽENKA) **morala** obožavati Njega…I zašto su se prepoznali, ali i prepoznavali uvek iznova, bilo kad i bilo gde…

Sada smo, dakle, dokazali otrcanu frazu da „iza svakog uspešnog muškarca stoji prava žena", mada još uvek nije najjasnije kako se ovo pravilo realizovalo kroz život i rad Vuka Stefanovića Karadžića (odnosno, u biću našega VUKA): istoričari o tome ćute, smtrajući srpskog velikana samoniklom i potpuno autohtonom pojavom! Čini se da baš u tom grmu leži zec: otac nove srpske kulture držao je Istoriju u malom džepu, ali Ljubav nije; u tome mu ni VUK nije bio od pomoći!!! Šta se dešavalo kada bi se njegov džep istrošio, da ne kažemo **postajao bušan** – što nije bila retkost, s obzirom na materijalne nedaće koje su ga vazda sustizale?! Da li je Ljubav ulazila u njegovo srce tek kada bi Istorija počela da mu ispada iz pocepanog džepa, ili su ova dva procesa tekla nezavisno jedan od drugog?! Jer, bez g-đe Istorije kao ljubavnice (makar

tajne!) ni jedan jedini serbski literata nije shvatan ozbiljno, čak su takvim zabludelim (neistoričnim!) ovčicama pridevani epiteti „šalabajzer", „knjiški moljac", „(POST) modernista", „mali Borhes", „filosof", i t.sl…

Možda bi bilo bolje reći da je glavni junak ove povesti „u malom prstu" držao Istoriju, jer to nikako nije otrcana fraza nego prostonarodna izreka koja se upravo u jednoj od njegovih knjiga može pronaći. Nezavisno od toga gde ju je i pod kojim uslovima zabeležio, ona je bila najvažnija ideja-vodilja čitavog njegovog života i rada: kada je reč o XX veku, krucijalno svedočanstvo njene istinitosti jeste Drugi svetski rat i srpska istorijska zbivanja nakon toga, do dana današnjeg! Ako je tačno da neke posledice Drugog svetskog rata Srbi ispaštaju još uvek, onda svakako da ni Vuk Stefanović Karadžić u svemu tome nije nevin: setimo se suštine njegovog učenja i sve će nam se kazati samo! Tu, dakle, ni zrnca sumnje nema i ne može biti: nesporazumi traju jedino oko toga kako ko vrednuje imenovani faktor. Mi ćemo, shodno našim najboljim naučnim tradicijama, ostati (prividno!) „objektivni" – što znači vrednosno pristrasni, što znači da se zna na čijoj ćemo (pobedničkoj!) strani zajedno sa čitaocima biti! Nekome ovo može zvučati kao bajka jer ima „hepiend", nekome pak kao ironična opaska na račun našeg mentaliteta i serbske etnopsihologije, a nekome kao najuzvišenija oda VUKU, čije je harizma očito preživela surovu probu Istorije…

…Da li su astronauti misije „Apolo 11" zaista sa sobom poneli *Srpski Rječnik* – uz niz sličnih, reprezentativnih artefakata ljudske civilizacije! – kako bi prilikom prvog iskrcavanja homo sapiensa na Mesec tamo ostavili trag o veličanstvenosti naše rase? Da li je Mao Cedung tokom Velikog marša zaista razmišljao o tome da pojednostavi kinesko pismo po uzoru na najsavršeniju svetsku ortografiju (srpsku, vukovsku)?! Da li su Moamer el Gadafi i Sadam Husein poginuli mučeničkom smrću, opijeni idealima „pjesama muških" (tj. naše narodne epike)? Bez DA LI, mirne duše ćemo ustvrditi kako su i partizani i četnici na brdovitom Balkanu, pred okupatorom uzmakli u šumu i poveli narodnooslobodilačku

borbu vođeni više pomenutim idealnima nego ideološkim parolama svojih partija! Primera ima još bezbroj, naučno-korektna tema ***IZ XX VEKA*** prerasla bi u subjektivno-hrestomatijsku projekciju ako bismo nastavili da ih nižemo; s druge strane, u tom nizu nepovratno bismo izgubili, ili barem prevideli, DESTINO…

…Pođemo li nekoliko koraka unazad, kroz lavirint Vremena, videćemo sledeći prizor: Ona sedi poluskloplјenih očiju, ruku prekrštenih preko bedara, rasute kose. Videćemo kako Njene oči teku poput reke i igraju se poput uznemirenih talasa: te oči nisu samo lepe, one se u svom toku ulivaju u neke predele koje običan ljudski um ne može ni naslutiti. Kada podigne pogled, videćemo je kako bdi pred slikom svog Arhetipskog, dok joj telo podrhtava ispod lake providne košulje iz koje proviruju ramena tek sazrele devojčice. Ipak, Njemu DESTINO prilazi u obličju žene čija bedra belasaju na mesečini: usnama mu raskopčava šlic i klečeći ispod Njegovih nogu, tiho pita da li je voli oduvek, tj. da li će je voleti ZAUVEK. Bez obzira na odgovor (koji dobro zna!), Njena leđa i bokovi nudiće se Njegovim rukama koje će je snažno zgrabiti: krhko maleno telo gubiće se u Njegovom zagrljaju; taj zagrljaj neće priznavati tihi otpor, jecanje i nemoćni plač na kraju; taj nemoćni plač govoriće mu da je uzme još jače, nemilosrdnije. Posle će ležati pri dnu kreveta, nasmešena, mazeći se i upijajući svaki Njegov dašak – tu neizrecivu energiju koju su Njegova Duša, Duh i Telo emitovali ka Njoj, u Nju…

…„Da li smo mi stvarni", zapitala se DESTINO mnogo puta, ali odgovora nije bilo. Njenom VUKU Istorija je isticala iz malog prsta, praznina koja je tamo zjapila bila je nestvarnija od tame najskrovitijih tačaka svemira. S druge strane, On je sad u malom džepu – umesto nepostojeće istorije! – držao džepni časovnik koji je upravo otkucavao 4 i 15. „Neobično", pomislio je, „kao da se Sve(t) ponavlja, kao da čitavno moje kretanje kroz vreme i prostor nije bilo ništa drugo do stajanje u mestu…". Uz rasprskavanje vatrometa po nebesima iznad svih kontinenata Zemlje, čovečanstvo je slavilo ulazak u XXI vek i novi milenijum: Vangelisov spektakl između piramida, Srbija koja još vida rane iz 1999, Njujork oku-

pan bljeskovima zvučnih boja koje nagoveštavaju grmljavinu 11. septembra 2001. godine…

Da li smo stvarni ili ne, da li je Neko čitao Nešto, da li se Nečiji putevi ukrštaju u izvesnim prostorno-vremenskim koordinatama?! Vuk Stefanović Karadžić nije se bavio takvim i sličnim metafizičkim temama: oblasti njegovog interesovanja bile su drugačije, ali ne manje važne za noviju istoriju Srba svih vjera i rasa, odnosno za NAROD koji se tokom te istorije neprestano budio da bi potom usnio što bezbrižnijim snom…

XXIII

139 Кичéнїе.
На высокоступца чудѣ ѥс ходящїй
Но ѥс чуднѣишїй высокомыслящїй
Сей бо высится точїю ѝгра́а
Тоиже вса твори в ѝстинну вмѣна́а.
дѣт.

XXI VEK

U XXI vek lik i delo našeg VUKA ušli su već gotovo obogotvoreni, ili barem u toj meri kanonizovani da je neupućenom čitaocu teško razabrati razliku između njega i nekog istaknutijeg svetitelja, kanonizovanog od strane majke Crkve (lično i personalno!!!)[2]. Za takvo stanje razloga i ima i nema: odnosno, i nema i ima! Međutim, da u sve te razloge ne bismo ulazili i kvazianalizama opterećivali ovu priču, ali i da neko (danas, sutra ili prekosutra--svejedno!) ne bi posumnjao u navedenu činjenicu, kao njen krunski dokaz predočavamo tekst jednog od najdoslednijih poklonika i sledbenika VUKOVOG pravca. Tekst donosimo u celosti, bez skraćivanja, dopuna i komentara, pa nam se čini da je zato ime autora nevažno – tim pre što on zapravo personifikuje veru opšteprihvaćenu kod Srba, dakle na specifičan način nastupa u ime čitave zajednice (poput slepih guslara iz srpske usmenopoetske tradicije):

FUDBALSKA KARIJERA VUKA STEFANOVIĆA KARADŽIĆA

Nedavno je u slavističkim krugovima – kao grom iz vedra neba! – odjeknula vest da su čuveni vukovci, akademik Ljubomir Stojanović i akademik Aleksandar Belić, posthumno otkrili neke nepoznate činjenice o životu i radu Vuka Stefanovića Karadžića.

2 Videti o tome detaljnije u studiji dr Miroslava Jovanovića, *Jezik i društvena istorija*, Beograd 2002.

Osim podatka da je tvorac serbske azbuke, tj. Otac, Sin i Sveti Duh serbske književnosti bio dobrovoljni davalac krvi, najveću senzaciju izazvao je podatak da se on aktivno bavio fudbalom, tačnije – da je kao centarfor vodećih evropskih klubova zapravo bio najslavniji golgeter svoje epohe[3]! Štaviše, Stojanović i Belić dokazuju da je Vukovo permanentno moljakanje onovremenih tajkuna za finansijsku pomoć bila samo finta veštog fudbalera uoči prelaznih rokova, finta kojom je zapravo maskirao ogromne transfere koji su realizovani prilikom njegovog prelaska iz jednog u drugi klub. Tako je, na primer, za prelazak iz turskog FK „Knjaz Miloš" iz Tršića (tadašnjeg pobednika Lige šampiona) u nižerazredni „Real" iz Madrida dobio četrdeset akova bermeta, sanduk dukata i Herderovu antologiju G*lasovi naroda u pesmama* (koja je, pokazaće se, ponajviše uticala na njegovu kasniju karijeru)…

…Naime, zahvaljujući pomenutoj knjizi on je upoznao Jerneja Kopitara (levog beka FK „Olimpija" iz Ljubljane), braću Grim (legendarne halfove nemačke reprezentacije) i Johana Volfganga Getea, talentovanog omladinca koji je još uvek tražio angažman. Može se reći da je baš zbog tog omladinca i nastala zbrka oko Vukove fudbalske karijere, koju će akademici Belić i Stojanović svojim naučnim radovima posthumno promovisati kao najveću senzaciju u povesti slavistike. Ekermanovi R*azgovori s Geteom* sadrže jednu belešku (datiranu 29.09.1856.godine?!!!) iz koje se vidi da je tadašnji mladi i neafirmisani fudbaler, inače autor F*austa*, smatrao kako je Vuk Stefanović Karadžić vešto predriblao čitavu evropsku književnu reprezentaciju 19. veka (na čelu sa Puškinom, Mickijevičem i Merimeom), a serbskoj kulturi zabio pobedonosni autogol u poslednjim sekundima odlučujućeg meča, dok su se jedan raspop (Dositej Obradović), jedan monah-erotoman (Lukijan Mušicki) i jedan romansijer monaško-pedofilskih sklonosti (Milovan Vidaković) bezuspešno smenjivali na golu[4]. Tako je, dakle, govorio Gete (možda i Niče, Zaratustra?), a Stojanović i Belić (avaj!) iz toga su izvukli zaključke o Vuku-cen-

3 Detaljnije u: Kingfišer, *Enciklopedija fudbala*, Beograd 2005.

4 Johan Peter Ekerman, *Razgovori s Geteom*, Beograd 2006, str.113

tarforu, odnosno Vuku-evrogolgeteru, umesto zaključaka o metafori, alegoriji i uopšte stilskim figurama kojima obiluje F*aust* i druga dela negdašnjeg talentovanog omladinca u potrazi za angažmanom! Danas je jasno da **legenda** o Vukovoj fudbalskoj karijeri – ili čak **bajka**[5], s obzirom na ulogu braće Grim?! – nema i ne može imati veze sa realnošću, barem iz nekoliko bitnih razloga:

1. Tokom prve decenije XIX veka, Vuk Stefanović Karadžić ušao je u godine kada se igrači (pa i buduće zvezde) počinju ozbiljnije baviti fudbalom, međutim – u tom trenutku ovaj sport tek je u povoju, gotovo da i ne postoji! Znači, Vuk je eventualno mogao igrati kriket, baviti se rvanjem ili mačevanjem, mogao je biti prvak sveta u folklornoj disciplini „bacanje kamena s ramena", mogao je zapravo biti velemajstor ma kog sporta popularnog u to vreme, ali ne i fudbala!
2. Akademici Belić i Stojanović zanemarili su još jednu relevantnu činjenicu: sportski transferi i uopšte sportski profesionalizam, proizvodi su druge polovine XX veka, pa tvorac celokupne serbske pismenosti (od srednjeg veka, preko Prosvetiteljstva, do internet-epohe) sve i da je hteo nije mogao finansijski profitirati od fudbala – čak i da je fudbal, kao što nije, zaista bio „najvažnija sporedna stvar na svetu" već za njegovog života.
3. Najzad, Gifordova O*pšta* E*nciklopedija sporta* svedoči da vladari Vukove ere – posebno Napoleon, Karađorđe i dahija Kučuk Alija – nisu baš puno marili za sport, osim za usekovanije glava ili nabijanje na kolac (ako se i ovo shvati kao svojevrsna sportska disciplina!), dok su u carskim dinastijama Habsburgovaca i Romanova samo seks i piće tretirani shodno maksimi „u zdravom telu, zdrav duh". Da je kojim slučajem stvarno igrao fudbal, naš velikan bi sigurno

5 Najbolji opis ove zaboravljene književne (ali i neknjiževne!) vrste, može se naći u klasičnom delu Vladimira Jakovljeviča Propa, *Morfologija bajke*, Lenjingrad 1928.

– kao i mnogi drugi! – obrao bostan na neki od prethodno pomenutih načina! Očito, njegovo duhovno zdravlje nije bilo određeno eventaulnim upražnjavanjem sporta nego intenzivnom kontemplaticijom, tj. boravcima u srpskim namastirima i manastirima, odakle se često vraćao sa naramkom dragocenih srednjovekovnih rukopisa i inkunabula koje je umeo unovčiti toliko dobro da mu nikakvi transferi nisu bili potrebni. ***Vuk Stefanović Karadžić kao fudbaler***, dakle, uopšte nije problematika od značaja za nauku – iako njegovo epohalno delo dozvoljava mnoge vanliterarne interpretacije, o čemu su u novije vreme najbolje pisali fudbalski i književni kritičar Božo Koprivica, te pesnik-fudbaler Sinan Gudžević.

Posle ovakvih dokaza, ostaje još samo da se detaljnije razjasni uloga Johana Volfganga Getea u čitavom navedenom zamešateljstvu, odnosno – kako je jedan običan dvorski pesnik uspeo da nasamari ugledne vukovce, akademike Stojanovića i Belića, tj. da ih usmeri ka fudbalskoj karijeri njihovog idola? Izgleda da se sve zakuvalo onog kobnog prepodneva kada je Vuk Stefanović Karadžić u Vajmaru posetio Getea i otkrio mu ljepotu serbskih narodnih pjesama tako uverljivo da se domaćin momentalno postideo svog neznanja, skrušeno priznavši kako je čitao samo H*asanaginicu* i kako jedva čeka nova otkrića u toj oblasti. Ekerman zapisuje i više od toga: Gete ne samo da se postideo dotadašnjeg neznanja nego je čak poželeo da se odrekne T*orkvata Tasa*, J*ada mladog* V*ertera*, P*oezije i istine*, i uopšte, celokupnog svog opusa kako bi uzeo gusle u ruke i konačno zapjevao nešto savršeno, deseterački! Rečju, pred tolikom ljepotom (koliko samog Vuka toliko i serbskih narodnih pjesama!) Johan je Volfgang naprosto pao na dupe, a naš ga genijalni reformator spremno dočekao na vo-

6 Miodrag Popović, *Vuk Stefanović Karadžić,* (peto, dopunjeno i konačno izdanje), Loznica 2000, passim

lej i degažirao duboko na protivničku polovinu terena. Sve to gledale su Lota iz Vajmara (docnije prokazana kao Geteova fikcija) i Betina fon Arnim, supruga velikog romantičara Ahima fon Arnima (docnije prokazana kao Lolita omatorelog Getea), gledale, gledale i spontano uzviknule: „GOOOOOL!". A Ekerman je, po običaju, precizno zapisao svaku reč i tako Stojanović-Beliću nehotice postavio zagonetku: ako su dve romantične dame u pomenutom trenutku uzviknule GOOOOOL, šta je prouzrokovalo takav uzvik (oduševljenja ili gnušanja, sad svejedno)?! Šut rasnog centarfora (Vuka Stefanovića Karadžića), koji se slučajno našao u ulozi odbrambenog igrača, ili gnev (istoimenog) genijalnog filologa-autodidakta suočenog sa neobrazovanim, samozvanim eruditom (vajmarskim dvorskim pesnikom Geteom)? Opredelivši se za prvu varijantu, akademici su jednom potonjem pesniku (Vujici Rešinu Tuciću) ostavili u amanet dva pitanja – „poš'o Gethe da se šethe?", odnosno „kad je Gethe bio dethe?" – ali su istovremeno dali i više od dva odgovora na pitanja o fudbalskoj karijeri Vuka Stefanovića Karadžića…

…Vratimo se, za trenutak, glavnoj temi: Milan Kundera u romanu B*esmrtnost* opisuje dirljivu scenu kada Betina fon Arnim – tada već u trećoj deceniji života, ali ipak Lolita šezdesetogodišnjeg bezubog Getea – graciozno seda grotesknom ljubavniku u krilo i priča mu o svom bratu (pesniku Klementu Brentanu), Betovenu koga je upoznala u Beču i omalenom, sportski građenom brkatom Srbinu sa fesom na proćelavoj glavi. Lako je pogoditi: narečeni Srbin nije niko drugi do Otac, Sin i Sveti Duh serbske književnosti; Žena-Dete u besmrtnikovom krilu ne krije svoj ushit susre-

7 Vujica Rešin Tucić, *Izabrana poezija, proza i vizuelni tekstovi*, Novi Sad 2012, passim

tom sa autorom S*rpskog rječnika*; Gete, pak, pozeleneo od ljubomore ne može da razume zašto baš ta fascinacija, pored živog Betovena na primer?! „GOOOOOL!", jeca Betina u slasnom orgazmičkom grču, Johan Volfgang prodire sve dublje u protivničku polovinu terena, pobeda je na vidiku, još malo pa će vuk konačno da rastrgne i proždere Crvenkapu, ali koji vuk – Stefanović Karadžić ili Johan Gete?! Sudeći po romantničnoj Betini, biće da je reč o onom VUKU koji je po mnenju njenog ljubavnika vešto predriblao čitavu evropsku književnu reprezentaciju XIX veka (zabivši – podsetimo! – i sopstvenoj kulturi poražavajući auto-GOOOOOL), a njemu samom – faustovski postiđenom! – volejom dokačio zadnjicu i degažirao ga ne **duboko**, nego **daleko**: TAMO DALEKO, DALEKO OD MORA… Doduše, Gete je i mlad i star naprosto obožavao more, ali je ovakvo more za njega bilo „veltšmerc" nedostojan jednog rasnog strelca: horoskopskog, lovačkog ili fudbalskog, svejedno. Možda je zato i odlučio da obesi kopačke o klin, postane trener mlađih kategorija (njegovi S*aveti mladom piscu* i danas su obavezan priručnik u toj struci) i Betinu fon Arnim promoviše za predvodnicu mažoretkinja na svim utakmicama gde Vuk Stefanović Karadžić ne izvodi slobodne udarce (ili penale, svejedno).

„Posle vuka i lisica fuka", rekao je rezignirano autor F*austa* i promenio TV kanal: na EUROSPORTU davao se direktan prenos finalnog meča Lige šampiona između turskog FK „Knjaza Miloša" iz Tršića i nižerazrednog „Reala" iz Madrida. Uprkos naučnim radovima akademika Stojanovića i

8 S obzirim da je *Besmrtnost* objavljena 1990. godine (u originalu, na češkom: *Nesmrtelnost*), svakako da je njen autor imao u vidu sva dotadašnja izdanja *Srpskog rječnika*, a ne samo prvo (iz 1818) koje je mlađahna Betina jedino mogla videti u trenutku kada se zbivala njena ljubavna drama sa besmrtnim poetom.

9 Uz dužno poštovanje činjenice da je današnja himna Srbije „Bože pravde"!

Belića, na terenu nije bilo najslavnijeg golgetera epohe, Vuka Stefanovića Karadžića, čak ni u veznom redu ili na poziciji isturenog beka?! Ekranom su špartali Dijego Armando Maradona, Mišel Platini i veteran Pele, a u njihovim maestralnim potezima lepo se ogledala njihova lektira: S*rpske narodne pjesme* (knjiga druga, u kojoj su pjesme junačke najstarije – Pele), S*rpske narodne poslovice* (i druge različne kao one u običaj uzete riječi – Platini) i S*rpske narodne pjesme* (knjiga prva, u kojoj su različne ženske pjesme – Maradona). Samo se u maestralnom pogotku Dragana Džajića-Džaje, kada je iz kornera lobovao protivničkog golmana, nije ogledalo ama baš ništa: ni Kundera ni Tucić, ni Herder ni Gudžević, ni Puškin ni Koprivica, ni Merime ni Vidaković, ni Niče ni Mušicki, ni Mickijevič ni Dositej, pa čak ni onaj vuk (Stefanović Karadžić) koji je katkad – po Stojanoviću i Beliću – poput prave lisice imao običaj da se premaskira ne u jagnjeću kožu već u buba-maru (tj. fudbalsku loptu), kako bi umakao crvenim kartonima zbog oštrih faulova nadomak kaznenog prostora! Takav je vazda bio Džaja, posebno kada je trebalo braniti nacionalne boje: vadio se na tzv. „homersko pitanje" tvrdeći da je narod kolektivni tvorac svega i svačega (pa i krivac za stvoreno!), a ne Homer-fiktivni autor I*lijade* i O*diseje*, odnosno VUK-fiktivni autor serbskih narodnih umotvorina…

10 O čemu, pored ostalog, najuverljivije svedoče sledeće reference: Драган Џајић, www.reprezentacija.rs; Џајић и радна група воде Звезду („Вечерње новости", 14. новембар 2012); Džajić danas započinje drugi mandat kao predsednik Crvene zvezde („ Blic Sport", 22. децембар 2012); Приведени Џајић, Цветковић и Маринковић (Ibidem); Николић аболирао Џајића, www.rts.rs, 16. 12. 2012.

EPILOG

(*Leksikon pisaca Jugoslavije*, Novi Sad 1987, str.52-56)

KARADŽIĆ, Vuk Stefanović (Tršić, 8. XI 1787 – Beč, 8. II 1864). Do 1817. potpisivao se Stefanović i Stevanović, otada i Karadžić, što će konačno usvojiti za boravka u Nemačkoj 1823-1824; pseudonim: Nenad Novković. Starinom je iz Vasojevića, iz sela Lopata kraj Lijeve rijeke, od rodonačelnika plemena Đura Radulova Rajevića. Zbog provale Turaka preci su mu napustili stari kraj, dvanaestak godina proveli u Zeti, možda i u Nikšiću. Oko 1640. braća Ristan, Mitar i Boro prešli su u drobnjačko selo Petnicu. Vukova loza teče od Ristana, preko pradede Toma i dede Joksima. Četrdesetih g. 18. v. ded Joksim, zvani Bandula, prešao je u Tršić. Vukov otac Stevan (u. 12. VII 1817. u Tršiću) bio je imućan seljak; mati Jegda, kći Sima Zrnića iz Ozrinića kraj Nikšića. Pre Vuka imali su petoro pomrle dece, a posle njega još sina Mihaila, koji je poginuo ili umro za vreme I ustanka. Prvu pismenost stekao je od svoga rođaka, trgovca Jevte Savića Čotrića. Početkom 1796. pošao je u o. šk. učitelja Grgurevića u Loznici. Po prestanku rada te škole zbog kuge, učenje je nastavio u man. Tronoši. Pošto je vise radio domaće poslove no što je učio, otac ga je odveo kući. Od leta 1804. bio je pisar u četi harambaše Dorđa Čurčije. Marta 1805. prešao u Sr. Karlovce u „klerikalnu školu". Pošto nije bio primljen u gimn., krajem 1806. prešao je u Petrinju radi učenja nemačkog. U leto 1807. vratio se u Srbiju i postao pisar u štabu J. Nenadovića u Loznici. Tu je nastao prvi poznati Vukov napis *Svidetelstvo*, pisan u

Šapcu 29. VIII 1807. Potom je iste g. prešao s J. Savićem Čotrićem u Beograd i postao pisar u Sovjetu. Tu se upoznao sa Dositejem i S. M. Sarajlijom, s kojim se pobratio. Bio je među prvim đacima Velike škole (12. IX 1808). Stanovao je sa prof. te škole I. Jugovićem u kući J. Savića Čotrića. U jesen iste g. napustio je školu i vratio i se u Tršić zbog reumatizma. G. 1809. bio je na lečenju u Mehadiji, u zimu 1809/10. u novosadskoj bolnici, a u leto 1810, sa darom Novosađanke Marije Stanisavljević od 150. for., lečio se u Budimu. Tu se upoznao sa S. Mrkaljem, L. Milovanovom, J. Jakšićem i dr. S jeseni 1810. vratio se u Beograd sa štulom i štakom zbog zgrčene leve noge. Tu je bio učitelj verovatno „male" osnovne škole (1810-1811). Tada mu je Sarajlija davao svoje pesme na čitanje i uputio mu prvo pismo 4/16. V 1811, kojim otpočinje Vukova prepiska. U proleće 1811. otišao je s Čotrićem u Kladovo; 1812. išao u misiju kod Hajduk-Veljka i kao Karađorđev izaslanik kod vidinskog paše na dogovor. Od 17. V 1813. je sudija i upravitelj u Brzoj Palanci. Zbog navale Turaka oko 22. IX 1813. prešao je kod Grocke ili Ritopeka preko Dunava u Austriju i 20 dana proveo u karantinu u Halmalici kod Pančeva. Potom je preko Zemuna i Pešte otputovao u Beč. Tada je preko spisa o slomu srpskog ustanka, verovatno izgubljenog, došao u vezu s Kopitarom. Februara 1814. napisao je ocenu *Novina serbskih* od 2. I do 6. II koju je Kopitar iskoristio za rad *Serbische Zeitung*. U proleće iste g. bio je u Budimu da uz pomoć L. Milovanova sastavi gramatiku. Od novembra 1814. do jula 1815. proveo je u Sr. Karlovcima i zabeležio nekoliko pesama od T. Podrugovića. G. 1815. J. Grim ga je pozvao da sakuplja narodne pesme. Od jula do decembra 1815. proveo je u Beču radi štampanja druge knjige pesama. Od decembra 1815. do proleća 1816. boravio je u Sr. Karlovcima i u Šišatovcu kod L. Mušickog. Za to vreme prelazio je u Šabac i Beograd. Od septembra 1816. je u Beču. Tu se 1. I 1818. venčao s Nemicom Marijom Daniel Kraus, ćerkom bečkog krojaca Andreja i Ane Marije, svoje bivše gazdarice. Pri venčanju u katoličkoj crkvi „Rochuskirche" svedok mu je bio Kopitar. Za 23. g. imali su trinaestoro dece: Milutina (1818-1819), Milicu (1819), Savu (1820-1837), Rozu (1822-1840), Vasiliju (1827-1832), Božidara (1827), Vilhelminu-Minu (1828-1894), Amaliju (1831-

1837), N., N., Dimitrija (1837-1883), N. ćerku (1838-1838), Anku (1841-1844). Sinove su krštavali u pravoslavnoj, ćerke u katoličkoj crkvi. Nadživeli su ih Dimitrije, najpre srpski potom ruski oficir, i Mina. Krajem decembra 1818. otputovao je preko Krakova, Varšave, Bjalistoka, Vilne i Pskova u Petrograd i stigao 9. III. U Varšavi se zadržao mesec i po dana i prepisao rukopis narodnih pesama, upoznao se s naučnicima V. P. Majevskim i B. S, Lindeom, i sa zemljakom trgovcem Stevanom Dobrićem koji ga je pomogao sa 50 dukata. U Petrogradu se upoznao sa Šiškovim, Rumjancevim. Adelungom, Geceom, Kepenom, A. I. Turgenjevom, V. M. Popovim, Žukovskim, N. Karamzinom i danskim prof. Raskom. Krajem aprila 1819. sklopio je ugovor s Ruskim biblijskim društvom o prevođenju *Novog zavjeta* na srpski. Početkom juna prešao je u Moskvu, preko Novgoroda i Tvera, i upoznao se s K. F. Kalajdovičem, M. T. Kačenovskim, A F. Malinovskim i dr. Krajem juna otputovao je preko Tule u Kijev. Usput je u selu Polievo zabeležio šest ruskih narodnih pesama. Oko 30. VII stigao je u Kišinjev, 12. avg. bio kod P. Dobrnjca u selu Bumboti, zatim u Hotinu radi skupljanja grade za istoriju I srp. ustanka od tamošnjih izbeglica. Početkom septembra stigao je u Jaši, odmah potom zbog epidemije proveo desetak dana u „lazaretu" u Bojani u Bukovini, zatim se 10. X vratio u Beč. Kod D. Davidovića upoznao se 20. XI sa J. Dobrovskim. Od jula 1820. do juna 1821, proveo je u Srbiji radi skupljanja pesama i istorijske građe i građe o manastirima, i radi opismenjavanja kneza Miloša i njegovih činovnika. Potom je u Beču hteo da objavi III knjigu nar. pesama, ali cenzura nije dopustila. Zbog jednog prevoda iz Biblije u Petrogradu mitropolit Stratimirović ga je krajem februara 1822. tužio Ugarskoj dvorskoj kancelariji. Od 6. V do kraja VIII boravio je s porodicom kod Tirke u Panjevi, kod Temišvara. Od avgusta do oktobra proveo je, na knežev poziv, u Kragujevcu, potom do kraja godine u Panjevi i Temišvaru. Januara 1823. primio je u Zemunu od kneza Miloša 3.000 groša za štampanje nar. pesama, zatim posle kraćeg boravka u Sr. Karlovcima i Temišvaru stigao krajem februara u Beč. Sredinom marta pošao je u Nemačku. Uz put u Pragu se sastao s Dobrovskim i upoznao s J. Jungmanom, F. Čelakovskim i V. Hankom. Aprila i maja

slušao je u Lajpcigu predavanja iz anatomije, potom kao redovan student Filoz. fak. (od 9. VI 1823. do 3. Š 1824) filozofiju, logiku, metafiziku, eksperimentalnu fiziku i opštu matematiku. Tada se upoznao sa Geteom, J. Grimom, Faterom, Terezom Jakob. Septembra 1823. poslao je iz Lajpciga preko Adelunga ruskom Ministarstvu inostr. dela rukopis knjige o knezu Milošu. U drugoj polovini septembra boravio je u Getingenu i osam dana u Vajmaru gde je posetio Getea i veliku kneginju Mariju Pavlovnu; zatim je bio u Jeni. U drugoj pol. oktobra 1823. V. M. Popov mu je vratio rukopis *Novog zavjeta* i raskinuo ugovor. Februara 1824. ponovo bio u Vajmara kod Getea. U Beč se vratio 15. III 1824. Zbog duga za prevod gramatike na nemački ostavio u zalozi I–P knjigu nar. pesama, a od kneza Miloša dobio 1000 for. za isplatu štamparije. Srpski agent u Petrogradu M. German prepisao Vukov rad o kn. Milošu i 1824. objavio ga. Krajem aprila 1825. putovao jo u Slav. Brod na sudenje. Tada se upoznao sa I. Brlićem, T. Radičevićem, i dr. Maja je prispeo u Zemun, a krajem aprila u Beč. Zbog ponarodnjavanja imena svetaca u kalendaru prvog godišta *Danice* mitrop. Stratimirović ga je tužio 26. I 1826. grofu Sedlnickom. 29. V tražio je mesto korektora u budimskoj štampariji, ali ga nije dobio. Juna 1826. dobio je rusku penziju od 100 rubalja godišnje za rad na unapređivanju slovenskih književnosti. Na poziv kn. Miloša, dobivši prethodno 1500 groša za put, stigao je preko Temišvara i Pančeva najpre u Požarevac, potom u Kragujevac 21. I 1827. Marta je dobio od kneza 5000 groša odštete za Germanov plagijat. Radi dogovora o podizanju štamparije u Srbiji vratio se u Beč 15. IV, a krajem decembra bio u Budimu radi štampanja knjige o kn. Milošu i *Danice*. Juna 1829, vratio se u Beč, upoznao se s L. Rankeom i dao mu građu za *Srpsku revoluciju*. Na knežev poziv doputovao je novembra u Kragujevac i počeo prevoditi Napoleonov *Krivični zakonik*. Krajem decembra vratio se kneževim poslom u Beč; maja 1829, doveo porodicu u Zemun, a sam prešao u Kragujevac i postao član „Zakonodatelne komisije". Poćetkom 1830. na skupštini u Kragujevcu određen za člana opštenarodnog suda s platom od 420 groša, s hranom i stanom. Aprila je postao predsednik nove komisije, polovinom decembra član suda nahije i varoši beograd-

ske i 20. dec. 1830. prisustvovao u Beogradu objavljvanju sultanova hatišerifa. Knez ga je 10. IV 1831. imenovao za predsednika Suda i nahije beogradske. Zatim je 28. XII 1831. prešao u Zemun odlučivši da se više ne vraća u Srbiju, a 24. IV 1832. napisao pismo knezu Milošu i poslao mu ga 25. VIII. Posle mnogih smetnji i pretnji stigao je novembra u Budim. Njegov pravopis zabranjen je u Srbiji 3. I 1833. Jula 1833. upoznao se u Beču s Njegošem, potom prešao u budimsku banju radi lečenja. Jula 1834. otputovao je preko Ljubljane, Trsta, Dubrovnika i Kotora na Cetinje. Novembra 1834. spustio se zbog oštre klime u Kotor, zatim u Dubrovnik, Marta 1835. knez Miloš mu je odredio penziju od 150 talira godišnje (ubrzo povisio na 200 tal.), marta je dobio kao dar 100 for. od tršćanskih Srba, a Ruska akademija mu je poslala 100 hol. dukata za štampanje građe. Maja 1835, na putu za Cetinje, upoznao se s V. Vrčevićem. Ne zatekavši Njegoša na Cetinju; vratio se istim putem u Beč (17. VIII 1835). U jesen se upoznao s M. P. Pogodinom. Posle smrti sina Save u Petrogradu (maja 1837), otputovao je jula u Trst, a vratio se u Več 20. IX. Od novembra 1837. do marta 1838. boravio je u Vukovaru. Posle kraćeg zadržavanja u Beču, otputovao je radi skupljanja jezičke i folklorne građe u Hrvatsku, u Vojnu Krajinu, Liku i Dalmaciju. U Zagrebu je bio gost J. Draškovića, u Topuskom gost oficira, u Senju biskupa M. Ožegovića. U Beč se vratio 21. IX 1838. Februara 1839. otpočeo je polemiku s J. Hadžićem. Na poziv kneza Miloša stigao je 13. V 1839. u Beograd, i brzo se vratio u Beč. Krajem 1840. pristao je da bude načelnik školskog odeljenja u Popečiteljstvu prosveštenija u Srbiji ali to nije postao. Februara 1841. postavljen je za nadziratelja srpskih pitomaca u Beču sa 100 talira godišnje. Krajem aprila krenuo je za Trst, potom sa D. M. Knjaževićem i N. J. Nadeždinom, preko Rijeke, Like, Splita i Kotora stigao 30. V 1841. na Cetinje. Pet dana kasnije vratio se s njima preko Kotora, Dubrovnika, Splita, Plaškog, Zagreba i Fruške gore u Beograd. Zatim su posetili više gradova i manastire Žiču, Studenicu, Ravanicu, Manasiju. U Sr. Karlovcima se rastao sa njima i avgusta stigao u Beč. Tada, u Beogradu, bio je „na poklonjenju" kod kneza Mihaila. Knez Miloš mu je juna 1841. poslao 300 for. za štamparske troškove. Za poslatu prvu knjigu pesa-

ma novog izdanja ruski car mu je juna 1841. darovao „medalju od suvoga zlata", a srpski Sovjet januara 1842. dao 100 for. u srebru i juna povećao penziju na 400 tal. Septembra 1842. oduzeta mu je srpska penzija zbog držanja strane Obrenovićima. Novembra 1843. pratio je kn. Mihaila u Berlin, a vratio se u Beč januara 1844. Septembra je otputovao u Beograd da traži od kn. A. Karađorđevića povratak penzije. Zbog Katanske bune bio je proteran iz Beograda. Penzija mu je bila vraćena na zauzimanje Njegoševo i ruskih diplomata. Aprila se u Beogradu zahvalio za vraćenu penziju. Juna je prisustvovao sednicama Društva srbske slovesnosti i sednici Sovjeta. Maja 1846. posetio je Tršić, zatim Sr. Karlovce radi dobijanja blagoslova od mitr. J. Rajačića za štampanje *Novoga zavjeta*, ali bez uspeha. Posle izlaska prevoda iz štampe, Rajačić je podneo protiv njega tužbu i zahtev da se knjiga zapleni i zabrani. Povodom toga saslušavan je u bečkoj policiji 21. I 1848. 23. I dobio od bečkog cara brilijantski prsten za poslatu knjigu nar. pesama. Februara 1848. zabranjeno je unošenje *Novoga zavjeta* u Srbiju. Juna 1848. učestvovao je na Slovenskom kongresu u Pragu i radio u južnoslovenskoj komisiji. Februara 1849. putovao je u Berlin radi pregovora o otkupu *Novoga zavjeta*. Maja i juna 1849. bio je u Srbiji i posetio Tršić. Septembra je u Beču pozdravio St. Knićanina povodom njegova odlikovanja Terezijinim ordenom. Tokom 1849. učestvovao je u radu komisije za terminološki rečnik. Na njegovu inicijativu sazvan je u Beču skup koji je 28. III 1850. potpisao Bečki dogovor o jeziku. Maja i juna putovao je po Srbiji kao pratilac Engleskinje Kar, a 28. VI prisustvovao svečanoj sednici Družine mladeži srpske održanoj u njegovu čast. 13. III 1852. zabranjeno je unošenje u Srbiju knjiga štampanih Vukovim pravopisom. Radi ukidanja te odluke putovao je aprila 1852. u Beograd, ali bez uspeha. Krajem jula otputovao je s knjazom Danilom na nekoliko dana u Crnu Goru. Maja 1854. bio je u Srbiji a juna putovao u Berlin. Maja 1855. bio je sa sinom Dimitrijem u Beogradu i Tršiću, a jula se vratio u Beč. U Srbiju je s ćerkom Minom išao i u proleće 1856. Tada je bio i u N. Sadu s M. Stojadinović Srpkinjom. Početkom 1857. kupio je veliko imanje Lagator kod Loznice. U proleće 1858. počeo je skupljati građu za etnografsku kartu južno-

slovenskog življa. 27. V 1858. stigao je sa ženom u Beograd na Minino venčanje sa prof. A. Vukomanovićem, rođakom kneginje Ljubice Obrenović. Početkom juna bio je u svom zavičaju, 25. VI prisustvovao u Liceju ispitima kneževih sinova Petra i Andrije, a 26. VI sednici Društva srbske slovesnosti. Na povratku u Beč boravio je pet dana u man. Vrdniku, potom u Hopovu. 24. XII 1858. izdiktirao je D. Tirolu testament, na kojem se kao svedok potpisao Fr. Miklošič. Početkom 1859. u Požarevcu je sa I. Garašaninom dočekao kneza Miloša, ponovo izabranog za vladara Srbije. Knez je 8. III potvrdio rešenje Sovjeta o naknadi neisplaćivane penzije od 1842-1844. Potom je još dvaput dolazio iz Beča u Beograd. 1. I 1860. stigao je na Cetinje s porukom kneza Miloša knjazu Nikoli. Posle osam dana vratio se preko Trsta u Beč. Pocetkom februara 1860. prispeo je u Beograd, odakle je 2. VII otputovao u banju Topusko; 27. VIII prisustvovao u Zagrebu proslavi 100-god. rođenja S. Tekelije. Istoga dana priređena mu je svečanost s pozdravnim govorima I. Kukuljevića, F. Kurelca, Lončarevića, Fedrocija, i dr. Pocetkom septembra lečio se u Rog. Slatini, potom putovao u Beč, pa u Beograd i na Cetinje s misijom kn. Mihaila. Marta 1862. bio je u Srbjji, aprila u Zagrebu radi štampanja pete knjige nar. pesama. Za vreme bombardovanja Beograda (1862) bio je u Srbiji, a sa kn. Mihailom otputovao u Loznicu i Tršić. Juna je ponovo otputovao preko Trsta na Cetinje, gde se bavio mesec dana. U Beograd se vratio 10. VIII, a u Beč otputovao 26. VIII. Uz put je svratio u Đakovo kod J. J. Štrosmajera. Krajem maja 1863. poslednji put je putovao brodom u Beograd. Po povratku u Beč sredinom juna svratio je u N. Sad. Početkom jula bio je u Rimskim Toplicama. U jesen 1863. otputovao je preko Splita u Kotor, odakle se vratio u Beč sredinom oktobra. Na tom putovanju je ozebao i pobolevao do smrti. Na njegov 76, rođendan grupa đaka čestitala mu je u stanu 50-god. književnog rada. Srpska vlada odbila mu je 11. XI 1863. molbu za povišenje penzije na 2000 tal. Dugove za štampanje poslednje knjige isplatio je bečki car. Vuk je umro 8, a sahranjen 10. II na groblju sv. Marka. Posmrtni ostaci preneseni su mu iz Beča u Beograd 10. X, a sahranjeni 12. X 1897. g. u porti Saborne crkve uz D. Obradovića. Sarađivao je u periodičnim publikacijama: *Novine*

serbske (1814-1822), *Zabavnik* (1820), *Erneuerte vaterlandische Blatter fur den osterreichischen Kaiserstaat* (1820), *Banatski almanah* (1829), *Allgemeine Zeitung* (Augsburg, 1834, 1853), *Das Ausland* (Minhen, 1834, 1836, 1837), *Vereinigte Ofner-Pester Zeitung* (1836), *Der Komet* (Lajpcig, 1837), *Danica ilirska* (1840-1841), *Serbske narodne novine* (1842, 1846), *Serbski narodni list* (1842-1843), *Peštansko-budimski skoroteča* (1842-1843), *Srbski ulak* (1843), *Kolo* (1847), *Podunavka* (1848, 1858), *Sitziingsberichte der katserlichen Akademie der Wissenschaften* (1848), *Napredak* (1848-1849), *Srbske novine* (1849, 1851-1852, 1859), *Narodne novine* (Zg, 1850, i), *Slavische Bibliothek* (Beč, 1851, 1858), *Izvesti? Imperatorskou Akademii nauk po otdeleni? russkago ?zika i slovesnosti* (SPb 1852), *Srbski dnevnik* (1856), *Vidovdan* (1861), *Pozor* (1863). Redaktorski rad: *Novine srbske*, sa J. Kopitarom (41-42, 94-98, 1817); *Žitije Đorđija Arsenijevića Emanuela* (Budim 1827); Luke Milovanova *Opit nastavlenja k Srbskoj sličnorečnosti i slogomjerju ili prosodii* (Beč 1833); *Priprava za istoriju svega svijeta radi djece* (prev. s nemačkog D. Vladisavljević, Beč 1864). Bio je član naučnih društava: 6. VIII 1819 – dopisni član Petrogradskog društva ljubitelja ruske književnosti, 15. XI 1820. dopisni član Učenog društva pri Krakovskom univerzitetu, 24. IX 1823. počasni doktor Jenskog univerziteta, 24. II 1824. dopisni član Tirinško-saksonskog društva za ispitivanje otačestvenih starina, 30. XII 1824. dopisni član Getinškog učenog društva, 26. III 1828. pravi član Društva za istoriju i starine ruske pri Imperatorskom moskovskom univerzitetu, 3. II 1842. pravi član Odeskog društva ljubitelja istorije i starina, 23. VI 1842. dopisni član Društva srbske slovesnosti, 26. III 1847. počasni član Imperatorskog Harkovskog univerziteta, 26. I 1848. član Carske akademije nauka u Beču, 15. X 1849. počasni član Afričkog instituta u Parizu, 12. III 1850. dopisni član Ruskog geografskog društva u Petrogradu, 25. IV 1850. dopisni član Pruske akademije nauka u Berlinu, 1. IX 1850. počasni član Društva za povjestnicu i starine jugoslavenske u Zagrebu, 20. XII 1851. dopisni član Književnog odeljenja Imperatorske akademije nauka u Petrogradu. Sem toga, 29. VII 1861. izabran je za počasnog člana Požeške županije i 16. IX 1861. za

počasnog građanina grada Zagreba. Vukovu prepisku, rukopise i hartije čuvaju Arhiv SANU u Beogradu i Sr. Karlovcima, Arhiv Srbije, Vukov i Dositejev muzej, Istorijski arhiv Beograda, Istorijski institut, Istorijski muzej Srbije, Narodna biblioteka Srbije, Sveučilišna biblioteka u Zagrebu, Arhiv JAZU, Arhiv Hrvatske, Nacionalna sveučilišna knjižnica i Historijski arhiv u Zadru, Historijski arhiv u Ljubljani, Nacionalna in univerzitetna knjižnica, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Narodna biblioteka i Arhiv grada u Sarajevu, Obiteljski arhiv Brlića u Sl. Brodu, Bogišićeva biblioteka u Cavtatu, Državni muzej na Cetinju, Bečki ratni arhiv i Nacionalna biblioteka, Biblioteka „Ćiril i 1 Metodij" u Sofiji, Univerzitetska biblioteka u Tibingenu, Centralni institut za književnu istoriju u istočnom Berlinu, Geteov i Šilerov arhiv i Državni arhiv u Vajmaru, Arhiv Univerziteta u Jeni, Srpska crkvena opština u Trstu, Jagelonska biblioteka u Krakovu, Institut za ukrajinsku književnost T. O. Ševčenka AN USSR u Kijevu; u Lenjingradu – Arhiv Akademije nauka SSSR, Arhiv Lenjingradskog odeljenja Instituta istorije, Biblioteka AN SSSR, Institut za rusku književnost, Biblioteka Saltikov–Ščedrin, Naučna biblioteka Lenjingradskoga državnog univerziteta, Centralni državni istorijski arhiv; u Moskvi – Arhiv Min. spoljnih poslova, Državni istorijski muzej, Biblioteka „V. I. Lenjin", Centralni državni arhiv za književnost i umetnost, Centralni državni arhiv starih dokumenata; Književni arhiv Matice slovačke u Martinu; Muzej češke književnosti i Književni arhiv Narodnog muzeja u Pragu. Pesme posvecene Vuku u knjizi R. M. Nikolić: *Pohvala Vuku Karadžiću* (Bg 1980); N. Ivanovič Naderždin, *Pismo u desetercu od 17/29. IX 1847* (Arhiv SANU br. 7977/4); S. Kaper, *Vuku* (Arhivska zbirka Vukovog i Dositejevog muzeja, br. 545 /V); Abdulah-Zade: *Starini Vuku Karadžiću* (*Bos. vila*, 18, 1897, 276); J. Đ. Zorić: *Vuku Stef. Karadžiću* (*Bos. vila*, 18, 1897, 276); Mile guslar; *Vuk, Lukljan i Filip* (*Brankovo kolo*, 39-40, 1217); Borski: *Slava krilatom Vuku* (*Republika*, 98, 1947, 2); V. Trnavski: *Vuku* (Mladost, 9, 1947, 31). – Muzičke kompozicije: M. Topalović: *Apoteoza Vuku St. Karadžiću* (Pančevo 1888); K. Glik: *Karadžić marš* (Bg 8, IX 1888, Arhiv SANU, 8852/229); J. Marinković: *Apoteoza Vuku*, reči Z. J. Jovanovića (Vukov i Dositejev

muzej, 1381 /A2); S. Mokranjac: *Himna Vuku Karadžiću*, za mešoviti hor, 1897; Isti, *Opelo*, za mešoviti hor, 1888, *Tri pesme po pevanju Vuka Karadžića*, za mešoviti hor, 1903; D. Radić: *Vukova Srbija*, kantata (Bg 1971). – Filmovi: P. Stojanovic: *Vuk Karadžić* (1948); V. i Lj. Jocić: *Zemlja ustanka* (po scenariju M. Panića-Surepa); M. Nikolić: *Vuk Karadžić* (Bg 1964, po scenariju Đ. Gavele). – Dijafilmovi: G. Dobrašinović: *Vuk Karadžić I-II* (Bg 1964); B. Kovaček: *Vuk Karadžić* (NS 1964). – TV emisija „Spektar": B. Vučurović: *Vuk i Evropa* (RTV Beograd, 30. IX 1964). – Vukovi umetnički portreti: P. Durković, ulje (1816), Nar. muzej, Bg; D. Lakatari, ulje (1832), Vukov i Dositejev muzej; A. Selb, crtež kredom (1838) poslali Vuku s posvetom mladi tršćanski Srbi, zagubljeno; D. Avramović, ulje (1840), Nar. muzej, Bg; A. Jovanovic, litografija (1840) – po slici P. Simića; Nepoznati autor, ulje, b. g., Nar. muzej, Bg; J. Isailović, portret izgoreo 1848. u N. Sadu; J. V. Helich, crtež kredom (1848) s još nekoliko učesnika na Slavenskom kongresu u Pragu; E. Kajzer, crtež (1850), Nar. muzej, Bg; Nepoznati autor, ulje, b. g., Nar. muzej, Bg; Nepoznati umetnik, silueta (oko 1850), Muzej grada Beograda; D. Stipetić, crtež (1861), u uglu diplome grada Zagreba, Vukov i Dositejev muzej; A. Marodić, ulje (1862), Vukov i Dositejev muzej; U. Knežević, ulje (1863), Nar. muzej, Bg; M. Karadžić-Vukomanović, kreda, dva crteža Vukove glave, jedan objavljen kao prilog uz *Vilu* od 1865 – oba zagubljena; Nepoznati umetnici minijature na porcelanu – Vukov i Dositejev muzej; posmrtni portreti: Kriechuber, litografija (1865); D. O. Tirol, ulje (1868), JAZU i 1871. portret uljani za Slovensku biblioteku „Ćirilo i Metodije" (u Odesi 1871); S. Todorović, N. Radonjić, ulje, Galerija Matice srpske; Đ. Jakšić, ulje, zatureno; Nepoznati umetnik, ulje; F. Kikerec (1888), litografija, Vuk okružen: M. Kraljevićem, M. Obilićem, carom Dušanom, carem Lazarom, Jug-Bogdanom i Starinom Novakom; P. Aničić, drvorez rađen u Lajpcigu; M. Borojević, bakrorez; Nepoznati umetnik, drvorez, objavljen u *Glasonoši* (1864) i u *Bosanskoj vili* (1888); U. Predić, skica za portret rađen kredom (1934), vlasništvo Jelene Popović u Beogradu – i ulje (1937), Univerzitet u Pitsburgu, SAD; Nepoznati umetnik, ulje, vlasništvo pošte u Osto-

jićevu; Lalicki, umetnički piakat (1964); R. Stević-Ras, umetnički plakat (1969); D. Lubarda (1969); M. Popović (1970), Nar. biblioteka u Beogradu; Ljubodrag Janković-Jale, crtež (1971). – Skulpture: Kundman, glava u gipsu, Vukov i Dositejev muzej; T. Vezilić-Surov i S. Jovanović, poprsje u bronzi (Beč 1886); P. Ubavkić, poprsje od belog mermera (1888), Nar. muzej, Bg; Đ. Jovanovic, plaketa od belog mermera (1897), Republički sekretarijat za kulturu SR Srbije, bronzani odliv, Vukov i Dositejev muzej, Bg; statueta gipsana (1937), SANU; drugi primerak SKZ, Bg; Đ. Jovanović, bronzana statua – spomenik otkriven 1937. u Beogradu; M. Brežanin, gipsano poprsje (1935), Vukov i Dositejev muzej; J. Jovanović, gipsana glava, 1960, Vukov i Dositejev muzej; F. Dinčić Melegelo, bronzana plaketa (1964), Vukov i Dositejev muzej; M. Živković, skulptura od belog mermera za spomenik u Loznici (1964); Panić, bista u bronzi (1964), ispred Nar. muzeja u Kragujevcu; Ž. Maksimović, bista (1964) u Čačku; U. Kostić, poprsje, bronza (1964), ispred škole „Vuk Karadžić" u Pirotu.

BIBLIOGRAFIJA: *Мала простонародна славено-сербска песнарица*, Беч 1814; Бг 1958 (fotot. izd.); *Писменица сербскоīа језика*, Беч 1814; *Народна србска песнарица*, Беч 1815; *Српски рјечник*, Беч 1818; proširen, 1852; I, od A-Z, Bg 1892; dopunjen, 1898; pot. izd. 1935; *Народне српске приповијетке*, Беч 1821; *Додатак к Санктпетербурīским сравнитељним рјечницима свију језика и нарјечија, с особитим оīледима буīарскоīа језика,* Беч 1822; *Народне српске пјесме*, I–IV, Лајпциг I–III (II–III, 1823; I, 1824); Беч IV, 1833; *Оīледи Светоīа писма на српском језику*, Лајпциг 1824 (postoji izdanje i s naslovom na latinskom i predg. J. S. Fatera); *Жизнь и подвиги князя Милоша Обреновича*, SPb 1825; *Први српски буквар*, Беч 1827; *Милош Обреновић, књаз Сербии, или Грађа за српску историју нашеīа времена*, Будим 1828; *Народне српске пословице*, Cet. 1836; Беч 1849; *Montenegro und die Montenegriner*, Stuttgart und Tubingen 1837; *Одīовор на ситнице језикословне īи. Ј. Хаџића – М. Светића*, Беч 1839; *Српске народне пјесме* I–V, Беч 1841–1865 (I, 1841; II–III, 1846; IV, 1862; V, 1865); *Вуков одīовор на Утук īи. М.*

Svetića, Беч 1843; *Вуков одговор на лажи и опадање у Србскоме улаку*, Беч 1844; *Вука Стеф. Караџића и Саве Текелије писма* (…) *Платону Атанацковићу, Беч* 1845; *Нови завјет Господа нашега Исуса Христа*, Беч 1847; Berlin 1857; Bg 1972; *Господину са два крста*, Беч 1848; *Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона*, Беч 1849; *Српске народне приповијетке*, Беч 1853,1870; Bg 1928,1937; *Цветник србске словесности* II, Беч 1853 (pet tekstova iz „Danice" i knjige Miloš Obrenović); *Примјери српско-славенскога језика*, Беч 1857; *„Правителствујучиј совјет србскиј" за времена Кара-Ђорђијева или отимање ондашњијех великаша око власти*, Беч 1860; *Одбрана од ружења и кућења*, Бг 1860; *Српске народне пјесме из Херцеговине (женске)*, Беч 1866; *Живот и обичаји народа српскога*, Беч 1867; Бг 1957; Deutsch-serbischesches Worterbuch, Beč 1872, 1877; *Srpske narodne pjesme* I–IX, Bg 1891–1902 (I, 1891; II, 1895; III, 1894; IV, 1896; V, 1898; VI, 1899; VII, 1900; VIII, 1900; IX, 1902); *Српски рјечник* 1, од A–Z, Бг 1892; *Граматички и полемички списи* I–IV, Бг 1894–1896 (I,1894; II, 1895; III, 1896; IV – odštampano prvih 10 tabaka uoči I svet. rata, čiji se, možda i jedini primerak čuva u Vukovom i Dositejevom muzeju); *Српске народне приповјетке и загонетке* Бг 1897; *Скупљени историјски и етнографски списи*, Бг 1898; *Српске народне пословице* (s dopunom iz Vukovih hartija i iz Srpskog rječnika) Bg 1898. 1933; *Вукова преписка* I–VII, Бг 1907, 1908, 1909, 1910, 1912 i 1913; *Стара српска религија и митологија*, Бизерта 1918; *Црна Гора и Бока Которска*, прев. Љ. Стојановић Бг 1922. 1933; *Вук Караџић о унутрашњој политици кнеза Милоша*, Бг 1923 (pismo knezu od 12. IV 1832); *Одабране стране, Бг 1926; Српске народне пјесме* I–IV Бг 1929-1932 (I–II, 1932; III, 1929; IV, 1932); *Вукова књига* I–II, Бг I 1932, II, 1934; *Вукова грађа*, Бг 1934; *Српске народне пјесме* V–IX, Bg 1935–1936 (V–VII, 1935; VIII–IX, 1936); *Српске народне пјесме* VI, Бг 1940; *Први и други српски устанак*, Бг 1947; *Писмо кнезу Милошу*, Бг 1947, 1961; *Писма*, Бг 1948; Zg 1948; *Из Вукове борбе за књижевни језик и правопис*, I Бг 1948; *Изабрани историски списи*, Bg 1952; *Српске народне пјесме* I–IV, Бг 1953–1954; *Из историје Првога српскога ус-*

tanka, Бг 1954; Избор, Сар, 1959; *Први и Другі срйски устанак – Живот и обичаји народа срйскої* НС-Бг 1960, 1969; *Критике и йолемике*, НС-Бг 1960, 1969; *Писма*, НС-Бг 1960, 1969; *Изабрана дела*, Бг 1960, 1964; *Животи срйских војвода и осталих знаменитих Срба*, Бг 1961, 1963, 1967; *Почетак буне на дахије*, Бг 1963 (bibliofilsko izdanje na bakarnim listovima u koricama od srebra, rađeno ručno); *Вукови зайиси*, Бг 1964; *Vukovo pismo knezu Milošu, Bg* 1964 (fotot. izd. faksimfla); *В. Цт. К. о друштву*, Бг 1964; *В. Стеф. К. о срйској народној йоезији*, Бг 1964; *Расковник*, Бг 1964 (proza iz Rječnika); *В. Ст. К. о књижевности и књижевницима*, Бг 1965; *Сабрана дела В. К* I–XL, Бг 1965 – (do 1983. objavljeno: I, *Мала йростонародна славено-сербска Песнарица. Народна срйска Песнарица*, 1965; IX, *Срйске народне йословице*, 1965; *Срйски рјечник*, 1966; IV, *Срйске народне йјесме* I, 1975; VIII, *Даница*, 1969; X, *Нови завјет*, 1974; XII, *О језику и књижевности* I, 1968; XV–XVI, *Историјски сйиси* I–II, 1969; XVII, *Етноіграфски сйиси*, 1972; XVIII, *О Црној Гори. Разни сйиси*, 1972; XIX, *Deutsch-serbisches Worterbuch*, 1971; XXXVI, *Bibliografija spisa V. K.*, 1974); *Дела В. К.* у 12 књига, Бг 1969 (Српски рјечник, фототипско издање из 1818; Српске народне пјесме I–IV; Српске народне приповијетке; Српске народне пословице; Даница; Нови завјет; О језику и књижевности; Историјски списи и Етнографски списи; О Црној Гори); Изабрана дела В. Ст. К., Бг 1970 (Српске народне пјесме I–IV; Српске народне приповијетке; Српске народне пословице – фотот. изд. из 1849; Српска историја нашега времена; Црна Гора и Бока Которска; Нови завјет – фотот. изд. из 1847; Српски рјечник – фотот. изд. из 1852); *Изабрани сйиси*, Бг 1970; *Етноіграфски сйиси*, Бг 1972; Списи о Црној Гори и Разни списи, Бг 1972; Први српски устанак, Бг 1979; Црвен бан, Bg 1979. – Opširna bibliografija: G. Добрашиновић: *Библиоіграфија сйиса В. К.*, Сабрана дела XXXVI, Bg 1974; Љ. Нихић: *Прилози библиоіграфији Сйиса В. К.*, Kovčežić XIV–XV, 1977, 223-249…

G. Dobrašinović

REZIME@SUMMARY

(Jovan Deretić, *Kratka istorija srpske književnosti*, Novi Sad, 2007. str. 108-116)

Vuk Karadžić

Delatnost Vuka Karadžića, ogromna i mnogostrana, imala je jedinstveno ishodište. Ceo Vukov rad bio je određen pojmovima **narod** i **narodno**. Vuk je sakupljao i objavljivao narodne pesme i druge usmene umotvorine. On je, u stvari, ovu značajnu oblast naše kulture otkrio, učinio je dostupnom obrazovanom svetu. Polazeći od narodne književnosti kao osnove i uzora, Vuk je ušao u veliku bitku za narodni jezik, za književnost na narodnom jeziku. Kao književnik opisivao je narodni život, narodne običaje, istoriju naroda. Pojmovi narod i narodno prisutni su kod njega svuda, od naslova njegovih glavnih knjiga do njihove sadržine, oblika i izraza. U Vukovo vreme i u Vukovoj interpretaciji ti pojmovi se odnose isključivo na seljački, prosti, nepismeni narod, onaj narod koji je, otkako su Srbi primili slovensku knjigu, kroz ceo srednji vek, turska vremena, XVIII stoleće (s delimičnim izuzetkom Venclovića i Dositeja), u stvari, sve do Vukove pojave, ostao izvan književnosti. Sabravši narodne umotvorine, Vuk je pokazao da prava velika srpska poezija nije ona koju su stvarali učeni ljudi za uzan krug posvećenih već ona koja je nastala i živela u narodu i da na njenim temeljima treba da se ubuduće razvija čitava književnost.

Vuk Stefanović-Karadžić (1787-1864) rođen je u selu Tršiću kod Loznice u porodici koja se u prvoj polovini XVIII veka doseli-

la iz stare Hercegovine, iz plemena Drobnjaci. Kad je posle sloma Prvog srpskog ustanka, u kome je i sam učestvovao, krenuo u svet, nalazio se kao i mnoge druge izbeglice iz Srbije u velikoj neizvesnosti. Dolazak u Beč i susret sa slovenačkim naučnikom Jernejom Kopitarom bio je presudan za njegovo opredeljenje. Kopitar, koji je poznavao srpske književne prilike i pisao o nekim srpskim piscima, odmah je video u njemu čoveka koji može „da učini kraj dotadašnjem haosu" u srpskoj literaturi. Pošto je od Kopitara stekao osnovna filološka znanja, Vuk je brzo shvatio šta treba činiti. Godinu dana nakon ugušenja Ustanka, 1814, pojavio se na književnom poprištu s dve knjižice: prvom zbirkom narodnih pesama, *Pjesnaricom*, i prvom gramatikom srpskog jezika, *Pismenicom*, a već sledeće godine kritikom jezika romana Milovana Vidakovića započeo je borbu za svoje ideje. Otada do smrti njegov je život ispunjen neumornim radom na nauci i književnosti, i borbom s mnogobrojnim protivnicima. Među ovima su se nalazili ne samo pisci stare škole već i dva najmoćnija čoveka u srpskom narodu, knez Miloš i mitropolit Stratimirović. No, dok je u svom narodu bio stalno osporavan, Vuk je u stranom svetu brzo izišao na glas i stekao priznanje i podršku najistaknutijih duhova svog doba. Najveći deo života proveo je u Beču, u prvim decenijama u neprekidnoj oskudici, a kasnije relativno mirnije, sigurnije i materijalno obezbeđenije. Dosta je putovao: po raznim našim krajevima radi prikupljanja narodnih umotvorina, leksičkog blaga i etnografske građe, i po stranim zemljama radi uspostavljanja veza s piscima i učenjacima. Umro je u Beču 1864, a 1897. njegov prah prenesen je u Beograd i sahranjen s velikim počastima u Sabornoj crkvi, pored Dositeja Obradovića.

Potekao iz kraja gde je intenzivno živela narodna pesma kao i drugi oblici usmenog stvaralaštva, Vuk ipak sve do susreta s Kopitarom i do upoznavanja romantičarskih, herderovskih ideja o narodnom stvaralaštvu, nije – po vlastitom priznanju – „poznavao" prave vrednosti naših narodnih pesama, „koju su Grim i Gete i Kopitar u njima našli i svijetu je prikazali". Pošto je *Mala prostonarodna slovenoserbska pjesnarica* (1814), u kojoj je objavio stotinu

lirskih, uglavnom ljubavnih pesama, i osam epskih, „muških" pesama, naišla na odličan prijem kako kod nas tako i na strani, Vuk je počeo sistematsko, terensko beleženje narodnih pesama, najpre sam a zatim uz pomoć svojih mnogobrojnih saradnika iz svih naših krajeva. Baveći se tim radom do kraja života (jednom prilikom je rekao da mu je to ,,najmiliji posao"), on je prikupio ogroman broj lirskih i epskih pesama od kojih je objavio samo manji deo. Vukova zbirka narodnih pesama, koju je objavio pod naslovom *Srpske narodne pjesme*, obuhvata četiri knjige i u definitivnom, tzv. „bečkom" izdanju (1841, 1845, 1846, 1862) sadrži 793 lirske i 252 epske pesme. Pored narodnih pesama, Vuk je prikupljao i druge narodne umotvorine i objavio knjigu narodnih poslovica (1836) i narodnih pripovedaka (1821, 1853), a uz prvo izdanje pripovedaka dao je i kraću zbirku narodnih zagonetki. U sabiranju i objavljivanju narodnih umotvorina Vuk je polazio od naučno-filološkog kriterijuma vernog beleženja („onako kako narod govori i pjeva"), ali kako mu je iskustvo pokazalo da jednu istu pesmu različiti pevači pevaju na razne načine i da pesma „idući od usta do usta raste i kiti se, a kašto se umanjuje i kvari", on je prvi kriterijum dopunio drugim, književno-estetskim kriterijumom, koji je podrazumevao dve stvari: prvo, za svaku pesmu tražiti pravog pevača, onog koji je tu pesmu „znao kao što treba", drugo, prilikom štampanja pesama ne objavljivati sve s reda, nego praviti izbor. Tim putem Vuk je na terenu dolazio do najboljih pesama, a svojoj zbirci dao je karakter antologije. Što se tiče narodnih pripovedaka, on je od svojih kazivača dobijao samo amorfnu građu koju je posle sam stilizovao, „ali ne po svom ukusu nego po svojstvu srpskoga jezika". Vuk je zaslužan i kao proučavalac usmene književnosti. U predgovorima svojih zbirki i u drugim napisima on je zasnovao istoriju i teoriju narodnih umotvorina i dao metodologiju njihovog skupljanja i izdavanja.

Drugu veliku oblast Vukove delatnosti čini njegov rad na jeziku. Vuk je osnivač srpske filologije. On je izvršio nekoliko kapitalnih filoloških poslova bez kojih se ne može zamisliti nijedan kulturni jezik. Napisao je prvu gramatiu srpskog jezika (1814;

drugo, pobošljano izdanje 1818), u kojoj je izložio jezička pravila „onih Srbalja koji žive po selima daleko od gradova". Vuk je prvi srpski leksikograf. U sradnji s Kopitarom sastavio je *Srpski rječnik* (1818), koji je sadržao oko 26.000 reči, uglavnom iz Vukova zavičaja. Drugo izdanje, pripremljeno uz pomoć mladog filologa Đure Daničića (1852), sadrži oko 47.000 reči sakupljenih sa šireg jezičkog područja. Vukov *Rječnik* nije obično leksikografsko delo, nego nešto mnogo više od toga, enciklopedija srpskoga narodnog života, u kojoj su opisana narodna verovanja, običaji, nošnja, uneseni iscrpni podaci o našim krajevima, o društvenim odnosima i nacionalno-političkim prilikama, o flori i fauni, o prosveti i školama, o oružju i oruđu; delo je bogato ilustrovano narodnim umotvorinama: poslovicama, pripovetkama, zagonetkama, predanjima, te stihovima iz lirskih i epskih pesama. *Rječnik* je sinteza celoga Vukovoga rada. U njemu su zastupljene sve grane njegove delatnosti: i filologija i etnologija, i istorija i narodne umotvorine.

Gramatikom i rečnikom narodnog jezika, s jedne, i zbirkama narodnih umotvorina, s druge strane, Vuk je dao čvrstu osnovu za rešavanje dvaju pitanja koja su postavili Dositej i njegovi sledbenici, ali ih u praksi nisu mogli rešiti, pitanja uvođenja narodnog jezika u književnost i prilagođavanja slovenske azbuke fonetskim zakonima srpskog jezika. U azbučnoj reformi on je dovršio ono što su započeli Sava Mrkalj i Luka Milovanov i stvorio savremenu srpsku azbuku zasnovanu na fonološkom principu („Piši kao što govoriš, a pročitaj kao što je napisano!"). U reformi književnog jezika imao je prethodnika u Dositeju, ali dok je Dositej samo istakao da treba i zašto treba pisati narodnim jezikom, Vuk je pokazao kako treba pisati tim jezikom. Suprotstavljajući se praksi slavenoserbskih pisaca, koji su proizvoljno mešali elemente narodnog i crkvenoslovenskog jezika, on je postavio načelo da se u književnom jeziku sme nalaziti samo ono što postoji u narodnom govoru. Ta ideja doživela je izvesnu korekciju u njegovim kasnijim radovima, naročito u prevodu *Novog zavjeta* (1847), u koji je uneo veliki broj crkvenoslovenizama, ali tek pošto ih je prethodno sabrazio zakonima morfologije i tvorbe reči u srpskom jeziku. U pogledu

dijalekatske osnove književnog jezika, Vuk se opredelio za južno, hercegovačko narečje, (danas bismo rekli – za ijekavski izgovor), ali je dopuštao mogućnost da svaki pisac piše svojim narečjem, tj. svojim izgovorom.

U kritici književnog jezika tadašnjih pisaca i u polemikama s mnogobrojnim protivnicima Vuk je izgrađivao svoju književnojezičku misao. Od kritika, najvažnije su mu dve „recenzije" na romane *Usamljeni junoša* i *Ljubomir u Jelisijumu* M. Vidakovića (1815. odnosno 1817), kojima je udario temelje srpskoj književnoj kritici, a od mnogobrojnih polemika najpoznatija je desetogodišnja polemika, pravi književni rat, s Jovanom Hadžićem (1837-1847). Osnovni predmet Vukove kritike tadašnje književnosti jeste gramatička neusklađenost jezika njenih pisaca. Savremene pisce on kritikuje najviše zbog toga što mešaju dva jezika, srpski i crkvenoslovenski, i što svaki piše po svome „vkusu", bez pravila i protiv pravila, ili, kako se tada govorilo, „po pravilima babe Smiljane". „U gramatici nema vkusa, kao ni u aritmetici, nego to treba naučiti i znati", poručivao je Vuk slavenoserbskim piscima. Polazeći od jezičkog haosa u književnosti, on je kritiku gramatike tadašnjih pisaca proširio kritikom njihove logike, razvijajući dalje Dositejevu metodu slobodnog, kritičkog mišljenja. Razuman čovek treba da radi sve svoje poslove „po pravilima, po umu i po promišljanju", a u književnom poslu najviše. Vuk je stalno isticao da pravilno pisati znači pravilno misliti, da haos u jeziku odgovara haosu u mislima. Uzrok takvoga stanja u književnosti on je nalazio u otuđenosti pisaca od naroda. Zato je za njega vraćanje književnosti narodnom jeziku značilo ne samo prihvatanje gramatičkih pravila tog jezika nego, isto tako, njeno vraćanje narodu, stvarnosti narodnog života i načinu narodnog mišljenja i izražavanja.

Na sakupljački i filološki rad Vuka Karadžića nadovezuju se njegovi etnografski i istoriografski spisi. Pošto nas je upoznao s duhovnim stvaralaštvom naroda i s njegovim jezikom, bilo je potrebno da nas upozna i sa samim narodom, s njegovim životom, verovanjima, običajima, istorijom, sa zemljama koje nastanjuje. U toku celog svog rada on je prikupljao etnografsku građu s name-

rom da opiše „običaje, sujeverje, mitologiju i domaći život srpskog naroda". Deo te građe unosio je u razna svoja dela, naročito u *Srpski rječnik*, dok je veliko sintetičko delo iz ove oblasti *Život i običaji naroda srpsko*g ostalo nezavršeno. Kao istoričar opisao je sve važne ličnosti svog burnog vremena. O Prvom ustanku dao je više zasebnih spisa: *Prva godina srpskog vojevanja na dahije*, *Druga godina srpskog vojevanja na dahije*, *Praviteljstvujušči sovjet serbski*, a Drugi ustanak je prikazao u monografiji *Miloš Obrenović*. O istaknutim ličnostima predustaničkog i ustaničkog doba pisao je posebno. Među njegovim biografijama najobimnija je i najbolja o Hajduk-Veljku. Na nemačkom je objavio knjigu o Crnoj Gori (Montenegro und die Montenegriner, 1837). Svoju zamisao da napiše celovitu srpsku istoriju novijeg doba nije ostvario, već je građu ustupio nemačkom istoriku Leopoldu Rankeu, koji je na osnovu nje i u saradnji s Vukom napisao čuveno delo *Die serbische Revolution* (1829), preko koga se Zapadna Evropa upoznala sa srpskim narodom i njegovom istorijom.

Izvanredan prozni pisac, „tvorac čiste srpske proze i stila", kako ga je nazvao LJ. Stojanović, Vuk je dao najbolje osvedočenje svoga spisateljskog talenta upravo u istorijskim spisima, posebno u onima u kojima govori o ustaničkim događajima i ličnostima. U njima se njegovo snažno osećanje za konkretno, za „stvar", združilo sa izrazitim pripovedačkim darom kojim se odlikovao. U načinu pripovedanja Vuk se nadovezuje na umetnost usmenih kazivača. On sam kaže da je nastojao pisati „onako prosto, bez svake majstorije i filosofije, kao što bi Srbin Srbinu pripovijedao". Njegov stil suprotan je duhu tadašnje naše sentimentalno-didaktičke proze, u njemu nema ničeg suvišnog i kitnjastog, nema primesa patetike niti sentimentalnosti. Vuk o svemu pripoveda mirnim, epski nezainteresovanim tonom, nastojeći stalno da održi stav objektivnog hroničara čiji je glavni cilj da istinito svedoči, da za buduća pokolenja sačuva što verniju sliku svoga vremena. Pa ipak, Vukovi spisi daleko su od toga da budu samo obična građa za buduće istoričare, nepristrasno i bezlično svedočenje učesnika, u njima ima dosta i majstorije i filosofije, ali one nisu nametnute

spolja, nego prirodno proizilaze iz onoga o čemu se priča. Vuk nije samo istoričar svoje epohe, nego i vešt pisac i istorijski mislilac. U njegovom kazivanju reljefno se ocrtavaju događaji i ličnosti. Vuk majstorski bira pojedinosti tako da činjenice same sobom govore. Pričanje oživljava anegdotom i dijalogom, u kojima se najjasnije ispoljavaju karakteri sudeonika u zbivanjima, njihovi odnosi i sukobi.

Iz istih, usmenih izvora nastali su i neki drugi proizvodi naše proze Vukovog doba. Njihovi autori nisu bili profesionalni spisatelji, pisali su bez stvarnih književnih pretenzija, pa ipak su davali stranice koje lepotom svog izraza daleko nadilaze sve ono što je naša tadašnja umetnička proza mogla pružiti. Među njima je najznačajniji Prota Mateja Nenadović (1777-1854). Ustanički vojvoda i prvi diplomata nove Srbije, osnivač Praviteljstvujuščeg sovjeta, Prota ne samo što nije bio profesionalni književnik već je bio jedva nešto više nego pismen. Kad se požalio Vuku da o događajima iz svog života ume samo pričati, a ne ume o njima pisati za „trukovanje" (štampanje), ovaj mu je preporučio: „Napišite vi tako kao što pričate". Protini *Memoari*, koje je posle autorove smrti objavio njegov sin Ljubomir, govore kao i Vukovi spisi o ustaničkim zbivanjima. Dva pisca ipak se međusobno veoma razlikuju, ne toliko po svom shvatanju ustanka koliko po načinu pristupa istorijskim događajima i ličnostima. Vuk priča kao nepristrastan svedok, a Prota kao neposredan učesnik ustaničke epopeje. Vuk je uvek miran, objektivan, kadšto ironičan posmatrač, koji vidi više pojedinosti nego celinu i sve o čemu govori svodi na običnu ljudsku meru, u svemu otkriva konkretne, kolektivne ili lične motive i neposredne interese učesnika; Prota Mateja duboko je prožet svešću o veličini događaja čiji je bio učesnik i jedan od glavnih pokretača; on ne samo da se dobro seća pojedinosti, koje njegovom pričanju daju boju i reljefnost već isto tako snažno doživljava smisao celine; on piše nadahnutim poetskim stilom, u kojem ima jednostavnosti i naivnosti ali isto tako mnogo životne zbilje, istorije, razmišljanja, humora. Početak *Memoar*a spada u najlepše stranice koje su napisane srpskim jezikom. Prota poredi sebe s mnogogo-

dišnjim hrastom koji polako gubi granu za granom i priklanja se neumitnoj smrti, prošlost mu izlazi pred oči kao kakav san, život kao stalno smenjivanje dobra i zla, uspona i pada, rata i mira. Njegovo je kazivanje kao pričanje kraj porodičnog ognjišta, kao kad starac pripoveda mlađima o onome što se nekada, u njegovoj mladosti, dogodilo. Slično Vuku, proizišao iz usmene kulture, Prota je još više od Vuka i kao pisac ostao njen pripadnik. On doista piše kao da priča (Vukov savet doslovno je primenio), kao da stalno ima pred sobom upitna lica pažljivih slušalaca, kao da je okružen svojom decom kojoj je i namenio knjigu. Svet koji priziva sećanjem pun je dinamizma i emocije, to je svet auditivne imaginacije svojstven doživljaju stvarnosti čoveka usmene kulture. Dok Vuk daje opise i karakteristike, Prota oživljava situacije i reči: ličnosti su upamćene po onome što su rekle kao i po tonu izgovorenih reči i značenju koje su reči imale u opisanoj situaciji, a sasvim se gube obrisi njihovih likova kao što se gube i sve druge veze među doživljajima u prošlosti izuzev onih koje su sačuvane u sećanju. Slične praznine nalazimo i u kompoziciji. Prota se vrlo malo drži hronologije događaja, priča bez reda, napreskok, kako se čega seti, često istrčava napred ili uzmiče natrag, pa i zato mora stalno održavati kontakt sa slušaocima kako se ovi ne bi pomeli i izgubili u lavirintu događaja. Izvorna, čarobna snaga Protina pričanja nadrasta njegove tehničke neveštine, nastale usled nepoznavanja spisateljskog zanata, i čini njegovo delo najlepšom i najtoplijom knjigom memoarske proze u celoj našoj književnosti.

BELEŠKA O AUTORU

Sava Damjanov (Сава Дамјанов) rođen je u Novom Sadu 1956. godine. Objavio je sledeće knjige umetničke proze: *Истраживање Савршенства*, Beograd 1983; *Kolači, Obmane, Nonsensi*, Beograd 1989; Pričke, Beograd 1994; *Povesti različne*: *lirske*, *epske*, *no najviše neizrecive*, Novi Sad 1997; *Глосолалија*, Нови Сад 2001; *Ремек-делца*, Београд 2005; *Историја као Апокриф*, Зрењанин-Нови Сад 2008; *Порно-литургија Архиепископа Саве*, Зрењанин-Нови Сад 2010.

Етика Јерополитика@VUK nije samo njegovo najnovije prozno ostvarenje već i **poslednje**.

Izbor iz književnoistorijskih i književnokritičkih ogleda sabran je u petoknjižju ДАМЈАНОВ: СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ ИСКОСА (Београд, 2011-2012): Књига 1: ***ВРТОВИ НЕСТВАРНОГ*** (о српској фантастици); Књига 2: ***ВЕЛИКИ КОД: ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ КОДЕР*** (студија и есеји); Књига 3: ***СРПСКИ ЕРОТИКОН*** (еротографија у српској књижевности); Књига 4: ***НОВА ЧИТАЊА ТРАДИЦИЈЕ 1-3*** (књижевноисторијски огледи); Књига 5: ***ШТА ТО БЕШЕ СРПСКА ПОСТМОДЕРНА***? (прикази, критике и мистификације).

Сава@Damjanov
ИТИКА ЈЕРОПОЛИТИКА @VUK
Прво издање
2014.

Уредник и рецензент
Ненад Шапоња

Лектура
Олга Марковић

Коректура
Марија Мејић

Припрема за штампу
Саша Пешић

Пласман
Књижара АГОРА
тел. 023-526-738 и 063-578-822

Издавач
А Г О Р А
Зрењанин, Коче Коларова 12 А
Агора – издаваштво, Нови Сад, Илирска 16 А
e-mail: ns.agora@gmail.com; www.agora-books.co.rs

За издавача
Драгослава Живков Шапоња

Штампа
Сајнос, Нови Сад, Момчила Тапавице 2

Издавач захваљује Управи за културу Града Новог Сада, који је обезбедио део средстава за штампање ове књиге.

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41-31

ДАМЈАНОВ, Сава
Итика Јерополитика @VUK : mali prostonarodni славеносрбски роман / Сава Damjanov. – 1.izd. – Zrenjanin : Novi Sad : Agora; 2014 (Novi Sad : Sajnos). – 284 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Biblioteka "Kalendar" ; knj.60)

Tekst i ćir i lat. – Tiraž 1000. – Beleška o autoru, str.283

ISBN 978-86-6053-132-4

COBISS.SR-ID 287793671